HAYIR...

adalet ağaoğlu

DAR ZAMANLAR III

ROMAN

§

EVEREST

1295

ADALET AĞAOĞLU

Ankara'nın Nallıhan ilçesinde doğdu. İlkokulu bitirdikten sonra ortaokula gidebilmesi için aile Ankara'ya göçtü (1938). Ortaöğrenimini Ankara Kız Lisesi'nde tamamladı. Ankara DTCF'nin Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi (1950). Açılan bir sınavla Ankara Radyosu'na girdi. Kuruluşundan sonra TRT'de çeşitli görevlerde bulundu (1951-1970). TRT Radyo Dairesi Başkanlığı'ndan kurumun özerkliğine el konulması sonucu istifa etti. Öğrencilik yıllarında başladığı yazarlığı başka hiçbir işle paylaşmadan sürdürdü. Radyo ve sahne oyunlarını romanları, öykü, anı ve deneme kitapları izledi. Bu çalışmalarında toplumumuzdaki değişim ve dönüşümlere duyarlı yaklaşımlarıyla dikkat çekti. 1973'te yayınlanan ilk romanı *Ölmeye Yatmak*'tır. Daha sonra edebiyatın diğer türlerinde yazmayı sürdürdü. Değişimler konusunda edebiyatın yapısal durumu bakımından da arayışçı davranarak, kendine özgü anlatım biçimleri geliştirdi.

ADALET AĞAOĞLU

HAYIR...

§

Yayın No: 1295
Türkçe Edebiyat: 475

Hayır...
Adalet Ağaoğlu

Yayına hazırlayan: Didem Ünal Biçicioğlu
Kapak tasarımı: Füsun Turcan Elmasoğlu
Sayfa tasarımı: Hülya Fırat

© 2014, Adalet Ağaoğlu
© 2014, bu kitabın tüm yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.
Bu yapıtın yayın hakkı Adalet Ağaoğlu'nun temsilcisi
Telif Hakları ONK Ajans Ltd. Şti.'den devralınmıştır.

1. Basım: Haziran 2014
ISBN: 978-605-141-731-8
Sertifika no: 10905

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık
Matbaa sertifika no: 12088
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi, No: 8
Bayrampaşa/İstanbul
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI
Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34110
Fatih-İstanbul
Tel: (212) 513 34 20-21 Faks: (212) 512 33 76
e-posta: info@everestyayinlari.com
www. everestyayinlari.com
www. twitter. com/everestkitap
facebook.com/everestyayinlari

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

HAYIR...

SABAH

İçinde çok hoş duygularla uyanıyor. Son günler uyuyamadığı uykuların hepsini birden uyumuş. Beyni aydınlık, düşünceleri açık seçik:

Kolay sanmıştım ilk düşündüğümde. Zayıf kadınlar yapmıştı bu işi. Alçakgönüllülük istiyor, kendini beğenmişlik değil. Cesare Pavese, bin dokuz yüz elli.

Zayıf kadınlar ha? Stefan'a ne buyrulur; genç, güçlü kuvvetli Mayakovski'ye ne buyrulur; ya Kirillov'a; peki kendinize ne buyrulur? Sorun zayıflık olsa! Başkaldırı... Başkaldırı... Parçalanmış değerler karşısında hayatla uyum sağlamak ikiyüzlülüktür. Nükleer çağın değerleri... Doğal ölüm denen şey, gittikçe sayısından eksiltmektedir. Bu noktada, bütün seçilmiş ölümler cinsiyetsizce ele alınmalıdır. Değer ölçülerini yitirmiş bir zamanda, onların karşısına kaçış-direniş, güç-güçsüzlük gibi ölçüler konulmamalıdır.

Beyni aydınlık, düşünceleri açık seçik.

Eh, evet, boynu yine biraz tutulmuş, kolları da uyuşmuş. Fakat işte bu kadar.

Oda loş ve herhalde soğuk. Burnunda, yanaklarında nemli bir serinlik var. Çünkü aylardan aralık. Çok belli bir nedenle de, ayın gününü çıkarmak hiç güç değil.

Bugün, o gün işte. Resmi kâğıttaki yazıya, ekindeki çağrı kartına göre, aralığın yirmi ikisi. Kuşkusuz ayın bir de yılı var. Ama üç yüz altmış beş günde bir gün için o kadar da önemli değil. Zaten zaman öyle hızlı akıyor ki, bugünden yarın oluyor. Üstelik yıl dediğin, sadece bir özettir: Savaşlar daha yaygınlaşmıştır, telefonlar ekranlıdır, yiyecekler daha tehlikelidir, domateslerin büsbütün tadı tuzu kaçmıştır, hayatlar daha sıkı bir denetim altındadır, intelsatlar yukarda dört dönmektedir, yine de günübirlik yeni tatlar tuzlarla yeni özgürlükler aranmaktadır. Kimbilir, insanlar kendileri için bile daha az düş kurmaktadır, yetiniş yaygınlaşmaktadır.

İşkillenecek ne var ki? Beyni aydınlık işte, düşünceleri açık seçik.

Gözlerini yeniden yumuyor. Yatağında küçük bir kızın yarasız beresiz, serin gülümseyişiyle gülümsüyor. Sırtını cama dönüyor; dönmesiyle sol bacağında hafif bir kasılma duyuyor: O gün bugündür, biraz ayakta kaldığım zamanlarda sol ayak bileğim şişer, ama bu kasılma ilk.

Yenins. Hep yirmi yaşında. Yine hiç bozulmamış duru bakışları onun. Yine tutku. Yine inanç. Düş.

Yenins hiç şaşırmaz ki. Yine şaşırmıyor. Bu kasılmayı, o hafif aksak yürüyüşü doğal sayıyor. Bunun böyle olması gerekiyordu, böyle oldu. Bu da öyle olacak: Belli bir gün, belli bir saat, belli bir an, bir deniz kıyısı, denizde bir sandal ve çağırışı sandalın: Aysel.

Aysel, kıyıda, sandala hayli kuşkulu bakıyor: Yenins benim on yaş, yirmi yaş, yüz yaş daha yaşlı olacağımı, bacak kasılması bir yana, artık bastonsuz yürüyemeyeceğimi de biliyor muydu? Bastonumla uzaklara gidemezdim. Ancak onur plaketine. Ancak o kadar...

Taksiden indi. İnerken bastonu arabanın kapı eşiğine takıldı. Usulca sendeledi. Özerk Milli Kültür Kurumu tören salonunun

kapısında bekleşenlerden biri koşup onu tuttu. Koluna girdiler. Biraz kargatulumba edip salona götürdüler. İçerde bekleşenler. Kürsüde çiçekler, mikrofonlar...

Elini ilk sıkan, Kültür Kurumu Bilim Hizmet Dalı Değerlendirme Seçici Kurul Başkanı Prof. Dr. İhsan Türközü oldu. Onu öteki üyeler izledi. Bu arada bol fondötenli yanaklarına iki sıcak öpücük konduran ise, eski öğrencilerinden Doç. Üner. Sırada, eski asistanı Alev, yanında yakın dostluğunu hiç esirgememiş bulunan yazar; –Alev'in her zamanki ağlamaklı yüzü, bu törene sevinip sevinmediğini ne kadar elevermiyorsa, yazar dostun her zamanki çekinikliği, içine kapanıklığı da gün adına fazla bir şey söylememekte...– Neyse ki ötekiler, gazeteciler, foto muhabirleri, hattâ bir TV ekibi, başka çağrılılar, havada hoş bir önemlilik kokusu estirerek törenin başlamasını beklemekteler...

Saçın güzel olmuş, dedi fısıltıyla yazar dostu. Yakışmış.

Boyattım bugün, dedi Aysel de kikirdeyerek, sevinçle.

Çok iyi görünüyorsunuz, dedi Doç. Üner, yüreklendirici.

Çok süslendim, ama daha kapıda her şey boşa gidecekti çocuklar. Bastonum takıldı, neredeyse çamurların içine kapaklanıyordum!

Alev (dehşete kapılmış):

Ay, Allah korusun!

Aysel (hem öğretmen, hem delişmen):

Haydi canım! İş ona kalsaydı...

Konuşmaya tanık olanlar, ortada pek hoş bir şaka varmış gibi, güldüler. Bir ses:

Ne kadar sevimli!

Bir fotoğraf: Törenin neşeli başlangıcından bir an. (Yazar dostu yere bakmış. Üner'in kafalar arasında sadece sakalı çıkmış, kıvırcık tel yumağı gibi. Kendisinin ise eski siyah deri çantası plastikmiş gibi görünüyor, neden öyle görünüyor, hayret!)

Bugün de o çantayı mı alacak, ne yapacak? Çantadan hoşnut değil; yine de gözlerini açmıyor: Kürsüye çağrılınca, orada herhalde birkaç sözsöylemek gerekecek. Çantayı daha bilmiyorsun, daha fotoğrafa girmedi. Beynini topla, unut çantayı. Önceden hazırsın zaten. Beynini topla, konuşmanı hiç şaşırmaksızın, tek sözcüğü unutmaksızın yap! Kürsüdesin. Sana sözverildi. Başla:

Özerk Milli Kültür Kurumu Bilim Hizmet Dalı Değerlendirme Kurulu'nun değerli başkanı, değerli üyeleri, burada beni yalnız bırakmayan pek sevgili ve saygıdeğer meslektaşlarım, bilim dünyamızın sayın üyeleri, sosyal bilimlerin sanatla, edebiyatla yakın ilişkisini herzaman önemsemiş, pek sevdiğim yazar, sanatçı dostlarım, öğrencilerim, basın ve yayın kurumlarımızın pek sevgili üyeleri!

Bir zamanlar, biraz daha değişik koşullar altında sökülmüş bulunan madalyalarımın şimdi, yanına çok parlak bir yenisi de eklenmiş olarak yerine takılmasından duyduğum büyük üzüntü, hattâ öfke ve başkaldırıyı dile getirebilmek için pekçok söz aradım. Şu an'daki düşüncelerimi açıklama konusunda hiçbirini de yeterli bulamıyorum. (Ölüm sessizliği.) Yarın, politikanın fırtına makineleri yeniden tozu dumana kattığında, madalyalarımızla birlik yine yerlere çalınmayacağımızı kim söyleyebilir? Kalk-yat! Kalk-yat! İrfan ordumuzun tarihi, talime çıkarılmış eratın yazılamamış tarihine benzetilmiştir. (Gülüşmeler, alkışlar.) Kışlaya girmeyenlerse zaten asker kaçağı, vatanın hainleri! Neyse ki, yatkalkla soluğu kesilmeyenler de hep onlar, hep onlar... (Alkışlar.)

Bu ülke düşünce insanlarımızı yerden yere çaldı, onları vurdu, vuramadıklarını yaraladı, bilim yuvalarının dışına kovdu; yetmedi, vatan sınırlarının dışına kovdu ve eğer arada sırada da onlar için birazcık iyi bir şey yapmak zorunda kaldıysa, bunda da hep geç kaldı. Onların ya bunayacak kadar yaşlanmalarını, ya ölümlerini bekledi. Yaşlılar madalyaların ağırlığını nasıl taşısın?

Ölüler güneşi ne yapsın? (Alkışlar.) Ya bu arada, Nuh'un gemisinde bir yer kapma telaşıyla hemcinslerini türdeşlerini sille tokat suda boğmaya kalkanlar? Onlar da, kendi türlerini tükettiklerini, artık bugün, kamu iletişim araçlarının bu kadar yaygın olduğu bir zamanda da görmedilerse, hiçbir zaman göremeyeceklerdir. (Mırıltılar.)

–Tam burada, Seçici Kurul üyelerine, özellikle de Kurul Başkanı'na döneceksin, ve...–: Beyler, ayıptır! Ülkemizin bir bilim insanına, o kimse yurtdışında bir özendirme ödülü, minik bir rozet kazandı diye tören kurmak, şimdiye dek saydığım ayıpların içinde en büyüğü. Burada onurdan söz ediliyor. Verilecek plakete, "onur plaketi" deniliyor. Bizleri neden ödünç terazilerle tartıyorsunuz? Şurama o rozet takılmadan önce nerelerdeydiniz? –Cevat Fehmi Başkut: *Harput'ta Bir Amerikalı*. En iyisi, bunu atla, söyleme.

Bizlerin keşfedilmemizi bile başkalarına bıraka bıraka, keşiften yoksun bir toplum olduk. (Sürekli alkışlar.)

Aysel, başını çevirdi, alkışlara öncülük edenin Seçici Kurul Başkanı Prof. Dr. İhsan Türközü olduğunu gördü. Zaten Başkan, az sonra da mikrofonu eline alıp, en bilge, en olgun, en dost sesini kullanarak:

Prof. Aysel Derelimizin aklı fikri her zamanki gibi pırıl pırıl; kendisi her zamanki gibi genç ve coşkulu. Onunla onur duyuyoruz, kendisinden bu güzel vatan için daha pekçok değerli çalışmalar bekliyoruz ve bu plaketi ona bu dilekle sunuyorum, dedi.

Gazeteciler:

Yeni bir inceleme yapıyor musunuz, Sayın Prof. Dereli?

Prof. Aysel Dereli:

Evet efendim, şimdi ben, A y d ı n İ n t i h a r l a r ı v e G e l e c e ğ i n B a ş k a l d ı r ı s ı diye bir araştırma yapmaktayım. (Patlayan flaşlar.)

Bir gazeteci:

Konuyu biraz açar mısınız? Bu araştırmayı neden, hangi amaçla yapıyorsunuz?

Prof. Aysel Dereli:

Şimdi efendim, ekonomik güçsüzlüğün baskısı altında ezilerek canına kıyanlar ayrı bir konu. Bu konuyu ekonomistlere, psikiyatrlara ve politikacılara bırakacak olursak, ben, tarihteki bütün aydın intiharlarını, hattâ aydın olsun olmasın, düşünsel bir eylemi bulunsun bulunmasın, intihar etmiş bütün roman kahramanlarını ele alıyorum, çünkü nihayet onlar da roman yazarının düşünsel eyleminin birer sonucudurlar. Kısacası, Kleist, Zweig, Woolf, Yesenin, Mayakovski, Van Gogh, Beşir Fuad, Cem Sar ve daha birçoklarıyla birlikte, Kirillov'u, sonra tabii Stavrogin'i, Anna Karenina'yı, işte ne bileyim, Emma Bovary'yi, bizim Bihterimizi, daha ayrı bir konumda olmak üzere Turgut Özbenimizi...

Bir başka gazeteci (bilgisini göstermek üzere hemen atılır):

Fakat, Turgut Özben kendisini öldürmemiştir ki. İntihar edip etmediği belli değil! Çekip gitmiş...

Prof. Aysel Dereli (delikanlıya alaycı bir bakış savurduktan sonra, sürdürür):

... Özbenimizi, bir anlamda Mersault'yu... Zebercet'i...

Bir ses (yanındakine):

Bunlar kim yahu?

Prof. Dereli:

Sonra... Şimdi aklıma geldiği kadarıyla, bir anlamda da hem Antigone'yi, hem de Edward Bond'un *Early Morning* oyunundaki çağdaş kahramanı gözönünde tutarak, bütün bu kişilerin değişik zamanlarda, farklı koşullar altında, çeşitli düşüncelerle çeşitli biçimlerdeki intiharlarını araştırıyorum. Bunlardan hemen hiçbirinin kendilerini öldürmeleri, an'lık edimler değildir. Bazılarınınki öyle görünse bile... Araştırmamın amacı, hangi

koşullar, hangi düşünce gelişimleri, hangi iticiler altında, gerçek anlamda sonsuz özgürlük neden seçilmiş, gelecekte böyle bir seçimin koşulları ve anlamı ne olacak, bunu bulgulamaktır. Öyle ya, acaba gelecekte, yani insanın kendi varlığı üstünde bilinci daha yükseldikçe, bugün güncel özgürlükler adına bildiri imzalayanlar kadar da intihar edenler olacak mı? (Gülüşmeler.) Bunu araştırmaktayım. Bana öyle görünüyor ki, insanda bilinçlilik durumu geliştikçe, varoluşu sorgulama, kimliklere saldırıya karşı başkaldırma ve sonsuz özgürlüğü seçme oranı da yükselecektir. Velev ki...

Bir gazeteci (keser):

Ama bu, çok ürkütücü bir gelişme olur!

Prof. Dereli (ona sevecen bir tebessüm gönderir, hattâ hafifçe göz kırpar):

... velev ki dünya, herkesin kendi adına karar verebildiği bir dünya olsun. Velev ki, hür varlığın unutturuluşu son bulsun. Teknolojik çağın, her türlü varoluş anlamını ortadan kaldıran yönelimi durdurulsun.

Aynı gazeteci:

Çok tehlikeli...

Prof. Dereli (acı acı gülümser):

Yazık ki öyle. Zaten incelemeyi yapmamın amacı da, bu tehlikeli gelişmeyi önleme çabalarına karınca kararınca bir katkıda bulunmaktır.

Birkaç kişi (bir ağızdan):

Bu tehlike önlenebilir mi? Ne yapmalı?

Prof. Dereli:

Ah, özür dilerim, protezimin vidası çıktı, dişim sallanıyor; fazla konuşamayacağım.

(Gülüşmeler, "Ne şakacı, ne sevimli" mırıltıları...)

Başkan Yardımcısı (fırsatı kaçırmaksızın):

Sizi artık şöyle alalım, daha fazla yormayalım aziz Prof. Dereli. Bir şey için. Bir meyve suyu, pepsi?..

Prof. Dereli:

Sert bir martini olsun!

Başkan Yardımcısı (kıskançlığını örtbas etmeye çalışarak):

Ooo, maşallahınız var! İki bin yılına dimdik, ayakta girmektesiniz. Başarılarınız büyük, sağlığınız yerinde...

Yazar dost (o an'da belirir):

Konuşman çok iyiydi. Güçlü bir belge. Kutlarım seni. (Kulağına fısıldar): Dokundurmalarını anlamadılar... Hih hih hih... –O zaman neye yaradı sanki?– Hih hih hih... Ama, anlayan anladı. Dinle, lütfen başkasına sözverme. Kokteylden çabuk kurtulmaya bak... Şey... Elbette üstüne baskı kurmak istemem. Seni nefis bir balık lokantasına götürecektim de. Eğer...

–Dünya nimetleri!–

Prof. Aysel Dereli (dalgınlaşır, gözleri biraz sulanarak):

Yazık. Yenins'i beklettim. Boşu boşuna...

Yazar dost (alınmıştır):

Yenins de kim?

Aysel (dostuna yanıt vermez; sessiz kalır): –Umudu varsa, anlayışı da vardır.– (Sonra endişeli):

Protezimin vidası daha kürsüdeyken gevşedi. Belli oldu mu?

Yazar dost:

Konuşmana hoş, değişik bir aksan kattı sadece.

Aysel (daha endişeli):

Keşke herkes senin baktığın gözle baksa, senin dinlediğin kulakla dinlese...

Azıdişlerinin yerine konmuş ikişerden dört takma dişi diliyle yokluyor: Sallanma falan yok. Üstelik öteki dişlerim de henüz sağlam. Bacağımdaki kasılma da yok artık. Çabuk döndüm, herhalde ondan oldu. Baston da nereden çıktı? Daha dur bakalım...

Şimdi gözkapaklarını bile isteye aralıyor. Yorganı üstünden atıyor, ağır ağır kalkıp yatağın içine oturuyor. Ellerini üstüste yumruk yapıp açıyor, yumruk yapıp açıyor. Uyuşan parmaklarını, kollarının kaslarını gevşetiyor. Sonra da ayağa kalkıp, boynunu on kez soldan sağa, on kez sağdan sola döndürüyor; öne indiriyor, arkaya yatırıyor ve kireçlenmeye başlayan omurlarının çıtırtılarla açıldığını hemen hemen işitebiliyor. Evet işte, şimdi beyni daha da aydınlık: Yeni bir gün başladı. Yepyeni, üstüne toz konmamış bir gün başlangıcı.

Günün başlangıcı, bir romanın ilk satırları, ilk sayfaları gibidir. Adım adım ilerlenir, iyi ya da kötü, yavaş ya da hızlı, mutlak bir şeyler olacaktır. Önce hava. Acaba nasıl?

Yatak odasının perdesini aralıyor, gözünü betonlar, bacalar arasındaki boşluklara ayarlayıp gökyüzünü aranıyor: Sadece havanın durumu bile, önümüzdeki zamanın belirleyicisi olabilir;

giyim kuşamlarımızdan gidilecek yerlere ulaşma saatlerimize dek pekçok şeyimizi etkileyebilir.

Günün başlangıcı istektir, umuttur, bir savaş çağrısıdır, bir savaşa katılımdır, vazgeçiştir, iyimserliktir, kötümserliktir, tuzaktır, açık bir kapı, karanlık bir dehlizdir; azbuçuk bir belirlilikle en uç belirsizliktir. Belirsizliğin kendisi başlıbaşına bütün düşlere açık, upuzun bir serüvendir. Her yeni günü ötekinin aynı olmaya yazgılı ileri yaştakiler de, özellikle onlar, bugünün başka bir gün olacağını düşleyebilirler. Gecelerin uykuları değil, asıl sabahların uyanıklığı onlar için düşlerin en bereketli hazinesidir.

Düşünceler beyninden hızla akıp gidiyor. Gözlerinin önünde ışıklı-solgun, renkli-renksiz, sesli-sessiz kareler, dikdörtgenler, üçgenler, daireler, uzunlu kısalı çizgiler uçuşuyor: Bakarsın, çok özlenmiş biri, az sonra nihayet çıkagelir; telefon nihayet herkes için iyi olacak bir haberi taşıyarak çalabilir; bir ses nihayet: *Sürdürecek miyiz böyle?* diye sorabilir. Böyle? Ya da diyebilir ki: *İşte artık kendimle yüzyüzeyim; rahat değil, ama bunda insanı bağımsız kılan bir yan var*, yeryüzünün tek benzersiz şiiri.

Günün başlangıcı: Yeni tasarılar, alınan kararlar, beklentiler, aldanışlar, engelleri hiçe sayışlar, yiğitleniş, kovalanan geçmiş, atlatılacak bugün, aranan gelecek, içte direnişler...

Yapılan ilk iş ise, pencere önüne gitmek, perdeyi sıyırıp gökyüzüne bakmak, dış dünyanın en genel durumunu anlamak üzere havayı şöyle bir koklamaktır. Ayrıca, ayak bileğim de şiş değil henüz ve henüz, çağın orta yaş diye adlandırdığı bir yaştayım.

Kendisini bir törene, tören değilse Yenins'e eli bastonlu sürüklemiş olduğunu sanması da çok saçma.

Olağanüstü bir dirilikle bembeyaz yün çoraplarını ayağına, saks mavisi yeni sabahlığını sırtına geçiriyor; az önce yarı bilinçle araladığı perdeyi bütünüyle açıyor, camdan dışarısını belli bir gerçeklikle görüyor.

Gökyüzü fildişi bir aydınlıkta.

Sis mi, üstüste yığışmış alçaklı yüksekli çatıların bacalarından tütüp, esintisiz bir sabahta havaya asılıp kalan kömür dumanı mı? Herhalde ikisi de. Ancak yağış olmadığı, henüz olmadığı kesin.

Her şeyin üstünü yoğun bir kömür kokusu örtmüş olmasa, sisin ve isin altında yağmurun mu, karın mı, yoksa açık güneşli bir günün mü yattığını kestirebilirdi. Neyse ne. Günün başlangıcı bir hiçe sayıştır, dememiş miydi?

İster yağmur olsun, ister kar; günün gündemi hemen yazılacaktır; o da çabucak yazıp bitiriyor.

Her sabah yapılanlar:

Odun sobası yakılacak. (Apartman kat sahipleri kalorifer kömür giderini paylaşmada hem anlaşamıyor, hem ödeyemiyorlar.) Elektrikli kahve kabı prize takılacak. (Dua: İnşallah elektrik kesilmez.) Oda ısına, kahve kaynayadursun, diplerdeki protezi çıkarıp ova ova yıkamak dahil, dişler iyice fırçalanacak. (Neyse vidalar sağlam, yerli yerinde duruyor.) Duşta uzunca kalınacak. (Su kesilebilir, elini çabuk tut.) Saçlar da yıkanacak. (Bunu her gün yapılmayanlar listesinde göstermek gerekti.) Başta havlu, sırtta bornoz, sobanın yanındaki yayı göçmüş topal koltuğa oturulup (benim sol bacak onunkinden sağlam) sol ayak bileği kâfur kokan ilaç kremiyle usul usul ovulacak. Günün ilk kahvesi içilecek. Saksı bitkilerine su verilecek. Çöp torbası kapının önüne konulacak. (Hepsi de, kırıktan sonra uygun kaynamamış sol ayak bileği kemiğinden ötürü, hafif aksayan bir yürüyüşle...) Bunu unutma temrini yapılacak. (Temrin pek güzel işe yarıyor; aksayışı insan içinde belli etmiyorum. Hiçbir şeyi...) Parantez içi cümlelere son verilecek. İçten geçenlerin içte kalmasına elden gelen özen yine gösterilecek, sonra da hem sıcak tutacak, hem de bir Cumhuriyet Türkiyesi profesörüne uygun düşecek biçimde, derli toplu bir şeyler seçilip giyilecek. (Yine döpiyes?) Etek

ceket ciddiyetine her zamanki gibi bazı küçük başkaldırılar olacak. Üniformanın asaleti, olanaklar oranında çoraplar, pabuçlar, eşarplarla bozulacak. Kulaklara, başkaldırının asıl kanıtı, amorf mercan küpeler takılacak...

Yenins:
Bugün mercan küpelerinizi neden takmadınız?
Aysel (utangaç):
Bilmem ki. Nasılsa unutmuşum...
Yenins:
Siz sizseniz, mutlak mercan küpeleriniz olmalı.
Aysel (hoşnut):
Peki.
Küpelerini takıyor. Hem de daha kahvesini bile içmeden.

Güneşli kahve terasındaki masalar masif ağaçtandı. Merengli elma payının üstüne bir arı konmuş. Bir arı, merengin şekerine nasıl tutunup kalırsa...

Henüz duşa girmediğini düşünüp, küpelerini geri çıkarıyor.

Ayna ne kadar da tozlanmış. Ama bugün toz alınmayacak. Toz alma, haftada bir yapılanlar gündeminde yazılıdır.

Saçlar... (Yine ne çok dökülüyor.)

Cumhuriyet'in bir başka dişi profesörünün Asur kadın mektuplarını tabletlerinden okuduğu çok ilginç konferansında, genç bir tarihçi de cebinden kendi tabletini çıkarıp okumuştu:

"Aysel Hanım, sizi hiç tutucu bilmeyiz, ama galiba tutucu bir yanınız var."

"Neymiş efendim?"

"Bildim bileli saç biçiminiz aynı. Hep bu boy, hep bu renk, hep bu biçim."

"Yanılıyorsunuz. Bazan ortadan, bazan da yandan ayırıyorum."

Konferanstan sonra, çözülen mektuplar üstüne böyle derin, önemli tartışmaları olmuştu. Aptal adam! Ben de seni hep aynı kıvırcık kaşlarla görüyorum. Arasıra da fönleyebilirsin pekâlâ. Eline bir cımbız alıp inceltebilirsin de...

Bakkalda rastladığı orta yaşlı adam çok daha iç açıcı, moral vericiydi. Ona araştırmalarından söz açmıştı:

"Kızımla ben incelemelerinizi hep okuyoruz. Hem toplumumuzu, hem kendimizi daha iyi tanıyoruz sayın profesörüm..."

Gevşeme, gevşeme. Sonra ne olacaktı? Sobanın üstünde ince bir dilim kepek ekmeği kızartılacak. Tuzu alınmış bir parça beyazpeynirle yenecek. (Kibrit kutusu büyüklüğünde. Diyet formüllerinde öyle yazıyor.) Kapıcıya bugün hiçbir şey gerekmediği söylenecek. Öğleye doğru ikinci fincan kahve, şekersiz olarak içilecek. Pavese'nin günlüklerine son bir kez gözatılacak. *Bir şeftalinin, bir üzümün mutluluğu. Kim daha fazlasını ister?* diye yazmış. *Yaşıyorum. Bu da yeter.* Ne gözütokluk, ne alçakgönüllülük! Sonuçta, yetinmeyi sıfıra indirerek... Daha sonra, orta büyüklükte bir elma yenilecek; kabukları sobanın üstünde yakılacak ve yanarken kabukların çıkardığı koku ne hoş, denilecek. Elma bahçelerinde dolaşıyormuşsun gibi.

Bu hayattan vazgeçmedeki tat da hoş. Bir şeftalinin tadından çok daha hoş. Makedonyalı yazarın intiharını karısıyla geçimsizliğine bağlayanlar ise büsbütün yanılıyorlar. Günün ve ilişkilerin aksayışına boyuneğmemek siyasadır. Siyasa yarındır.

Fakat bu sabah Aydın İntiharları ve Geleceğin Başkaldırısı üstünde çalışılmayacak.

Sobaya odun atıp tutuşturuyor. Kahve kabını prize takıyor.

Her sabah ve her gün yapılmayanlar:

Evet, bugün hiç çalışılmayacak. "Kim, niye sonsuz özgürlüğü seçecek" kehaneti yerine, berbere telefon edilecek. Boya için

öğlen saatlerinde bir zamanda randevu alınacak. (Artık mahalle berberleri de çok kalabalık oluyor. Herkes saçlarına fırtınada diken diken olmuş özgürlük havaları verdirebilmek için saatlerce boyalara, fırçalara, makas ve jölelere tutsak kalıyor; her özgürlük gibi bunun da bedeli pahalı ödeniyor.) Telefondan sonra, tırnakların cilası yenilenecek. Bir değişiklik olsun deniyorsa, iki kat cila. Böylece, bu gri güne birazcık tozpembesi katılabilir. (Görüyorsun çocuğum, saçımı bazan da yandan ayırıyorum. Yeni Gencin Tarihsel - Toplumsal Temelleri mi dediniz? Demediniz mi? Sahi, hiç merak etmediniz mi?) Pekâlâ, banka...

Öğle tatilinden önce bankaya gidilecek. Uluslararası Sosyal Antropoloji Enstitüsü'nün dergisinde yayınlanmış üç değişik bildiriden doğan telif hakkı tahsil edilerek evin kira borcu, ev sahibinin banka hesap no'suna yatırılacak. (Saç dipleri ak, bir ayağı aksak, ama kaşkolü renkli mi renkli bir kadıncağıza bankalarda ya da bir postanede her zaman rastlanabilir. Ben kendime oralarda buralarda makbuz ödeyip borç yatırırken sık sık rastlarım.) Eh, çıkmışken bari, postaya verilmek üzere, yazılması geciktirilmiş üç mektup yazılacak. (Duşun suyu yeterince sıcak değil. Su yeterli akmıyor da ondan.)

... Mektuplar yazılacak:

Prof. G. Syvertsen
Varşova Üniversitesi
Sosyal Antropoloji Bölümü
Konuk Öğretim Görevlisi
Varşova, POLONYA
Değerli Meslektaşım,

Aydın İntiharları ve Geleceğin Başkaldırısı araştırmam için bana çok değerli birkaç belge göndermişsiniz. Sonsuz teşekkürler.

Heinrich Von Kleist'ın kız kardeşine yazdığı, henüz yayınlanmamış bir mektubunun fotokopisi ile Bulgar asıllı ozan ve oyun yazarı Peru Yavarov'un iki mektubunun fotokopisi, benim gibi, şu an'da geleceğin radikal aydın başkaldırılarını bulgulamaya çalışan bir toplumbilimci için gerçekten eşsiz birer hazine değerinde. Gönderdiğiniz belgeler Kleist'ın da son kerte politik bir tavırla hareket ettiğini, artık en küçük kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtlıyor. Zaten, Pavese'nin günlüklerinden altını çizdiğiniz, art anlamı gözden kaçmış o iki minicik tümce de öyle.

Hepimiz biliriz ki, aydınlarda an'lık bunalım denen durum, onların gelecek düşüncesiyle ilgilidir. Gelecek düşüncesinin günlük hayata yansıması ise politikadır. Dün olduğu gibi bugün de, kız kardeşe yazılmış bir mektup, üstü karalanmış bir itiraf, haykırmayan bir politik tutumun göstergesi olabilmektedir. Yazık ki böylesi tutumlar, kimileri için hâlâ günlük hayatın yükünden kaçış olarak görülebilmektedir. Buna bir "marazi ruh" yaftası yapıştırılabilmektedir ya da. İnsanın düşünsel faaliyeti derinleştikçe, başkaldırı sesinin de derinlerden, boğuklaşmış olarak gelmesinden daha doğal ne var? Haykırmalar, savsözler, değerli meslektaşım, savsözler, ancak yüzeyden yüzenlerin kulak yırtan gürültüsünden başka bir şey değil.

Yavarov'un intihar nedeninin, sadece mutsuz evliliği olmadığı, bana gönderdiğiniz belgelere göre, ne kadar açık! Tanınmış biri olmayan bir dostuna yazdığı bu mektuplar, Makedonya ihtilaline katılmış, düzenin özgür varoluş yollarını tıkamasına, haksızlıklara karşı çeşitli başkaldırı yolları denemiş bir ozanın giderek, yinelemenin dışına çıkmayı, artık yenilenemeyecek bir karşı duruş eylemini sorun edindiğini kanıtlıyor. Yavarov, tutsaklıkları bir yana, kendilerinin bile farkında olmayan insanlarla çevriliyken, bir kadınla, yalnızca bir kadınla nasıl mutlu olabilirdi ki? Pavese, bir şeftalinin damağına verdiği tatla nasıl yetinebilirdi? Von

Kleist ya da Mayakovski, dostun düşmanlığını doğallaştıran bir hayatla nasıl uyum sağlayabilirdi?

Bu yaz sizinle seminerlerde buluştuğumuz zaman, araştırmam henüz yeterince ilerlememişti. Bugüne dek, bilinç aşaması düşük olduğu oranda sonsuz özgürlüğü seçme oranının da düşük bulunduğu ülkemdekiler başta, intihar etmiş otuza yakın sanatçı, yazar, yirmi kadar roman kahramanı –bunlara intihar eğilimleri gösterenler, yani dün ya da bugün insan varoluşunun anlamını sorgulayanlar dahil–, bir o kadar da düşünce ve politika adamının hayatlarına kendi elleriyle son verme nedenlerini, kuşkusuz onları böyle bir seçime götüren nesnel koşulları içinde irdeledim. Herhalde biliyorsunuz, günlük politikayla haşır neşir olan, kitleleri tarihin geçici bir sürecinde peşlerinden sürüklemeyi amaçlayan kişiler arasında –sürükleyebilen liderlerde değil– intihar oranı çok düşük, yok denecek kadar az. Olanlarda da sorun bence, toplumlara değil, kendilerine dayanamamanın bir sonucu. Sanatçılarda ise tam karşıtı. Oysa, ilk bakışta ne kadar da başkaymış gibi görünür, değil mi?

Kirillov'un, varlığını yokluğunu sorguladığı Tanrı yerine kendisinin tanrı olmasını seçtiği bir dönemde, örnekleri gruplamak hiç güç değil. O zamanlar, düşünce ve eylemlerin odak noktası hâlâ daha Tanrı. Tanrı, o zamanın insanı için hâlâ bir sorun. Ama olmadığına kesinlikle inandığı bir Tanrı yerine kendini koymayı –çünkü o zaman Tanrı'nın varlığı gerçekten reddedilmiyor demektir– da reddeden bugünün aydınını ve kuşkusuz buradan giderek yarını da mümkün olduğu kadar az yanılgıyla görebilmem içinse, daha pek çok belge taramam gerekiyor. Kaynaklara eğilmek, insanların boş alanlarının kullanımıyla üstü kapalı kalmış ya da çarpıtılmış aydın intiharlarını çözümlemek benim için gitgide çekici bir konu haline geliyor. Bazan öyle noktalara varıyorum ki, ürkmüyorum desem yalan olur. Yarını şimdide

yaşayanların, şimdiyi yarının ışığında görebilenlerin sayısı arttıkça, yani varoluşun sorgulama alanları genişledikçe, gelecek zaman aydınının daha çok sayıda kendini öldürebileceği varsayımım neredeyse kesinlik kazanıyor. Artık Ortaçağ keşişleri gibi davranılamayacak bir dönemde, artık düşünce adamının kendi "ben" tanrısına da yüz vermez olduğu bir zamanda, kendini ortadan silişin anlamları da herhalde değişiklik gösterecektir. Düşünün, Stavrogin'in alçakgönüllülüğü bile, uyumun, uzlaşmanın utancından güçlü değildi.

Beni böyle bir çalışmaya iten ilkağızda ülkemdeki aydınların gitgide daha çok sayıda gönüllü başeğme durumlarını sorgulamaya başlamaları oldu. Sorgulamanın ilerletilmesiyle sorun, başkalarının kurtarılmasından kendi kurtuluşlarını tartışmaya, kendilerinden kaçarak başkalarına sığınma yüreksizliğiyle hesaplaşmaya doğru bir ivme kazanabilir. Uzun bir uyku, genelde uyanışı en uç noktaya sıçratabilmektedir. Teknolojik değer üretiminde önemli katkıları bulunmayan, kendini bulguları ve düşünsel eylemiyle birlikte yükseltememiş olan bir "aydın" dünyası, bu değerlerin giderek insan hayatında açtığı yaraları hangi sorumluluk ya da suçluluk duygusuyla savunacaktır? Suç, savunmayı gerektirir. Bu da, bu bile, insanın hayatta kalması için bir bahane olur.

Keşke size, araştırmamı yakın bir zamanda tamamlayabileceğimi söyleyebilseydim. Soruyorsunuz, belirtmek zorundayım, sonuç beni ürküttüğü için, zaman zaman böyle bir araştırmadan cayma eğilimleri göstermekteyim. Toplumlar nicedir geçmiş dinlere sığınmaya başladı. Yeni dinler, yeni inançlar üretimi zayıfladıkça, daha doğrusu bu üretim "kullan at" formülünün uygulatıcısı fabrikasyon üretimin bir dalı haline geldikçe, herhalde geçmiş dinlerin en eskilerine doğru bir sığınış da gözlemlenecek. Kalite mal arayanların, birörnekliği sevmeyenlerin, geçmiş

kültürlerde, ancak oralarda, dinlenecek bir müzik, tadacak bir tat, üstünde oturacakları bir koltuk peşinde olmaları gibi.

İşte, araştırmayı sürdürdükçe karşıma böyle, birbirini çağıran bir yığın soru çıkıyor. Her bilimsel araştırmada olduğu gibi. Sözü çok uzattım, ama şuna da değinip bitireyim izninizle:

Edward Bond, teknolojik ilerlemenin, insanın varlık nedenini dayandıracağı temel değerleri yok etmesi karşısında hayatı hâlâ, böylece sürdürebilmenin "faşistik" bir yalan olduğunu söylüyor ("faşistik" sözcüğünü galiba şimdi ben uydurdum) ama kendisi hâlâ yaşıyor. Hem de temel değerlerin yokolduğu bir ortamda. Bu noktaya varan, bunları düşünebilen bir sanatçının, yalana karşı ilkin kendisinin, "Hayır!" demesi gerekmez mi?

Şaka bir yana, ona, size, hepimize sağlıklı uzun ömürler dilediğimi belirterek,

vesaire, vesaire...

Tezel Dereli
El Corte Nueva
Lope de Vega Sokağı, 8-C
Madrid, İSPANYA

Canım Kardeşim,

Az önce bir profesöre yazdığım mektup içimi kararttı. Kimbilir onu okuyana neler yapacak..

Şimdi sana yazarken (işte nihayet) kendimi ışıklı bir hayata sıkı sıkıya tutunmuş gibi duyuyorum. Hayat değişecekse, kendini değiştirebilenlerle değişecek, yinelenişe ayak uyduranlarla değil. Seninle övünüyorum.

Ne hoş bir adreste oturuyorsun. Yeni yerinden pek hoşnut olmana sevindim. Oturduğun yer galiba Cervantes Sokağı'nı keser ve her zaman da şarap kokar. Uzun bir süre önce oradan geçmiştim. Lope de Vega'nın müze olan evini görmeye

gitmiştim de... Evin arkası minik bir bahçeye bakıyordu. Bir yerlerden o çok gölgeli küçük bahçeyi görebiliyor musun, yoksa sadece taşları yosun tutmuş ıslak duvarlı şarap mahzenlerine mi bakıyorsun? Nereye bakarsan bak, herkesin göremeyeceği şeyler göreceğinden ve tablolarında bunları bize de göstereceğinden eminim. Bence sanat, içinde yaşanabilecek tek dünya. İnsanın özgür olduğu tek yer.

Sesinin titremeye, gözlerinin sulanmaya başladığını yazıyorsun. Yaşlılığın kapını tıklattığını falan... Bunu kabul edemem. Baksana ben bile, bu yaşımda –aramızdaki on beş yıllık farkı düşünsene– sadece başkalarının ölümleriyle uğraşmaktayım, unutma. Onların hayattan çekip gitmelerini gözetleyerek kendi hayatımın sonunu görmezlenmekte beceri üstüne beceri kazanıyorum.

Neyse, şu berbat El Tores semtinden kurtulduğun iyi oldu. Serginde bulunamadığım için hâlâ üzülüyorum. Seminerlerden dönüşümde, burada, gazetelerde rastladığım haberleri kesip sana postalamıştım. Eline geçti mi? Geçmediyse de üzülme. Zaten pek ilgileneceğini de sanmıyordum ya, ülkenden esintidir deyip yolladım. Gördüğün ya da tahmin edeceğin gibi, hepsi çeviri haberler, oralarda çıkmış yazılardan çeviri övgüler. Bizde eleştiri, tanıtım yazıları yazanların çoğu, dünya prömiyeri ülkemizde yapılmamış her sanat faaliyeti, her edebiyat eseri için klişe sözlerinin dışında sözler de söyleyebiliyorlar, ne tuhaf değil mi? Dün burada yine elli beş öğrenci coplandı. Bildiğin çevreler, küçük küçük kımıldanışlara karşı bile şimdi çok daha öfkeli, ama daha az telaşlılar. Bence için için, "O kadar sert gittik, yine olmadı" diyorlar, ancak kendilerine göre "oldurmaktan" düne oranla biraz daha eminler. Sermaye kendini, yerine biraz daha yerleşmiş duyuyor. Yıllardır televizyonların, gazetelerin, dergilerin başköşelerini işgal edip durmalarının başka bir anlamı var mı? Geçenlerde yoğun bir kar

yağışı oldu ve işçileri işyerlerine götürecek yolların hepsi tıkandı. Esnafın müşterisi de evlerinde mahsur kaldı.

Sana böyle tatsız tuzsuz haberler vermek istemem. Çünkü sen bana üstüste çok güzel haberler veriyorsun. Kerem'in yeni yıl tatilinde yanına geleceğini söylüyordun. Herhalde artık gelmiştir. Peki ama, genç adamlar tatillerini ne zamandan beri karıları, sevgilileriyle değil de anneleriyle geçirir oldular. Bazan zamanı anlayamamaktan korkuyorum...

Yenins:

Neden korkuyorsunuz?

Aysel:

Artık kuşkucu oldum. Güven yitimi.

Yenins:

Ne kötü bir bilgi!

Aysel:

Evet, çok kötü. Fakat unutulması olanaksız bir bilgi.

Yenins:

Kendinize yeni bir şans tanıyabilirsiniz. Benimle olabilirsiniz.

Aysel:

Yo, yooo, sakın! Kanabilirim. Kanmaya yatkınım ben. Yeni umutlar edinmeye...

Yenins:

Sizin en güzel yanınız. Haydi, son bir kez. Denemeye değmez mi? Benimle denemeye?

Aysel:

Başımı suyun yüzüne, battığım aynı noktadan çıkarmak istemiyorum artık.

Yenins:

Lütfen...

Aysel:

Peki, ne yapacağız?

Yenins:

Bir sandala bineceğiz. Sisi yarıp gideceğiz.

Aysel:

Yeni bir yanlışa katlanabilirim, ama eskisine hayır.

Yenins:

Yanlış mı? Eski bir yanlış mı bu sizce? Hiç değilse battığınız nokta değişir, batsanız bile...

Aysel:

Rahat verin, önce şu mektubu bitirmeliyim, sonra düşünmeliyim...

... Ah Tezelciğim, bunu nasıl düşünürsün? Evet, sen Madrid'desin, Kerem Paris'te kaldı, Oktay ise burda, ama insaf, onu gör dersen bile göremem ki. (Dün akşam birisi evin altında, arabasının radyosunda, "Gel desen de gelemem ki" şarkısını çalıyordu. Arabanın bütün kapıları ardına dek açık. Yer gök inliyor. O şarkı yine iyiymiş. Ardından, "Seni kara topraklar alsın" diye bir şey başlamasın mı, kanlı gözyaşları her yandan çığlıklarla akıyor, değdiği her yanı yıkıp geçiriyor. Dayanamayıp pencereden başımı uzattım: "Fakat nedir bu? Ne yapıyorsunuz?" Sesimi işittirmem olanaksız. O zaman insan kendi sesini de, seslerin geneline uydurmak zorunda kalıyor, uydurmak ne kelime, birkaç ton daha yukarı çıkıyorsun. Ben de öyle yaptım. Arabanın yanında duran adam da dedi ki: "Evin radyosu da, teybi de bozulmuş. İçeriye çalıyorum. Başka türlü nasıl işitsin çocuklar?" Ne kadar haklı değil mi?) Kısacası, Oktay'ınki de apayrı bir dünya. Şirketi gitgide büyüyormuş. Bir banka satın almış. Adı yaygın sinema oyuncuları ve milli mankenlerle gece kulüplerinde sık sık görülüyor. Pek de şık. Gazetelerin artan magazin sayfalarından edinebildiğim bilgiler bunlar. Sokaktaki vatandaşın hayatı kadar onunki de bize yabancı kaldı. İşte, aile ve mahalle dedikoduları bu kadar.

Oktay senin gibi bir kadını artık hiç ilgilendirmemeli. Doğrusu neden sorduğunu anlamadım. Ah, özür dilerim. Nasıl anlamam? Kerem'in babası değil mi o? İnan, altmış sekiz ruhunun bir ürünü olduğunu ben bile unutup gitmişim Kerem'in. Ürünü verenler, birbirinden çok uzak, birbirine o kadar aykırı noktalarda olunca, insanlar unutabiliyor. Yeniden hoş gör.

Şekerim, Kerem'i müzelerinle, galerilerinle bezdirme sakın. Son sergin maddi açıdan seni hayli rahatlattığına göre, şöyle biraz Mayorka'ya falan gidin. Denize girin. Silindir şapkalı George Sand'ı anın. Bu arada beni de iyilikle anın tabii. Gözlüklü kitap kurtluğumla alay edebilirsiniz. Ama sakın, bir ayağım üstünde sekerek yürüyüşüme gülmeyin. Zaten şimdi vereceğim haber karşısında diliniz tutulacak, bir an, hiçbir şey yapamayacaksınız. Kendinize gelince de, eminim şapkalarınızı havaya fırlatıp, yerde üç takla atacaksınız.

Biliyor musun, beş ay önce bana âşık olana, beş ay sonra ben de âşık oldum. Üstelik onu bu arada hiç görmedim. Aşklar ancak böyle güçleniyor ve sürüyor(muş), öyle mi? Onun bende öylece kalmasını istiyorum. Dondurulmuş bir gül gibi. Sence Yenins, güzel ve kalıcı bir ad mı? Herhangi başka bir ad da olabilir. Senin yaratıcılığın ona başka bir ad verebilir; nasıl istersen. Yenins'in anlamı ne, nereli bir ad? Biliyorsan yaz bana. Galiba ben bu adı hiçbir yerli olmadığı ya da her yerli olabileceği için hayli gizemli buluyorum. Büyüleyici.

Sağlığım iyi, neşem yerinde. Arasıra sol ayak bileğim biraz şişiyor; hattâ bu sabah bacakta bir kasılma da oldu, ama bu doğal artık. Kendime yepyeni, şekerpembesi terlikler satın aldım. Saks mavisi bir sabahlık. Az sonra da saçlarımı boyatmaya gideceğim. Hem de, onunla ilk karşılaştığım zamanki güneş rengine. Yenins yirmi yaşında. (İster misin Yenins, Zühtü falan gibi bir şey olsun!)

Bugün bana bir onur plaketi verilecekmiş. Kâğıtta öyle yazıyor. Kurul Başkanı telefonla da pekiştirdi zaten...

Ah Tezel, galiba düş gücüm zayıfladı. Daha doğrusu, diri, güzel şeyleri daha zor tasarlayabiliyor, ama sık sık yetmişlerimde, seksenlerimde, hattâ yüz yaşımda olabiliyorum. Gitgide, sürekli devingen, canlı hayata daha az, ama intihar etmiş aydınların, düşünce insanlarının ölüm nedenlerini ve ölüm biçimlerini anlamaya daha çok zaman ayırıyorum. Bu durumda karşıma, el değmemiş güzellikte, tutku dolup taşan, günü dünü ve yarınıyla yaşayan Yenins diye birinin çıkması olağanüstü bir şey tabii. Böylece, hiç merak etme, hayata bağlılığım, çalışma ve sevme gücüm yerli yerinde duruyor. Aşka her zaman çok şey borçlu oldum.

Yeni araştırmamın konusu beni, geldiğim her yeni noktasında biraz daha kendine çekiyor.

Şekerim, artık bu akşama hazırlanmalıyım,

falan, filan...

Yüzü gözü köpük içinde, bir an duruyor. Hay Allah, ne akıl! Boyadan önce saç şampuanlamaya ne gerek vardı? Dikkat, günlerin gündemlerini çok kötü yazmaya başladın.

Köpüklerden çabucak kurtulmak istiyor, ama su o kadar az akıyor ki... Sımsıkı kapanmış gözler, her zamanki gibi içine bir ıssızlık duygusu yayıyor. Açık gözle pekâlâ başedilebilen yalnızlık...

Layana:

"Yalnız yaşamayı nasıl başarıyorsunuz, ne olur bana da öğretin."

Aysel:

"Lütfen bir daha kapımı çalmayın. Telefon da etmeyin."

Layana:

"Boş kata birinin geleceğini söylemişlerdi. Günlerdir bekledim. Sizi beklemiştim."

Aysel:

"Yukarda mı oturuyorsunuz?"

Layana (umutla):

"Evet. Çok yalnızım. Girebilir miyim?"

Aysel (iki arada bir derede):

"Az önce de geldiniz. Sonra telefon ettiniz. Size, yorgun olduğumu söyledim, değil mi?"

Layana:

"Beş on dakikacık..."

Aysel (ansızın, kesin):

"Hayır. Beni yalnız bırakın!"

Layana (yakaran bakışlar):

"Akşam gelebilir miyim?"

Aysel:

"Hiçbir zaman."

Bu çiçekleri de götürün.

Onları sizin için topladım.

Benim için hiçbir şey yapılmasını istemiyorum.

... bağlanış, sözveriş, önünde sonunda kopacak bir ilişki... istemiyorum.

–Kara saçlı Layana yirmi beşlerindeydi. Tavanda mikadan kuşları sallanıyor.–

Karl:

"Geride bıraktığı mektubunda kuşların size verilmesini istiyor. Almak hoşunuza gider miydi?"

Aysel:

"Evet. Ayrıca çok üzgünüm."

Karl:
"Ben de. Böyle olacağını düşünmemiştim."
Layana... Kara saçlı Layana...
Yalnız yaşamayı nasıl başarıyorsunuz, ne olur bana da öğretin.

Nasılsa su, biraz daha güçlü akıyor şimdi; duşun deliklerinde incecik, biraz sert iplikçikler halinde fışkırıyor, teninde varlığını daha iyi duyuruyor. Belirgin değişler, okşayışlar, sırtından, göğüslerinden aşağı doğru akışlar... Ömer'in okşayışları mı, Engin'in öpüşleri mi? Tenine o kadar yakın gelmiş iki erkek. İkisi de yok artık. Duygularını belli belirsiz uyandıran onların okşayışları, öpüşleri değil. Suyun ılık ılık yukardan aşağı kayışı. Boyuneğiş. Yetiniş. Bir şeftalinin, bir üzümün tadı. Takılması unutulmayan mercan küpeler, günlerin grisini renklendirecek pembe tırnak cilası ya da mavi bir sabahlık. Hayat başka nedir ki? Alçakgönüllük istiyor, kendini beğenmişlik değil. Suyun gövdemden aşağı kayışı... Ne hoş, ne hoş... Daha ne istiyorsun be kadın!

Günün ilk kahvesini içmekte sabırsızlanıyor. Kapıcı gazeteleri bırakmıştır. Ayak bileği ovulacak, mektuplar yazılacak...

Duştan çıkıyor. Ayaklarına şekerpembesi terliklerini, sırtına da bornozu değil, yeni sabahlığını geçiriyor. Başında havlu, odaya doğru yürüyor.

Engin Ünal
Gece Gözetimcisi
Gentofte Yaşlılar Yurdu
Kopenhag, DANİMARKA
Sevgili Engin,

Sana Layana'nın evinden taşıdığım mikadan kuşlar altında yazıyorum. Bu çok önemli. Vicdan azabı denli önemli. Lear'in ruhunu kavuran cehennem denli önemli. Layana'nın, yalnızlığa

yengin düşmemek için fazla genç olduğunu anlamak bile istemedim.

Seninle bir daha konuşmak isteyeceğimi hiç sanmıyordum. Gönderdiğin mektuplar, kartlar burada duruyor. Kırık dökük, fazla bir şey söylemeyen satırlar. Tıpkı, yıllar sonra yeniden buluştuğumuzda olduğu gibi. Fakat biz, buluştuk mu? Evet, sana yazacağımı hiç sanmıyordum. Artık asla, eskisi gibi olamayacak olduktan sonra, ne anlamı var? Yine de ne tuhaf, işte yazıyorum. Kendim için mi, senin için mi? Böyle bir sorunun olması bile ne acı Engin. İkimiz için olsun. Keşke olabilse...

Hayatın yakasını koyvermeyi istememek gibi bir şey bu. Yeniden başlamak. Bunun için de konuşmak gerekiyor. İçimizi sonuna dek açmak belki.

Engin, artık öğrenci değilsin. Hoşlanalım hoşlanmayalım, coşkuları budanmış, hayat deneyimleri zengin, kırkında kocaman adamsın. Nasıl olur da özel hayatın üstünde kendin karar veremezsin? "Onunla evlensem mi?" Bunu, kendinden başka birine sorman ne demek? "Şimdi ne yapayım?" diyordun. Deliye dönmüştüm. "Biz ne yaptık? Neyi tamamladık?" Böyle dedin Engin.

Hayatımız; taş duvarları, demir parmaklıkları, aşılması mutlak gerekli ve aşılan sınırları, bizim adımıza bizim dışımızda akıtılan bütün yasak suları hiçe sayarak adım adım geliştirilmiş bir ilişki, bu başarı evet, belki de ömürlerimizin bu tek gerçek tacı hiç yokmuş, olmamış gibi, "Ne yaptık ki?" diye sorabiliyorsun. "Sonuçta işte yine bir kadın, bir çocuk, ekmek, su, don, fanila uğruna yaşlılar yurdunda sürüklenen bir ömür" diyebiliyorsun. Beni kırdın. Yaşanmış yıllarımıza, benim için hiçbir zaman "hiç" olamayacak bir emeğe saygısızlık ettin. Acıları, sevinçleri hiçe saydın. Ama bunları sana orada söyleyemedim. Galiba bunu bir onur sorunu yaptım. Sonra, bütün geri dönüş yolculuğum boyunca ve burada sık sık düşündüm. Düşündüm ki ben, üstüne çok emek verilmiş,

eski genç ile yeni gencin yakın gelebileceği kadar birbirine yakın gelmiş bir ilişkiyi yokmuş, hiç olmamış sayamayacağım. Kendimde, bu kadar anlamsız bir geçmişe dayanma gücünü bulamam...

Aysel:
"Hiç değilse, aşk bu, de bana."
Ömer:
"Aşk olması mümkün mü?"
Aysel:
"Peki ne öyleyse?" –Ne olur bana, bir bağış, karşılığında da gençliğe tutunuş, deme.
(Ömer, suskun, önüne bakar.)
Demek aile kurumunun böyle akitleri de var?

... Engin, bir an kesmek zorunda kaldım. Zaten ne diyeceğimi de pek iyi bilemiyorum. Sadece, yeni bir buluşma noktamız olabileceğine inanmak istiyorum. Hiçbir akit içermeyen, salt kırılmışı onarabilecek yepyeni bir buluşma noktası...

Engin:
"Ne kadar romantiksin! Sen hep böyleydin."
Aysel:
"Kötü bir şey mi bu?" Düş yoksa, ne olabilir sanıyorsun?
... Bana geçen yıl sözünü ettiğin "Siyasal Sürgünler" araştırmasını bir yana bırakma lütfen. Soruna çok yanlı ve kaçamaksız bir yaklaşım, tarihsel bir olguyu bugünkü koşullarıyla da yarına aktarma açısından ne kadar yararlı olur. Bu yaz seninle buluştuğumuzda –buluştuk mu?– bana bundan da söz açacağını sanıyordum. Yalan söyledim, bana sarılmanı, elimi, yüzümü, gözlerimi öpmeni istiyordum. Aramıza yıllar girdi. Ah Engin, görüyor musun, şimdi bu satırları yazarken birden gözlerim sulandı. Ne oluyorum? Kendime acımaya mı başladım? Kendimize?

Masanın çevresinden dolanırken bu son paragrafı kafasından hemen siliyor; mektuptan çıkarıyor.

... Oysa bu akşam onuruma bir plaket veriliyor. Verilecekmiş yani. Ne tuhaf, değil mi? Bugünler ülkemizde bir plaket dağıtma bolluğu var. Ama ben, sıranın bana da gelebileceğini hiç düşünmüyordum. Bu madeni levhalar, ölenlere ve ölmek üzere olanlara çabuk çabuk dağıtılıyor; ölenlerin çocuklarına sunulmak gibi bir formül altında elbette. Böylece, bir kuşak tükenmek üzere. Benimkine bakma. Benimki biraz ithal malı. Ülkemizden birine oralarda Yeni Yankılar ödülünün verilmesini yine önemsemezlik edemediler, çünkü buna son yüz elli yıllık tarihimiz engel. İlkel kavimden ulus olma savaşımı içindeki toplulukların incelemecilerine verilen bu ödülü benim neden koşa koşa almaya gittiğimi sorarsan, çok basit. Artık bıçak kemiğe dayanmıştı, bu paraya ihtiyacım vardı, bir. Kendimin asla alamayacağı o uçak biletiyle seni kucaklamaya koşabilirdim, iki.

Seni, karanlık ve aydınlık bütün günlerimiz için kucaklarım. Ayrıca da...

vesaire vesaire...

Elektrikli kaptan, tasına kahve boşaltıyor, gazeteleri kapı önünden alıyor, yayları göçük topal koltuğa oturuyor: Engin'e daha başka bir mektup yazmalısın. Duygularını bu kadar elevermen gerekmez. Artık gerekmez.

Engin,

Elim değmedi, mektuplarını yanıtlayamadım. Kusura bakma. Yine bu sıralar başımı kaşıyacak vaktim yok. Sen nasılsın? Dayanışma Derneği'nin çalışmaları nasıl gidiyor? "Siyasal Sürgünler" incelemen üstünde yeniden düşündün mü? Ben iyiyim. Daha uzun yazmak isterdim ama şu an'da,

vesaire, vesaire...

Yenins:

Bana neden güvenmiyorsunuz?

Aysel:

Artık beklememeyi öğrendim.

Yenins:

Ama hayatınıza girdim.

Aysel:

Çıkarsınız. İnsanlar birbirlerinin hayatını yıllarca işgal ettiklerinde, orada neredeyse kök saldıklarında bile, selamsız sabahsız, hiçbir açıklama yapmadan çıkıp gidebiliyorlar. Sizse henüz eşikte bile değilsiniz. Henüz kısa bir tanışıklık.

Yenins:

Fakat onlar eskimiş insanlar!

Aysel:

Her şey eskir. Siz de. Üstelik sizinle ortak yaşanmış hiçbir şeyimiz yok.

Yenins:

Ama sonra, aradan birlikte yaşanmış uzun bir zaman geçmiş olacak.

Aysel:

Birlikte mi?

Yenins (yüzünde, bakışlarında en küçük bir kuşkunun izi olmaksızın):

Evet, birlikte.

Kahvesini yudumluyor, içine güzel bir sıcaklık yayılıyor:

Ne ışıklı bir görünüm! Osman'la Ayşe, gölde birlikte kulaç atıyorlar. Dün de, üniversitenin laboratuvarında, bilgisayarların aydınlık ekranı önünde birlikte çalışıyorlardı.

O yabancı kentte, ayrıca da "Nükleer Çağın Değerleri" konusunda verdiği konferansı dinlemeye gelmişler. Hayır, ken-

disini hiç de yalnız duymuyordu. Engin'le pek iyi bir karşılaşma olmamıştı, o kadar. Düşle gerçek hiçbir zaman birbiriyle tam uyuşmaz.

Ayşe... Pırıl pırıl kara gözleri onun:

"Aysel Hanım, boş bir zamanınızda size çalıştığımız laboratuvarı göstermek istiyoruz."

Osman... Kararlı, yetişkin adam halleri onun:

"Sakın, vaktim yok demeyin. Konferansınızda söylediklerinizüstüne soracak yığınla sorum var. Bu değerlerin ülkemdeki, ülkemizdeki karşılıklarını konuşalım."

Aysel:

"Çoktan beri mi buradasınız çocuklar?"

Ayşe:

"Ben bir yaşımda gelmişim. Babam göçmen işçiydi..."

Osman:

"Ben militan devrimciydim. İşte, bildiğiniz gibi..."

Aysel:

"Şimdi, burada üniversitede?"

Ayşe:

"Oh, çok oldu bitireli. Osman doktorasını verdi. Ben asistanım..."

Aysel:

"Ne üstüne? Yani..."

Osman (güler):

"Elektronikler... Bir çeşit beyin tartımı diyelim..."

... Bugün de gölde kulaç atıyorlar. Tatil gününün bu güzel sabahında, günışınları suya ağaçların üstünden hiç kırılmadan vuruyor, suyun yüzünü ışıltılara boğuyordu.

Gürcan, yanıbaşımda. Hep sevecen. Ona gülümsüyorum.

Gürcan:

"Üşümüyorsunuz ya?"

Aysel:

"Güneş öyle hoş ısıtıyor ki..."

Sizlerin varlığı öyle hoş ısıtıyor ki beni...

Tatlı tatlı gerinmişti. İçine yayılan mutluluğun gevşekliği. Yenins suskun. Oysa varlığı, an an çok güçlü. Kimi gölde yüzen, kimi kıyıda ateş yakan, etleri şişlere geçiren gençlerin, onların işte, Gürcan'ın, Ayşe, Banu, Egil ve Osman'ın, Bernt, Karin ve Peter'le Yasin'in varlıkları denli gerçek. Göldekilerin kulaçları, ışık kırılmaları arasında uzaklaşıyor, uzaklaşıyor... Aynı zamanda ağaçların arasından geçen ince, esmer gölge: Layana.

Layana, tek başına. Eğilmiş göl çiçekleri topluyordu. Öyle, mutluluk gevşemeleri arasında bir an göze çarpan, sonra unutuluveren an'lık bir görüntü. Böyle bir resim.

Unutulmaz olan, günler boyu o, batmayan güneşler...

Sobanın üstüne ince bir dilim kepek ekmeği koyuyor. Saksı bitkilerine su veriyor: Mikadan kuşlar altında mektuplar yazılacak; postaya verilmek üzere çantaya konulacak. Kaban giyilecek. Sonra, içi müflonlu botlar. Ama torbaya alçak ökçeli rugan iskarpinler de konulacak. Onları almalı mıyım?

Ömer:
"Böyle parlak şeyler giymezdin."
Aysel:
"Arada bir gerekli. Güzel durmadı mı?"
Ömer:
"Biraz yadırgadım. Şurasındakiler ne?"
Aysel:
"Minicik madeni süsler. Ne var bunda?" –Ayşen'inkiler hiç gözüne batmıyor ama!

... Berberde yalnız saç dipleri değil, bütün boya yaptırılacak. Evet, evet, renk tıpkı yaz günlerindeki gibi, bir ton açık olacak Bahattin Bey.

Bankaya gitmek içinse, bugünün onuruna bir taksiye binilecek.

Bankanın kapısından girerken adamın biri öyle kötü çarptı ki, yere kapaklanacağını sandı. Üstelik adam ayağına da bastı, bir de azarladı:

Hanım, ayak altında dolaşmasana!

–Taksiye binmek neye yaradı ki?–

Aydın İntiharları ve Geleceğin Başkaldırısı'na bir akşam önce düşülen not: *Aşkın kayığı / Günlük yaşama çarptı*, diyor Mayakovski. (İbid)

Mektupları postaya verebilmek için kuyrukta uzun süre bekledi. Sıra nihayet kendisine geldiğinde, gişedeki kız ters ters baktı:

Yeter canım! Herkes bütün para veriyor. Bozuk para verin!..

Şunu bozabilir misiniz beyefendi?

Beyefendi işitmedi bile. O zaman sağına soluna bakındı. Kimsenin kimseyi gördüğü yok. İnsanlar arasında kara kalın perdeler gerili. Perdelerin gerisinde herkes kendi derdinde.

Kıza dedi ki:

Ah, bozduramıyorum.

Kız dedi ki:

Ben bilmem. Gidin bir yerden bozdurun işte. Kim var sırada?

Sıradan çıkmayı, şişmeye başlayan ayak bileğiyle kuyrukta bir o kadar daha beklemeyi göze alamadı.

Aydın İntiharları ve .....: *Bu dünyadaki yaşam, özlemi çekilen bir yaşam değildir.* Lin-Po demiş bunu, diyor Hollandalı bir Protestan papazın oğlu olup da, Paris'te bir otel odasında kendini öldürmüş bulunan Boris Harloff. Haberleşmek için para ve pul, habercilerin yerini aldığından buyana, kazanılan zamanı kuyruklarda harcamamız neden gereksin canım?

Kıza karşı biraz diklendi:

Buradan hiçbir yere gidemem!

Sizin kulağınız işitmiyor mu? Bozuk yok diyorum ya!

Kız, öyle bir haykırış haykırdı ki, insanlar kara perdeleri birazcık araladılar; burunlarının ucunu gösterdiler. İşte hepsi tanık. Çözülmeyecek bir sorun yok:

Paranın üstü yerine pul verebilirsiniz pekâlâ!

Öyle istiyorsanız, baştan söyleseydiniz!

Kız, böyle deyip, arkada bekleşenlere gülücükler gönderdi ve onlara, bunun beyni sulanmış galiba, gibisinden bir işaret yaptı. Tanrım, işte şimdi hepsi hem gördü, hem işitti.

Aynı an'da gözü, kızın arkasındaki hantal saate ilişti:

Zaman ne kadar hızlı akıp gitmiş! Şurada ne kaldı ki?..

Törenden önce kıyıya inerek bir köşeden şöyle, sisin içinden gelip geçen tankerlere bakmayacak mıydı? İnsan ancak onlara bakarken, evet ancak o zaman, hayatın neresinde durduğunu anlayabilir. Ey zamanımın korsan gemileri! *Eğer ben siz olsaydım, bir çiçek, bir inek* –ya da bir korsan gemisi– *olsaydım, hayatın tadını ben de çıkarırdım*, demiş Dostoyevski. (Bkz.: *Bir İntihar Olayının Yargılanması.*)

Sis olacak mı? Sandal mı olacak?

Yenins olmayacak mı?

Hep banka memurları, PTT memurları, tank, tüfek, tanker, vergi, makbuz ve boyuneğişler mi olacak? Plaketimi, bir korsan gemisi gibi kuşanmaya gitmeyecek miydim? Gitmeyecek miyim?

Gündemde tıkır tıkır işleyen bir gün, tam bu noktaya gelince, nasılsa takılıyor. Sol ayak bileğini usul usul ovarken, duralıyor. Bu akşamüstünün, kafasında karışık ve karanlık kalışına şaşıyor:

"Korsan gemileri de nereden çıktı?"

Akşamüstüne ait tasarımların karanlıkta kalışı gibi, bu da yeni. Kendi kendine yüksek sesle konuşması yeni. Canı sıkılıyor, ama sonra omuz silkiyor: Hastalık bu kadar başlangıçta tanılanmışsa, önlenebilir.

Kızarmış ekmeğini, kibrit kutusu büyüklüğündeki peynirini yiyor, soğumuş kahvesinden bir yudum daha içiyor, gazetelere uzanıyor. Şimdi günle kuşatılmış, bütünüyle herkesin olan zamanın içinde.

Savaş, hastalık, cinayet, yangın, sel baskınları, trafik kazaları, yeni keşifler, batan şirketler, çıkan şirketler, iç anlaşmalar, dış anlaşmalar, NATO, Toto, AET, AİT NWD, IFO, OAP, WBD, DPT, SOS, IMT, ODTÜ, APA, YÖK, KLM, STF, ATFS, – Oooo, Almanya'nın yeni Çalışma Bakanı bir Türk!– SAS, NWE, siyasal skandallar, açılışlar, kapanışlar, gebe bir erkek fotoğrafı, biten yargılamalar, bitmeyen yargılamalar, açlık grevleri, lokavtlar, oburluktan çatlayanlar ve uzaydaki en yeni gelişmeler arasında, orta sayfalarda, orta boydan biraz alta düşmüş bir haber daha:

Sosyal Bilim Onur Plaketi
Prof. Dr. Aysel Dereli'ye Bugün
Veriliyor

Haberin altında fotoğrafı. Nereden bulmuşlar, ne zamandan kalmışsa, objektife biraz kederli bir gülümseyişle gülümseyen, orta yaşlarda, hoşça bir kadın fotoğrafı.

Fotoğraftaki gülümsemeden etkilenmiş gibi, hemen hemen aynı biçimde gülümsüyor: Günün güzel bir karikatürü, ama ancak dünle bugün yanyana, içiçe çizildiğinde.

Bunu başarabilen de bellek.

Bir zamanlar komünizmi övme suçlamasıyla hakkında dava açıldığı haberini de, biri sosyal demokrat, öteki liberal görünümlü iki gazete ile bir dergi, bu fotoğrafıyla vermişlerdi. O yıllar böyle şeyler fotoğraflı falan haber olurdu da... Daha sonraları, bu gazetelerden biri ve birkaç dedikodu düşkünü, dolayısıyla çoksatar gazete, üstüne kocaman puntolarla:

BİR SAHTEKÂRLIK OLAYI
Prof. Aysel Dereli'nin Uzaklaştırıldığı Fakülteden Bazı Araştırma Raporlarını Kaçırdığı Öne Sürülüyor

diye yazdıklarında ise, haberin içine fırlak gözlü, boğazına kılçık kaçmış gibi buruşuk yüzlü, sevimsiz mi sevimsiz bir fotoğrafını gömmüşlerdi. Resmi gören kimse, bu yüzün hemen hemen bir kedinin boynunu bükerek koparmaya yatkın anlamına bakıp, fotoğraftakinden her türlü melaneti bekleyebilirdi.

Şimdi bile midesinde aynı bulantıyı duyuyor: O muhabiri gerçekten boğazlamak istemiştim!

Gazete muhabiri:

"Erkek öğrencilerinize özel bir düşkünlüğünüz olduğu da söyleniyor. Ne dersiniz?"

Başından kayan havluyu yeniden, biraz da sinirli sinirli sarıyor kafasına: Kedi boğazlayan yüzüm, o an çekilmiş fotoğraftaki yüzüm. Öyle olmalı. Genç muhabirin sırıtık sırıtık sorduğu soruyu işitince, en denetimli insanın bile, bir gün öldürebileceğini anlamış, hiçbir şeyden değilse, bu yepyeni ve çok somut bilgiden korkmuştum.

Bu sabah, sevimli hattâ güzel bile denilebilecek yüzünün altında, incecik puntolarla yazılmış şu satırları okuyor:

"Özerk Milli Kültür Kurumu Bilim Hizmet Dalı Değerlendirme Komitesi, Sosyal Bilimler Seçici Kurulu, sosyal bilim onur plaketinin bu yıl Prof. Dr. Aysel Dereli'ye verilmesini kararlaştırmıştır.

Prof. Dereli bu onura, Hayatı Savunma Şekilleri (Hayatı Savunma Biçimleri olacak) ve Hayatı Savunma Biçimi (aslı:

Hayatı Savunma Bilinci) üstüne yaptığı özgün ve kapsamlı incelemesiyle birlikte bugüne dek sürdürdüğü bilimsel araştırmaların tümü gözönünde tutularak, değer görülmüştür.

Prof. Dereli'nin incelemeleri arasında, Kişiliğin Kurulması ve Korunması (neyse, bunu doğru yazmışlar), İnsanlarda ve Toplumlarda Boş Alanların Değerlendirilmesi (Hayır! Boş Alanların Kullanımı. KULLANIMI!), Nükleer Çağın Değerleri gibi çalışmaları vardır. Bilindiği gibi, değerli toplumbilimcimiz, bundan birkaç ay önce de geçtiğimiz yıllarda iki yaygın yabancı dile çevrilmiş bulunan İnsanlarda ve Toplumlarda Boş Alanların Değeri (Allah kahretsin!) incelemesinden ötürü Uluslararası Sosyal Antropoloji Enstitüsü'nün Yeni Yankılar ödülünü kazanmıştı. Bu, bugüne kadar, gelişmekte olan ülkeler bilim özendirme ödülü niteliğinde idi. (Ülkemizden birine verilince, özendirme olmaktan çıkıyor demek?)

Prof. Dr. Dereli'ye onur plaketi, Özerk Milli Kültür Kurumu küçük toplantı salonunda bugün saat 18.30'da yapılacak bir törenle verilecektir."

Bu satırları, kitapların ad yanlışlarını hemen düzeltme tepkisi olmasa, başka birinden söz ediliyormuş gibi okuyabilirdi. Fotoğrafına, başka birine bakıyormuş gibi, bir kez daha nasıl bakıyorsa, öyle.

Fotoğrafın yanında kısa bir hayat hikâyesi de yer alıyor. Bu kadar özete indirgenmiş hayatlar hiçbir zaman ilgisini çekmedi. Şimdi, şu dört satırlık hayat da büsbütün ilgisi dışında kalıyor. Gazeteleri katlıyor, kahvesini bitiriyor, kalkıyor.

Pamuk, aseton. Bu da pembe cilamız.

Engin:

"Dersine ilk girişte seni açık pembeye boyalı tırnaklarınla görünce yadırgamış, ciddiye bile almamıştım."

Aysel:

"Neden?"

Engin:

"Öyle ya, bize beyninin parlaklığı gerekli birinin dış cilaya ne gereksinimi var?"

Aysel:

"Dışla içi birbirinden hiçbir zaman ayrı tutmadım. (Biraz acımasız) Ayrıca, itiraf et ki, bana yatmayı önerdiğinde beynim meynim de umurunda değildi."

Engin (kızarır):

"Özür dilerim."

Aysel:

"Önemi yok."

Anlayış. Gülümseme: Anlaşma.

Sakin sakin tırnaklarının cilasını üflüyor: Öyle ya, bin dokuz yüz altmış sekizler. Her şey çabucak ve kolayca çözümlenirdi. İpler henüz çok kalın. Gemi halatı denli kalın. Hayat kılcallarına ayrıldıkça, insan dolaşık sorular yumağı karşısında kalıyor: Peki, biz ne yaptık? Seni kutlarım, fakat ben ne yaptım? Şimdi ne yapayım? Nasıl yapayım? Ne dersin, evleneyim mi?

Ansızın, az önce Engin'e yazmayı tasarladığı mektubu yazmaktan cayıyor: Ne yanıtını verebileceğim, ne de vermek istediğim soruların buzula döndürüldüğü yüreğimle ona iyi, güzel, sıcak bir şeyleri nasıl söyleyebilirim ki? Banyoda, ılık duşun uyandırdığı duygular da uzun sürmedi zaten. Bugün öteki mektuplar da bekleyebilir. Şimdi ne diye postanelerde itilip kakılmak? Ama bakalım, çantamda hazır pul varsa, Prof. Syvertsen'e kısa bir teşekkür mektubu atayım. Ne olsa adamcağız postanelerimizden habersiz.

İçinde belli belirsiz bir isteksizlik, hoşnutsuzluğa benzer bir şey yakalıyor: Uyandığımda önümdeki günü apaçık, dümdüz

görüyordum. Ne oldu ki? Ne değişti. Hiç. Elbet, Tezel'e de yazmalıyım. Onunla konuşmak beni keyiflendirir. Ama epeydir, Tezel'e yazarken eski neşemi bulamıyorum. Aydın intiharlarına kendimi fazla kaptırdım galiba. Kız kardeşimin anamızın gömülüşünde bulunmaması... Tırnaklarım ne kadar sarı; cilanın örtemeyeceği kadar. Artık... Bir gün tırnakların ölgün sarısını görürsün, bir gün göz altların şişer... Bir bir eskimek. Camus'nün *Yabancı*'sındaki Mersault, "İyileşmeyen tek hastalık, yaşlılık" demiyor muydu? İyileşmeyen ve her gün biraz daha kötüye giden... Kanser gibi. Neyse, Camus, genç denecek bir yaşta öldü. Tırnaklarım pekâlâ. Ne sarı, ne bir şey. Evet, Tezel'e de yazmalıyım. Gömülüşte bulunamaması... O sıralar Avustralya'da. Bu bile komik. Kaç yıl oldu. Datça'dan, inin cinin top oynadığı bir mevsimden yazıyor:

"... Ayşen'le general oğlunun o Allah'ın belası düğünü, senin gözaltı durumun, Ömer'in sulanan gözleri, gizli dünyaların çatlayıp açılışı, seslerimizde insan sesine benzer bir şeylerin tınlaması nihayet... Bilmiyorum. Yeniden düşünmem gerek Aysel. Yalnız, yapayalnız. Sen nasıl başarıyorsun örnekse? Her tokattan sonra hayata hâlâ nasıl gülümseyerek bakabiliyorsun? Bu tutumundan her zaman kuşku duymuştum. Hep rol yapıyorsun gibi gelirdi ve böyle sanmak işime de gelirdi. Fakat, gözaltından çıktığında, kuşkuyu elimden aldın. Dayanışın, direnişin, gülüşün, hepsi sahici, hepsi sensin, kendinsin. Ciddi ciddi düşünmeliyim. Her şeyin çift ölçülü, ikiyüzlü yaşandığı bu toplum hayatıyla nasıl başedeceğimi bulmalıyım. Seni üzmemeliyim. Oğluma güven vermeliyim.

Çok şaşacaksın; canım içki istemiyor. Buraya taşıdığım şişeler hiç açılmamış duruyor. Yoksa öldüm mü? Ölüyor muyum? Üstelik öyle de sağlıklıyım ki. Kendimi hiç bu kadar sağlıklı duymadım. Hava da çok güzel. Akşamların gizli bir ışığı var. Sanki gökten yansımıyor, hayatın içinden fışkırıyor. Deliler gibi resim yapıyorum. Her tabloya çalışırken, bu da bitince tamam, diyo-

rum, ama sonra hiç ara vermeden yeni bir tabloya başlıyorum. Bu da bitsin, tamam. Gerçekte hiçbiri bitmiyor. Bitirmiyorum. Yakında sana, bir tuvalde annemizi göndereceğim. Hızla değişen hayatın akışıyla didişmeyi insanların başına saran kendisiymiş gibi, bundan suçluluk duyan, bu nedenle içe gömüşü doğal sayan, herkese karşı bakışlarında bir özür dileyişle dolaşan annemiz... Onu benim için sıkı, çok sıkı kucakla, onu sevindir. Ne yaparsan yap, onu sevindir. Ona suçsuzluğunu söyle..."

Aylar sonra bir mektup daha:

"... Puldan anlayacağın gibi, Tanca'dayım. Yani, Tanca'dayız. Galeri sahibi bir İngiliz'in teknesindeyim. Tekne diyorsam, sülün gibi bir yat. Merak etme, adamın üç çilli çocuğu, bir de artist gibi karısı var. Birbirlerine pek de tutkun görünüyorlar, ama ben hâlâ bir açıklarını bulmaya çalışıyorum. Kadın mı çok zengin ve adam karısının çevresinde bu yüzden dört dönüyor; adam mı karun, kadın bu kadar kuyruk sallıyor; yoksa ikisinin de mi tuzu kuru ve kuru tuzdan yılıp denizlere açıldılar; pek anlayamıyorum. Ancak onların daha Datça kıyılarında bir keşifte bulundukları kesin. Özellikle kadının tablolarım karşısında, 'Extraordinaire!' çığlıkları atışı, ne saklayayım, beni buna inanmaya yatkın bir zamanımda yakaladı. Şaka bir yana, yeni tablolarım gerçekten güzel Ayselciğim. Ama onların, üstüme ne hesap kurduklarını bilemiyorum. Zaman gösterir. İşin ucunda, çok basit, somut bir gereksinim yatıyor tabii. Bunlar kıyı kıyı gidiyorlar; demirleyebilecekleri uygun koylarda demirliyorlar ve içecek suyu, yakıtı nasıl sağlayacaklarını, yumurtayı nerede bulacaklarını, karaya çıkış iznini nasıl alacaklarını bir türlü kimseye anlatamıyorlar... Yine de çok inceler. Bana, 'Tercümanımız olur musunuz?' demediler. 'Bir sanatçı olarak bize katılmak istemez miydiniz?' diye sordular, Datça'daki bir haftalık, denizden çıkma ahbaplığın sonunda. Hem de, salt ortada çıkar sorunu olmadığını iyice anlayayım

diye herhalde, bütün yolculukları süresince kendilerine katılmam ricasında bulundular. Pekâlâ, neden olmasın? Biliyor musun cancağızım, bir gün, tablolarımdan biri için, 'Eh işte, şimdi gerçekten bitti!' deyivermekten korkmaya başlamıştım. Yarın Tanca'dan ayrılıyoruz. Afrika kıtasını dolaşarak da vb... Şekerim, anacığımız iyi mi? İlhan domuzu yeni ne haltlar karıştırıyor, bana yaz. Anneciğimizin hayatta duruşunu, özür dileyen bakışlarını sana ancak Antalya'dan gönderebilmiştim. Orada rastladığım ikinci kocamla. Durum yatıştı memlekette, bizim eski 'komünistimiz' Memoşçuk da derhal bir film kıvırtıp altın meyve peşine düştü. Aaa, sahi bilmiyor muydun? Ben de o kadar akıllı geçinirim, ne budalayım! Memoş, tabloya el koymuş olmasa bari. İnsan ona anasını teslim eder mi? Her şeyi hoş gördükten sonra, hem birinci, hem de ikinci kocamı hoş görmeyi bir türlü nefsime yedirememek de benim ayıbım doğrusu. Demek onlara fazla güvenmişim. Şu an'da kendimden hoşnut değilim. Bitiriyorum. Kerem'e gözkulak ol lütfen. Bir de mahkeme kararı aldırdılar, ben çocuğuma bakacak tıynette değilmişim... O kadar da kızmayayım, belki de haklılar..."

Giyineceği şeyleri seçmek için, şu daraldı, bunun boyu kısa, bunun yeri değil, bari yeni bir bluz edinseydim, falan derken, bütün bu eski mektupların yanıtını ilk kez ve toptan veriyormuş gibi, Tezel'e ta yüreğinin derinliklerinden kopa kopa, şöyle kısa, özlü iki satır göndermesin mi?

... Ama sonuçta Kerem sana koştu, sen de onu, kimsenin senden beklemediği özverilerle yetiştirdin. Seninle övünüyorum.

Tezel'in cenazede bulunmaması... Bundan ötürü kendini bir türlü bağışlayamaması... Bu da ondan beklenemezdi. Uzun süre, dili tutulmuş gibi sustu. Sonra, çok sonra yazmıştı:

"Annemi, ömrüm boyunca düşünmediğim kadar çok düşünüyorum. Kadınlık tarihinin çok özel bir bölümü gömüldü

sanki. Fitnat Hanım'lar bir daha hiç, ama hiç olmayacak. Biz, onları anlamaya gerek bile duymayacak kerte kökünden kopmuş, kendini beğenmiş bir nesiliz. Önceden bildikleri geçersiz ilan edilmiş, bir günde bilmeleri gerekenlerle henüz tanıştırılmış bu insanlar, Salim Bey'ler, Fitnat Hanım'lar, babalarımız, analarımız yani, Meşrutiyet ile Cumhuriyet arasına sıkışıp ufalandılar. Ne sivil, ne asker bürokrat olan, ne de geçmişlerinde servet ve soyluluk bulunan bu takım, bağlandıkları son umut noktasında unutuluşa bırakıldılar. Onları bizler de unuttuk. Beethoven'i sevmiyorlar, dans etmesini bilmiyorlar, Goya'dan bir bok anlamıyorlar, kısa çorap giymemize kaş çatıyorlar, diye homurdanmak üzere aklımıza getirdik onları. Üstelik henüz kimse, onların doğru bir tarihini yazmadı. Allah kahretsin! Keşke ben de senin gibi, annemizin son günlerinde yanında olabilseydim..."

Aysel:

"Anacığım, sen ölme. Henüz yaşamadın ki."

Fitnat Hanım (solgun, gülümser):

"Dört ömür birden yaşadım. Daha ne yaşayabilirim ki? Dört ömür, evet. Salim Beyimle kendiminki, bir. Abin İlhan'ınki iki. Seninki, üç. Tezel'inki dört. (Ansızın bulanan bakışlar.) Hani, neredeler? İlhan yok mu? Tezel nerede? Gelmedi mi? Neredeler?.. (Dilin dolanışı.) İnsanlar... Neredeler? Ömrüm nerede?.."

İçindeki yarı şaşkın sitemin sesine vurduğu tek an.

Tıpkı o son dakikadaki gibi, üstüste yutkunuyor. Fazladan, gözünde iki damla yaş beliriyor. Gözlerini elindeki bluzun etek ucuna siliyor: Ne oluyorum canım? Sabah sabah aklıma neden kederli şeyler geliyor? Hem de böyle bir günde? Bu göz sulanmaları da yeni. Hah işte, bu ceket. Ben bunu arıyordum. Fakat soğuk burası. Sobaya birkaç odun daha atmalıyım.

İç çamaşırlarının üstüne saks mavisi sabahlığını yeniden geçirip bitişik odaya yürüyor. Sobaya odun atacağı yerde, çalışma masasının başına, Layana'nın kuşları altına oturup, gece, araştırması için çabuk çabuk aldığı notu okuyor:

"...da görüldüğü gibi, intihar nedenleri çok karmaşık ve çeşitli. Başka bir dünyada, başka bir hayatı yaşama istek, inanç ve istencinden, hiçbir dünyada hiçbir hayatı istememeye dek, birbirine karşıt iki uca doğru uzanabilmekte. Ölümü bir çırpıda seçen Hollandalı yazar Boris Harloff, (?) *Tarihsiz Günlük*'ünde, '*Gidebileceğim hiçbir yer yok*' derken, kendine üstünde uzun uzun düşünülmüş ağır ölümü biçen Antonin Artaud da, '*İsteyerek kopardım kendimi yaşamdan, yazgımı değiştirmek istedim*' diyordu. (–) Kuşkusuz, kendilerine, kendi istençleri dışında ağır ölümler biçilmiş olanlar bu yeryüzünde sayılamayacak kadar çok ve incelememin kapsamı dışında. Uzun bir düşünsel faaliyet sonucu, enine boyuna tasarlanarak gerçekleştirilmiş intiharlara 'bilanço intiharlar' da deniliyor. Karar an'ı somut gerçeklik kazandığında, bu bilançonun geçirdiği bütün evreleri bilme olanağımız ise oldukça sınırlı. Bazı sanatçılar, yazarlar, günceleriyle, dostlarına, yakınlarına yazdıkları mektuplarıyla bizi bu evrelerden bir oranda haberli kılmışlardır. Ama Pavese'nin günlüklerinden anlaşıldığı, Mayakovski'nin de intiharı onaylamaz tutumundaki karar değişiminde görüldüğü gibi, bilançoyla eylem, tasarlanma süreciyle uygulama, birbiriyle her zaman örtüşmeyebiliyor. Ayrıca, bu sanatçıların ve yazarların intihar konusundaki düşünsel faaliyetlerini, içinde bulundukları ruhsal durumu o günlüklerde, notlarda ya da mektuplarında tam gerçekliğiyle dışa vurup vurmadıklarını bilme olanağımız yok. Düşünsel faaliyetin karar an'ı olan son an'da bırakılan kısa notlar, kısa bir mektup ya da Japon yazarı Naoji'nin (–) yaptığı gibi bir son vasiyetname, son dakikaların adım adım yazılışı da belli oranda bir özdenetim, çeşitli bastırmalar altında kalmıştır

herhalde. Dolayısıyla, bu yollarla dışavurumların, hesaplaşma evrelerini tam gerçekliğiyle ortaya koyduğunu söyleyebilmemiz güç. Tasarlanma süreci, daha denetimsiz, gerçek, gerçeğe çok yakın biçimde ancak roman yazarlarının kahramanları aracılığıyla bize aktarılabilmektedir. İntihar olgusunu en çok sorgulayan Dostoyevski, bu sorgulamayı *Cinler, Delikanlı* gibi romanlarındaki kahramanlar yoluyla çok daha özgür biçimde dışlaştırmıştır. Hayatla uyum sağlama, yani hayatı sürdürme dürtüsü, yokoluşla varoluş arasındaki gel-gitli ve çelişkili durum nedeniyle, birçok sanatçı, birçok yazar, ertelenemezliğin özgürlüğünü ancak yapıtlarında yaşayabilmiştir.

Bilindiği gibi bu inceleme, düşünsel faaliyet sonucu gerçekleştirilen intihar olgusuna eğilmekle sınırlıdır. Çağımız insanı, geleceğin gerçeğini artık salt umut ya da tek başına umutsuzluk, 'hiçlik' olarak algılamamaktadır. Canetti, büyük bir açıklıkla belirtiyordu: Geleceğin gerçeği, hem aydınlık, hem karanlık, yani parçalanmış bir gerçekliktir. Teknoloji, yaptığı kadar yıkmakta, yıktığı kadar da yapmaktadır. (–) Varlıkları ancak düşünsel faaliyetleriyle kanıtlanan aydınlar, parçalanmış bir gelecek gerçeği karşısında belki de tarihlerinin en trajik dönemini yaşamaktalar. Aydınlatma işlevleri, kendileri dahil bütün insanlığı programlayan bir yokedişe de gelip dayanmıştır. Bu noktada çağımız aydınının iç hesaplaşması çok daha karmaşıklaşmakta; hesaplaşma, onur ve övünç denli, utanç ve reddedişi de barındırmaktadır. İşte, bu incelemeden amacım, özellikle söz ettiğim iç çatışmanın sonuçlarını görmeye çalışmak. Bu amaçla, geçmişin aydın, sanatçı intiharlarına eğilirken, yukarda değindiğim nedenlerle araştırmada, insan dünyasını gerçek hayattakinden çok daha özgürce ve derinlemesine kurcalayan, hesaplaşma sürecini aydınlatmada önümüze geniş olanaklar seren romanların kahramanlarına özel önem yüklenmiştir..."

Yazdığı notu okuyor, sonra da kâğıdı yazı makinesinden hemen çekip çıkarıyor: İncelemenin giriş bölümünü neden yeniden yeniden yazıp duruyorum? Beni tutan, kararsız kılan bir şey var. Tanrı'ya değil, akla inanan, Tanrı'nın değil, aklın yolunda giden insan, ölümden yeni bir Tanrı yaratmaz. Tanrı'sı olmayan hayatın ölümü de yoktur. Fakat ya içsel özgürlük? Düşünsel faaliyet içindeki insanın, bütün zamanlar için taptığı bu Tanrı? Özgürlüğü onun varoluşunun tek nedeni. Özgürlüğü kurup korumak, bu çetin savaş, bütün savaşlar gibi ölümü içinde taşır. Her şeyin beni terk ettiği, benim kendimi terk ettiğim an'da yeni bir umut buldum. Yenins'in varlığı bir başkasının yokluğu oldu.

Ellerini gözlerinden geçiriyor: Onaylamadığın bir hayatı değiştirmek, sonsuza dek buna çalışmak mı? Ama bu... bu Sisyphos/Prometheus öğretisi... Tanrılara inanılan bir zamanın öğretisi... Yineletmeyi dayatan, yinelemelerde direniş adı altında bir yücelik bulan bu inanış... Bizi birörnek sürüngenler haline getiren bir zamana karşı gerçek, sahici bir başkaldırıyı önleyen bu inanış değil mi? Aslında ne kadar zavallı bir boyuneğiş bu... bu, "zalimin vurduğu yerde bin çiçek açtırırız" keşişliği... Direncimizi kanıtlama, gaddarın bulunduğu yerde yiğit olma uğruna, aynı şeyi yeniden yeniden denemeye nasıl bunca bir gönüllülükle boyuneğiyoruz? Olimpos Dağı'nın tepesinde neden hâlâ tanrılar oturtuyoruz? Neden omuzlarımızı hep birlikte o dağların altından çekmiyoruz? Kurumlar... Özerk ve Milli ve...

Yazı makinesine yeni bir kâğıt geçiriyor. Ömrünün ilk düşünsel temriniymiş gibi, alnı kırışmış, dudakları büzülmüş, bir çocuk ciddiyetiyle, tuşlarda büyük harflere basa basa yazıyor:

HER DURUMDA ÖZGÜR KİMLİĞİMİZİ KORUYABİLMEK ANCAK EDİMLE SÖYLENEBİLECEK ŞU İKİ SÖZCÜĞE BAĞLI: YİNELEMEYE HAYIR...

AYNILAŞMAYA HAYIR. AYNILIĞA HAYIR. YİNELEMEYE HAYIR...

Duruyor. Yeniden yazıyor.

Masanın başından hemen kalkıyor: Yoo, bu sabah "Hayır" bilincini kurcalamaya hiç de hevesli değilim. İşte sis açılıyor. Belki de güneş çıkacak. Yağış olmayacak. Bankaya gideceğim. Berbere gideceğim. Plaket törenine...

Üstüne bütün günü götürebilecek bir şeyler geçirmek üzere yeniden yatak odasına gidiyor: Bir şeyler geçirmek olur mu? Şöyle, özenle giyineceksin. Kendinden hoşnut kalacaksın. Zaten iki yıl öncesine dek omuz kemiğim kırılmamıştı, ayak bileğim de sapasağlamdı. Binlerle insan kırılıyor, yarılıyor, teknoloji de ekliyor, yamıyor; ayaktayız. Ayaktayım.

Aysel:

"Siz dağa çıkmıyor musunuz?"

Yenins:

"Herkes çıkıyor. Hepsi de aynı şeyi yapıyor. Bu onların kendi seçimi değil. Ama seçimleriymiş sanıyorlar..."

Demek Yenins de birörnekliğe karşı.

Yatağının kıyısına oturmuş, ayak bileğini kalın bir bantla sıkı sıkı sararken gülümsüyor: Ne değişiklik!.. Daha da değişik olsun deniyorsa, herkesin her zaman giydiği ten rengi külotlu çorap yerine pekâlâ annemin miras üleşiminden payıma düşen ve beni şaşkınlıktan şaşkınlığa düşüren pembeye çalar beyaz ipek çoraplar giyilebilir. Tam bilek üstüne minicik birer gonca gül işlenmiş. Evet, özellikle benim yaşımdakilerin her zaman aynını giydikleri ten rengi külotluyu giymeyeceğim. Gonca güllü ipek çorapları giyeceğim. Sabah sabah? Evet efendim, sabah sabah! Bu çoraplar bir kez olsun giyilmeli. Babam anneme daha ta Cumhuriyet

öncesi, Osmanlı başkentinden kimbilir ne heveslerle almıştır bu çorapları? Besbelli annem, yatak odasına kapandıklarında da, özel bir defile için bile giymemiş bunu; babamın özlemi içinde kalmış. Herkesin içinde kalan düşleri... Hiçbir düş, hiçbir tasarı, hiçbir özlem sandıklarda kalmamalı.

Çorapları bacaklarına hevesle geçiriyor, doğrulurken ağzından küçük bir çığlık fırlıyor:

"Ay belim!"

Aynı an'da sağ bacağından aşağı ince bir akışı algılıyor. Bakıyor, sandıkta yıllar boyu bekleye bekleye direncini yitirmiş ipek, kaçmış; yarım parmak eninde akıp gitmiş. Omuz silkiyor: Aldırmaaa... Şimdi de vizon rengi yün etek, kemik rengi ipek bluz, piye dö pul ceket, demin bulduğum işte... Ee, ne oldu? Yine tepeden tırnağa pastellere boyandık. Neyse ki, bluzun fırfırları, çorabın gonca gülleri...

Oldu işte. Hazırım.

"Ben hazırım Üner. Gidebiliriz."

"Hocam, sizi böyle görmek ne hoş!"

Ama o sabah, bu sabah değil. İki yıl öncesinin bir haziran sabahı.

Hava erken saatte bile sıcak, boğucu idi. Duruşmaya eski öğrencilerden Doç. Üner'in kolunda gidecek. Küçük çiçekli lacivert giysi, rengi güneşten kızıla çalar olmuş lacivert keten ceket, ne denli temizleyip boyasa, uç yenikleri belli iskarpinler...

Doç. Üner de, hiç sevmediği halde takım bir şey giymiş, hiç sevmediği halde kravat takmış; hocasının eski bir kapı çerçevesi içinde derli toplu, hattâ canlı duruşuna, neşeli neşeli gülümseyişine bakıyordu:

"Gerçekten, gözlerime inanamıyorum. Alçıda iken üstünüze çöken kendini bırakmışlıktan, bizleri şaşırtan karamsarlıktan en küçük bir iz bile taşımıyorsunuz bu sabah. Eskisinden on yaş daha genç görünüyorsunuz inanın."

"Ee, yargıca titrek, sarsak bir ihtilalci resmi çizmek istemeyiz değil mi?"

Gülüşüyorlar.

Devlete, hükümete hakaret ve halkı isyana teşvikle suçlanıyordu.

Duruşma salonuna girerken Doç. Üner'in kolundan çıkmıştı. Her zamanki yürüyüşüymüş gibi, kendine seke seke bir yürüyüş uydurmuş, o serçe adımlarıyla gidip sanık yerine oturmuştu. Yargıcın arkasındaki pencereden içeri tozlu ışın demetleri dökülüyordu.

Savcı, suç belgesini okuyor:

Bay Devlet Başkanı!

Bay Hükümet Başkanı!

Büyük Millet Meclisi'nin yeni üyeleri!

Bir varmış, bir yokmuş, zamanın birinde bir ülke varmış...

Evet, herhalde artık böyle, bir masal gibi başlamak gerekiyor. Hukukun içindeki mantığın dışına çıkıldığı bir yer ve dönem başka nasıl anlatılır? Fakat, bugün bize masal gibi gelse de, gelecekteki insanlara büsbütün masal gibi görünecek olsa da, bu çağda, bugün, burada yaşananlar masal değil. Bir masal akıldışılığında olup biten her şey gerçek. Bir Ortaçağ zorbalığında yaşanan her şey gerçek.

Bu ülkede yine bir asker darbesinin olduğu, sıkıyönetimce binlerce insanın tutukevlerine tıkıldığı, henüz dava bile açılmadan haklarında yasaların biçebileceğinden öte cezalar biçildiği, onların çeşitli işkencelere uğratıldıkları, bazılarının ortadan kaybolduğu, bazılarının sakat kaldığı, hattâ üstlerine yüklenen görevlerin çokluğu ve ağırlığı altında ezilen birçok emir kulunun, yeterince robotlaşmamış bir yığın işkencecinin de ya delirdiği, ya intihar ettiği bir gerçek.

Bütün bunlar, Anayasa'yı tağyir, tadil ve tebdil suçlamalarıyla oluyor. Ama bütün bunlar da, sizler Anayasa'yı tağyir, tadil ve tebdil eylediğiniz için olabiliyor. Dünkü Anayasa'nın suç saymadığı şeyleri bugün sizler, kendi kesip biçtiğiniz yasalara göre suçlu kılıyorsunuz. Olmayan bir yasaya dayanarak hem suç, hem ceza biçiyorsunuz.

Yalan bir yasanın yalan Başkanı, Başbakanı, Meclis üyeleri! Hepiniz aşağı, hepiniz aşağı!

Bu ülkenin bütün insanları!

Ortada sıkıyönetim yasalarıyla ziyana uğramış tek kişi kalmayana dek sizleri, hep birlikte bu yalan yönetimin bütün buyruklarına, "Hayır!" demeye çağırıyorum. Tarih önünde gerçekten suçlu olmak istemiyorsak, sırtımıza zorla binmiş olanların kendi kendilerine yaptıkları bütün uygulamalara, "Hayır!" diyelim. Üstlerine oturdukları omuzlarımızı altlarından çekelim.

"Hayır!" diyelim.

İşte ben diyorum: "Hayır!"

Katılınız: "Hayır!"

Prof. Dr. Aysel Dereli

Savcı, bütün belgeyi tınlatarak, "Hayır"ları ise silik bir biçimde okumuştu. Okumasını bitirince, yargıç öksürüyor:

"Bunları siz mi yazdınız Prof. Dereli?"

"Evet."

"Evet"i zapta geçiriliyor.

Yargıcınki de öyle bir yorgunluk ki –hele şu bungun hava, şu sıcak– bu durumun ona, daha baştan kimlik tespitini eksik yaptırdığı anlaşılıyor. Adamcağız, önündeki dosyayı sıkıntılı sıkıntılı karıştırıyor.

"Bir dakika... Bir dakika... Soyadınız Dereli değil mi? Uzel mi? Uzel değil mi?"

"İdi. Boşandım. Yine Dereli. Zaten araştırma kitaplarımda da kızlık soyadımı, Dereli'yi kullanırım."

Yargıç, sanığa inanmaz. Yine inanmıyor, durmadan dosyayı karıştırıyor. Sonunda aradığını bulmuştu demek.

"Yani Prof. Dereli sizsiniz ve şimdi okunan belgeyi de siz yazdınız?"

"Evet. Yazalı üç yıl oluyor."

Yazıcının önündeki makinenin sesi artık işitilmiyordu.

"Zapta geçirilmesini istiyorum Sayın Yargıç. Yazalı üç yıl oluyor. Üç yıl önce, el yazımla hazırlanmış bir taslaktan ibarettir."

Yazı makinesinin sesi yeniden işitilmiş, sonra artık hep işitilmişti.

Savcı, sanıktan sorulmasını istiyordu: Acaba sanık, okunan belgeyi yazarken beslediği menfur niyeti hâlâ besliyor muymuş?

Doç. Üner, hocasına genç, dinç, yiğit, üstelik bedava bir avukat da bulmuştu. Fakat Aysel, özellikle böyle durumlarda insanın kendi sözünü kendisinin söylemesine inanıyor. Söylenecek olanlar, tıpkı düşünüldüğü gibi söylenmeli. Tabii ses tınısı da çok önemli:

"Eğer bir savcı, niyetlerimizin polisliğini doğal sayabiliyorsa, düşüncemden ötürü zaten burada bulunmamam gerekirdi Sayın Yargıç. Çünkü haklılığı böylece burada, bizzat Sayın Savcı tarafından kanıtlanmıştır."

Gözü bir an, dinleyici sıralarındaki bir avuç insan arasında oturan, yüzündeki anlama bakılırsa orada bulunmayı hem gerekli sayan, hem de bu gerekten sıkılan yazar dostuna ilişmişti. Alev ve elbet Doç. Üner de oradaydılar ama, nedense en çok yazar dostunun önünde kendini suçlu buldu: Hukukun olmadığını söylüyorum, mahkemelerin yasadışılığına inanıyorum, sonra da hem reddettiğim bir mahkemede duruşmaya geliyor, hem de her sözün sonunu bir "Sayın Yargıç", "Sayın Savcı"yla bitiriyorum.

Artık yalnız bunu düşünüyordu: Reddedilmesi gerekli bir şey, tam anlamıyla reddedilmeli. Biz ne tuhaf aydınlarız. Hayır, ben aydın maydın değilim. Ancak, bu savcıya oranla aydınım, o kadar. Baksana ne diyor:

"Hangi niyet polisliği? Sanık, kafasında olanı bir kâğıda dökmüş bulunuyor. Düşünce, kafasından dışarı çıkmıştır. Ken-

disinden, başkalarının da katılmasını düşünmediği bir ihtilal fikrini neden kaleme aldığının sorulmasını talep ediyorum Sayın Yargıç."

Tozlu günışınları artık yargıcın başına, omuzlarına dökülüyor, onu hemen hemen bir cüppe olarak gösteriyordu. Ağzı da görünmüyor. Yalnızca ses. Sert, kurşunsu bir ses:

"İşittiniz. Evet? Sizi dinliyorum. Kısa olsun!"

"Açıkçası, o zamanlar elbette düşüncelerime başkalarının da katılmasını istiyordum. Elyazımla yazdığım bu taslak biçiminde değil ama. Onu, bir çeşit sesli düşünme gibi karalamıştım kendi kendime. Henüz denetlenmemiş, akla malolmamış bir öfkeyle, anlık tepkiyle. Kuşkusuz düşüncelerim değişmeyecekti, daha akla uygun biçimde dizgeleştirecektim söylediklerimi, sonra da makinede yazıp teksir ettirecektim. Ama, öyle oldu ki, tam o günler adıma gölge düşürülmeye çalışıldı. İnsanlarda ve Toplumlarda Boş Alanların Kullanımı incelememden ötürü sahtekâr ilan edildim. Ondan önce, görece bir demokratik ortamda aynı inceleme önemli bir çalışma olarak karşılanmış, o güne dek de kitabım elden ele dolaşıp durmuştu. Demokrasi askıya alındığında ise, belirttiğim gibi, incelememi uzaklaştırıldığım Sosyoloji Bölümü raporlarına gizlice elkoyarak yaptığım, üniversiteye ait bir araştırmayı kendi malımmış gibi kullandığım öne sürüldü. Gerçi Sosyoloji Bölümü'nce, bütün diretmelerime karşın böyle bir araştırmanın yapılmasına asla izin verilmediği de ortaya çıktı, adıma gölge düşürmeye çalışanlara karşı açtığım davayı kazandım, ama çok iyi bilirsiniz ki Bay Yargıç, basın, suçlamaları büyük puntolarla ve günlerce verir, aklanmaları en az göze çarpacak biçimde, şöylece bir kez. Kamu vicdanı ise suçlamayı unutmamaya daha yatkındır. Yıpratma mekanizmaları bu kuralı iyi bilirler..."

Yargıcın sesi daha sert, daha kurşunsu çıktı:

"Bunlar sorulmadı. Kısa kesin!"

"Özür dilerim, fakat iftira olayına değinmeden şu noktayı açıklamam olanaksız. Anlattığım durumda, artık kimsenin adıma güven duymayacağını düşündüğüm için –çünkü aklansak bile bu yıllar alıyor– Anayasa'nın ortadan kaldırılmasıyla ilgili düşüncelerimi de kendime saklamak, kendi içimde başlayıp biten bir başkaldırıyla yetinmek zorunda kaldım. Adı geçen inceleme kitabımda, çocuk ticaretinden silah ticaretine, vatan ve namus bekçiliğinden güzellik yarışmalarına dek, insanlarda ve toplumlardaki boş alanların nasıl, hangi amaçlarla doldurulup kullanıldığını açık örnek ve kanıtlarıyla göstermiştim. Araştırmamda, dünyada ve ülkemizde militarizmin bu boş alanları doldurmada nasıl önemli oranda bir rol..."

Yargıcın sesi, yine tozlu ışın yorganı altından, ama bu kez en vurucu bir ateşlemeyle patlamıştı:

"İfadenizde dikkatli olmanızı tavsiye ve sorulanın dışına çıkmamanızı da bir daha ihtar ediyorum!"

O an'da toz bulutunun içinde nedense bol miktarda ter damlacıkları ışıldıyordu. İnsanın, boşlukta dönen tuzlu su benekçikleriyle savaşması, bir çeşit yıldız savaşlarını da çağrıştırmıyor değil...

"İyi ama, şimdi ben burada neye göre yargılanıyorum? Dağıtımı bile yapılmamış, üstelik de adıma gölge düşürerek beni içine tıktıkları hücreden ötürü yapılamamış bir yazı nedeniyle... Başkalarına malolması çok baştan engellenmiş görüşler için. Bu görüşler salt elyazısıyla, henüz düşünce bile olmayan bir taslak..."

Ah, bıraksalardı, hazır eline fırsat geçmişken, sözlerine şunları da eklemek isterdi: Bu ülkede pek çok aydına yapıldığı gibi, bir gece kapım çalınıyor, içeri girilip kitaplarım yerlere yıkılıyor, dosyalarım, kâğıtlarım karıştırılıyor; birçoğu alınıp götürülüyor; bundan üç yıl sonra da kendimi burada, karşınızda buluyorum. Özel hayatlar bile ortadan kaldırılıyor. İnsanın evinin içi

gibi, kafasının içi de denetim altına alınmak isteniyor. Peki, bu durumda düzenin o kadar titizlikle savunduğu, askerin kendisi için o kadar saklı tuttuğu mülkiyetin korunması hakkı ve görevi nerede kalıyor? Ve işte Bay Yargıç, orada, izleyiciler arasında oturan Doç. Üner, kazandığı bir bursla gitmiş bulunduğu yurtdışından, kolunun altında kendi ülkesinde asla yapamayacağı çok değerli bir incelemeyle dönüyor; bağlı bulunduğu bilim çatısı altında tek bir kişi henüz bu bilimsel incelemeyi görememiş, merak bile etmemişken, bu çatının kapılarını yüzüne kapanmış buluyor. Bu durumda yasa nerede? Suç ne, cezasını kim kesiyor? Bir bilim adamının yetişmesi için dökülen avuç dolusu paraların, milletin uğradığı kayıpların hesabını kim verecek, bu kayıpları kim ödeyecek?

Bunlara benzer pek çok şeyi oracıkta sayıp dökmek istemişti elbet. Ama mahkemelerde ancak suçlamalar uzun ve bine bin katılarak yapılabilir, uyduruk belgeler günlerce okunabilir. Savunmalar da, kulak ardı edileceğine göre, bazan günlerce sürebilir ama, sonuçta en kısa yanıtlar istenir: Bunları siz mi yazdınız? Evet. Altındaki imza sizin mi? Evet. Bu düşüncelerinizi basarak veya herhangi başka bir yolla başkalarına da yaydınız mı, bunu yaparken cebir kullandınız mı? Hayır. Sanığın, devlete, hükümete hakaret, halkı isyana sevk etmek maksadıyla yazdığı müşevvik vasfındaki belgeyi, aynı zamanda da kesin suç teşkil edecek şekilde basmak, yaymak ve cebren başkalarına da okutmak, imzalatmak veya emsali fiillerde bulunup bulunmadığının tahkiki için duruşma filan ayın, falanca günü, saat bilmem kaça bırakılmıştır. Çıkabilirsiniz.

Aylar sonra, genç, dinç, yiğit ve bedava avukat, haklı bir gururla aklanma kararını getirmişti.

"Biliyorsunuz, davanız tutuklu da sürebilirdi."

Kendisine ne kadar saygı göstermiş, bu dava için ne kadar çırpınmış bir genç adam, sanığın duruşmalarda gereğinden fazla konuşmasının sakıncalarını bu kadarcık olsun dile getirmesin mi?

Yoksa biraz da yaşlanmaya başlamaktan mı, dünü bugünü, her şeyi hep birlikte döküp durmuştum ortaya? Bak şimdi ayırdında oluyorum; karşımda birini bulunca, çenemin hemen hiç durmamasıya oynadığını yani...

Doç. Üner sevinç içinde, Alev sevinç içinde, dostlukları o sıralarda ilerleme kaydeden yazar da kuşkusuz, ama o da aklını şuna takmış:

"Sanki temelde bir suç varmış gibi, mahkeme sonucuna 'aklanma' deniyor. Aklanma! Suç peşinen kabul ediliyor, sonra temizleniyor... Yüzlerce insan sanki pismiş de, davaları süresince çamaşır makinesine atılıp tertemiz edilmişler!.."

Çocuksu, ince ve utangaç. Böyle yazarlar çok değil artık. İnce, utangaç, ama başkaldırısı çok daha temel yerlere uzanıyor. Alışılagelmiş anlam kaymaları, yanlış kullanılmış tek bir sözcüğün büyük yıkımlara yol açabileceği onu her şeyden fazla ilgilendiriyor. Yazar dostu. O, birden kucaklanacaklardan değil, yanında adım adım yolaldıkça sevileceklerden.

İftira olayının ardından Nükleer Çağın Değerleri'nin, böyle bir araştırma hiç yapılmamış gibi karşılanması, bu yazar dostu kara kara düşündürmüştü. Ama, "aklanma" işlemi sırasında nedense incelemenin birden yıldızı parladı.

Eteği giymiş, bluzu ve ceketi sırtına geçirmiş: Dava. Aklanma. Gelişen bir dostluk, yurtdışından da bir teselli armağanı.

Aynaya şöyle, yan gözle bakıyor. Odanın loşluğunda bile kendinden pek hoşnut kalmıyor: Bunlar bir zamanlar üstümde ne kadar hoş dururdu. Etek dar, ceketin önü kapanmıyor; iki ucu yukarı doğru kalkıyor. Şu bluz eskiden cankurtaranımdı benim.

Her şeyin içine yaraşırdı. Ama artık yaka çarpık, önünde de bir türlü çıkmayan meyve lekesi...

Günün gündemine hemen bir madde daha ekleniyor: Duruma boyuneğilmeyecek. Bugünün onuruna değilse de, kendimden hoşnut olmak için, bankayla postane arasında yeni bir bluz satın alınacak!

Pahalı, ama güzel şeyler satan o ünlü dükkâna girdi. Yollar vıcık vıcık. Kaldırımlar yine tuzak dolu. Hava berbat.

Dükkâna biraz aksak, hayli ıslak, ama kesin kararlı girdi.

Duvar içlerine gizlenmişçesine etekler, bluzlar, takımlar, öğleden sonralıklar, akşamdan sonralıklar olarak grup grup asılı giysilerin başında iki genç kız, birer nöbetçi gibi durmaktalar. Sabah sabah ikisi de çok boyanmış, ikisi de pek süslü. Konuşup gülüşüyorlar.

İçeri giren, başı bereli, ayak bileği, az yukardaki tuhaf gül goncalarına dek bantlı, müflon botlu, ellilerinde, altmışlarında belki de yetmişlerindeki kadına şöyle bir baktılar: Hayırdır inşallah! Bu saatte böyle dükkânlar açık olmak için açılır; müşterilerimiz daha yataklarından bile kalkmamıştır.

Sırtlarını çevirdiler; içeri kimse girmemiş gibi konuşup gülüşmelerini sürdürdüler: Aman boş ver!.. Canı sıkılan emeklinin biri işte. Besbelli gönül eğlendirmeye, zaman öldürmeye çıkmış. Böyleleri askılardakileri elleyip elleyip giderler...

Bir bluz bakmak istiyordum...

Sesi, hiç beklemezken, pürüzlü pürüzlü çıktı. Kızlardan biri isteksizce yanına geldi:

Kimin için olacaktı? Yani kaç yaşlarında, kaç beden?

Kendisi için olduğunu söylemek neden o kadar güç sanki! Bu kez öyle toprak rengi, kemik rengi bir şey istemiyor. Ölü değil, canlı bir renk olmalı. Günü, sisi ışıtmalı. Ayak bileklerinin yukarısındaki minik gül goncalarıyla cilveleşmeli. Ama nasıl? Ama

ne biçim, ne renk? Aklı bir an başka şeylere takılınca, renkleri bile gözünün önüne getiremez oldu: Kızlar bu sabah gazetede resmimi görselerdi, gayrete gelirler, içimi açacak bir şey bulmaya çalışırlardı. Fakat bu kızlar o gazeteyi nereden görecekler? Görseler de, o kadar haber, kocaman puntolu başlıklar, önemli olayların büyük fotoğrafları arasına sıkışıp kalmış resmim gözlerine bile çarpmamıştır. Çarptı diyelim, boş alanların kullanımı, hayatı savunma bilinci falan gibi sözler bunlara ne desin? Zaten o fotoğraf yıllar öncesinin. Kızlar şimdi onunla bu halim arasında nasıl bağıntı kursunlar?

Omuzlarını dikletti: Ben müşteriyim. Velinimetleriyim!

Kendim için olacak.

Her şeyi görmek de ne kötü! Keşke görmeyebilse... Kızların dudak büküşleri gözlerinden kaçmadı tabii.

Yanında duran sordu:

Kaç beden?

Bu kızlar, bakınca anlamıyorlar mı? Hiç kilo alma, göğüsler, kalçalar genişledikçe genişlesin, bacaklar da incelsin. Otuz sekizler, kırklar, hattâ yavaş yavaş kırk ikiler de geride kaldı. Kırk ikiye girerim girmesine de, bel kısmı yukarı toplar.

Kırk dört beden olacak kızım.

Kız burun kıvırdı:

Burası kırk ikiye kadar çalışır.

Nedense inanmadı:

Yaaa? Öyle mi? Bu akşam onuruma bir tören var da, diyordum ki, böyle bir gün için, şöyle zarif, neşeli bir bluz...

Bu kez uzakta duran kız, sözünü kesiverdi:

Siz en iyisi YGB'ye gidin. Orası hem yaşlı, hem geniş beden çalışır.

Kırık dökük dışarı çıkarken, en çok törenden söz açtığı için kızdı kendine. Ardından da kızlardan birinin ötekine:

Bu kadın da, şu haliyle, bu havada ne diye dükkân dükkân dolaşır durur Allah aşkına, dediğini işitti.

Bunu işitir işitmez, dudaklarında bir kıpırtı, içinden dışarı dökülen bir homurtu:

Dolaşıyorsak, kimse kırk yılın başı alınacak bir bluz için mal beğendirmeye ayağımıza kadar koşmuyor da ondan.

Aynanın içinde kendini değil de, satıcı kızların alaylı alaylı gülen yüzlerini görüyor. Onların gülüşleri sessiz, ama kendi sesi kulaklarında çın çın ötüyor: Bu akşam onuruma bir tören vardı da...

Bunu neden önüme ilk çıkan iki satıcı kıza duyurmak istedim sanki? Gerekli gereksiz, çok konuşur oldum. Yapmayayım, diyorum, bir de bakıyorum, yine yapmışım. Karşıma ilk çıkana, uluorta...

Çevresine bakınıyor: Yoo, evimdeyim. Yalnızım. Kimseye bir şey söylemiş değilim. Uluorta söyleyen gazeteler: "Bir Sahtekârlık Olayı."

Haberin ardından, yanında yöresindeki bütün o alkışçı kalabalık usul usul çekilmişti. Geride kalanlar işte, Doç. Üner, eski asistanı Alev, kadroya tam o sıralar dahil olan yazar ve tabii Ömer. Onu da kendisi uzaklaştırdı. Yalnız onu. Yabancı bir ülkenin yabancı otel odasına gönderilmiş çiçekler: "Kutlarım. Sevgiler." Yanıtsız bırakılmış bir telgraf.

Bluzun çarpık yakasını da, meyve lekesini de bir eşarpla örtmeyi deniyor: Bu eşarp, o eşarp değil mi? Başkentin bulvar pastanelerinden birinde Ayşen'le buluşmaya gidilirken bağlanan eşarp? O zaman da ağzımdan, söylemeyi hiç düşünmediğim bir söz fırlamıştı. Ama o sabahki, denetim eksikliği yaşlılığın bir belirtisi falan değildi. Üstelik hâlâ kırk beden giyiyordum, ayak bileklerimde de en ufak bir şişme yoktu.

Hava da öyle güzeldi ki!

Bulvar üstündeki o şık pastanenin terasında buluşmayı Ayşen istemişti. Evlerden birinde değil, dışarda...

Kalabalık, yabancı gözler, insanı denetler; onun olduğu gibi olmasını, an'lık tepkilerini önler. Karılar, zorba kocalarının öcünü en iyi, birlikte gittikleri dost ziyaretlerinde, komşu gezmelerinde alırlar. Onlar yalnızca, aile kurumu başkalarının göz denetimi altındayken kendilerini güvencede duyar; itilip kakılan olmaktan çıkıp, itip kakan olurlar: Bunu demin anlattın ya Arif! Arif, kravatına damlattın işte!..

O sabah giyinirken kuşkusuz böyle şeyler düşünmüyordu. Ömer'in bir günü bir gününe uymayan, ya gereğinden neşeli, ya gereğinden çok içine kapalı, suskun hali aklına takılıyor, bir yandan da, ilerlemiş yaşına karşın, aynadaki genç, canlı görünümüne bakıyordu. Gri-mavi, uzun, genişçe yün hırkanın üstüne çıkarılmış beyaz bluz yakası, yumuşacık dökülen gümüş grisi etek, yumuşacık mokasenler... Şu, pek çok pastel rengin birbiriyle müthiş uyumlu bir kaynaşma içinde durduğu güzelim eşarbı da yakanın altından şöylece, sözümona gelişigüzel geçirivermişti. Son aylarda nedense arada bir gerileyen kendine güven geri gelmiş, yerli yerinde duruyor...

Hava da öyle güzeldi ki!..

Şimdi eşarbın renklerinde o eski tazelik yok. Kumaş da, çok ve esirgemesiz kullanılmış hayatlar denli yorgun. Odanın loşluğu hiçbir şeyi örtüp gizlemiyor: Beni öyle okul kızı kılıklarına büründüren salt havanın güzelliği miydi?

Ayşen'le dışarda bir yerde buluşmaya gitme düşüncesi onda, bir yenilenişe, kitapların, yazıların dışına çıkmaya çağrı duygusu da uyandırıyordu; ama pek emin değil. Galiba istemeden, kendini bir yarışa sokuyordu. Bu buluşmaya gitse mi, gitmese mi? İlkağızda böyle bir bocalama da geçirmişti.

Eşarbın duruşunu beğenmeyip çözüyor: Öyle mi bağlasam, şöyle mi? Bu kararsızlıklar yeni değil. Belki de, minik bir kırıntı olarak o güzel bahar sabahı başladı. Gitsem mi, gitmesem mi?

Oysa, yeğeninin Anadolu Kulübü'ndeki düğününe gitmemekte ne kadar kararlıydı. Damat babası, Mart darbesi Tümgenerali ile gelin babası işadamının, abisi İlhan'ın o yıllar kurdukları düğün-bayram, gözünde bir dizi yeni ölüm ve kıyımın, bir dolu yıkımın antlaşmasıydı sanki. Böyle algıladı. "Kalkınan memleketimizin temeline yeni bir harç olmak üzere..." Düğün çağrı kartında böyle yazılıydı. Kanla atılmış ve karanlığa açılan bu temel harcının bedelini ödeyen salt gelin Ayşen'le damat Ercan olsaydı! Ama gerçekte belki asıl onlar, kınalanıp boyanmış birer kurban... O, başlangıcına uygun, kuralını izleyen evlilik... Ayşen, Ercan'ı hemen dolaba kaldırıp, nice çılgın gönül avuntularından sonra, toptan dolap ve hayatı dışı kılmış; yedi yıl başka sularda yüzüşün ardından, atılan sahte temel kentine dönüyor. Fakat, düğün öncesinin Ayşen'i ile boşanma sonrasının Ayşen'i arasında bir bağ, bir benzerlik kurmak ne kadar güç!

Yeğeninin düğün çağrı kartını tuhaf bir utangaçlık, yanaklarında gizli bir ateş, hattâ saç diplerinde ince bir ter çığsamasıyla bırakıp gittiği gün aklına geliyor da...

Mavi bir kart. Üst ucunda gaga gagaya vermiş iki kabartma kuş. Barış. Anlaşma. Ne yalan!

Ömer:

"Ayşenciğin düğününe gitmeliyiz. Onu sevindirmeliyiz..."

Aysel:

"Sen gitmek istiyorsan, iyi ya Ömer, kendi bileceğin şey elbet. Tezel de İstanbul'dan gelmiş işte. Birlikte olursunuz. Beni sayma."

Ömer:

"Ama Ayşen yeğenin senin. Çok üzülür. Sana önem veriyor. Ondan öte, anneni düşün..."

Aysel:

"Annemi öyle bir dünya ortasında görmeye dayanamam."

Ömer (hayli alaycı):

"Peki, sen bu düğüne gitmezsen ne olur? Yeni bir dünya mı kurulur?"

Aysel:

"Lütfen üsteleme..."

Çat, çat, çat, çat... Yazı makinesine eğilip, İnsanlarda ve Toplumlarda Boş Alanların Kullanımı incelemesinin "Asker Ocağı" bölümüne devam.

Eşarbı bu kez de yakanın içine sokuşturuyor; aynada artık onu değil, yüzünde beliren alaycı gülümseyişi yakalıyor. Bu, Ömer'den, çeyrek yüzyıldan fazla birlikte yaşadığı adamdan kendisine bulaşmış bir gülümsemeye benziyor. En çok şimdi: Bu ocağı daha iyi tanıyasın diye, üniversitedeki kürsüden uzaklaştırılmamış, Anadolu Kulübü'ndeki düğün daha sona ermeden, kendini askeri bir cipin içinde gözaltına götürülürken bulmamış mıydın?

İnsanın, varoluşuna bir anlam verememesinden gelen o boşluk, "hiçlik" duygusunun, asker ocağında nasıl doldurulduğunu

da örnekleriyle, çok somut biçimde gösterdiği zaman, –incelemesi ancak iki yıl sonra yayınlanabilmişti– kuşlar havada iyi kötü süzülmekte. Ortalıkta görece bir özgürlük. İncelemenin "Asker Ocağı" bölümüne göz yumulabilir, araştırmaya belli çevrelerde alkış tutulabilir. Hattâ kendisi de, yeniden kürsüsüne dönebilir, uygun koşulların getirdiği alkışlar, profesörlüğünün önündeki engelleri bile ortadan kaldırabilirdi. Ama hangi "asker ocağı", vatanseverlik, yiğitlik, şan, şeref, tek kurtarıcılık gibi yüklenmeleri, insandaki boş alanların kullanılması yolu olarak gören incelemenin bu ocaklarda inanç sarsılmasına yol açmasına sonuna dek göz yumabilir? Üstünde kendini farklı ve güçlü duyduğu temelin altından çekilmesine kim izin verir?

... İnsan, varoluşuna bir anlam kazandırmaya çalışırken, yaşadığı dünyada iki ana yüklemenin baskısı altında kalır: Maddi ve manevi güçlülük değerleriyle yükleme. (21)

"İncelemenin bu noktasına dek, kişinin maddi değerlerle yükleme baskısı altında varlığını nasıl anlamlandırmaya çalıştığını gösterdim. Manevi yüklemenin en çarpıcı örneğini ise, bu bölümde çeşitli yönleriyle inceleyeceğimiz askerlik kurumunda görmekteyiz. Manevi yüklemenin hem çok açık, hem çok üstü örtülü bir örneğini oluşturan bu kurum, hemen belirtmeliyim ki burada, ordular şöyle olursa iyidir, böyle yaparsa kötüdür gibi militer bir anlayış içinde değil, bütünüyle militarizmin dışında bir bakışla ele alınacaktır. Eğer yiğitlik, vatanseverlik, şan, şeref, ulusun ve ülkenin kurtarıcılığı, tek koruyuculuk gibi manevi yüklemeler, savaşma bilincinin ayakta tutulması, giderek de savaş ticareti için birer kullanma aracı olmasa, kuşkusuz bu incelemenin dışında kalırdı. Bu arada, kadın eşitliği ve özgürlüğü için çalışan bazı feminist örgütlerin, erkek kavramları yücelten kurumlara değil de, doğrudan 'erkekleştirilmiş' insana karşı 'savaşmasını' yadırgadığımı belirtmeliyim. Bu tutum, elmanın kurduyla değil,

kurtlu elmayla yapılmış kompostoyla savaşımdır. Feministlerin bile ne kadar erkek kavramlarla yüklü bulundukları, bu çalışmanın ayrı bir bölümünü oluşturacaktır..."

Fakat bunları yazalı çok oluyor. Hâlâ, yeniden yeniden yazılabilecek olsa da, şimdi bugünün içinde. Bu eşarp, bluzdaki bu leke... Aynadaki gülümseyiş çoktan solmuş. Tüyleri tarazlanmış berenin içine ıslak saçlarını çabuk çabuk sokuşturuyor. Artık karşısındaki aynada gördüğü bir şey yok. Zaten Ayşen, çoktan boşanmış. Tümgeneral emekli olmuş, Kalender'de dinleniyor. İlhan Dereli, kendine yeni iş alanları bulmuş, kâh Londra'da, kâh Cenevre'de. Yanında da ara sıra emekli Albay, Kore Kahramanı Ertürk. –İlhan'ın, bu adamdan hiç hoşlanmazken, yanından neden ayırmadığı da anlaşılır şey değil! Ne onunla, ne de onsuz olabilen bir hali var. Gençlerin boşanması, ailelerin kopuşu falan emekli Albay'ı hiç etkilememiş görünüyor. O kadar bağlı bulunduğu eniştesi Tümgeneral Hayrettin Özkan'ı otuz ağustoslarda bile görmeye gitmiyormuş...

Artık başka generaller...

Artık başka bir üniversite...

Artık başka işadamları...

Bambaşka bir üniversite: Artık kimse de beni görmeye gelmiyor.

Ama Ayşen geliyor. Hem de hiç olmadığı denli sık.

Ayşen (dapdaracık siyah deri pantolon, uzun pırıltılı saçlar):

"Bu güneşli pazarı ikiniz böyle kapalıda, kitapların arasında mı geçireceksiniz?"

Ömer (çok sevecen):

"Ne yapalım istiyorsun?"

Ayşen (elinden hiç düşmeyen sigara):

"Sizi Gölbaşı'na götürmeye gelmiştim."

Aysel (gözlükler, dağınık saçlar):

"Ben çıkamam. Çalışacağım."

Ayşen:

"Aaa, ama halacığım! Biraz açık hava sana iyi gelir."

Ömer:

"Sahi, biraz çıksak? Kapana kapana rengin soldu bak."

Aysel (ikircikli):

"Bugün olmaz. Siz çıkın haydi."

Ayşen (acıyla mı, aldırmazlıkla mı belli değil):

"Biz Ömer Abi'yle yalnız çıkınca dedikodu oluyor. O bir şey değil de, birtakım kara bıyıklı adamlar, bu ağırbaşlı bey, bu şarkıcı karıyı iyi ayarlamış valla, biz niye ayarlayamıyoruz yahu, diye bakıyorlar..."

(Delişmen kahkahalar...)

Az önce duşa girerken çıkardığı mercan küpelerini yeniden takmadığını anımsıyor: Nereye koymuştum onları?

Yenins:

Siz, sizseniz, mutlak mercan küpeleriniz olmalı.

Olsun bakalım: Küpeleri takıyor. Ama kulaklarında da hâlâ Ayşen'in kahkahaları. Onun bu gülüşü beni ne kadar irkiltirse, Ömer'i o kadar sevindiriyor. Sevine sevine yeğenimle çıkıyor. Ben ne yapıyorum? Her gün biraz daha kararlılıkla çalışmalarıma kapaklanıyorum. Öğrencilerimden yine uzakta... Şurayı da imzalayın lütfen. O zamanın böyle diyen dekanını demek bu akşam göreceğim? Yüzü hiç gözümün önüne gelmiyor şimdi. Fakat Ömer'inki geliyor. Hem de...

Ömer:

"Araştırma kitapların övüldükçe hırslı olmaya başladın Aysel! Pek güzel çıkabilirdin bizimle. Sendeki bu çalışma gücü, ille başarma hırsı da..."

Bu yüz, bu ses ilk kez suçlayıcı. Hem de, kendisini herkesten çok sevindirmesi gereken Ömer'in sesi, yüzü.

"Ne dediğini biliyor musun?"

Ömer, anlamıştı; galiba biraz utanmıştı da.

"Kimbilir, belki de seni kıskanıyorum. Çünkü ben, şu karışık, şu üstümüze ölü toprağı serpilmiş günlerde bir türlü kafamı toplayamıyorum. Hattâ ne derse gitmekten, ne yeni bir düşüncenin peşini kovalamaktan tat alıyorum... Seninle bir deniz kıyısı özlüyorum. Yalnız bunu..."

Nedense, başındaki bereyi geri çıkarıp yatağın üstüne fırlatıyor. Küçük bir dolapta, bir şey aramaya koyuluyor: Ona çoktandır dikkatlice bakmamıştım. O an baktım: Bu serinkanlı, olgun ve dingin prof.'taki, onca yıl birlikte olduğum adamdaki şu uçarılık yeni. Alnındaki gerginlik yeni. Hiç de, her şeye karşı isteksiz bir adam alnı değil... Sanki bir gençlik aşısı yemiş. Yeni olan bir şey daha var. Konuşurken gözlerime bakmıyor; usulca kaçırıyor bakışlarını. İşte asıl bu... Bu, çok, ama çok yeni...

"O kadar istiyorsan gideriz. Neden gitmeyelim? (Bir an.) Ama acaba, daha önce benimle konuşmak ister miydin? İçini açmak istemez miydin?"

"Ne gibi?"

İşte yine o serin, dingin adam. Yooo değil! Böyle bir Ömer'le de ilk karşılaşıyordum ben.

Erkeğin yaşdönümü bunalımları ile bakışlarını uzun yıllar birlikte yaşadığı kadından kaçırması arasında da bir ilişki var mıdır? Bu, kendine pek güvenen bir erkek de olsa –fakültesinde ona aşkından düşüp düşüp bayılan kız öğrencileri bilmez miyim?– böyle bir dönemde yeniden toy bir delikanlı utangaçlığına dönebilir mi? –İçimden, "kaypaklığına" diye geçmişti oysa.

Ama işte artık ortalıkta bahar kokuları vardı. Boynundaki eşarp, nisan ayının ılık esintisiyle uçuşuyor, uçları ikide bir yüzü-

ne vuruyordu. Burnunda, esintinin Meclis bahçesinden toplayıp getirdiği ıslak çimen kokuları. Yüzünde tasasız bir gülümseme. Kararsızlıklar son bulmuş: Canım Ayşenciğim, biliyorum, Ömer Abine hayransın, onunla olabilmek için her fırsatı değerlendiriyor, yoksa yaratıyorsun. Beni gitgide gözlüklü bir öğretmen olarak görüyorsun. Ömer de seni görünce seviniyor, hemen hemen yeniden gençleşiyor; senin şakalarına, çağdaş uçarılıklarına bayılıyor, özellikle hem dış hayatta, hem de iç yaşayışımızda edilgenleştiğimiz şu günlerde o, senin varlığınla diriliyor, yeni bir güç ediniyor. Senin otuz yaşın, onun elli beş yaşı karşısında dallardan fışkırıveren ilkyaz yaprakları denli hayata çağırıcı, göğüs sıkışmalarına, bel ve bacak ağrılarına aldırışsız bıraktıracak denli canlandırıcı. Ama çocuğum, Ömer'le benim aramda, benim bile tam adlandıramadığım, sanki kökü tarihte, fazla sağlam bağlar var. Bilinçle yaşanmış bir geçmiş, bilinçle seçilmiş bir gelecek zaman umudu var...

Gelecek zaman umudu mu? İçgüvenini buna bağlamak da artık yalan olur. Gelecek zaman... Onu tasarlayamıyordu bile. İlk kez, yarının yüzünü hiç göremiyordu. Ne Ömer'le, ne başkalarıyla, bütün bir ülkeyle, hattâ bütün bir dünyayla...

Yarı yolda eşarbını çözüp çantasına tıkıştırmıştı: Kendi kendimi kandıracak değilim ya? Bu eşarp bana takma bir güven duygusu, yapma bir umut veriyor. Başka da hiç!

Dolapta aradığı renkli atkıyı bulup, çalıştığı odaya geçiyor. Mikadan kuşların masanın üstünde sallanıp duruşunu, bu sabah yine başka bir tavanda sallanıyorlarmış gibi görüyor.

Layana:

"Yalnız yaşamayı nasıl başarıyorsunuz, ne olur bana da öğretsenize!"

Aysel:

"Kapıma bir daha gelmeyin..."

Oysa Layana yine gelmiş, eşiğe de göl çiçekleri bırakmıştı.

Güneşli kahve terasında, merengin şekerine yapışmış arı, oradan kalkacağa hiç benzemiyordu. Aşağıda, fiyortların ötesinde deniz, hiç batmayan bir güneş altında, mavi, sarı ve erguvan pırıldayıp duruyor. Adalar, o saatte, çok daha uzaklara gitmiş gibi. Layana, kimsenin tutmadığı eli boşlukta, ağır çekimle uzaklaşıyor.

Aysel:

"Onu durdurabilirim!"

Yenins:

"Kendinizi suçlu duymanız gerekmez."

Aysel (ağlar):

"Ama mikadan kuşlarını benim almamı istemiş!"

Yenins:

"Siz de alırsınız. Son dileğini yerine getirirsiniz ve o kuşlar sizinle karşıt bir anlam kazanır."

Yenins'in ince parmaklı, güzel ve becerikli eli, önlerindeki merengli turta tabağını bir yana itiyor; kahve fincanlarını usulca iki yana sıyırıyor. Çok derin bir acıyla yüzüne bakıp kalan Aysel'in elini eline alıyor, derisi buruşmaya yüztutmuş, birkaç yaşlılık çiliyle çillenmiş eli yumuşacık öpüyor, günışınlarıyla hemen hemen yaldızlanmış güzel yanağını o elin avcuna yaslıyor usulca.

"Ah!"

Hiç öylesi şiirsel bir "ah" işitmemişti.

Merenge yapışmış arı çoktan uçtu. Orada kanat çırpıp durması ne kadar tedirginlik vericiydi!..

Ayşen ise, fincanlarda kahveler soğurken diyor ki:

"Halacığım, siz hiç ikiyüzlülük etmezsiniz. Bundan hoşlanmazsınız. Zaten düğünüme de bu nedenle gelmemiştiniz, öyle değil mi? O halde benim şu an'daki açıksözlülüğümden de hoşlanacaksınız. Hattâ, bu açıksözlülüğümden ötürü beni hiç sev-

mediğiniz kadar seveceğinizi sanıyorum. Kocanızdan çocuğum olacak!"

"Peki ama, bunu bana neden kocam söylemiyor?"

Ağzından çıkanı kulağı da işitir işitmez, hayatın insanı deneyeceği alanların bitmezliğini düşünmüştü. Ne kadar tuhaf. Ayşen, bu sabah fazla rimellemediği uzun kumral kirpiklerini iyice kaldırmış, hemen hemen on yıl öncesini hatırlatan güzel gözlerini yüzüne dikmiş, kıpırtısız beklerken, yalnızca bunu...

Eşitçe yaşanmış birliktelik, araya biri girer girmez mülkiyete bölündü. O an, kendimden hoşnut olabildiğim tek şey, dilimin dolanmamış, gözlerimin sulanmamış oluşu. Ama asıl, Ayşen'e oracıkta bir tokat patlatmadığım için kendi kendimi kutlayışım... Yaşanmış uzun yıllara mı, akla mı, kendime mi borçlu olduğumu bilemediğim bir içdenetim, özellikle an'lık duygu tepmelerinin önlenmesi sözkonusu olduğunda imdada yetişen o "aşkınlık"...

Ne aşkınlığı canım, Bulvar'daki bir pastanede, herkesin önünde oturuyorduk. Kalabalık insanı denetler, olduğu gibi olmasını önler; kitlenin beklentilerine ters düşersek, kendimizi sisle çevrili bir sandalın ortasında, tek başımıza buluruz, demedin mi?

Öyle bir şey mi demişti? Her gün yaşanılan, dolayısıyla sık sık düşünülen, hattâ söylenen bir şey, gözlerimizi sabaha ilk açtığımız an'larda insanın içinden yeni bir tümceymiş gibi geçiyor bazan.

Mikalara usulca dokunuyor. Kuşlar sancılı sancılı, sanki güçlükle hızlandırıyor boşlukta dönüşlerini. Her şeye karşın, tavanda bir noktaya tutunmuş iplerin ucunda olmanın verdiği güvenle.

Neyse ne; küçükmüş büyükmüş, azmış çokmuş demiyor, insanı her olguda yeniden sınıyor, evet.

Sınav çok terleticiydi. Ama yüzakıyla aşmıştı ya!

Ancak bununla övünebilmişti: Tutukevlerinde işkence, dışarda hoyratlık kolgezerken, zorbalık bir hayat biçimi olup çık-

mışken, bu kıran kırana zaman içinde, hiç değilse... Hiç değilse elbet –az yiğitlik mi bu?– büyük dalgaya, o güçlü çağrıya karşın sürüklenmemekte, genel bir yaşama yeri olan aşağılara doğru çekilmemekte direnmek; kimseye bir fiske vurmamak, vurmamış ve vurmayacak olmak, kışkırtı oyununa gelmemek, dudaklara anlayışlı bir derviş gülümsemesi oturtmak, sesini en olgun tınıya ayarlamak, kısacası, aydın rolünü en başarılı bir biçimde oynamak ve Ayşen'e, "Kendi adıma sevindiğimi elbette söyleyemem Ayşenciğim; bu doğru olmaz. Ama haklısın, bu açıklamayı tek başına yüklenmene büyük saygı duyuyorum yavrucuğum" diyebilmek.

"Kocam" sözünün ağzından fırlayıverişi dışında fire verdiği söylenemezdi. Eli ayağı titrememiş, çığlıklar atmamıştı. Ayşen, "Ömer Abi"sinden gebe kalmış. Bunda ne var? Çocuğu sevip büyütmeye hazırlanmak gerek. (Yalancı! Zaman senin için asıl o sabah parçalandı. Tuzla buz oldu.) Tek sorun, onun gerçek bir birlikteliğin meyvesi olup olmadığına duyulan kuşku.

–Öyle ise, kendisi için büsbütün kötü!– Değilse, hem kendisi, hem çocuk, hem de Ayşen ve Ömer için kötü. Ama bütün bunları dert edinmemeliydi canım. Bu bebek de, pek çok bebek gibi, perçinlenmiş bir baskı ortamında büyür giderdi işte...

Devetüyü eski bereyi içerden buraya taşımış, nereye koyacağını bilemiyormuş gibi, çevresine bakınıp duruyor. Sonunda onu yine başına oturtuyor, hâlâ nemli saçlarını yine içine tıkıştırıyor. Sonra da, bu bereyi ikidir neden bu kadar erken giyip durduğuna şaşıyor:

Her şeyi, hep birlikte sorun edinmiştim pekâlâ. En çok da, çocuk gerçek bir birlikteliğin, olmazsa olmaz bir sevginin ürünü mü, değil mi, diye bilmek istemiştim: Bakalım Ömer, hayatındaki çeyrek yüzyıllık yerimi Ayşen'e aşkla mı veriyor? –Çok ucuza gitmek ikinci bir yıkılış olurdu. Her şeyin bir anlamı bulunmalı. Kopuşların olduğu kadar, birleşmelerin de...

Aslında, doğru olmamasını dilediği şeyi işitmek istiyordu:

"Ömer, hiç değilse, aşk bu, de bana!"

Ömer, gözlerini yummuş, yüzü solgun, son aylar üstüne giyindiği pırıltıdan eser yok:

"Aşk olması mümkün mü?"

Neden olmazmış ki? Bu kuşağın erkeği böyle. İçlerinden yarısı cinsel tutkuya hiçbir zaman "aşk" adını veremediyse, –Platoncu yazar dostum– yarısı da salt cinselliği, yalnızca onu "aşk" yapıp çıktı. Sonra da bir eksiklik: Neden sürmedi ki?

Şöyle geniş bir zaman olsun diye kolladığı o pazar sabahı Ömer'e elbette bu kadar kaba çözümlemelerden söz açmış değil. Kendini hâlâ denetleyebiliyordu. Eğer buna içdenetim denebilirse... Çünkü, bir kez daha üstelemişti:

"Aşk değilse, ne peki?"

Böyle durumlarda duygular, düşünceler ne kadar birbirine karışıyor, her söz nasıl da hiç istenmeyen yerlere fırlıyor ve insan nasıl da budala bir küçük kız oluveriyor!

Sonra, utanç. Ömer'deki utanç. Haberi onca yıllık "yoldaş"ına ilk verenin Ayşen oluşu, Ömer'in buna kendisinin yüreklenememiş bulunmasından doğan yıkkınlığı. Boşluk. O da, bir yeniyetme gibi böyle bir şeyler mırıldanıp duruyordu galiba. Şaşkındı: Şimdi ne yapmalıyım? Evlenmeli miyim?

Çalışma masasının üstündeki dağınık kâğıtları, kitapları birazcık toplamaya savaşırken, onları elinin tersiyle itiveriyor: İnsan bir şeyi neden iki kez yaşasın canım! Bütün yinelenişler beni delirtebilir.

Upuzun bir ömür boyunca, yürekte uçsuz saygı, büyük sevgi, dostlukla, güvenle alıkonulmuş iki erkek, böyle bir ortamda o güzel kuleyi de yıkıyor. Ah Engin, bana her şeyi söyleyebilirdin. Fakat bu sorular... Biz ne yaptık? Ne yapmalıyım? Evlenmeli miyim?

Kendinden başka dayanabileceğin hangi duvar kaldı peki, hangi tavan noktası Prof. Aysel Dereli?

Başını kaldırıp, dönüşleri yeniden ağırlaşmış mika kuşlara bakıyor; hemen hemen yüksek sesle mırıldanıyor:

"Oraya sıkı tutunun. Eğer bu yaşlı dünyada, böyle işte, birbirinizin çevresinde dönüp durmak var olmak demekse!.."

Ömer de, tutunacak bir nokta ararcasına, kırık dökük bir şeyler mırıldanıp durmuştu. İki kişilik bu olgun dünya da, birbirinin çevresinde bile dönemeyecek kerte yaşlanmıştı demek! Ayşen'in kararlı bir dokunuşuyla Aysel de, Ömer de ucu belirsiz bir karanlığa doğru kayıp gidiyorlar...

"Bir hayatın kırıntıları" adını taktığı defterine sığınmıştı sonraları. Defterle dostluğu, yokluğa alışıncaya, kendine dayanıncaya kadar sürmüş olmalı...

Çekmeceleri karıştırıyor: Sahi, nereye attım onu ben?

Ansızın büyük bir telaşa kapılıyor. Bulmazsa olmaz bir çırpınışla aranıyor küçük not defterini: Hazır soba yanarken, hep unuttuğun bu işi bitirmelisin. Defteri sobaya atıp yakmalısın. Kırıntılardan ibaret bir hayat, neden ortalıkta sürüklenip duracakmış ki?

Sonunda, yarım daktilo kâğıdı büyüklüğündeki mavi kapaklı defteri buluyor. Kapağın mavisi solmuş. Hemen açıyor sayfalarını ve şu an, son bir kez görmek istediği kırıntılardan birini, elini koymuşçasına buluyor; okuyor:

"Pazar öğleye doğru, ilkin Ömer kendini öldürmeye kalktı. Gerideki yılları ve geleceğin çocuğunu düşünüp caydı. Derken Aysel, kendini öldürmeye kalktı; şimdiyi düşünüp caydı! Şimdi? Biri sol, öteki liberal görünümlü iki gazetenin –bari ötekiler olsaydı, insan kolayca gülüp geçebilirdi– "Bir Sahtekârlık Olayı" diye başlık atmalarının üstünden daha kırk sekiz saat geçmemişti. Şimdi herkes ne der? Prof. Dr. Aysel Dereli, sahtekârlığının ortaya çıkmasından ötürü intihar etti, derler. Hayatlarımız ne kadar başkalarına bağlıysa, ölümlerimiz de başkalarına bağlı. Aysel de, o an'ı yaşayan işte bu başkalarıymış gibi, bir hayat kadar ölüm de yanlışlara garkolmasın diye, başkalarının değerlerine boyuneğip, kendini öldürmekten cayıyor."

Hiçbir etki yapmıyor bu satırlar üstünde; onu yalnızca gülümsetiyor. Başkalarına ne kadar yabancıysa, kendini de kendine o kadar yabancı kılma dürtüsüyle, söz ettiği kimse başka biriymiş gibi yazışına gülüyor. Aysel şöyle düşündü, Aysel böyle düşündü. Aysel şöyle duydu, Aysel böyle duydu... Kırıntıların hayatı kendinden öylesi uzaklaştırılmış.

Bu uzak ve yabancı hayatın kırıntılarını atıyor işte sobaya. Hem de kolayca:

Ancak, bütünün parçalandığı an, o kadar rahat yakılıp atılamıyor.

Aysel-Ömer:

"Baba olmak istediğini bilmiyordum."

"İstemiyordum ki... Hiçbir zaman istemedim."

"Ayşen'i aşkla sevdiğine, ondan bir çocuk yaptığına göre?"

"Onu aşkla sevdiğimi söylemedim."

"Lütfen! Hiç değilse, aşk bu, de bana Ömer."

"Aşk değil."

"Aşk değilse, ne?"

"Aşk olsa, bu seni sevindirir miydi?"

"Hayır. Sevindirmezdi. Ancak ilişkinizin ve bu ilişkiden dünyaya bir çocuk getirmenizin bir anlamı olurdu." –Bizim, içinde yaşadığımız tarih parçasında, anlamlandıramadığımız için yapmaktan kaçındığımız...

"Çocuk, iki tohumun birleşmesiyle olur."

"İnsanlarda başka bir şeyin de gerekli olduğunu sanırdım." –Yüzünde küçümseyen bir anlam.

"Aaaa, evet, tabii... Ayşen'in bana, bensiz yaşayamayacağı duygusunu vermiş bulunması, kendime güvenimi geri getirmiş olamaz mı?"

"Kendine güvenine de ne olmuştu ki?"

"Seninle üç aydır sevişmedik."

"Sen isteksizdin!.." –Ah, yatak bahsini, yatak dışında hiç konuşmamışlardı. Şimdi nasıl oluyor da?..

"Öyle... Çünkü artık bittiğini... bittiğimi sanıyordum."

"Erkekliğinin?"

"Bunları konuşmak istemiyorum. Hoşlanmıyorum. Senin bütün merak ettiğin, Ayşen'de beni çeken şeyin ne olduğu. Bu değil mi?"

"Hayır. Değil. Bunu biliyorum. Her yaşdönümüne girmiş adamda olduğu gibi, seni çeken de onun gençliği, diriliği. Herkes gibi. Sorun, yaşlıların aşksız mı kalacağı falan da değil; sorun, benim seni hiçbir zaman herkes gibi görmemiş olmam, görmek de istemeyişim." –İçinde yaşadığımız gergin ortam, bende cinsel istek bırakmamıştı, bir güç edinmek, falan gibi şeyler söylemesini istiyordum, ama işte:

"Neden farklı olacakmışım ki? Sen neden farklı olacaksın? Yalnızca bunun peşinde koştun. Farklı olmak. Sonra da oturup, asker ocağındaki, 'Siz farklısınız, siz en yiğit, siz en vatanseversiniz, siz yılmaz, yıkılmazsınız' gibi bir yüklemeyi, insanlardaki boş alanlardan birinin daha kullanılması olarak koyuyorsun ortaya. Peki, sen kendini bu kadar farklı görürsen, benim farklı olmamı beklerken, hangi boş alanını dolduruyorsun? Bunu da neden almıyorsun incelemene? Neden hâlâ bağırıp çağırmıyorsun? Başıma şu tablayı neden fırlatmıyorsun? Neden yakama yapışıp ya da boynuma sarılıp, 'Beni bırakma, ayrılmayalım' diye ağlamıyor, çırpınmıyorsun? Neden, sensiz ne yapacağımı sormuyorsun bana? Alışkanlıkları nasıl altedeceğimizi neden düşünmüyor, herkesin haklarını savunan sen, neden kendi haklarını, bizim ikimizin haklarını savunmuyorsun?" –Bir an sessizlik.

"Hak mı? Doğacak çocuk üstünde benim ne gibi bir hakkım var ki? Engin'den bir çocuğum olsaydı, onun üstünde senin ne hakkın bulunacaktı?"

"Ödeştiğimize inanıyorsun. Onun için bu kadar kolayca, sözümona bu kadar anlayışlı, kıyıya çekiliyorsun."

"Bunu sen söylersin diye bekliyordum. İyi ya işte, ödeştik Aysel! Böyle demek istedin gerçekte."

–Demek, bu ilişkinin anlamını, taa dipten, gizli gizli böyle çözümlemiş. Hiç düşünmediğini sanıyordu. Demek bu kadar kaçmış düşünmekten?..–

Fakat hayret, Ömer yeniden o eski serinkanlı, yeniden öğreten, bilgi veren, ama verdiği bilgileri insanın kafasına kafasına vurmayan adam:

"Bak canım, biliyor musun, senin Engin'le olan ilişkine ben, bugünlere dek hiç bu kadar ikirciksiz bakamamıştım. Öyle bakamadığım için de kendimi suçlayıp duruyordum. Hele fakültende, özel hayatının bu parçası, önüne genel hayata bir saldırı gibi çıkarıldıktan sonra, kendimi suçlama hakkımın bile elimden alındığını düşünüyordum. Ama doğrusu, bu konuda senin kendini suçlayıp durmakta olduğunu hiç mi hiç anlamamıştım. Hayatım, gövde senin gövden. Onu nasıl istersen kullanabilirsin. Bunu ancak bugün, kendime karşı hiç yalansız söyleyebiliyorum."

–Uzun, acıklı bir susuş.–

"Bu bilgi, fazla bir şeyi çözmüyor. Doğacak çocuğa yine de bir nüfus kâğıdı, o kâğıtta da bir baba adı gerekiyor."

"Evet. Yazık ki hâlâ öyle gerekiyor."

"Demek, istesek bile, herkesten hiç de farklı değiliz. Ben, sandığın gibi farklı değilim. Tutum değişik, sonuç aynı: Herkesin hayatını yaşıyoruz. Farklılık sadece bir yanılsama; hepsi bu."

Masanın üstünde duran bir kitaba uzanıyor. *Aşkın ve Savaşın Gündüz ve Geceleri*: Neşe, kederden daha çok cesaret ister. Eduardo Galeano böyle diyor. Ama yazar başka şeyler de söylüyor:

İşkence odalarında işkenceciler, kurbanlarının önünde kahvaltı ediyorlar. Babalarının kaldıkları yer üzerine çocuklar sorguya çekiliyor; çocukların nerede bulunduğunu söylemeleri için de babalar tavana asılıp, elektrik veriliyor. Her günün değişmeyen haberleri: Yüzleri siyah kukuletalarla örtülü sivil giysili kişiler dört Ford Falcon'la geldiler. Hepsi ağır silahlarla donanmıştı. Ekip arabaları, katliamdan sonra olay yerine vardılar. Hapishanelerden çıkarılan mahkûmlar, "kaçmaya çalışırlarken", ordu raporlarına göre, kendi taraflarından hiç kimsenin yaralanmadığı ve ölmediği çatışmalarda ölüyorlardı.

Bu kitabı, o günlerde de aslından okumuştu: Araçların markalarını değiştir, siyah kukuletaları kara bezlere ve gözlüklere çevir, yılları, günleri, tarihleri biraz geri ileri oynat: Farklı mısın, değil misin? Engin Ayşen mi, Ayşen Engin mi? Ömer'in dizlerine kapanıp, yakasına yapışıp, beni bırakma, diye mi haykıracaksın ya da ona, bensiz sen ne yapacaksın, diye mi soracaksın? Hiçbirinin anlamı yok. Çünkü zaten özel hayatlar diye bir şey yok. Ayşen'le Ömer'in çocuğu da, Galeano'nun betimlediği bir tarih dilimi içinde doğacak. Asıl sorun bu. Asıl sorun, özel hayatları özel hayatlar olarak yaşamanın suç oluşu.

Kitabı bırakıp, yanda, alçak tezgâhın üstündeki kaptan irice, parlak bir elma alıyor. Kabuklarını ağır ağır soyuyor; soyduğu kabukları, sobanın üstüne koyuyor:

Bir şeftalinin, bir üzümün tadı. Yaşam başka ne ki?

Özel hayatlar artık ancak başkalarının ağzından, yabancıların diliyle söylenebilir. Çeviri hayatlar...

Bir sabah, şurada, bu koltukta oturan yazar dostuna, olabildiğince yüksek sesle, "Yanan elma kabuklarının kokusunu duymak ne hoş. İnsan burada bile kendini elma bahçelerinde dolanıyormuş sanabilir!" demişti.

Odayı ansızın değişik bir ışık dolduruyor. Başını çevirip eprimiş tığ işi yarım perdelerin üstünden gökyüzüne bakıyor:

Hem güneş, hem kar. Ne tuhaf hava!

Ayşen, pencereden dışarı baktı:

Hem güneş, hem kar. Ne tuhaf hava!

Ömer, elindeki gazeteyi, hem de tam, uzun yıllar birlikte yaşamış olduğu kadının tatlı tatlı gülümseyen yüzünün orta yerinden ikiye katladı, ilgisizce bir yana bırakıp camın önüne, kadınlığının en zengin çağındaki Ayşen'in yanına gitti. Onun, fildişi ince sabahlığı içindeki diri, istekli gövdesine sarıldı. Dışarı,

öylece, birlikte baktılar. Kızlarının okul taşıtına doğru koştuğunu gördüler.

Ayşen:

Çantası da ne kadar ağır.

Ömer:

Uçuşan karların ortasında, çantalı bir kelebek.

Ayşen:

Çok şirin bir kız oldu.

Ömer:

Annesinden güzel değil.

Ayşen:

Aaa, yapma şimdi...

Ömer:

Hadi yatalım.

Ayşen:

Açgözlü seni... Sahi, kızımıza yılbaşında ne alalım?

Ömer:

Barbi alalım mı?

Gülüştüler. Ömer, Ayşen'i oracıkta, camın önünde istekle, uzun uzun öptü.

Onları karşı camlardan kim gördü? Gözlüklü, boyalı saçlarının dipleri bir santim ak ve yalnızlığından ötürü başkalarının hayatını gözetleyen bir kadın gördü. Fildişi sabahlıklı bir yıldızla kır saçlı adam camın gerisinde koklaşıyor, okula giden kırmızı paltolu kızlarına bakıyorlar. Adam, altmışını çoktan geçmiş olmasına karşın, sağlıklı, dinç, aşk dolu... O işte, Prof. Dr. Ömer Uzel. Hani, ekonomimiz üzerine sürekli makaleler yazan, önemli yerlerde sık sık açıkoturumlara katılan, konferanslar veren; televizyon ekranında, okumuş kadınların yüreklerini hoplatan...

Ömer:

Bana yeniden hayat verdin Ayşen.

Ayşen:

Sana âşığım. Hep âşıktım.

Kızları başını yukarı kaldırdı; onlara el salladı. Onlar da ona. Çocuğun okul taşıtına binişini mutlulukla –sabırsızlıkla?– izlediler. Taşıt gitti. Onlar da, tutuşmuş nefesleri birbirinin içinde, geniş ve rahat yatak odalarının geniş ve rahat yatağına attılar kendilerini. –Gözlüklü kadın için bu kadarını varsaymak hiç güç değil.

Aşağıda, solgun günışınlarıyla karışık yağan karın altında zıplayıp oynayan çocuklara bakıyor. Okul taşıtı yok. Pencerelerde istekle birbirine sarılmış ana-babalar yok. Çocuklar, yere düşer düşmez eriyen karın çamura buladığı ucuz bir topu ayaklarından kaçırıyorlar. Top, aşağıdan gelen bir arabanın altına doğru yuvarlanıyor; onlar da topun peşinden gözükara koşuyorlar. Çığlık çığlığa. Arabanın sürücüsü, büyük bir gıcırtıyla fren yapıyor, araba kayıyor; sol yanda duran dört yaşlarındaki oğlana çarpıyor. Oğlan, yarım metre öteye fırlıyor, dört ayak üstüne düşmüş kediler gibi hemen kalkıp ötekilerin arasına karışmaya çalışıyor.

Pencerenin önünde, yüreği ağzında: Bir gün, biri gidecek bunların. Nasıl olur da, bu kadarcık çocukları araba yolu üstüne salarlar? Nerede anneleri babaları? Hepsi de bıkkın, bezgin...

Kar serpintisi baskın çıkıyor. Güneşin yüzü biraz örtülüyor. Çocuklardan büyükçesi, çamurlu topu yakalayıp arabanın çarptığı çocuğun başına vuruyor. Oğlan, ancak o zaman büyük bir yaygarayla ağlamaya başlıyor. Dizlerinden aşağı kan... Karşı camlardan birinden genç bir kadın başı uzanıyor. Kulaklarında madenden iri küpeler:

"Ağlama gebertirim!"

Sonra, hem hırçın, hem bezgin ekliyor:

"Aaa Cezmi, bak hele... Hem kar, hem güneş!.."

Hem kar, hem güneş!

Ayşen'in bencillikten, hırçınlıktan, en çok da acımasızlıktan artık yorgun düşmüş sesi.

Ömer, bu sesi işitmedi bile. Gazetedeki fotoğrafa bir kez daha baktı. Altındaki yazıyı yeniden okudu: Bu anaforda kendi kendine yüzebilmesi ne güzel. İşte, başardı.

Ayşen'in aynı hırçın sesi:

Sana söylüyorum! Kızına el sallamayacak mısın?

Ömer, kalın çerçeveli gözlüklerini düzeltti, o da gazetedeki resme gülümsedi:

Bir dakika...

Ayşen, sinirli sinirli homurdandı:

Yalnız kitaplar, yalnız gazeteler... Başka hayatımız yok ki zaten!

Ömer, en soğuk ses tonunu bulup çıkardı:

İçine girmek istediğin hayat bu değil miydi yoksa?

Ayşen'in gözleri ansızın dolu dolu oldu, sesi titrek:

Sevilmek istiyordum. Sadece sevilmek...

Camın önünden uzaklaştı, hıçkırarak odadan kaçtı.

Ömer, gazeteyi bıraktı. Kalktı, sakin sakin gülümseyerek telefonun yanına gitti: Aysel'i aramalı, onu kutlamalıyım.

Ama Aysel, birkaç ay önce, yabancı bir ülkedeki bir otele gönderdiği çiçeklere teşekkür bile etmemişti. Yurda döndüğünden buyana da kendisi hiç arayıp sormamıştı. Elinden geldiğince uzak. Ben aramasam, o hiç aramayacak.

Demek yaralar sarılmış, yeri de çoktan soğumuştu. Hattâ kabuk bağlamış.

Biraz çekinik, yine de çevirdi numaraları.

Telefonun ziliyle irkiliyor: Ömer olabilir mi? Odur. Fakat açmayacağım. Mutlu mu, mutsuz mu, yeni hayatından, babalıktan

falan hoşnut mu, bilmiyorum. Daha doğrusu, uzağımda soluk alıp veren her şey kadar biliyorum onu da. Böyle olunca... Yabancılar gibi... Ne konuşacağız? Kutlarım. Teşekkür ederim. Hava çok tuhaf bugün. Hem kar, hem güneş. Öyle. Telefonun sesine ne oldu? Cızırtı var yine, iyi konuşulmuyor. Evet, anlaşılmıyor. Bu telefonlar da, hep böyle. Bizimki dün, bütünüyle kesildi. Bizim de sular kesikti. Hay Allah, bu cızırtı...

Telefonun zili durmak bilmiyor. O zaman, nedense kaldırıyor almacı.

Ömer değilmiş. Yazar dostuymuş.

Dün, gece yarısına doğru da aramıştı. Onur plaketleri için ne denir, böyle günler nasıl kutlanır, pek bilemiyormuş. Yazarlar yazar; günlük hayat içinse pek söz bulamazlar söyleyecek. Ne desem, ne desem, diye gece yarısına dek ovunmuş. Şimdi de, bir yandan özürler diliyor. Sakın, uyandırmış mıydı? Günün güzel olsun, demek, öylece içinden gelivermiş de...

Kendini, mutlu mutlu telefonun kordonuyla oynarken yakalıyor: Ne içine kapalı, ne utangaç adam. Gözleri en derin, en anlamlı şeyleri söyler. Sesi de. Ama ağzı, dili... Onu hep yüreklendirmem gerekir.

Yine öyle yapıyor:

"Bir gün dostluğundan, iyi gün dileklerinden yoksun kalırsam ya da ben senin değerini bilemezsem, ne kadar yazık olur!"

Sevindi mi? Yüzü nasıl? Bilmiyor: Hayatlarımız birer telefon hayatı olup çıktı.

Biraz, gazetedeki haberle dalga geçiyor, gülüşüyorlar. Yazar dostu, o halde akşama toplantıda görüşeceklerini söylüyor.

"Haber yazısı yanlışlarla dolu, ama güzel bir resmini basmışlar."

"Bilmem ki nereden bulmuşlar? Ne zaman çekildiğini bile anımsamıyorum inan."

Aman yarabbi, ne ikiyüzlülük! Fotoğrafı nereden bulduklarını da biliyorum, kimin, nerede çektiğini de.

Telefon eden Ömer olsaydı...

Ömer:

Bu fotoğrafı ben çekmiştim, anımsıyor musun?

Aysel:

Evet canım. Birlikte gittiğimiz o kısacık tatilde...

Ömer:

Ne güzel bir tatildi!

Tatil güzel miydi? Neşeye gerekli her tür cesareti yok eden üç gün. O üç günün sonunda objektife bu kadar içten gülümsemiş olabilir miyim gerçekten?

(Ömer-Aysel. Perdesinin bir kanadı sarkmış, balkon demirleri paslı deniz kıyısı motelinin leopar desenli battaniyeleri olan odasındalar. Odada hafiften bir lağım kokusu.)

Ömer:

"Neden geldik buraya kuzum? Su yok, elektrik yok. Ancak sabahtan akşama şu cırlak müzik."

"İkimiz varız ya! Ama bu artık sana yetmiyor."

"Kimseye yetmez. Böyle bir motelden de, böyle bir tatilden de kimse hoşnut kalmaz."

"Dinle Ömer... Konuşmalıyız. Çıkmazdasın, biliyorum. Bu yüzden de her şey batıyor sana. Bu tatili ben istedim. Senin için istedim. Peki, ikimiz için istedim."

"Ben çıkmazda falan değilim."

Ben! İkimiz yokmuşuz. Yoktuk. Suskunluk. Suskunluk. Birbirinden ilk kez bu kadar sıkılan iki kişi. Tam üç gün üç gece. Gerçekten, neden gitmiştik sanki? –Ayşen henüz dışarda bir pastanede buluşma önerisini de yapmamışken?

Üçüncü günün sabahı, nasılsa güneş denizin yüzünü biraz ışıldattığında Ömer, sanki birlikteliklerinden son bir anı edinmek ister gibi:

"Şurada bir fotoğrafını çekebilir miyim?"

Cesaret Aysel. Cesaret! Haydi gülümse. Çıt.

Kederin çağırdığı cesaret, Ömer'e bu son gülümseyiş, şimdi bir gazete sayfasına yapışıp kalmış. Ne acıklı bir tatildi Ömer. Hayır, bu fotoğraf orada çekilen fotoğraf değil. Orada fotoğraf falan çekmedik biz. Bütün gücümüzü seferber edip, giderayak kederi gülünç şakalarla aşmaya çalıştık, o kadar. Çünkü, ne de olsa, salt özeli değil, geneli de yırtılıp parçalanmış bir tarih içinde insan, kendinden bunca hoşnutlukla gülümseyemez. Neşeye cesaret de, az ya da çok, bir zaman ister.

Ayakkabılığın önünde, ağzında bir ıslıkla –nasıldı bu parça, Aydın'la söyleyip durduğumuz? Vou baber ate cair... Vou baber... Vou baber...– içi müflonlu botlarını temizliyor: Aynı botlar ayağımda, rumbalar, sambalar oynadığımız... Güneş karı geriletebilirdi pekâlâ. Şimdi yollar vıcık vıcık bir çamurla kaplanır. Ama ben taksiye bineceğim. Gündeme öyle yazdım.

Botlar, çamur yollar, taksi falan der demez, o sabah, o genç kadın. Elbette canım, neşe kederden daha çok cesaret istiyor. Yine pis, yine insanın her umudunu yok eden bir sabah içinde, bir kar çiçeği gibi karşıma çıkıveren o genç kadın. Adını bile öğrenemedim. Sormayı unuttum.

Ama o günler yeni bir romana çalışan yazar dostuna, "Romanında bu kadının da mutlak bir yeri olsun. Adına da Kardelen de" demişti.

İtilirsin, kakılırsın, yerlere düşersin, kalkarsın, yeniden itilirsin, yeniden kalkarsın. Kalkarız. Ağırsıklet boks şampiyonu karşısına çıkarılmış, şikeli maçın acemi cılız yumruk düşkünü gibi. İşte

yine yerdeyiz. Bir... iki... üç... toparlanıyoruz.. üç... gayret. Dört... Biraz daha gayret. Beş... Dizlerimizin üstüne kalktık bile. Cesaret. Altı... Bravo! Kalkmanla, iki tur atmadan daha, gözünün üstüne yediğin yumrukla, yerlerde. Yine kalkarız. Bir... iki... üç... Sonunda öyle olur ki, insan kalkabilecek olsa da, kalkmak istemeyebilir. Bunu bilinçle seçebilir. Uyumu, maçı, başarıyı kökünden reddedebilir. Yepyeni bir başkaldırı olabilir.

Yenins:

"Siz her zaman genç kalmalısınız. Hep böyle..."

Aysel:

"İnsan ringe çıktı mı, korkularını içine gömer. Görünüş her şey demek değildir."

Yenins:

"Ringin umurunuzda olduğunu hiç sanmıyorum. Sizi gördüm. Seçtim sizi. Yanılmış olamam."

Aysel:

"Dinleyin. Ne yamama bağlılıklardan hoşlandım, ne yamama umutlardan ve inançlardan, ne de yamama bir hayattan..."

Yenins:

"Ama buradasınız. Bir gençlik turundasınız."

Aysel:

"Biletleri satan kız, beni kendi hayatımın dışına sürmek istiyordu. Dağcılık mı yapacaktınız? Böyle dedi."

Botlar ne kadar da kirlenmiş. Üstelik, her temizleyişimde biraz daha daralıyor sanki.

Botları bir yana koyup yabanlık rugan iskarpinleri deniyor: Kötü! Giyilmeye giyilmeye tamtakır olmuşlar. Batan tırnakları feci acıtıyor. Ömer'le Ayşen'in benden başka çağrılısı bulunmayan nikâhına katılmış rugan iskarpinler... Ondan bir hafta önce, Ömer'le çıkılmış bir akşam yemeğinde giyilmiş rugan iskarpinler. O zamanlar hiç mi sıkmadılar ayaklarımı?

İskarpinleri hemen çıkarıyor. Ama içinde bir rahatlama olmuyor.

"Eskisi gibi olabilmemiz için herhangi bir umut görüyor musun Ömer?"

"Hayır."

"Ama bu 'hayır'ın suçlusu yok. Seçilmiş, kararlaştırılmış bir 'hayır' değil bu..."

"Evet, öyle. Ancak, şimdi ilişkimizin yüzü değişti."

"Biliyorum. Dostuz."

Lokantadan döndük. Ruganlar ayağımda. Bir koltuğa oturmuş, bacak bacak üstüne atmış, üstte kalan bacağımı rahat rahat sallayarak, evet, diyorum, dostuz. Her zaman.

Ömer'in gözleri dolu dolu. Neyse ki bu tehlikeli an uzun sürmedi. Telefon çalıyor. Annem hasta. Hemen gitmeliyim. Hemen gidiyorum.

Gece yollarda jandarmalara, polislere, nöbetçi erlere rastlamışlardı: Polislerden biri portakal soyuyordu.

Portakal soyan polis, o gece değil. Başka bir sabah. Başka karlı bir sabah...

Ayakları şekil değiştirmiş, tırnaklar batıyor, ruganlardan hayır yok, botlar eski. Yine de tel bir fırçayla çabuk çabuk fırçalıyor botun antilopunu: Kış başı yeni bir bot almayı denedim denemesine, hem rahat, hem sevebileceğim bir çift bot, evin bir aylık kirası. İnsan, ayağından önce başını bir yere sokmak istemiştir hep.

Yenins:

Beni bekleyin. Birlikte olalım. Sisi yarıp gidelim.

Aysel:

Ama cancağızım, sandal hem alttan, hem üstten su alıyor.

Yenins:

Sandalı değiştirelim.

– Elimi hiç örselenmemiş, yumuşacık, güneşle yaldızlı yanağına koymuş.–

Sandalı değiştireceğiz.

Hevesli hevesli kalkmış, şarkı türkü hazırlanmıştı: İşte ortalık yavaş yavaş açılıyor, karanlık yırtılıyor. Yıllar sonra ilk kez, gençlerle olacağım. Beni aradılar. İzmir'de bir konferansa çağrıldım. İncelemelerim yeniden sözkonusu ediliyor.

Bütün gece kar yağdı.

Kar bütün gece yağdı. Hâlâ da yağıyordu; henüz bütünüyle aydınlanmayan sabahın içinde savrulup duruyordu. Ağzında şarkılar türkülerle hevesli hevesli hazırlanmasına karşın, üstünde bir kırıklık, bacaklarında, sırtında ağrılar. Sabahın içinde savrularak yağan kar, beton yığınları arasında ışıklı bir nokta gibi duran minik bahçenin kuru dallarında tutunamıyor. Orada durmuş, karın, dışarı açılan camlı kapı önünde yığışıp yığışmayacağına bakıyordu: Bu havada hiçbir uçak kalkmaz. Keşke kalkmasa!..

İçinden geçen bu dilekten hemen utanmıştı: Ne demek, keşke kalkmasa? Konferansa gitmek istemiyor musun? Bu, çoktandır insanlara, özellikle gençlere bir şeyler söyleyebilmen için sana verilmiş ilk fırsat.

Tavuk boğazlayan yüzü gazetelerde çıktığından beri, bir sığınış gibi sürdürdüğü yeni incelemeleri olmasa, toplum-insan bilimiyle uğraşıp durmuş bulunan kendi varlığından bile kuşkuya düşebilirdi. Nükleer Çağın Değerleri diye bir inceleme hiç yayınlanmamış gibi karşılanmıştı işte.

Hemen havayollarına telefon edip, uçakların kalkış yapıp yapmayacağını öğrenmeliydi.

Alıcıyı kaldırmış, fakat hat bir türlü açık sinyali vermemişti. Beklerken kahvesini çabuk çabuk yudumluyor, o ara kafasından, konferansında nükleer çağın değerleri üstüne söyleyeceklerini geçiriyordu.

... apaçık ki, üçüncü büyük savaş artık nükleer silahlar savaşı olacak ve bütün savaşların en kısası olacak. Bu, insan türüne karşı en büyük toplukıyımın programlanması demek. Yanılma payı da bulunmayan bir programlama bu. Bir an, bugün değer biçtiğiniz herşeye, evlerinize, arabalarınıza, sevdiklerinize, öfke duyduklarınıza, uğrunda çaba harcadığınız, ulaşmayı istediğiniz amaca, dünyaya, ülkeye bu açıdan bakın. Varoluşunuzun anlamını bu açıdan değerlendirin. O zaman, önceden bildiğimiz, ayağımızı bastığımız bütün değerler, birer değer olma niteliğinden sıyrılmaz mı? Aynı bağlamda, savaş der demez ilk akla gelen kurumun, orduların varlık nedeni de ortadan kalkar. Bugün artık, savunma anlamındaki değeriyle bile, orduların varlığını gerekli görmek, maddi ve manevi gücümüzün yarısı gibi büyük bir oranı bir "hiç"e yatırmak demektir. Bu, yaşadığımız süre boyunca, daha kötü beslenmemiz, daha kötü ısınmamız, daha kötü sağlık koşullarıyla yarı yaşar bir hale gelmemizdir. Bu "hiç" uğruna, bizleri yok edecek güçlerin ekmeğindeki yağı kalınlaştırmak demektir. Çağımızda bizler, silahlanmayı isteyerek değil, çağdışı kaldığını çoktan görmemiz gereken bu silahlanmayı reddederek daha iyi korunabiliriz, geleceğimizi de çok daha iyi koruyabiliriz. Ordular, ülkelerini savunmak mı istiyor? Gerçekten bunu istiyorsa, tank, tüfek, uçak, bomba anlamında bir silahlanmaya, üretime hiçbir katkısı bulunmayan kadrolar beslemeye karşı olmalıdır. Hayatımızı en basit anlamda özgürce yaşayabilmemiz için, nükleer çağ insanının üstünde durabileceği yeni değerlerden biri, bu anlayış olmalı. .....

Zaman daralıyor, telefon hattı bir türlü açılmıyor. Sinirli. Sabırsız: Demek uçağı kaçırmak istemiyorum?

Kendinden yeniden hoşnut kalmıştı. Bu sabah anayola dek yayan yürümeyi bir yana koymalı. Oradan öte de dolmuştan, minibüsten, otobüsten caymalı. Uçağı ille yakalamak istiyorsa, bir taksiye binmeli. Kendisine pek sık bağışlayamadığı bu lüksü, bu sabah zorunlu olarak bağışlamalı. Neyse, hat açıldı. Ama yanıt yok.

Çorabının üstüne bir çorap daha geçirmişti. Bu kez de, botlarının ayağını sıkabileceğinden kuşkuya düştü: Şimdi uçakta da şişecekler, kesin... Ayakkabı ayağı sıkarsa, kafayı da sıkar, konuşmam iyi olmaz. Fakat, bu soketleri giymezsem, ayaklarım ıslanır, konferansta sesimi soluğumu ayarlamam güçleşebilir.

Yeniden uçağın kalkmamasını dilemişti. Sanki bu kez salt bu umutla, alanı yeniden aradı. Nasılsa biri çıktı, sesi pek huysuzdu. İzmir uçağının kalkıp kalkmayacağını henüz bilmiyorlarmış.

"Gelin burda bekleyin" demişti huysuz sesli kız.

Telefonlu taksiden de yanıt veren yoktu. En iyisi hemen çıkmak.

Dört beton yapı arasına sıkışmış briket "villa"nın kadını korkuluksuz, beton "teras"ında kömür kovasına kömür dolduruyordu. Daha önce iri linyit parçalarını bir baltacıkla kırıyor, tak tak sesleri, o erken saatte, uçuşan karlar arasında köşe bucak bütün mahalleyi dolaşıp herkesi bir bir ayağa kaldırıyordu.

Her zaman ağır omuz çantasına, hafifçe dönen başına karşın, kayıp düşmemeye aşırı çaba harcaya harcaya anayola sağ salim çıkmayı başardı: İki hafta önce Belediye'nin açtığı geniş çukur hâlâ kapatılmış değil. Çukurun üstüne biri, eğreti bir tahta uzatmış, kar da örtünce, daha kötü... İnsan gözü her an yanılabilir; her an çukura düşülebilir.

Serin hava kendisini usul usul diriltiyordu. Bütünüyle kentin sabah hayatı içindeydi işte. Ama bu, aynı zamanda bir savaşın içinde olmak demek. Hem de en ilkelinden, göğüs göğüse bir

savaşın içinde. Nükleer çağın yeni değerleri üstüne söyleyebilecekleri, dinleyenlere çok uzak gelmeyecek miydi? İnandırıcı olabilecek miydi?

... Şimdi daha somut örneklerden söz açalım. Günlük yaşamımıza bakalım. Sabah kalktınız, soluk soluğa işinize, okulunuza falan yetişmeye çalışıyorsunuz. Bir amaç için. Ekmek parası, kentteki evinizden sonra deniz kıyısında da bir yazlık sahibi olmak, diploma alıp doktor çıkmak vesaire. O an'da önünüzde, hepinizi birden içine alıp yutacak bir çukurla karşılaşsanız ne yaparsınız? Ya geri döner, ya henüz çukura düşmemişseniz, bunun kapatılmasını kendinize ilk amaç edinirsiniz. Kafanızda biraz önce önem taşıyan değerler değişmiştir...

Daha iyi bir örnek: Bütangaz patlaması. Onca emek, para, gaz servisine onca ricayla çocuklarınıza sıcak bir çorba içirebilmek üzere getirtilmiş gaztüpünün patlaması...

Kar hâlâ savuruyor, ama yarım saat önceki kadar değil. Rüzgâr hafiflemiş gibi. Morların, eflatunların, nefti ve şarap renklerinin alaşımı yün atkısı, uzun püsküllü uçlarıyla önünde sallanıp duruyor, bu onu neşelendiriyordu. Yolun ağzında biri, yanındakine, "Bizim deli saraylı gidiyor" dedi, işittim. Desin. Herkesi, kendi küçük delilikleri ayakta tutar.

Anacadde, kaldırımlar esmer bir bulamaçla kaplı...

Sefer dışı iki otobüs, hiç durmadan art arda geçip gitmişti. İki de minibüs geçti; karla karışık bulamacı yayaların üstüne fışkırtarak. Boş geçen otobüsler yükünü alabilecekleri kadar almış görünüyorlardı. İçleri yorgun yüzlü adamlarla dolu. Serpme çamurla kaplı minibüs camlarının gerisindeki bu yüzler çok uzak, hayatın dışında imişler denli uzak görünüyorlar...

On beş dakika boyunca tek boş taksi de geçmedi.

Bir durakta bir şeyi, yalnız o şeyi beklemek ona hep, geri dönüşsüz bir selde sürüklenme duygusu verir. Ardından da

Estragon, Vladimir'e, "Si on se quittait" derdi, "ça irait peut-être mieux?" Ayrılsak, belki daha iyi olur, ha?

Ama kimse birbirinden ayrılmaz. Hep birlikte sürüklenilir. Beklenir. Zamansa hızla akmakta. Zamanın dışında dikilmek, beklemek...

Taksiden umudu kesip, önünde duran ilk minibüse binebilmek, Godot'nun da nihayet geldiğini muştulamış gibiydi: İnsan hayatta her zaman Godot gelmiş gibi yapıyor zaten. Tiyatroya zamanında yetişebilmek, birinin verdiği sözü tutması, beklettiği yere gelmesi, en sonunda içinde olabildiğin bir otobüs, bir minibüs... Küçük şeyleri beklemekten, büyüklerini düşünmeye sıra gelmiyor. Saatse, daha şimdiden yedi otuz. Sekizde havaalanında olabilmek için artık bir tansık gerek.

Araçlar uçuca eklenmiş, yaya hızıyla ya gidiyor, ya gidemiyorlardı. Dörtyol ağzına varır varmaz minibüsü bırakmak, orada bir taksi yakalamaya çalışmak... ABD ve Sovyetler'in nükleer üsleri, SS-20 roketlerini Avrupa'dan kaldırmaları büyük bir anlam taşımaz. Nükleer bir hayatın henüz başlarındayız... Şu kamyonun arkasından püsküren kara duman da... Mazot ucuzmuş... Hayatlar da gitgide ucuzluyor.

Botları hâlâ fırçalıyor: Ne kadar kirlenmiş! Killi bir çamur, tutkal gibi yapışmış. Deli miyim neyim? Sokağa çıkar çıkmaz yine aynı şey olacak, ben hâlâ... E, ne yapacaksın? Voltaire'in uşağına yemek vermemesini haklı mı çıkaracaksın?

Eğer kalkıyorsa, artık ne yapsam etsem uçağı kaçırmış olacaktım. Ancak, elimden geleni yaptığımdan kuşku duymamalıydım.

"Sizin kuşağın aydın kesiminde idealizmin dışına bir türlü çıkılamamıştır. Hattâ biz sizlerde sık sık mazoşist eğilimler de yakalarız."

Engin, yarı şaka, yarı ciddi böyle der dururdu. O öyle diyedursun, biz dörtyol ağzına varamadan kaldık. Önümüz de araçlarla

doluydu. Arkamızda minibüsler, kamyonlar, binek arabaları çığ gibi birikmekte. Silahlı askerler, dipçikleriyle yederek insanları güçbela binebildikleri araçlardan indiriyorlardı. Birkaç polis sürekli düdük çalıyor, telsizleriyle çalımlı çalımlı konuşuyorlar. Kimden emir alıyorlar, kime emir veriyorlar, belli değil. Bu telsizler. Oyuncağa doyamamış erkeklerimizin yeni oyuncakları. Bir işlevinin olması önemli değil. Alo alo. Duydun mu? Tamam. Alo alo, sesim geliyor mu? İyi. Oldu tamam... Tamam. Oldu...

Polislerden bazıları, araçlardan indirilen insanları, bir düşman taburunu göğüslercesine göğüsleyerek, yoldan kaldırımlara, ağaç, duvar diplerine doğru sürüyorlar. İtekleniş, itiliş, dalga dalga bir geri çekiliş...

Araçların hepsi de boşaltılmıştı. Kavşakta kimseye yol verilmiyor. Bu önlemler ne için, kim aranıyor, kim gelecek, kim geçecek? Vatandaş hiçbir şey bilmiyor. Hiçbir şey de sormuyor. O berbat kış sabahında, bir yerden bir yere gitmeye zorunlu yüzlerce, binlerce insanın bir tek insan, bir araç ya da kendilerinin bilmediği bir amaç için feda edilmesini boyuneğişle karşılamak?

Fakat kendisi de boyuneğdi işte. Geldiği yoldan, bu kez yaya, çamurlara bata çıka, ama sevine sevine geri döndü. O sıralar sığındığı, Doç. Üner'in bahçe katına. Apartmana girene dek gözü de, kafayı da pasaklı bir kadının mutfağına döndüren kargaşa, üç basamak inilip bu kata girilir girilmez son bulur. Hele, hiç beklenmedik an'da karşına çıkan o küçük bahçe. İşte, bahçeye açılan camlı kapının önünde, o rahat koltukta, çayını yudumlaya yudumlaya, karın şimdi savrulmadan, dingin yağışını seyre koyuldu bile! Daha sonra, gece okumayı yarım bıraktığı kitabı, Galbraith'in *Kuşku Çağı*'nı aldı. Denemeciyle zaman zaman tartışarak okumanın keyfini çıkarmaya başladı. İçinde, konferansa gidemediğinden ötürü hiçbir yazıklanma, sözverdiği yerde sözverdiği saatte bulunamamaktan ötürü en küçük bir üzüntü yok.

Neden yarı yolda indirildiklerini, bütün bu insanların şu saatte bulunmaları gereken yerlere nasıl ulaşacaklarını da düşünmedi; daha binerlerken otobüslerin bilet kutularına sokuşturulmuş biletleri, oturur oturmaz dolmuş, minibüs sürücülerine ödedikleri paraların ne olacağını falan, bunların hiçbirini düşünmedi. Şimdi salt, Galbraith'in metropol göç üstüne söylediklerine katılıyor; bu katılmayla gövdesine hoş bir gevşeme yayılıyor, giderek koltuğunda uyuklamaya başlıyor...

Kitap elinden düştü. Dudaklarında dinginlik, doygunluk ve güvenlikten yapılma bir tebessüm çiçeği...

Çamurlu dörtyol ağzında itilip kakılırken çabuk açan bu çiçeği ağzından koparıp almıştı. Püskürtülmeye direnebileceği kadar direniyor, onu kaldırımlara yığılmış sessiz ve sorusuz kalabalıktan biri yapmaya kararlı askerlere, polislere karşı duruyordu.

Omuz çantası kaymış, renk cümbüşü yün atkısının bir ucu aşağılara sarkmış, pembe ruju, üstdudağının ince çizgileri arasına hemen kül kül birikmiş; durmadan hesap soruyordu:

"Bu kadar insan işyerlerine nasıl ulaşacak? Hastalar hastanelere, doktorlara, çocuklar okullarına nasıl yetişecek? Bilet, dolmuş paraları, peşinen ödenmiş her şey ne olacak?"

Askerler, ses, nefes geçirmez bir zırhla kaplıydılar. Polisler de gitgide sertleştiler:

"Buyruklara uymak zorundasın hanım. Gerile bakalım!"

Kendisi de sertlikte geri kalmamıştı:

"Uçakların kalkışı ertelenecek mi? Fabrikalarda zamanında işbaşı yapamayanlar hoş görülecek mi? Yevmiyeleri kesilmeyecek mi?"

Polislerden biri, Aysel'i biraz daha itmişti:

"Gerileyin hadi!"

Öteki polis ise bir portakal soyuyordu. Yalnızca askerler polislere, polisler de birbirlerine hoşgörülü. Salt sivil vatandaştan esirgenen her şeyden ötürü bu kez açıkça başkaldırmıştı:

"Gerilemiyoruz! Yolumuza devam etmek istiyoruz!.."

İşte o an'da işitmişti. Nihayet, hiç değilse, hiç değilse mırıldanan kalabalıktan birkaç kişinin de ses yükselttiğini işitmişti. İçinden bir sevinç dalgası tam da yükselirken, birden solup pörsüdü:

"Ne istiyor bu kadın yahu? Anarşik midir nedir? Buyruk varmış. Ne yapsın adamlar? Hem niye bizim yerimize konuşuyor bu? Bizi niye işin içine katıyor?"

Ses yükseltenler bunları söylemekteler. Aynı an'da çamurlu ayaklar biraz daha geri çekilmişti. Bir yığın ürkek ve yorgun gövde, yapıların duvarlarına üstüste yapışmış sanki. Polisin yeni bir itişiyle çamurlu kaldırıma oturakalan da kendisi olmuştu. Renkli atkısının bir ucu kirli sularda...

Gülüşenler de vardı. Başta da, portakal soyan polis. Turuncu portakal kabukları bulamacın ortasında pırıldayıp duruyor... Aynı polis, hoşgörülü bir yüz takınmış, portakal dilimini olduğu gibi yuttuktan sonar, "Haydi bakayım, yardım edeyim de kalkın hanım teyze..." demişti.

"Gine iyi. Asker götürse götürürdü bu kadını şimdi..." dedi kalabalıktan biri de.

Canı bir fincan daha sıcak kahve istiyor. Odaya dönüp derin kahve tasına elektrikli kaptan kahve boşaltıyor: Berbere telefon edecektim hani?

Unutmuş. Şimdi ediyor: "... olur mu Bahattin Beyciğim? On bir buçuğa kalmaz oradayım."

Telefonu kapatıyor: O sabah her şey o kadar da kötü, umutsuz değildi canım. Polisi itmiştim. Beni kaldırmasını istemedim. Çamurda öylece oturup dururken yanıbaşıma biri çökmüş, tutup elimi avuçları arasına almış, eğilip kulağıma fısıldamıştı:

"Bilirsiniz Aysel Hanım, kalabalık adına her an, her dakika bir şey yapmamak gerek. Çocuklar kucakta, hep kucakta taşınırlarsa, yürümeyi geciktirirler."

Kahvesinden bir yudum daha alıyor: Ona pek hak veremedim. Vermemezlik de edemedim. Yüzüne bakıp kalmıştım. Demek, hiç bilmediğim yerlerde, üstüme atılan iftiradan en küçük biçimde etkilenmeyenler de var. Genç bir kadın. Adı Kardelen olsun, dedim. Genç bir kadın. Adını sormamıştım. Ona sığındım.

"Erkek kardeşim buradaki tutukevlerinden birindeymiş. Ama hangisinde; arıyor, bulamıyorum."

Böyle demişti. Beni tutup kaldırmıştı. Koluma girdi. Bir süre birlikte yürüdük.

"Yeni Gencin Tarihsel/Toplumsal Temelleri-Geleceği adlı incelemenizi daha önceki darbede, tutukevindeyken okumuştum. Son olarak Hayatı Savunma Biçimleri ve Hayatı Savunma Bilinci'ni okudum. Hepsini bilmekte çok geç kaldığımızı düşünüyorum."

"Biz de yazmakta geç kaldık zaten."

Sonra ayrıldık. Ben evime... Üner'in evine yani... sığındığım... cankurtaran simidi gibi sarıldığım... Hayatı Savunma'yı tamamlayabilmek için... o rutubetli bodrum katında...

İçinin dili dolanıyor, plağı tökezliyor.

Sekseninci yaş günü kutlanan ozanın ardından mahallesinin çocukları, "Yazar, yazaaar, bok yazaaar / Çükümü görse ne yazaaar!" diye haykırıyorlarmış.

Törende söylemişti. Ağlayacak sanmıştık. Hıçkırığa benzer bir gülüşle gülüp duruyordu.

Silkiniyor: Ama bunların hiçbiri de bugünün gündeminde yazılı değildi. Bu kadar oyalanırsam kirayı yine yatıramam, bu elli beş metrekarelik yerden de atılırım. Sonra, berbere de gecikirim. Canlı ve neşeli olmalıyım.

Sobanın kapağını kapatırken, ayağı odunlara takılıyor, sendeleyip düşecek gibi oluyor: Sekseninci yaş günü kutlanan ozan...

Törende ayakta güç duruyordu. Ölgün bir sesle, uzun konuştu. İzleyicilerden:

"Bunamış bu. Keşke hiç konuşmasaydı..." diyenler oldu.

Yaşlı ozan sözlerini, hıçkırığa benzer bir gülüşle bitirmişti:

"Mahallemdeki çocuklar ardımdan, 'Yazar, yazaaar, bok yazar / Çükümü görse ne yazaaar!' diye haykırışıyorlar. Tuhaf bir zamanı yaşıyoruz. Onlar öyle bağırıyor, ben Dylan Thomas sayıklıyorum: *Don't go gentle into the good night / Rage, rage against the dying of the light*... Gerçekten tuhaf bir zaman yaşıyoruz."

Yaşanan tuhaf zamana kahkahalarla gülenler olmuştu:

"Neyse, sözünün sonunu neşeli bitirdi."

Neşeliymiş... Neşeli. Yani cesur... Cesur, yani neşeli. Herkes... İşte bana da bir bilim hizmet plaketi veriliyor. Bu ozanımızdan aşağı yukarı çeyrek yüzyıl kadar daha geç doğmuş olmaklığım... Yaşları düşünmemek gerek. Düşünmezsen, dilediğin yaşta olursun.

"Aslında geç kalmış bir saygı bu" demişti Prof. Dr. İhsan Türközü, Seçici Kurul Başkanı.

Önceki gün haberi ilk veren o olmuştu. Herhalde artık yetmişlerinde vardır. Sesi pek ezik büzük çıkıyordu. Eski bir meslektaşının bu başarısından duyduğu sevinci bildirmiş, yılların özlemini törende giderebileceklerini umduğunu söylemişti:

"Yurtdışında da ülkemizin yüzünü ağarttınız. Size her zaman değer vermiş, saygı duymuşumdur."

Saatine bakıyor: İki krakerle biraz süt içme zamanı. Çoktan çıkmış olmalıydım, ama şu sütü içeyim bari. Yoksa yollarda yine baş dönmeleri...

Küçük bir tasa süt boşaltıp sobanın üstünde ısıtıyor: Yanık kokusu! Hay Allah, ayağım takılınca sobanın kapağını iyi kapayamamışım. Kapatacağım derken önüne korlar dökülmüş... Al işte, canım cicim kilimde de yeni bir delik. Kıvılcım sıçramış...

Korları maşayla alıp alıp sobaya atıyor: Bir de yangın çıkarırsam!.. Bu eski çini soba... Sözde onarıldı. İşte kapağı yine tutmuyor.

Güçlükle kapatıp mandala bir de şişe kapağı sıkıştırıyor: Bırakılmaz sanılan nice alışkanlık bir bir geride kalırken insan yeni alışkanlıklar ediniyor. Yıllarca kaloriferli katlarda yaşadıktan sonra, odun kömür almayı öğrenirsin. Kürekle soba külü boşaltırsın, külleri götürüp boş bir arsaya dökmesini öğrenirsin. İlk zamanlar yakalandığın düşkünleşme, sanki herkes tarafından aşağılanmakta olduğun duygusu geçer, bu senin en doğal hayatın olur çıkar. Yeni ölçüler edinirsin. *Tek bir koltuğun bile bulunmadığı yerde yepyeni bir oturup kalkma, yepyeni bir yaşama biçimi elde edilir.*

Gerçi Michel Butor bunu, edebiyat dilinden ne anlaşılması gerektiğini açmak için söylemişti, ama söz, Aydın İntiharları ve Geleceğin Başkaldırısı çalışmasının özünü, amacını öyle iyi betimliyordu ki, incelemesinin başına almadan edemedi. Zaten, düşünsel bir faaliyet olarak intihar, yeni bir dil kurmaktan başka nedir ki?

Krakerini kemirip sütünü yudumlarken, ayrımında bile olmaksızın çalışmasının sayfalarını karıştırıyor, orasına burasına göz gezdiriyor: "... gibi, kendini öldürme eyleminin somut anlamdaki biçimleri sayılamayacak denli çok değildir. İnsanın kendini bilinçle alkole verişinden bilinçle ortadan silişine, anarşizmden toplum dışına çıkışa, delirmeye dek uzanan uzun ölüm biçimleri bir yana bırakılırsa, ölümü seçişin an'lık edimleri, baldıran içmek, damar kesmek, kendini asmak, beynine kurşun sıkmak, ne bileyim, balkondan, çatıdan atlamak, uygarlıkların ilerleyişine koşut olarak bazı öldürücü ilaçların, uyuşturucuların, gazların sağladığı olanaklara başvurmak gibi şeylerdir. Buna karşın, intihar nedenleri –kuşkusuz burada incelediğimiz anlamda, düşünsel bir faaliyet olarak intiharın nedenleri– büyük çeşitlilikler gösterir. Aydın-

ların somut koşullarından türemiş düşünsel dizgelere temellenen, hem de bu dizgelerle çatışan, onları değiştiren, biri ötekine aşkın süreklilikte bir çeşitliliktir bu. Fakat çeşitlilik bununla da sınırlı kalmaz. Aynı zamanda da hayat ve ölümle birer insan 'tek'i olarak hesaplaşan aydın sayısınca çeşitlenir..."

"... ki, aydınların kendilerini öldürmeleri –öldürme biçimi ne olursa olsun– artık on dokuzuncu yüzyılda, hattâ yirminci yüzyıl başlarında dayandığı nedenlere dayanamaz. Çağımız aydını, örnekse Dostoyevski'nin Kirillov'unun tartıştığı biçimde, Tanrı'nın varlığı-yokluğunu tartışmamaktadır artık; ne kendi dışında, ne kendinde bir Tanrı'nın varlığına inanmaktadır o. Daha önce belirttiğim gibi, bugün düşünsel faaliyet içinde olan insan, Camus'nün Mersault'sunun 'hiç'lik ve 'hiç'liğe başkaldırış anlayışından da uzaklaşmıştır. 'Cehennem başkaldırıdır' anlayışı ise, nükleer bir zamanı yaşayan bugünün aydını için yeterli bir yanıt teşkil edememektedir. Artık hayatlar, bilgisayarlar başında oturan herhangi bir teknokratın çılgınlık an'ına bağlı ve o teknokrat yalnızca günlük bir sorunundan, zamanımızın yaygın bir sorunu haline gelen 'stres' durumundan ötürü delirebilir; delirip önündeki düğmeye basabilir. Bu durumda, aydının, insan varoluşunu sorgulayışı da yeni boyutlar kazanmaktadır. O şimdi, büyük bir sürünün bir üyesi olmayı reddedişle tekniğin kendisini büyük sürünün zorunlu üyesi kıldığı en kıstırılmış noktasındadır hayatın. Öyleyse, bu yeni durumda, aydın intiharının anlamı da, 'tek'liği ortadan kalkmış bütün toplum üyeleri sayısınca çeşitlilik göstermeyecek midir? İnsan, aklıyla akıldışılığa ulaştırdığı bu dünyada artık yalnızca kendine başkaldırmak durumunda kalmayacak mı?.."

Kâğıtları masaya fırlatıyor: Aydınlık değil... Yeterince aydınlık değil... Şu ev sahibinin banka hesap numarasını nereye yazmıştım ben? Uluslararası Sosyal Antropoloji Enstitüsü'nden gelen

ödeme kâğıdı nerede? Bu masa da... karmakarışık. Kaos... Kaos... Kitap arasında kurutulmuş frezya... Ne işi var burada? Dağılıp gitti işte. Edinilmiş alışkanlıklar gibi, incelikler de her zaman pusuda bekler; kendilerini gösterebileceği aralıklar kollar, yoksa yaratır.

Yurtdışındaki ödül töreninden sonra –Enstitü'nün yalnızca bu çağrı dolayısıyla yer ayırttığı– oteline döndüğünde, odasında kocaman bir buket ak frezya vardı. İçerisi mis gibi kokmuş...

Yenins:

Sizi hep, bir kucak ak çiçekle düşünüyorum.

Aysel:

Bunların frezya olması gerektiğini nereden çıkarıyorsunuz?

Yenins:

Frezya mı dediniz?

Yenins henüz yirmi yaşında ve onun henüz yerleşip kalmış alışkanlıkları yok. Ama, Ömer'in var. Çiçekler Ömer'dendi: "Kutlarım. Sevgiler."

Aylardır ne onu, ne Ayşen'i düşünmüştü. İşte yenilik bu. Yeni edinilmiş yaşama biçimi bu.

Kapı çalınıyor. Kapıcıdır. Ona bugün hiçbir şey gerekmediği söylenecek. Hayır, süt de istemez. Teşekkür ederim: Unutulmak istiyordum. Geçmişi kendimin de unutmasını, en çok bunu istiyordum.

O kent geçmişsizdi. Karin'in evi de, otel de, sonra, bir süre oturduğu, tatile çıkmış genç öğrenci çiftin evi de geçmişsiz. O evin eşyaları, duvarları, duvarlardaki tablolar, posterler, fotoğraflar... Hiçbir şey, hiçbir şeyi anımsatmaksızın... Ancak, o zaman geleceği tasarlamak da güçleşiyor, hemen hemen olanaksızlaşıyor. Üst katta, tavanda asılı mikadan kuşlar...

O kuşlar da kendisi için o kadar geçmişsizken, nasıl apansız bir geçmiş, dolayısıyla da yeni bir gelecek tasarımıyla yüzyüze bırakmışlardı kendisini...

Yenins:

"Sizsiz ben yarım kalırım. Bensiz siz, eksiksiniz. İkimiz birlikte bütün ve yeni bir insan oluruz. Yeryüzünde o kadar çok özlenmiş şey oluruz."

"Siz inanç ve düş dolusunuz. Ben artık değilim."

"Benimle olun. Birlikte olalım..."

–Ah canım, öyle de güzel ki, ona kanabilirim!..–

Ama üst katta, onun kadar güzel, yirmi beş yaşında bir genç kadın ölmüştü. Layana. Onun kapı önüne bıraktığı göl çiçekleri. Hayır, onun "İmdat!" diyen sesi:

"Yalnız yaşamayı nasıl başarıyorsunuz, ne olur bana da öğretin!"

Krakerinin son parçasını ağzına atıyor, son yudum sütünü içiyor. Kimseye hiçbir şey öğretmek istemiyorum. Salt en son şeyi, Aydın İntiharları ve Geleceğin Başkaldırısı'nı tamamlamak... Belki... onu da...

Karinler bahçe içinde, perdesiz bir evde yaşıyorlar. Onların perdesi leylak ağaçları, sardunyalar, iki ulu ıhlamur, ortancalar, güller, ormanlık dağlar, bir kilise kulesi ve hiç batmayan güneş.

Orada, orman içinde, güzel bir evin güzel bir odasında konuk edilmişti. –Engin'le biraz kalabileceğini ummuş olması ne acıklı. Yola erken çıkmış, toplantıların yapılacağı kente de programların başlamasından erken gelmiş. Yeni Yankılar ödülüne çok hevesli bir görgüsüz olarak. Karinler alıkoydu. Bozgunluğu elevermemek gerek: Orada evim taşınıyor da, bu yüzden biraz erken...

Güzel bir ev, evet. Pencerelerin doğa perdesi hele. Ancak, batmayan güneş, sönmeyen bir gökyüzü aydınlığı altında uyumak da yepyeni bir alışkanlık edinmeyi gerektirir. Bu alışkanlığı bir türlü edinememişti. Dört gecenin dördünde de gözlerini yummadı. Sonra otel odası. Hiç değilse pancurları vardı. Sonra, seminerlere de katılması istenince, kendisine bırakılan öğrenci evi. Yine ormanda, yine perdesiz pencereler. Ya da salt estetik bir kaygıyla, doğanın görünümünü, batmayan güneşin yüzünü örtmeyen süsleme kanatları.

Eve taşınır taşınmaz, yatacağı odanın camına bir çarşaf germişti. Çarşafı cama gererken çalınan kapı: Beni buraya getiren Karin'le Egil bir şey mi unuttular acaba?

Gidip açmıştı: Karşısında kara saçlı Layana:

"Burası ıpıssız. Konuşacak, hayatı paylaşacak kimse yok. Geldiğinize öyle sevindim ki..."

Yorgunluk, uykusuzluk, yalnız, yapayalnız kalma isteği.

Eğer o sabah kendisine sorulsaydı, bu yeryüzünde tek ve en son istediği şey ne? Vereceği yanıt bu olurdu: Yalnız kalmak.

"Yazık ki sizi içeri alamayacağım."

"Sonra gelsem olur mu?"

"Hiçbir zaman... Lütfen."

"Ama neden?"

"Yeni hiçbir ilişki istemiyorum."

Çünkü sezmişti. Layana kişinin hayatına bir kez girdi mi, çıkıp gideceklerden değil.

Kapıyı kapatıyor: İşte nihayet insanlara karşı kesin olabildim.

Bilmediği, hayatında hiçbir yeri bulunmayan eşyalar arasında yürüyordu: Üstelik yalnız falan değilim. Tam, istediğim kadar kalabalığım. Yenins var.

Onunla git git, bir geçmiş edinmeye başlamıştı bile...

Ev sahibinin banka hesap numarasını nihayet bulup, bir kâğıda yazıyor: Kuşkusuz gençlerle yarışamayacak, o dağlara tırmanamayacaktım. Ama kim beni, dağcılık turuna bir bilet almaktan alıkoyabilirdi ki?

Ödül töreni bitmişti. Henüz seminerler başlamamıştı. Mikadan kuşları havada sallanıp duran genç kadın da henüz ölümü o kadar yakınına taşımamış.

Otelle öğrenci evi arasındaki güneşli hafta sonunu kent dışında yeni tanıştığı bir yığın insandan uzakta, denizden de uzakta –nemli hava bitkinleştiriyor–, dağlarda geçirmek istiyordu.

Kentin turizm bürolarından birine girişi, broşürlerden bir tur seçip gişedeki kıza uzatışı... Kız, bir seçilen tura, bir karşısındakine bakmış, sonra, dudaklarında şaşkın bir gülücükle sormuştu:

"Dağcılık mı yapacaktınız?"

Bu kadar.

Yanılmış. Girdiği turizm bürosu, gençlere yalnız dağ sporları için turlar düzenleyen bir büro imiş.

Sütü genzine aldırıyor, üstüste öksürüyor: İnsanın, hayatın dışına doğru itilecek bir döneme girdiğini anladığı an, hiç de hoş bir an değil! Kimse bana, dağlara tırmanamayacak denli yaşlandığımı bu kadar açık söylememişti. Sonra, sık sık söylendi bu. Satıcı kızlar, portakal soyan polisin, "Hanım teyze..." deyişi; hepsi eskiden beri belirtilmiş; ama ancak dağcılık yapamayacağımı söylemek isteyen genç kızın şaşkın, yoo belki de alaycı gülümsemesinden sonra bir bir anımsanan... Yine de gittim o tura. Özellikle gittim.

Gözü, annesiyle babasının siyah çerçeveli fotoğrafına ilişiyor: Ömer, annemin cenazesinde ne kadar da gençleşmiş görünüyor. Hiç de yaşdönümü geçiren, bunalımlar içinde bir adama benzemiyordu. Herhalde, genç bir dulu gebe bırakmış olmanın getirdiği güvenden...

Ömer'in erkekliğine bu kadar önem verdiğini sanmazdı. Yazar dostu, eski bir romanında, ülkedeki gerginliğin yatak odalarına dek sızdığına, sevişmeleri soldurup yok ettiğine değinmişti. Bu bölümü okuduğu o çok eski yıllarda, "Haydi canım!" diye geçirmişti içinden.

Prof. Syvertsen'le Tezel'e yazdığım kartları çantama koymuş muydum ben?

Kuşkusuz gençler, gereçlerini alıp dağlara tırmanmaya gittiler. Kamp öteberilerini, hepsini... Kendisi, bir battaniyeye sarınmış olarak aşağıda, otobüsün kâh içinde, kâh dibinde. Dağın eteklerinde. Ama orada kalan biri daha var. Boynu kız, ağzı delikanlı, bakışları dingin, derin bir su olan Yenins. Kendisi, yalnız kendisi olmaya adaylığını koymuş bu genç insan...

Aysel:
"Siz niçin onlarla gitmediniz?"
Yenins:
"Hepsi de aynı şeyi yapıyor ve yapacak."
Aysel:
"Bunun için geldiler."
Yenins:
"Sizinle kalmak istedim."
Aysel:
"Ama niçin?"
Yenins:
"Turizm bürosundan çıkarken gördüm sizi. Neden gitmeyecekmişim, diyordunuz. Böyle demiyor muydunuz?"
Aysel:
"Yüksek sesle mi?"
Yenins:
"Hayır. Yüksek sesle değil. Ama ben, böyle dediğinizi biliyorum."

Gece. Dişleri soğuktan birbirine vuruyordu. Yenins, dağın eteğinde bir ateş yaktı. Güneş, birkaç saatliğine battı. Günbatımı ışıklarından gündoğumu ışıklarına bağlanan zamanboyu, solgun yıldızlar altında, ateşin başında oturdular. Tek kelime konuşmaksızın artık. Bir ara uyuyup kalmış; başı önüne düşmüş. Silkinip utançla uyandığında, Yenins öylece yüzüne bakıp duruyordu. Batıp batmadığı belirsiz güneş, iki dağ arasında yeniden doğuyor...

Telefonun ziliyle irkiliyor: Açmayacağım. Çıktım. Telefonu açmaya, teşekkür ederim, ya evet kar atıştırıyor, demeye hiç de istekli duymuyorum kendimi.
Yenins:
Yaşamaktan hiç kaçmadınız siz.

Aysel:

Her zaman kaçtım.

Yenins:

Yaşanması yaşanmaya benzeyen şeylerden demek istiyorum.

Aysel:

Yaşanacak fazla bir şey de yoktu zaten.

Yenins:

Yalnızca başkalarının hayatını yaşadığınıza inanmıyorum.

Aysel:

Herkes gibi. Sanırım yalnızca bunu yaşadım. Belki... Evet, bir kez dışında... Bir kez, genele benzemeyen bir yaşantım oldu.

Yenins:

Ne zaman?

Aysel:

Durun bakayım... Avrupa'da gençlik hareketleri olmuştu. Sonra, ülkemde de oldu. Sonra değil, hemen o sıralar. Genç bir sevgilim oldu.

Yenins:

Fakat bu size özel değil.

Aysel:

Sevgilim öğrencimdi. Bu, benim toprağımda çok özel bir bitkidir. Herkesin bahçesinde bitmez. Biterse de hemen toprağa gömülmesi gerekir. Bin dokuz yüz altmış sekizler...

Yenins:

Geleceğin belleği...

Aysel:

Gelecek mi dediniz? Ama ben gidiyorum.

Yenins:

Lütfen... Lütfen daha gitmeyin. Tutun elimi. Elimden tutun.

Yeni olan bu işte! İçinde bulunduğu, içinde bulundukları zaman ve durumu seyretmemesi. "Ne kadar gülünç!" ya da "Ne kadar

güç!" dememesi yeniydi. Çünkü hiçbir şey gülünç değildi. Güç de değil. Yenins'in elini, masif tahta masanın üstünde yarı yola dek uzatışı gülünç değil, kendi buruşuk ve benekli elini yarı yola dek uzatışı güç değil; bakışların kucaklaşması hiç, hiç gülünç değil.

Gülünç olan gerileyiş. Ellerini geri çekişi, gözlerini kaçırışı, parmaklarını tahtaya sımsıkı yapıştırışı... Osman, gölden çıkıyordu. Ayşe hâlâ kulaç atıyor. Gürcan, her zamanki ince dikkatiyle sırtına bir hırka koyuyor: Üşüdünüz mü?

Evet, biraz ürperdim. Çünkü oradan, ağaçların örttüğü kıyıdan bir gölge geçiyordu. Kara saçlı Layana. Onu, Engin'le gerçekleşmeyen buluşmadan önce tanısaydım...

Layana göl çiçekleri toplamış. Çiçekleri bir gazete kâğıdına sarmış, uzun bekleyişten sonra, kendisine hiç açılmayan o kapının önüne bırakmış. Yenins'le uzatılmış bir zamanın, yaşanmış bir gezintinin ardından, geç saatte, çok geç saatte, belki de sabah, orada buldu. Bulundu. Gazete kâğıdının içinde bir de not bulundu: "Sizinle olmak isterdim."

Osman, Ayşe, Gürcan'la bir geçmişim var. Karin, Egil, Paul ya da Jean'a katılınarak kurulmak istenen gelecek. Fakat sen kimsin Layana?

Yenins tutkudur.

Tutkuyu bu kadar kendisi yapan hiç kimsem olmadı Layana.

Engin soruyordu:

"Ne yaptık biz? Ben şimdi ne yapayım?"

Layana'nın kuşlarını, bir sözveriş gibi buraya kadar taşımış olması, getirip masanın üstüne asması... Layana da bir geçmiş oldu. Geride bıraktığı mektubu bir geçmiş:

"Sevgilim, Karl Sevgilim,

Sen gittin. Çocuklarımızı götürdün. Yabancı bir ülkede yeniden yalnız, hiç kimsesizim. Dönüşü olmayan bu öncesiz, sonrasız sürgünlüğü nasıl omuzlayabilirim?

Günler geçti. Aylar...

Bir süre için aşağı kata yerleşen güngörmüş yüzlü kadının kapısını yeniden çaldım. Yeniden aynı şeyi sordum: Yalnız yaşamayı nasıl başarıyorsunuz, ne olur bana da öğretin!

Beni yine istemedi. Utanç içindeyim. Yine buradayım. Evimizde. Evimiz... Çocukların yatağı üstüne kapandım. Ağladım. Utanç içindeyim.

Sevgilim, gecenin günaydınlığı bile çoktan soldu. Gece yarısından çok sonra gelen o bildik mürekkep mavisi, usul usul gri laciverde döndü. Uzakta deniz, bildiğin deniz, adaların, yarımadaların koyu yeşili ortasına serpilmiş iri sedef parçaları, ezberlediğim eğrileriyle hep bu sedef parçalarının donuk pırıltısı... Böcekler ötüyor. Yine kurbağa sesleri. Yalnızca gurbet yaralarını derinleştiren sesleri onların. Boşlukta, boşluktayım. Görünmez ipler ucunda asılı, havada dönüp duran mikadan kuşlar. Tavana senin astığın. Ama benim tutunabileceğim herhangi bir nokta yok. Onlar, o cennet kuşları, iplerin ucunda hiçbir zaman yalnız olmazlar. Birlikte dönerler. Boşlukta da olsa...

Bir yabancıyım. O da öyle. Fakat bunu paylaşmaya gerek duymuyor. Aşağıda gezişini işitir işitmez, daha ilk sabahında, kapısını çalmıştım. Benimle konuşmak bile istemedi. 'Yalnız kalmak istiyorum' dedi. Ama üçüncü gününde, üniversiteden gençler onu göl kıyısına götürdüler. O da gitti.

Hep o bildiğin sırnaşık kediyim Karl. Bir sokak kedisiyim. Defalarca kapısına gitmiş, yanıt alamayınca, defalarca telefon etmiştim. Hep aynı soruyu sordum ona. Hemen bütün gecelerini yalnız geçiriyor. Ben başaramayacağım Karl.

Sonra onları göl kıyısında izledim. Gençlerleydi, fakat yine yalnızdı inan. Ona göl çiçekleri topladım. Kapısına bırakıp yukarı çıktım. Yukarı, evimize. Evimiz... Seslerinizden boşalmış.

Çıt çıkmıyor. Çiçeklerden bir ses gelir diye umuyorum. Saatler geçiyor. Çıt çıkmıyor. Sarı mavi güneş...

Camı açıyorum. Dışarıda hava alışılmadık güzellikte. Ilık bir gece, sevgilim. Ben hâlâ, o güngörmüş ve ayak sesleri, yüzü, bakışları sonsuz yalnızlıkta kadın, o elimi tutar, saçlarımı, kedi tüylerimi okşar diye umuyorum. O da olmazsa, kim olabilir? O ise seni, çocuklarımızı, buranın alışık olduğum seslerini ölesiye aradığımı anlamıyor. Sen anlamıyorsun Karl. Bir Arap kızının sürgünü sessizlik ve sevgisizlikle başedemeyeceğini... Sana anlatamadım. Seni bezdirdim sadece. Özgürlüğünü anladım, seni buralarda yeterli bulunandan fazla sevdim. Öyle sevdim ki, çocuklarımızı verdim. Beni bırakıp gittin.

İşte, camın ötesinde, kısa süren mürekkep laciverdi bir kez daha açılıyor. Birkaç saat önce batıda silikleşen portakal rengi aydınlık şimdi doğuda beliriyor. Kızıllık dağılıyor, fakat Filistin sarısı hiçbir yerde görünmüyor.

İçinde hiç insan olmayan bir aydınlık. O, kimseye duyguyla bağlanmak istemiyor. Tıpkı sen. Hayır, değil. İçinde, benim de bir zamanlar bildiğim, ama artık unuttuğum bir dayanak noktası olmalı.

'Neden istemiyorsun beni? Ama neden?'

'Yukarı çıkın ve bu kapıyı bir daha da çalmayın. Telefon da etmeyin.'

Sürdüremiyorum Karl, sevgilim. Sürekli, tavandan sarkan mikadan kuşlara bakıyorum. Boşlukta dönüyorlar ve ben onları kıskanıyorum. Çünkü tutundukları bir nokta var. Tavanda bir nokta. Bir noktacık. Bu kadar basit. Şimdi, turuncu aydınlığın dağıla dağıla her yanı alacasız bir sarıya boyaması denli tek ve yalın.

Ben herkesi sevdim. Orada, aşağıda, ülkemin ölülerini, burada yukarıda bütün dirileri, seni, çocuklarımı, alt kata gelen yaşamış

kadını, hepinize fazla gelecek çoklukta sevdim. Burada kendisine çiçek toplayacağım başka kimse yok ki Karl. Ondan başka. O, son umudum benim. Kuşlarımı ona verin.

Güzel bir tavan bu. Üstünde binlerce nokta var. İnsan herhangi birine tutunabilir.

Kuşlarımı ona verin.

Evet, sayısız olanakla dolu bir tavan. Yine de bana en uygunu, mikadan kuşların yeri. Kuşlarımı ona verin. Layana."

"Ne olmuş? Nasıl olmuş?" diyordu Karin.

Kocası Egil, endişeyle Aysel'in bir an'da yüz yaşına gelmiş yüzüne bakıyordu:

"Gelin, çıkalım..."

Aysel kekeliyordu:

"Ben... Bilemezdim ki... Fazla yorgundum..."

Egil, elini birazcık daha bastırıyor onun omzuna:

"Haydi, gelin."

Bu kez, hayır, yalnız kalmak istiyorum, diyememişti. Birlikte çıktılar.

Yenins, merengli elma turtasına konmuş arıya bakıyor:

Kendinizi suçlu duymanız gerekmez.

Hava çok hoş. Kentin tepesinde, denizi, adaları gören bir noktada, bütün ülkelerin bayraklarıyla donanmış, ışıl ışıl güneşli bir kahvede oturuyorlar. Garson kızın bacaklarında mor çoraplar var. Erguvan rengi ya da. Zaten kahveyi çeviren çitlerin önünde de bir sıra leylak ağacı, büyük bollukla fışkırmış eflatun çiçekleri onların.

Aysel:

Kimsenin tek başına kimseyi kurtaramayacağını öğreneli yıllar var. Yine de Layana'nın...

Yenins, uzanıp bir parmağını onun titreyen dudaklarına koyuyor:

Şiiiişt...

Uzun bir sessizlik. Büyük bir suskunluk. Belki de dinginlik.

Yenins:

Sizi seviyorum.

Üstlerini örten inci mavisi aydınlık, zamanın atlası, bir patlamayla deliniyor. Ortalığa kırılmış bir zamanın parçaları saçılıyor. Ürkütücü, ama büyüleyici de...

Aysel:

Kimseyi sevmeyin. Kimseye de çiçekler vermeyin. Sonsuz özgürlüğü koruyun, koruyun.

Yenins:

Sizi seviyorum.

Bu, onca yanardöner kırıntılar arasında belli belirsiz bir umut pırıltısı. Ancak o kadar. Dokunsan uçacak, en küçük esintide sönecek mum ışığı...

Işığın üstüne bir fanus oturtmuştu. İşte, kalıcı tek güzellik, dondurulmuş beyaz gül.

Şemsiye alsa mı, almasa mı? Çıkmadan önce, pencereden görünen küçük gökyüzü parçasına bir kez daha bakıyor: Güneş biraz daha örtülmüş. Kar, kara benzemiyor. Belki ince bir yağmur...

İki dağ arasında gün doğuyordu.

Adınız ne?

Yenins.

"Siz neden onlarla tırmanmadınız?"

"Bir sürü onlar. Hepsi de aynı şeyi yapıyorlar. Onlarla varolduğumu duyamıyorum. Farklı bir gelecek kuramıyorum."

Bu farklı geleceği geçip gitmekte olan biriyle mi kuracaksınız?

Bir geleceğim olacaksa, sizinle olacak.

İki dağ arasında gün biraz daha yükselmişti. Gece güneşi batarken de ortalık sarımsı maviliğe boyanırdı. Layana, turuncu olduğunu söylüyor. Alaz rengi. Ama Layana yok artık. Yenins var. Dondurulmuş beyaz gül... Yokolmasından korktuğu.

Yerde ayaklarına dolanan dergileri, gazeteleri gelişigüzel topluyor: Yeni bir gençlik, yeniden deviniyor. Geçmişleri en bastırılmış toplumlar, topluluklarda insanlar ses yükseltiyor. Ama bu aynı şey değil. Yenins diye biri olmayabilirdi. Hiçbir düş, hiçbir tasarı... Bir törene çağrıldım. Fakat bu, gelecek değil. Bu, baştan sona kaç kuşağı parçalamış bir geçmiş. Yinelemelerle yazılmış bir geçmiş. İşte, yazarların kimi yine, saldırılacak asıl yerleri bir kıyıya koyup, birbirlerine saldırıyorlar; düşmanlarından önce kendi kendilerine kıyıyorlar. İşte, benim, hayatı sessiz, insanlarla ilişkileri ürkek, yazdıkları çoksesli, insanın derinliklerine bakışı gitgide daha kaçamaksız yazar dostum için, "Kaleminin keskinliği köreliyor" diye yazıyorlar şu dergide. Bir başkası onu, "korkaklık"la suçluyor. Hem de gerçek gerçeği, insanın ele geçirilmesi en güç durumunu arayış yolunda gözüpeklikle yürüdüğü, yazarlığının belki de en yürekli döneminde. Bu, dıştan önce ya da dışla birlikte kendi içlerine de bakmaya çağırdığı insanları ürkütüyor. Hayatın bu en güç işini yüklenmeyi sevmiyorlar. Ondan kaçıyorlar. Kaçıştan utancı, kendi dışındakilere, "korkak" diyerek savuşturuyorlar.

Bir kıyıya toplamak üzere derlediği gazeteleri, dergileri yeniden ayaklarının dibine fırlatıveriyor. Elleri ceketinin düğmelerini bir türlü ilikleyemiyor: Ne var? Sabah uyandığımda o kadar hafif olan yüreğim neden ağırlaştı? Öylesi açık, aydınlık ışıyıp duran beynim neden karışıp bulandı? Yoo, karışan beynim değil, sadece parmaklarım. Askıda kalan hiçbir şey yok. Bu sabah günün gündemi yazıldı. Kapıcıya çöp torbası verildi. Berbere telefon edildi. Artık çıkıyorum. Tören akşam saat on sekiz otuzda. Bilim

Hizmet Değerlendirme Kurulu Seçici Üyeleri: Prof. Dr. İhsan Türközü, Kurum Başkan Yardımcısı ve Bilim Hizmet Değerlendirme Kurulu Başkanı. Sonra yine Prof. Dr. Ülkü Soner, İÜ, MSÜ Öğretim Görevlisi... Hiç tanımıyorum. Demek sesi soluğu çıkmaz bir prof. Başka? Ercan Özkan. İşte bu mükemmel! Mart darbesi generallerinden Hayrettin Özkan'ın oğlu. Ayşen'in eski kocası. Peki ama böyle bir değerlendirme kurulunda ne işi var? Öyle ya, işte EL-BAHR Bankası Kültür Vakfı'nda danışmanmış. Adamın temel eğitimi ne, onu bile merak etmemişim. Ayşen haklı: "Benimle hiçbir zaman yakından ilgilenmediniz halacığım. Beni, annemin, babamın ve Ercan'ın dünyasında seçeneksiz bıraktınız." Neyse, Ercan'la düğününe gitmek içimden gelmemişti ama, Ömer'le nikâhına giderek gerçek bir ilgi gösterdim ona, bütün akrabalık borçlarımı ödedim. Fakat Ercan Özkan... Ona neyi danışmış olabilirler? Bu yılın plaketini Prof. Aysel Dereli'ye verelim mi, vermeyelim mi? Bence verelim beyler, ona verelim, muvafıktır. Ne olsa eski bir hısım. Hem de beni boşayan kadınla onu boşayan adam birleştiler. Bizim de onlara karşı birleştiğimizi görsünler!

Yok canım, daha neler! Artık bu kadarını açık açık söylememiştir. Eylül darbesi generallerine nispet mi? Her şey olabilir; ama hiçbir şey aslıyla açıklanmaz. Ayıptır. Canım sonuçta, adamcağıza böyle bir iş vermişler, o da yerine getirmeye çalışıyor işte. Başka? Öteki seçiciler kimlerdi? Doç. Zehra Sezer. BÜ İşletmecilik Bölümü. Aaa, öyle ya, bu doçent hanım da Ömer'in eski öğrencilerinden. Zaman ne kadar çabuk akıyor. Yine de bazı şeyler insanın aklına takılıp kalıyor; Zehra öğrencisiyken Ömer'e, "Haydi dağlara, kır gerillasına!" diye bağırırmış. Yoksa bu Zehra, o Zehra değil mi? Ne farkeder canım? Sonra? Sonra kim var? İlkay Sarıgöl. AÜ-HAÜ Sosyal Bilimler Bölümü doçentlerinden. Herkesler üniversiteden uzaklaştırılırken o direndi, sakal kesmesi gereki-

yorsa, kesti. O, "Galileo tutumunda haklıdır" diyenler yanında yer aldı. Tam bir bilim adamı. Yararı da gün gibi ortada işte. Plaketin bana verilmesinde büyük katkısı olmuştur herhalde. Sarıgöl, sosyal demokrat eğilimli olduğunu da pek gizlemedi canım. O kadarına izin var. Eh, denge fena kurulmamış. Her eğilimin temsilcisi yok elbet, ama sonuncu üye, TDK emeklisi Günay Eren'i de işin içine katınca hem milli, hem demokratik, hem resmi, hem özerk bir kurul işte. Daha ne olsun? Fakat Ercan...

Kapıda kendisini ilk karşılayan Ercan Özkan oldu. Elini sıkıp kulağına çabucak, Seçici Kurul'da ağırlığını koyduğunu fısıldadı. Böylece, üstüne çöken bir ağırlıkla bir adım daha atamayacağını sandı. Neyse ki Kurul Başkanı ile Doç. Zehra yetiştiler; onu Ercan'ın ağırlığından kurtardılar:

Sizi şöyle alalım Aysel Hanım.

Tören salonuna doğru yürüdüler. Küçük salonun kırmızı koltuklarında otuz kırk kadar insan oturmakta. Onların arasından geçtiler. Geçerken Alev'in ağlamaklı yüzünü, Doç. Üner'in hoşnutsuz bakışlarını seçti. Yazar dostu mahcup mahcup gülümsedi. Onun da bakışlarında gerçek bir sevinç yok. Salt, "aldırma, bu da geçer" gibilerden bir gülümseyiş, hattâ bir göz kırpış.

Aldırmayacaksam burada ne işim var? Senin ne işin var? Aldırmayacaksak bana hem gece yarısı, hem sabahın köründe neden telefon ediyorsun? İşte o da sekseninci doğum günü kutlanan ozanın töreninden sonra aldığı kararı bozmuş, ilkelerini hiçe sayıp gelmiş. Beni yalnız bırakmamak için elbet... Fakat, onun dışında ne Üner, ne Alev aradı. Ama ben, bir kere telefonu açmamıştım.

Sağ yanında Prof. İlhan Türközü, Doç. Zehra Sezer, sol yanında da Ercan Özkan olduğu halde fotoğrafları çekildi. –Yanyana görünmemiz, Ercan için gerçekten önemliymiş...

Kabanını üstüne geçiriyor, sağına soluna bakınıyor. Kapıdan çıkarken telefonun çaldığını işitiyor yine: Açsam mı? Evet, açsam iyi olacak. Belki bir Yenins...

Geri dönüyor, almacı kaldırıyor, fakat geç kalmış. Karşı taraf tam o an kapatıyor.

Arayan Engin miydi yoksa?

Telefonun başında bir an bekliyor: Belki yeniden çalar. Belki arayan gerçekten Engin'dir.

İçinde böyle bir beklenti olduğunu seçiyor, buna çok şaşırıyor: Mektuplarına, kartlarına artık hiç yanıt vermemişken –ne soğuk satırlardı onlar, dayanışma derneklerinin çalışmaları, yeni sürgünlere ayıramadığı zaman, vesaire...– açıkçası artık sesini bile işitmek istemediğini sanırken... Kanallar, mavnalar, gemiler, doklar kentinin uzağında, dünyadan elini eteğini çekmiş görünen bir köşede, Yaşlılar Yurdu parkında... Saçları, bıyıkları kırçıl, kaşının altında, telörgünün yırttığı yara izi, gözleri onu o yapan ateşini yitirmiş, "Eski bir öğrencin olmakla övünüyorum" diye bir şeyler mırıldanıyor.

Çantasını karıştırıyor: Galiba bir şey unuttum. Postaya verilecekleri aldım mı ben? Almış. Peki Engin'e...

Ona yazmayı da düşünmüştü. Fakat sonra caydı.

Yaşlı ozan, töreninde, "Bugünleri gördüğüm için çok mutluyum" demişti. Onun bu mutluluğunu yazık ki pek az kişi paylaştı. Büyük bir bölümü, bu adam bunamış, dedi. Prof. Dr. İhsan Türközü, telefonda plaket müjdesini verdi: Eski bir meslektaşınız olmaktan onur duyuyorum.

Engin, bunu işitse ne yapardı? İkisinin kullandığı ortak dil. Başarı. Övünme. Onur duyma...

Kurum Başkan Yardımcısı'nın sesi aynı an'da ton değiştirdi. Yumuşak, saygılı tınılar, yerini tam karşıtına bıraktı. Şimdi bu ses daha genç, bir o kadar da uzak ve soğuk:

"Kurul toplandı. Hakkınızda alınan kararı size bildirmek durumundayım. Şunu okuyunuz. Bu kâğıdı imzalayınız lütfen."

Dar, dik, kirli merdivenlerden dikkatli dikkatli iniyor. Her basamakta, geride bir şey unuttum mu duygusuyla. Önünde ise karlı, yağışlı bir gün var.

Gece kar yağmış. Evin içinde kızarmış ekmek kokusu. Camlardan içeriye beyaz bir ışık doluyor.

Ömer, çabuk çabuk gidip geliyor, gömleğinin üstüne eski bir süveter geçiriyordu. Bu hızlı gidiş gelişleri, arada bir çayını, ağzını yaka yaka yudumlayışı, onun da elini ayağına dolaştırıyordu. İşte, açık pembe rujunu dudağına sürerken taşırdı. Ders notlarını çantasına doldururken hepsi de yerlere saçıldı. Sinirlendi. Son aylar sık sık sinirli oluyor. Ülkede hava çok gergin. Üniversitede daha gergin.

"Senin ilk saatte dersin yok ki! Neden acele ediyorsun Ömer? Bak benim de elimi ayağıma dolaştırdın."

"Seni ben götüreceğim" demişti Ömer. Eskimeye yüztutmuş bir evliliği savunmaya hazır, tatlı tatlı gülümsemişti.

"Neden o?"

"Kırk ikisinde de hâlâ hoş, üstelik hâlâ çok dinamik bir kadınla birlikte karda yürümek iyi olur diye düşündüm."

Demek bugün doğum günüm! Unutmamış.

Ömer'in elini tutmuştu. O eli yanağına koymuştu. Hayır, kendisini hiç de bezgin, sinirli duymuyor. O baskılar da öyle sürüp gidecek değil ya?

"Gömleğini değiştirmemişsin?"

"Akşam değiştireceğim. Yemeğe çıkalım. Çoktandır dışarda bir yerde yemedik."

"Mum ışıkları da olacak mı?"

"Olsun mu?"

Olabilirdi. Kimi gözaltında, kimisi tutuklanmış dostlarını, işkenceleri, asılacakları, asılmışları, Engin'i de her an düşünmüyorlardı nasıl olsa. Hayat çoğunca, hiçbir şey olmamış, olmuyormuş gibi akıp gidiyordu. Hele Ömer için. Daha dün gece tartışmışlar, kendisini günlük hayatı tepkisel bir başkaldırıya, hattâ tek kanallı günlük siyasaya indirgemekle suçlamıştı. O da onu, her zamanki gibi fazla serinkanlı olmakla. Bu tutumuyla vurdumduymazlık, hattâ boyuneğiş arasında ne fark vardı sanki?

Darbe oldu, uzun, boğucu bir yaz geçti. Şimdi de kar yağıyor. Ömer için zaman, sanki durmadan değişerek akıyordu. Kendisi içinse mevsimler bile değişmiyor. O günler, önlerindeki bahar Ömer'in de tutuklanacağı akıllarında bile yoktu. Akıllarında olan: Engin'e istediği kitapları verdiler mi acaba? Ayşen'i neden aramıyoruz Ömer? Ama bunu yalnız kendine sorardı. Dışa değil: Çocukcağızı içeri almışlar. Nedeni babası İlhan'la annesi Müjgân olacak değil ya. Nedeni, aralarında bir yere ilişmeye çalıştığı arkadaşları, büyük ölçüde de ben ve Ömer değil miyiz? Ayşencik, darbe öncesi, solun gözbebeği Ömer Abisiyle ne kadar övünürdü. Arkadaşları onu da aralarına alsınlar diye, bine bin katarak... Aman, abim İlhan'la ilintili hiçbir şey yanıma yaklaşmasın. Şimdi, Ayşen'le telörgüler arasından görüşebilmek için bile, babasına selam çakmak gerekecek... O da bunun tadını çıkaracak: Ne o halası, vicdan azabı mı çekiyorsun yoksa?

Böyle bir şey işitmekten, İlhan Dereli'nin içten pazarlıklı yüzünü görmektense, Ayşen'i aramayız, olur biter. O kadar değil. İlhan'ın yangın baba yüreğini de unutmak istiyordu.

"Gerekli olanı yapmıyor, yararsız bir üzüntüyü yaşıyorsun" demişti Ömer de.

Hayatın her adımında hâlâ daha Prof. Ömer'in öğrencisi olmak canını sıkmaya başlamıştı. Aslolan, fakültede bu dönemin adamlarıyla takışmak değil, aslolan orada kalıp bilime hizmeti sürdürebilmekmiş!..

Daha apartman kapısından çıkmadan, karşıda oturan kaynakçının triportörüyle yeri göğü inleterek geçtiğini işitti. Kapı camları zangırdadı, oradaki çöp torbasını delik deşik etmiş, bir yığın pisliği kapı önüne saçmış kedilerin bile tüyleri diklendi: Kaynakçı bu sabah geç kalmış.

... aslolan bilime hizmeti sürdürebilmek. –Çok iyi sürdürdün! Beni de öğrencilerinin yerine koyup duruyordun, ama senin de yanlış hesap yaptığın çok şey var.

Herhalde o sabah Dekan Prof. Dr. İhsan Türközü, önüne Senato karar kâğıdını uzattığı zaman, öfkeden fazla gizli bir sevinç duyması bundandı: İşte Ömer'in verdiği ders, bütün o "aslolan"ları hiçbir işe yaramadı.

İşte o da yanılabiliyor!

Kapıyı kızarmış ekmek kokuları üstüne örtüp çıkmışlar, karda elele yürümüşlerdi oysa. Daha sonra bindikleri dolmuşun silecekleri yoğun yağan karı süpürmeye yetişemiyordu. Gözlerinin önünden Başkent'in başka bir karlı günü çabucak gelip geçti. Ama o zaman yanında oturan Ömer değildi, Engin'di: "Beni neden yeni araştırma ekibine almadınız hocam?" Sesi suçlayıcı. Silecekler dolmuşun ön camına düşen karı süpürmeye yetmiyordu yine. Öğrencisinin, hiç beklemediği bir zamanda sorduğu soru üstüne, tarafsızlık ilkesini bozmak istemediğini düşünüyordu galiba. Ona, "Hem dersleri aksatmamak, hem de geçimini sağlamak için çalışmak zorunda olan bir öğrencisin. Böyle bir araştırmaya yeterli vaktin bulunmadığını sanıyordum" demişti. Dol-

muşun önünden geçtiği fakültenin konferans salonunda bütün ışıklar yanıyordu. Orası, orada Ömer'le elele dinlenen konserler. Gençlik yılları... Bu karlı havada Ömer'in uçağı Erzurum'a inebildi mi acaba? Aklından bu geçmişti.

O zaman akşamüstüydü. Şimdi sabah. Şimdi yanında oturan Ömer ve bu kez de Engin'i düşünüyordu: Acaba ona işkence ettiler mi? Ediyorlar mı?

Sulusepken bir kar altında, dar kaygan sokağı iniyor. Bu kente taşındığından buyana dördüncü ev, dördüncü mahalle. Her kezinde komşuların birbirlerine daha saygılı davrandıkları bir yere yerleştiğini sanırken, daha curcunalı, karmaşık semtlere düşüyor.

İşte emlak alım-satımcısı, bir aracın bir egzoz borusu, şu susturucu dedikleri şeyinin de olması gerektiğine inanmamış Avrupa Kemal, küçük pikabının kapıları, pencereleri de şangırdayarak, koyu bir duman içinde, iki yana gösterişli çamurlar sıçrata sıçrata sokağı geçiyor. Bu tanıdık sese, karısı ve üç çocuğu dışarı fırlıyorlar. Kadın elini beline koymuş, "Akşam şerifler hayırlar olsun, hayırsız adam!" diye haykırıyor. "Adam olan adam, evine akşamları gelir, sabahları gider." Pencerelerden birinden uzanan komşusuna da, "Bizimki efe. Tam tersini yapıyor kardeş!" diyor, kahkahaya hiç benzemez bir kahkahayla. Çocuklar ağlaşıyorlar.

Avrupa Kemal, resmigeçidini tamamlarken, kendisi, kaldırımı bulunmayan sokakta, çamurlardan korunmak için hangi duvara yapışacağını bilemiyor, bir çöp varilinin dibine sığınıyor. Kediler onun da tepesinde bir yığın oluşturmuşlar. Susturucusuz pikap, park yeri aranarak üç yapının önünde tam bir eşekarısı gibi vızıldayarak dönüp duruyor, o sırada kristal avizeli evlere gaz dağıtan tüpgaz pikabının önünü kesiyor.

Botlar şimdiden su almaya başladı bile. Ya inci pembesi ipek çoraplara sıçrayan balgamlı çamur benekçikleri? Aldırma, sonra hepsi birden temizlenir.

Köşeyi dönüyor, hoparlörlü patates soğan satıcısının kamyonuyla burun buruna geliyor. Kamyondan ayrıca canhıraş bir şarkı da tepedeki Ermeni Ortodoks Kilisesi'nin kulesine dek ulaşıyor. Yapılardan birinden bir yeniyetme, "Zor döversin!" diye kendini öyle frensiz atıyor ki dışarı, önüsıra giden tilki kürklü, Rus kalpaklı ve sipsivri ökçeli yapay deri çizmeleri olan genç kıza çarpıp yere düşürüyor. Kürkler arasından fışkıran ses: "Hayvan! Ağıl kapısından mı çıkıyorsun?"

İçinde bir sevinç: Rus kalpaklının yerinde ben olabilirdim.

Tutup ona yardım etmek istiyor, kız itiyor: "Eşşekler!"

Halk ihtilali bu. Halk ihtilali. Anlayışlı ol. Her şey çarçabuk düze çıkacak değildi ya? Halk işgallerinde önce banyo küvetlerinde koyunlar kesilir, ortancalar arasında inekler dolanır, çocuklar parke taşlarını yolup mermer merdivenleri kırarlar. Dişini tırnağına takmış halk, ancak bu kadar bir ihtilal yapabildi işte. Can havliyle, itiş kakış. Sanki ilkeli düzenli halk devrimlerinde hiç halktan altta kalan olmaz mı?

Arkada kalan tilkili kız, yeniyetmeyi bırakmış, durmadan memlekete, memleketin insanlarına lanetler savuruyor.

Anayola çıkarken, kendi önünü de Çöpçü Ali'nin çalı süpürgesi kesiyor: "Allah ömürler versin Aysel Hanım. Allah tuttuğunu bin bereket etsin!"

O çalı süpürgesinin önündeki bulamaçlarda neyi süpürebileceği belli değil. Ali'ye geçiş harcını ödüyor.

Ömer sık sık, "Halkınla aynı kültürü paylaşmaya hazır mısın?" diye sorardı.

İyi, hevesli bir öğrenci gibi, "Elbette hazırım" dediği günleri düşünüyor da... Gençlik yılları. Dinlenen orkestra konserleri...

Bakkalın meşrubat kamyonu bütün kaldırımı kaplamış. Geçebilirsen geç.

Sonuçta Engin'in hangi tutukevinde bulunduğunu öğrenebilen de kendisi değil, Ömer olmuştu. Serinkanlılığı somut sonuç-

lar almakta pekâlâ yararlıydı işte. Kendini korumaya yetmese bile, Engin'in yerini bulabilmişti. Hiç telaşsız. Hiçbir şey olmamış gibi. Kimsenin yüzüne karşı, "Haksızlık bu!" diye haykırmıyor. Ama nihayet, o da bağıracaktı. Mumların ışığında yemek yemeye hazırlanırlarken, "Haksızlık bu!" diye homurdanacak. Süngünün ucu en yakınına, kendine değince...

Hiç değilse o gece Ömer'e karşı suçlayıcı, iğneleyici olmak istememiştim. Sürekli başkaldırı halim, kurcalayıcılığım onu bezdiriyordu.

Ama Dekan'ın karşısındayken hiç de denetlemedi kendini. Son kerte kurcalayıcı, sorgulayıcıydı.

Kaldırımın dibi batak. Batağa saplanmamaya, ayak bileğini zorlamamaya özen göstererek, duman rengi kabanının içinde kuyruksuz karga benzeri karşı kaldırıma sıçrıyor. Kocaman, renk cümbüşü atkı, karganın boynunda, omuzlarında dalgalanıyor. Orada durup bir taksi bakınıyor. Yoldan hızla geçen bir özel oto, kirli suları kaldırımdakilerin üstüne fışkırtıyor. O durumda, Dekan'ın yakasını hâlâ koyvermemesi şaşırtıcı: Benim öğrencilik yıllarımda o gencecik bir asistandı. İhsan Türközü'ne hiçbir zaman güven duymadım. Belli bir nedeni var mıydı? Bilmiyorum. Yüzünde her zaman pazarlıkçı bir gülüş olurdu. Acaba bu akşam nasıl bir yüzü, nasıl bir gülüşü olacak? Hava pis. İçim üşüyor. Oysa işte, en kalın şeyim üstümde. Başka ne giyebilirdim ki? Buradan taksi maksi geçmeyecek. Geçenler de durmuyor.

Delik deşik kaldırımda yürüyor.

Ömer'le fakülte kapısında ayrılmışlardı. Her zamanki gibi. Birbirlerinin yanaklarını öperek. Ömer, "Üşümüşsün" demişti; usulca hohlamıştı yanağına.

İçinde hoş bir ılıklık, merdivenleri genç kız çevikliğiyle koşa koşa çıkışı... Atkılarıyla, yün bereleriyle yanından geçip giden çocuklara şen "günaydın"lar savuruyordu: Bir bölüğü az sonra

karşımda olacak. Ne güzel, derslerime istekle giriyorlar. Cemal gibi birkaç namus ve vatan "komiserimiz" de yok değil ya –geçen yıla dek Cemal'lerin varlığı bu kadar açık değildi– geride kalanlar derslere gerçekten ilgi duyuyorlar. Özellikle bu ilk derste konu, kendi hayatları.

Ülkede gençliğin durumunu, sorunlarını irdeliyorlardı. Konuya yepyeni boyutlarda yeniden dönmek gerekmişti. Altmış sekiz gençliği... Onların hızla dalga dalga yükselişi ve bayrak direğinin kırılışı. Kimdiler? Jön Türklerden ya da Cumhuriyet'in eski gencinden farkları neydi?

Odasında saçlarını taramış, rujunu tazelemiş, evde dağılan notlarını sıraya diziyordu.

"Dekan sizi görmek istiyor hocam."

Eski öğrencisi, şimdiki asistanı Alev, çekinik çekinik içeri girmiş, hep o, bir hata yapmaktan korkan sesiyle böyle demişti. Her zamankinden de kararsız görünüyor.

Alev böyledir. Hiçbir bilgiyi tam anlamıyla kavrayamadığına inanır, yarım bilgiden vebadan korkar gibi korkar. Öğrenciliğinde üstüne fazla gittim galiba. Bir kez sınıfta, arkadaşlarının önünde alaylı alaylı, "Ah Alev, toplum deyince hep en yakınına bakıyorsun. Biraz daha üstelesem, mahallenizin arkasındaki gecekondulardan öteye gidemiyorsun" demiştim. Sapsarı kesilmişti. Şimdi de uzağa, daha uzağa gidebilmek için çabalayıp duruyor. İnce eleyip sık dokuyan fazla kimse de yok ki.

Alev'e gülümsemiş, Dekan'ı sonra görebileceğini söylemişti.

"Hemen gitmeliymişsiniz hocam."

"Şimdi ders saati. Dersi aksatmak istemiyorum. Çocuklar, bu kışta kıyamette, kör karanlıkta yollara düştüler..."

Alev önüne bakıyordu.

"Yanılmış olmayı isterdim. Ancak, sanıyorum ki, zaten size artık derse girmeyeceğiniz söylenecek."

Evet, evet, Alev böyledir. Üstüne yapışıp kalmış bir kötümserlik var onun.

Yine de merak etmişti tabii. En azından Alev'in haklı olup olmadığını.

"Sen çocukların başına git bari. Ben şimdi gelirim."

Arkasından seslendi:

"Al şu notları da, bakın bakalım, makro analizler mikro düzeyde ne kadar geçerli çıkıyor... Ben hemen gelirim."

Çarşıya sapan köşebaşında Muhtar'a rastlıyor. Adam her zaman suratı asık, kendisini görmezlenerek geçip giderdi. Bu sabah usulca kıyıya çekiliyor nedense, sesinde, çıkarabildiği oranda saygılı bir tınlayış: "Günaydın hocam" diyor.

Bu ne değişiklik! Daha bu yaz, pasaport için konut belgesi almaya gittiğinde, "Bu nüfus kâğıdı sizin değil" diye tutturmuştu. "Fotoğraf size hiç benzemiyor." Nasıl benzesin? İlkokulda yapıştırılmış bir fotoğraf, şimdiki bana nasıl benzesin Muhtar Bey! Sanki bu kâğıt için kendisini günlerce uğraştıran, git gel yaptıran muhtar, bu muhtar değil. Günaydıın hocam.

Tuhaf, hiçbir benzerliği olmadığı halde, Muhtar'ın yüzünü yıllar öncesinin Dekan yüzüne benzetiyor. Çarçabuk, "Günaydın efendim" deyip sıyrılıyor yanından.

Dekan'ın yanına girerken, bu tumturaklı adam yine uzun bir söyleve, "Biz gençliğimizde..." laflarına başlamasa bari, diyordu içinden.

Şimdi apaçık anımsıyor. Bütün o sabahı. Bütün o konuşmayı. Bu da ne diye korna çalıp duruyor? Önündeki yürüyebilse yürür. Görmüyor musun, yol tıkalı? İlerlemeyen bir trafikte taksiye binsen ne olacak?

Dekan, koltuğundan şöyle usulca bir kımıldamış, hemen de geri oturmuş, önündeki sumenden bir kâğıdı alıp parmaklarının

arasında sıkı sıkı tutarak, masanın yanındaki vinileks kaplı koltuğu göstermişti:

"Oturun bir dakika."

"Oturmayayım. Derse gireceğim."

"Oturun oturun. Vaktiniz var."

Vakit varmış! Oysa, aynı dekan, darbenin ertesi günü, fakülteye kışla düzeni getirmiş, öğretim üyeleri için sekreterinin önüne bir de devam imza defteri açmamış mıydı? Sekreteri... Cemal, öğrencilikten de, bilimden de caymış, Sosyal Bilimler Bölümü'ne memur olmaktan pek hoşnut görünüyordu. Artık takım giysi, kara gözlük... Zaten az önce de kapının yanındaki iskemleden kalkıp, kasıla kasıla, "Ben geliyordum, Alev'i görünce..." gibilerden bir şey mırıldandı. Şimdi daha da baskınlaşmış dört köşeliği onun. Altdudağının sol yanağını aşağıya çeken o sinsi gülümseyiş:

"Girin. Dekan Bey sizi bekliyorlar."

Girmiş ve şimdi Dekan'ın uzattığı kâğıdı okuyor: Bilmem kaç tarih, bilmem kaç sayılı kurul kararı.

Uzun, anlamsız bir yığın laf kalabalığı arasında, anlaşılabilir tek tümce: ... muvacehesinde yapılan kovuşturma; Sosyal Bilimler Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Aysel Uzel'in öğrencileriyle kurduğu özel münasebetler, onlar arasında eşitlik ve bitaraflık prensibine riayet etmediği sabit görülüp aynı serbesti dahilinde milli örf ve âdetlerimizle uyuşmayacak ve vatanın bütünlüğünü sarsacak fikirler aşıladığı da tespit olunduğundan ders verme yetkisinin geri alınmasına kurul kararıyla...

"Şunu imzalamanızı rica etsem?"

"İmzalamayacağım, hayır!"

Yok, öfkeli değildi. Hiç hem de. "Hayır!" derken bile sesinin öylesi tok, serin çıkışına kendi de şaşırmıştı. Oysa, "Hayır!" önemli bir söz. Bu kadar sıradan bir "Hayır" öyle bir an'a, öyle bir

duruma hiç de denk düşmüyor. Ömer'den kendisine, sandığından da fazla bir şeyler geçmiş olmalı; hattâ gülümsüyor:

"İmzalamayacağım, evet. Bu sorun Mart öncesi de önüme gelmişti. Ama o zaman hiç değilse böyle çoğul değildi, 'öğrencileriyle...' gibi. O zaman tek bir öğrenci sözkonusu idi. Bu benim özel hayatım. Özel hayatımı derslerime yansıttığım iddiası ise, tümden yalan ve geçersiz."

"Kimisine ödev veriyor, kimisine vermiyorsunuz..."

"Öğrencilerin sosyal durumlarının gözardı edilmemesi gerektiğine inanırım, bu bir. İkincisi, tarafsızlık ilkesini bozduğum iddiasının yersizliği konusunda daha önce kurula başvurmuştum; haklılığım kabul gördü. İddia geri alındı. Dosyama baksaydınız, görürdünüz. Yeni kurul, demek istiyorum, dosyamı inceleyebilirdi. Çünkü şimdi çok daha sıkı tutulmakta olan dosyalarımız, fişler falan var, yok mu? Hem, ikide bir öne sürülen şeyin haksızlığı ortaya çıkmasaydı, o zamandan bugüne öğretim üyeliğim nasıl sürebilirdi?"

Kendisi ne kadar soğukkanlı ise, Dekan o oranda sinirleniyor, gerginleşiyordu:

"Yine itiraz edebilirsiniz tabii. Ama bu kez bir sonuç alabileceğinizi sanmıyorum."

"Kanıtları ve tanıklarınızı bilmek istiyorum."

"Normal zamanda yaşamıyoruz. Ayrıca, tanık bildirmek usulden değildir."

"Ama mesnetsiz atan muhbirler geçerli!"

"Rica ederim!"

"Dersime gireceğim!"

Dekan, bu kez ayağa kalkmıştı:

"Bizi zor kullanmak durumunda bırakırsınız. Doğru bir şey olmaz... Bir bilim çatısı altında..."

Bilim çatısı altındaymış! Bilim çatısı altında silahlı erler, dipçikler, coplar... Hoş artık Dekan'ı dinlemiyordu bile. Hattâ,

kapının yanında, kulağı kirişte bekleyen Cemal'i de görmüyordu artık. –Anlayış... Anlayış... Onun çirkin dokundurmaları kimbilir hangi doyumsuzluklarının sonucu. Çocukları anlamalıyız...– Ama artık onun oradaki varlığını görmüyor.

Peki, neyi gördüm? Her zaman ana giriş kapısında, koridorlarda nöbet tutan erlerin tüfekleriyle dershanenin önünde bir duvar oluşturduklarını. Başta Alev, kapının iç yanına birikmiş öğrencilerimin çatılı silahlar arasındaki yüzlerini, öfke, çaresizlik karışımı bakışlarını.

Dekan haklı: Bu kez Senato'ya başvurması, dava açması, bütün o dilekçeler, bütün o tanık aramalar... Hepsi boş.

Şimdi bir üstgeçidi tırmanıyor: O kadar çamur, bu kadar yukarlarda nasıl birikiyor? Bu demir köprüler, özellikle yaşlılar ve hastalar için bir işkence.

Ama bankaya ulaşmak için bu geçidi de aşmak gerekiyor: Basamaktaki demir çıkıntıya dikkat!

Kendini ansızın üstgeçit merdivenleri altında, kafası gözü yarılmış buldu. Bir yerlere yetişmeye çalışan vatandaşlar üstüne basıp geçtiler, basıp geçtiler; nice düşüp kalkışla sürüp gitmiş bir hayat da böylece son buldu.

Yenins:

Yaşamaktan hiç kaçmadınız siz.

Aysel (bir gözünü aralar):

Öyle. Ama o dağa tırmanmak bu dağı aşmaktan kolaydı. Hava güzeldi. Güneş batmıyordu. Öğretim üyeliğime son verildiğinde ise, henüz kırk birinci yaş günümü kutluyorduk. Kırk ikime basıyordum.

Bilimle uğraşmak, bilimle uğraşmaktır. Hele laboratuvarınız toplum ve insanlarsa...

Piyano çalmasını unutmaktan korkan piyanistler gibi, gece gündüz, dur durak bilmeksizin –cinsel hayatını bile yok sayarak–, küçük duygu kırıntılarıyla yetinerek, araştırmalar, incelemeler... İki yıl sonra, öğrencilerinin arasına yeniden dönebildiğinde, araştırmaları yankı yapmış bir bilim kadını. Hem de gözlük takmış.

Ömer:

"Seninle övünüyorum Prof. Hanım."

Aysel:

"Geceleri geç saatlere kadar ben çalışırken pek de hoşnut değildin, itiraf et."

Ömer (utangaç bir delikanlı gibi gülümser):

"Sevişmemiz de gerekiyor. Son demler..."

Ondan böyle, ta hayatın içinden, herhangi bir vatandaş sözü işitmek! Her şey hızla değişiyor. Kullandığımız dil de değişiyor. Yaygın kültüre uygun olmaya başlıyor... Eski dekan da artık ortalarda değil. Sekreter değişmiş. Cemal'in yerine delişmen bir kadın oturtmuşlar: Tülin Hanım.

Tülin Hanım, eskiden evraktaymış. Bir akşamüstü odama telefon etmişti. Vaktimi almazsa, biraz görüşebilir miymişiz?

Üstgeçidin merdivenlerini kazasız belasız inmiş, saçaklardan insanların üstüne şap şap damlayan sular altında bankaya doğru yürüyor: Az kaldı. Bir blok daha, tamam. Az önce merdivenlerden yuvarlandığımı, cesedimin üstüne basılıp geçildiğini de nereden çıkardım? Kötümser olmaya başladım. Durmadan homurdanan, çöplerden, çukurlardan, çamur sıçratan arabalardan yakınıp duran bir yaşlı. Çok değil, yakın zamana dek bu aynı yollarda, uzun yürüyüşlerimde aklımda hep yeni araştırmam olurdu. Şimdi: Şu kaldırıma bak, şu trafiğe bak, şu vatandaşa bak, işte yine kazmışlar yolu, daha dün örtmüşlerdi, bu eski parke taşlardan da ne istiyorlar, aman yarabbi, çizmelerin fiyatlarına bak! Allah kahretsin, semtte bir tek kitapçı vardı, o da kasetçi olmuş!..

Tülin Hanım, hayat dolu, tuttuğunu koparan biri. İnsana, yakınmayı hiç öğrenmediğini düşündürüyordu. Erken dul kalmış, iki oğlunu yetiştirmiş.

"Oğullarımdan biri, sizin öğrencilerinizden Can" demişti.

"Can'ı anımsıyor musunuz?"

Evet, bu utangaç yüzlü çocuğu çok iyi anımsıyor.

Şimdi onun yüzünü, o zamandan da açık, aydınlık görüyor. Hele kızlara yaklaşmakta özel bir çekingenliği vardı.

"Yine öyle. Hep öyle kaldı" demişti Tülin Hanım.

"Can şimdi ne yapıyor?"

Her şeye gülüvermeye o kadar hazır Tülin Hanım'ın yüzü donuklaşmıştı.

"Hiç. Benimle oturuyor. Okulu bitirdi, ama çalışmak istemiyor. Hep odasına kapanıyor. Yalnız kitap okuyor, müzik dinliyor. Benimle bile çok az konuşuyor."

–Ah, Can... Öyle ya, Can. Soyadını hemen çıkaramadım. Bu yıl bir şiir kitabı yayınlanmış. Hâlâ okumamış olmam ne kötü; şuradaki kitapçı yerinde dursaydı...–

Tülin Hanım, sözü fazla uzattığı duygusuna kapılmış olmalıydı:

"Aslında ben size Cemal'den söz edecektim."

İrkildi mi, şaşırdı mı, sıkıldı mı? Şimdi ne ilgisi var Cemal'in?

"A, evet. Eskiden sizin işinize o bakardı, değil mi?"

Kadıncağızın yüzü iğrentiyle buruşmuştu:

"Hayır. Onun işi benim işim değil. Onun işi muhbirlikti, ajanlıktı, her çeşit bokluktu... Ah, özür dilerim."

Bu tür yakıştırmalar her zaman canını sıkar: Her zaman biri, yanlış bir damga yiyebilir. Cemal'in sorunları vardı, kabul. Doyumsuzluklarını çok ilkel biçimde dışa vuruşları vardı. Ama ajanlık...

Bu noktada kendini, Tülin Hanım'ı dinlemeye hiç de istekli duymamıştı. Fakat o, sanki kaç yıldır içine oturup kalmış bir uru çıkarıp atmak istiyordu:

"Kitaplarınızı resmi soyadınızla, yani kocanızın soyadıyla yazmadınız değil mi?"

"Evet. Onlarda kızlık adımı kullanıyorum."

Bankaya yaklaşırken omzuna biri vurup geçiyor; usulca sendeliyor: İyi ki öyle yapmışım. Hayatın sandalı karaya oturdu, adım yine kızlık adım oldu. Tülin Hanım ise hâlâ karşımda:

"Can da öyle söylemişti. Aysel Dereli, benim hocam olan Aysel Uzel, demişti. Doç. Aysel Uzel. Mart darbesinden sonra evrakta adınız o kadar çok kâğıt üstünde geçti ki. Ama Cemal'in adı bir kez bile ortalarda görünmedi. Hiçbir kâğıt üstünde geçmedi. Kanıt ve tanık peşindeydiniz, anımsıyor musunuz? Kimse size kanıt da, tanık da göstermedi. Cemal ise ortalıktan yokoldu. Galiba önce İzmir'e, sonra da yurtdışına göndermişler..."

"Bilmiyorum..."

"Bir öğrencinizle özel ilişki kurduğunuzu ortaya atan o!"

Bir delikanlıyla gözgöze geliyor. Şimdi de, o zamanki gibi yaralı bir gülümseyişle gülümsüyor: O kadar özel, o kadar da anlamlı bir ilişki, sanki tarihin her an'ında biraz daha kire, anlamsızlığa batıp bulanarak karşıma çıkıp duracak. Kimse, kendine en özeli koruyamayacak.

"Bunu neden şimdi söylüyorsunuz Tülin Hanım?"

Can'ın annesi izin isteyip bir sigara yakmıştı:

"Çünkü başta bilmiyordum. Başta Can da bilmiyormuş..."

"Can'ın ne ilgisi var?"

Aslında hiçbir şey bilmek istemiyordu. Beynine iğne gibi saplanan bir kuşku: Engin mi, gerçekte o mu kirletti bu anlamlı ilişkiyi? Güzel ve kalıcı bir dostluğa evrilmiş birlikteliği bu kadar ortalık bir konu haline o mu getirdi, kendisi içinde yüceltip dururken? Başka kim olabilir?

Engin, üç yıl tutukluluktan sonra serbest bırakılmıştı. "Ömer Hoca, mektuplarınızdan bana büyük güzellikler yansıyor. Sizin

bu yakın ilginiz olmasa, insanlığım bir daha geri alınması olanaksız büyük kayıplara uğrayabilirdi. Sevmeyi, aşkı yepyeni boyutlarda öğreniyorum." Tutukevindeyken Ömer'e yazdığı mektuplarından birinde böyle diyordu.

Fakat Tülin Hanım, onun "sevmeyi, aşkı yepyeni boyutlarda öğrenmediği", henüz öğrenmediği bir zaman parçasından konuşuyor. Açıklamaları onda, her şeyin dışında, salt Engin'e yönelmiş kuşkuyu çoğaltıyordu:

Övünmek için arkadaşlarına benimle yattığını falan mı anlattın? Altmış sekizler ve dokuzlar fakültesinde, onların gözünde o kadar pırıltılı, o kadar önemli bir yerinin oluşu bundan mıydı yoksa?

Tülin Hanım'ın ziyaretinden sonra, o günler ne zaman Engin'i görse, böyle bir soru yüreğinin derinliklerinden dudaklarının ucuna dek yükselir, sonra zorlu bir savaşımla geriletirdi bu soruyu: Bu kadar aşağılara nasıl inebilirim? Bunu düşünmek bile yeterince çirkin. Hem ya "evet" derse?.. İşte asıl o zaman her şey "hiç" olur. "Hiç"ten beter olur.

O kadar yaş yaşamasına, o kadar çeşitli kafa ve gönül eğitimine karşın kuşkuyu tanımakta küçük bir kızınki denli saf kalmış yüreği, ilk kez böyle bir tanışıklıkla birden eskiyivermişti sanki.

"Cemal hakkında gerçekten bir şey bilmiyor musunuz?"

Tülin Hanım da, sesi, soruları da peşini bırakmıyor. Ona taa üstgeçidin oralarda rastladı, hâlâ daha yanından ayrılacağa benzemiyor. Bankaya bile neredeyse birlikte girecekler. Üsteliyor:

"Bilmiyor musunuz sahi?"

Bilmez olur mu? Ancak, o günü de, o kadar tiksinti duyduğu o zaman parçasını da unutmaya çalışıp durmuştu.

Mart darbesi öncesiydi. Yollar, işlerinden dönen başkentlilerle tıklım tıklım. Kızılay'da yana sapmış, Sakarya Caddesi'ndeki bakkallardan alışveriş yapmaya gidiyordu. Araba kornaları, balık-

çıların, sebzecilerin haykırışları... Ama bir fısıltı, kulağının dibinde yine de kendini işittirebiliyor. Sol yanı aşağı kaymış dudaklar arasından yapışkan bir sıvı gibi kayan fısıltı:

"Bir öğrencisiyle yatan, ötekiyle de yatar. Ben de öğrenciniz değil miyim? Benimle de yatın..."

Kusmak istemişti. Ama ne fısıltıyı işittiğini belli etti ne de midesindeki bulantıyı.

Cemal, aynı şeyi bir kez de okulun koridorunda yinelemişti.

Bankanın kapısında bir an duruyor. Soluk soluğa kalmış: Çabuk yoruluyorum.

Can'ın annesinin sesi kulağına artık inişli çıkışlı çarpıyor. Sözler dağınık, savruk:

"Cemal, öğrencilerinizden birinin... adı Engin'miş değil mi?.. Onun size tutkun olduğunu sezmiş... Zaman nasıl hızlı akıyor... Altı yıl mı?.. Belki yedi yıl önce. Hani öğrenciler boykotlar yapıyor, fakülteleri işgal ediyorlardı!.. Ne günler... İki oğlum... aralarında... unutur muyum? Öğrencilerin hocalarına âşık olmaları çok normal bence... Kızlar oluyor... oğlanlar niye olmasın? Ben de lisedeyken... Cemal, size tutulan öğrencinizle sizi artık adım adım... izliyor... Olaylar da, kafasına göre... hep sizin gibi öğretmenlerin başının altından... Birinde öğrencinizle dolmuşa mı binmişsiniz... kar... Çankaya'ya gitmişsiniz... Akşam karanlığı onunla eleleymişsiniz... Can'a söylemiş... oğlum istememiş... dinlemek istememiş... Diyormuş ki Cemal, bak diyormuş... Bunlar... bu solcular... eşitlik istemiyorlar mı?.. Eşitlik... Her şey herkesin... iyi öyleyse, işte haydi bakalım. Birine veren ötekine de vermek zorunda..."

Can, öyle ince, utangaçtı ki, bunu hocasına asla söyleyemezdi. Engin'e bile... Yooo ama, Engin'e söylemiş olmalı. O günler değil miydi? Aynı sınıftan iki öğrenciden biri, ötekini sağcı diye öldüresiye dövdü.

Engin'e çok öfkelenmişti o zaman: Başkaları senin gibi düşünmüyor diye, nasıl olur da kabagüce başvurursun?..

O ise, yere bakıyor. Gorki bıyıklarını kemiriyor. Yanıt yok.

Tülin Hanım da sussa artık. Fakat, ne olursa olsun anlatmaya gelmiş odasına. Susmuyordu:

"... Kıstıracağım onları, diyormuş Can'a..."

Neden hep Can'a? Çünkü ancak Can gibiler insanlığın bu kadar aşağıda olduğuna inanmak istemezler. Pislik üstlerine üstlerine gelirse, gözlerini sımsıkı yumarlar; insanoğlunun kıskançlık, doyumsuzluk gibi ayıplarından utanç duyarlar.

"... Zaman bana şunu çok iyi öğretti Aysel Hanım. Muhbirler de, ajanlar da ancak Cemal gibi ruh hastalarından çıkar. Ancak onlar bu kadar kolay kullanılırlar..."

Tülin Hanım yine de çok iyi niyetliydi. Çıkarcıları da ruh hastaları arasına kattı. Ama bu bilgi benim için hiç de yeni değil.

Toplumlarda ve İnsanlarda Boş Alanların Kullanımı incelemesinde ajanlık, muhbirlik, provokatörlük olgularına oldukça geniş yer ayırmıştı. Beri yanda Tülin Hanım'ın sağduyusuna kulak vermemek de olanaksız:

"... Güç bir hayatım oldu. Her şeyle, en çok da erkeklerle fazlaca boğuşmak zorunda kaldım. Unutmayın, bu toplumda iki oğlan çocuk büyütmeye zorunlu, dayanaksız, dul bir kadınım Aysel Hanım. Kim, yataklarımıza niye girmeye kalkar, çok iyi biliyorum. Ben, kimi kendi isteğimle yanıma alırım, buna da kimsenin burnunu sokturmam, çok şükür onu da öğrendim. Korkum yok. Seçtiğim adamların hepsiyle de mutlu olabilirdim. Hayata daha kolay dayanabilirdim... Fakat seçmediklerim, istenmemeyi nefislerine bir türlü yediremeyen o saldırgan güruh yok mu?.."

Sanki Tülin Hanım için artık, kendisini yormuş bütün erkeklerden öç alma günü gelmiş. Gülen gözlerinde öfke, nefret kıvıl-

cımları yanıp sönmeye başlamıştı. Bir üniversite çatısı altında, bir profesörün karşısında olduğunu bile unutup, "O puştlar..." demişti ıslık gibi bir sesle. "Sanki eski dekan da neydi? O da puştun tekiydi. Bana her fırsatta iğrenç teklifler... 'Mecbursun'a getirmeye çalışmalar..."

Demek, o kadar neşenin, o canlılığın altında bu yıpranmış sinir! Tülin Hanım, hem titriyor, hem ağlıyordu:

"Eğer o zamanlar sizinle uğraşanın Cemal olduğunu bilseydim..."

Bilse ne yapabilirdi ki? Evrak memurluğuna muhtaç dul Tülin Hanım.

İşte, onlardan bir ikisi de banka gişelerinde oturuyor. İşte onca boyanın altında, hayattan bunalmış yüzler, oksijen yanığı saçlar, durmadan soğan soymuş, bulaşık yıkamış eller.

Hıçkırıklara boğulan Tülin Hanım'ın bıraktığı yerden şimdi onlar mı sürdürüyor, ne oluyor: Benim Sosyal Bilimler'deki kürsümden uzaklaştırılmamın üstünden iki ay geçmiş geçmemiş. Cemal bir gün Can'a, sandviççide rastlamış. Takım giysi, kara gözlük; pek kendine güvenli, pek tepeden bakar görünüyormuş.

Tülin Hanım'ın hıçkırıkları duruyor, bir sigara daha yakıyor:

"Cemal, Can'a demiş ki... Yeniden affedin beni, fakat aynen böyle demiş: Aysel orospusu beni kaytarıyor, ötekine gidiyor, öyle mi? Gününü gördü işte! Ben göz yummam oğlum. Her şey eşit diyen solculara bak sen. Yummam göz!"

Bankada, gişelerin önünde üçer beşer kuyruk olmuş insanlar. Ortalıkta bir uğultu. Bu havale için hangi gişeye başvuru...

"... Oğlumun intihara kalkıştığını biliyor muydunuz? Can'ın?"

"Bunun için mi? Cemal'in tutumu için?.."

"Bunun için, sonra, kimbilir daha neler için... Bilir miyim? Can, anasına 'orospu' denilip durmasından da yılmıştır herhalde...

Oğullarımız da analarının namus bekçileridir, bilirsiniz. Hele ortada baba yoksa."

Cemal, Cemal'in yaptıkları falan özel olarak ilgisini çekmiyordu. Ancak, Tülin Hanım'ın kendisini prof. bir kadınla eşitleyen, nihayet eşitleyebildiği nokta: İkimiz de anayız işte!

Kitaplardan edinilen bilgiler önce kafadan geçiyor, hayattan öğrenilenler, önce yürekten...

Beş kişilik kuyruğun altıncısı olarak sırada bekliyor. Gişedeki kadın... Hele şu taraftaki. Onun Tülin Hanım'ı çok anıştıran bir yanı var. Önündeki kuyruk ne kadar uzarsa, iç dinginliği de o kadar artacak duygusu yaratıyor.

Tülin Hanım, odasından, prof. bir kadınla eşitlenmenin iç rahatlığıyla çıkmıştı: Öyle ya, bakın bakalım, bakın işte! Koskoca bir profesöre de "orospu" denilebildikten sonra...

Sıfatı yıllardır tek başına yüklenmek zorunda kalmıştı. Şimdi, kendisiyle Prof. Dereli arasında kimbilir daha kaç yüzlerce, kaç binlerce eşiti var.

Gişedeki yanık saçlı kadından gözünü ayıramıyor: Bazan, bir iş için sekreterliğe gittiğimde Tülin Hanım bana gülümser, göz kırpardı. Sanki eskisinden delişmen, eskisinden neşeli... Bu eşitlenişten en küçük rahatsızlık duymadım. Arada ona kantinde rastlarsam, yanına otururum:

"Biliyor musunuz, canım yeniden çok güzel bir aşk yaşamak istiyor Tülin Hanım."

"Benim de Aysel Hanım. Fakat ben yaşayamam. Biri artık otuzunu geçmiş, iki erkek anası, bir de torun sahibiyim. Bitti o günler..."

Yolunu burada benden ayırması. Ne yazık!

Yollarımızın burada birbirinden ayrılması, ne yazık!

Banka havale çekini gişedeki orta yaşlı kadına uzatıyor. Kadın, çeki evirip çeviriyor, başını kaldırıyor; karşısındaki önüne bir demet maydanoz koymuş gibi, uzak uzak bakıyor:

"Ne olacak bu?"

"Tahsil edecektim..."

Kadın çeki yanındaki gişeye, oradaki kadının önüne fırlatıyor:

"Böyle geçin."

İki adım ötedeki kuyruğun sonuna ekleniyor: Evet, tabii, o kadınla benim aramda en küçük bir ortaklık, bir hayat yakınlığı yok. Yüzü içinden geçeni eleveriyor: IISA, ne demekse, nere oluyorsa... Zaten her gün karşımıza böyle abuk sabuk şeyler gelir. Kimse de başvuracağı yeri doğru dürüst bilemez. IISA mış! ITEO, OIT, PTOI, CFCD... Bütün şifreleri ezberlemek zorunda mıyım?

Yandaki gişede sıra nihayet kendisine geliyor. Bu kez de o gişedeki kadın evirip çeviriyor çeki:

"IISA da neymiş?"

"Altında yazıyor efendim. International Institute of Social Anthropology. *Uluslararası Sosyal Antropoloji Enstitüsü Dergisi*'nden geliyor da..."

Kadın, inanmazca dudak büküyor:

"Orada bekleyin" diye buyuruyor, çeki alıp dipteki masalardan birine gidiyor.

Orada bekliyor, "bekle" denilen yerde, birkaç ofis koltuğu dolu olduğu için, iki ayaklık yer kalmış bir duvarın dibinde: Sanki, düşük faizle büyük miktar kredi istemeye geldim de... Beşer onar sayfalık üç bildirinin telif ücreti için bile kredimiz yok. Bilim hizmet plaketinin de kredi sağlayacağı yok. Neymiş bu? Değersiz bir maden parçasına ne gibi bir güven duymamızı bekliyorsun bayan? Demek, eski dekan, Milli ve Özerk Kültür Kurumu'nun başkan yardımcısı? Telefondaki sesi ne kadar yumuşak, ne kadar saygı ve güven duyan bir sesti. Onu bu akşam onur plaket töreninde görmek pekâlâ hoş olabilir. Hoş mu? Hayır. Eski dekan, kimbilir kendini ne kadar güç taşıyor. Şimdi Cemal'leri, Tülin Hanım'ları, Mart'ları, Eylül'leri, "Şurayı da imzalayın"ları, "Bir Sahtekârlık Olayı"ndaki "Biz, bir bilim yuvasına yakışmayan bu türden çirkin olayların üstüne gitmek mecburiyetindeyiz. Suçlanan Prof. Dereli'nin kendini nasıl savunacağını inanın ben de siz basın mensupları kadar merak ediyorum"lu demeçlerini unutup, yokmuş sayıp, bir onurlandırma törenini başlatmak kolay mı?

Gişelerin oradan adını çağırıyorlar. Şurayı imzalayın. Burayı da. Çekin arkasını da imzalayın.

Uluslararası Sosyal Antropoloji Enstitüsü'nün ödül töreninde konuşmasını yaparken, bir an gözleri kararmıştı. Sanki, salonda kendisini dinleyen yabancı bilim adamlarının yüzleri tek tek ülkesindeki kimi yüzlere dönüşmekte... Onlardan biri, parmağını sallaya sallaya: Devlete ve hükümete hakaret ettiniz, halkı isyana kışkırttınız!

Bir başkası: Benimle yatın!

Bir diğeri: Vatan haini!

Bir başkası daha: Üniversite araştırması üstüne kendi imzasını atmaktan çekinmeyen düzenbaz prof.!

Bir diğeri: Komünist! Yatakçı!

Sonra da gözaltı.

Geride kalanlar sessiz durup, sadece gülümsüyorlar. Kurucuları arasında bulunduğu Sosyal Bilimler Derneği'nden de çıt çıkmıyor. Eh, onların da özürleri var, onların da başı dertte: Bir bilim kuruluşu, toplumun üstünde kalacağı yerde, 1 Mayıs'lara katılıp toplumun arasına karışmış. Faaliyetten men. Ne yapılabilir ki?

Dernek olmayınca, dernek kişileri de yokoluyor, ne tuhaf. Ses yükseltenler yine derneksiz kişiler olmuştu.

Alev, utanç içinde, ağladı ağlayacak yüzünü yere eğmiş; yer yarılsa, içine girse. Yazar dostu –o sıralar henüz yakın dost değillerdi–, o eşsiz Donkişot, öne fırlamış, "Bugüne dek araştırmalarıyla insan ve toplum hayatımızı aydınlatmakta önemli çabalar göstermiş bir bilim kadınımızın en küçük bir kanıtı bulunmayan, gerçekle en ufak ilişkisi olmayan bir suçla suçlanmasının sessizlik, hattâ bir çeşit sevinçle karşılanmasını, ülkemin aydınları adına utanç verici buluyorum!" diye haykırmıştı. Onu da, alaylar, yuhalarla susturmak isteyenler oldu. Buna gönül indirmeyenler, sırtlarını döndüler, başlarını çevirdiler: İşkencelerde yitip giden gencecik hayatlar varken, bununla mı uğraşacağız?

Alev inliyordu: Peki ama, zorbalık ha içerde, ha dışarda. Zorbalık her yerde zorbalık değil midir?

Üner, koluma girmiş, tıp tıp elime vuruyor: Siz çalışmalarınızı sürdürünüz hocam. Aslolan çalışmalarınız.

Bana sık sık Ömer'i düşündürmüşsündür Üner.

Ömer de, karnı burnunda Ayşen'le ziyaretime gelmişti: Şimdi ben ne desem, inandırıcı olamam. Ne de olsa...

Yeni Yankılar ödül töreni böylece son buluyor. Yok, son bulmamış. Törenin ardından verilen kokteylde Prof. Syvertsen ona bir kadeh beyaz Mozel şarabı uzatmış, mavi gözlerinde muzip gülümsemelerle, "İşittiğimize göre, bu aynı incelemenizden ötürü ülkenizde başınız epey derde girmiş" demişti.

Kendisi de gülmüştü o zaman:

"Evet. Zaten bu ödül de bana burada onun için verildi."

Onur plaketi de, orada o verildi, diye verilmektedir. Plaket verildi diye cezası kesilir, o cezadan ötürü de yeni bir ödül verilir, o verilince çift ceza kesilir; çifte ceza daha anlı şanlı bir ödül demektir.

Gözaltından çıktıktan sonra Tezel, kıkır kıkır gülüyordu:

"Haydi bakalım, sen de artık adam sırasına girdin."

Öyle ama Tezelciğim, önce şu evin kirasını yatırmak gerek. Ev sahibinin hesap numarası neredeydi? Bir de mektup yazmış. Kirayı bu aydan itibaren artırıyormuş. Oysa, telif ücretlerinin arttığı falan yok.

Tezel:

Burunlarına onur plaketini dayarsın, artırırlar.

Aysel:

Bizimki, yaygın kültür dışında bir iş. Böyle işlere plaket verilir, ama para verilmez.

Tezel:

Öyleyse sen de "Yaşlı Müslümanların Cinsel Hayatı," diye bir inceleme yaparsın...

Kendini yokluyor; evden çıkarken dik tuttuğu gövdesinde bir kendini bırakmışlık algılıyor. Artık hiç cinsel istek duymuyor mu, yaşlı bir Müslüman olarak? Ah evet, daha sekiz ay kadar önce, Aydın ölüm döşeğinde iken, elini tutup öptüğü zaman, yanına uzanıp ona sarılmak istemişti. Aydın'ın bakışları, bu çok sevdiği

dünyayı bırakıp gitmekten ötürü öyle kederliydi ki... Yok, bu herhalde cinsel istek değildi, sevecenlikti! Kuşağının insanları, o tarihsel dostluklar eksile eksile... Kimisiyle yollar ayrıldı, kimi öldü. Çoğu da karaciğer, safrakesesi... Kanser.

Gentofte Yaşlılar Yurdu parkında Engin'le yanyana otururken ise, ona karşı tensel hiçbir şey duymadı. Bu çok üzücü. Her anlamda. Hoş, altmış sekiz fırtınası durulunca, aralarındaki yinelenmeyen, ama zaman zaman kendini duyuran tensel ürperişler yerini ölü dalgaların kıyıya dingin, dostça, güven verici çarpıp duruşlarına bırakmıştı. Ama Karin'in kocası, Egil; bak işte onunla pembemsi ışıklar altında vals ederlerken başı dönmüş, gözü kararmıştı. Vals bitmesin istedi. Egil de istedi bunu; bu kadarı anlaşılır. Ancak, bu deney de tam olarak Müslüman bir cinsellik sayılmaz. Melez. Ayrıca, valsin bu yaşta başını döndürmesi büsbütün doğal. Üstelik her dans, her sanat eseri gibi, insan hayatında afrit, afriolant, her neyse, böyle bir gizem taşır. İştah açıcıdır.

Kan ter içinde bankadan çıkıyor. Yaya geçidini bile doldurmuş arabalar arasından sıyrılmaya çabalıyor. Şu çok pahalı özel otolardan biri üstüne üstüne geliyor. Arabanın şımarık halli, kabadayı kılıklı genç sürücüsüne hemen hemen yumruk sallıyor: Haydi, ez bari, ez bari!..

Bunu da yüksek sesle mi söyledi, alçak sesle mi, ayrımında değil. Dudakları kıpır kıpır. Şımarık genç, camdan başını uzatıyor:

"Yürrüüüü öğretmen teyze!"

Onunkisi yüksek sesli.

Ayaklarının ucuna kocaman bir balgam düşüyor; o da yüksek sesli. Adam sırım gibi. Ama insanda istek değil, salt daha kötü bir isteksizlik uyandırıyor. Yaşlı Müslümanların cinsel hayatını biri çıkıp incelese iyi olacak. Ama bilimsel yöntemlerle... ve ne acı, ne acı! "Öğretmen" de küfür yerine kullanılıyor artık.

Yıkkın, hantal, karşı kaldırıma atlar atlamaz, bir zamanlar savunmasını üstlenmiş yiğit ve bedava avukatla gözgöze geliyor, ama avukat onu tanımıyor bile!..

"O kadar çok genç insanın savunmasını üstlendim, içlerinde en genci sizsiniz bence. Sonuna dek de böyle kalacaksınız, eminim."

"Aklanma"dan sonra böyle demişti oysa. Ah hep o bankalarda beklemekten, şu şımarığın, "Yürrüüü" demesinden falan oldu. Gül goncalı çoraplarıma gülüp duruyorlar, gülsünler. Ne bilecekler sandıkta beklemiş özlemlerin karlı ve pis bir güne yiğitçe karşı durduğunu? Hayatın şiiri...

Sekseninci yaş günü kutlanan ozan, bütün sabah, yeni şiirlerini yayınlatabileceği bir yayınevi arayıp durdu. Bütün öğleden sonrayı tozlu bir kütüphanede geçirdi: Bakalım Şair Eşref, şiirlerinde kaç adet küfür kullanmış?

Akşam, yollarda aradığından fazla küfür buldu. Otobüslerde itilip kakılmış olarak, yorgun bitkin evine giden sokağı tırmanmaya koyuldu. Tam, oturduğu yere yaklaşırken, mahallenin çocukları tarafından görüldü. Çocuklar, "Yazar, yazaaar, bok yazaaar/Çükümü görse ne yazaaaar!" diye haykırıştılar.

Pencerelerde, kulaklarında kocaman, at nalı kadar küpeleriyle, "Yarın Gülten'e geliyor musun? Bak ama, bu sefer hediye götürülmeyecek, oyun masasına birer Cumhuriyet altını konulacak, ona göre" diye konuşan anneler, gülüştüler. O zaman çocuklar da, oyunu gerçek sandıracak kerte başarıyla oynayıp, daha yüksek sesle haykırıştılar:

"Öcü geliyoooor!.. Anneeee, öcü geliyoooor!.."

Çığlık çığlığa duvar arkalarına, çöp bidonlarının gerilerine kaçıştılar. Annelerden biri, utançla yere bakan, bitkin, yaşlı ozana bağırdı:

"Aaaa, ayıp değil mi, okumuş yazmış, yaşını başına almış bir bey olacaksınız. Çocukları ne diye korkutuyorsunuz canım?"

Kadın için okumuş yazmışlık, ağzına vur, lokmasını al, demek. Yaşlı ozan için: Ne pahasına olursa olsun, seviye düşürmemek...

Seviye düşürmedi. Ağzına vurulup yere düşürülmüş lokmayı eğilip almaya gönül indirmedi. İçi ezik, kuyruğu kısık, kendini evine dar attı.

Berbere giden köşeyi dönerken, bütün bu görüntüleri gözünden de, içinden de silmeye çalışıyor. Zaten Yenins de, hiç bozulmamış düşleri, tutkusu, güveniyle kendisine yeni bir hayat için titreşimler gönderiyor:

Deniz olacak
Sis olacak
Yepyeni bir sandal olacak
Sandalla açılacağız
Sisi yarıp gideceğiz.

Yenins de hayat gibi; yetinmek bilmiyor. Yine hayat gibi; alçakgönüllü. Sandal yerine bir rokette falan olmayı düşünmüyor. Belki o bile, bunu şiirsel bulmuyor.

Yaşlı ozan, o akşamdan sonra artık tek dize yazmamış.

"Son" demiş, "son, bitti."

"Ama son diye bir şey yok ki Tezelciğim!"

Yıllar önce kız kardeşine böyle söylediği zaman, Tezel çok öfkelenmişti: "Seni de şeltoksladıklarında, son diye bir şey olup olmadığını anlarsın!"

Fakat, yoktu işte. Artık tek dize yazmayı reddeden ozan bile, sekseninci doğum günü törenine katılmıştı. Sen de Tezelciğim, sen de işte, hiçbir zaman, hiçbir tablonu bitirmiyorsun. Fakat, iyi ki de bitirmiyorsun cancağızım? Yoksa her kezinde kendini aşan o güzelim tabloları yapamazdın.

Saatine bakıyor: Zaman öğleye yaklaşmış. Mükemmel! Kuaföre, biraz gecikme de olsa, hemen hemen sözverdiğim saatte gelebildim.

Kuaförün kapısını, kendini pek coşkulu sandıracak bombalı bir "Günaydııın"la itip içeri giriyor:

"Beni şöyle güzelcene bir boyayın Bahattin Bey!" diyor.

Der demez de sesi, kendi kulaklarında kötü kötü çınlıyor: Ne söyledim ben?

Gentofte Yaşlılar Yurdu'nun loş koridorunda karnını kaşıya kaşıya yürüdü. Ayaklarında şekerpembesi havlu terlikler, gül goncalı tozpembe ipek çoraplar bacaklarında, üstünde, etek uçları sarkık, saks mavisi sabahlık, seyrek ve yedi renge boyalı saçlarında biri sarı, öteki mor iki fiyonk. Loş koridorda karşısına çıkan ilk bakıcıya, beni bu akşam için şöyle güzelcene bir boyayın, dedi. Bakıcı güldü: Olur, dedi, gitti. Bir daha görünmedi. O da yine karnını kaşıya kaşıya yurdun güneşli parkına çıktı. Banklardan birinde, bir kayın ağacının altında oturan yazar eskisine, beni bu akşam için şöyle güzelcene bir boyayın, dedi. Yazar eskisi de dedi ki: Yeni ayakkabılarımı çocuklarım almış, vermiyorlar. Dansa gideceğiz... Eşref eşeği de nerede kaldı? Siz neden hâlâ naldan küpelerinizi takmadınız sultanım, çocuklara söyleyiniz, olmazsa rica ediniz, pabuçlarımı... Karnını kaşıya kaşıya, bu kez de boş tahta masanın önüne, dirseklerini dayayarak oturmuş yaşlı kadına gitti: Beni bu akşam için şöyle güzelcene bir boyayın Bahattin Beyciğim. Yaşlı kadın da ağlaya ağlaya dedi ki: Söyleyin onlara, bize artık elmalı turta vermesinler hemşire hanım, merengli pay versinler, parmaklarım tuşlarda kelebekler, arılar gibi uçuşsun, bu böyle olmaz, akordu bozuk piyanoyla elmalı turta mı yenirmiş, söyleyin onlara, taburemi de değiştirsinler... Ama siz de beni bu akşam için şöyle güzelce bir boyayın, olmaz mı Bahattin Bey? Bahattin Bey de boya tasıyla geldi, saçları boyamaya hazırlandı, ama yedi renge ilaveten iki renkli fiyongayı görünce, geniş çimlik boyunca çığlık çığlığa kaçmaya başladı: Öcü geliyooor, annee, öcü geliyooor! Engin hemen yetişti, parkta güneşlenen bütün yaşlılara

dedi ki: Sayın hocamıza bu akşam bilim hizmet onur plaketi veriliyor. Hepiniz çağrılısınız. Hocasına da dedi ki: Gelin biraz sevgilim, şöyle oturun, dinlenin. Sonra da saçınızı boyatmaya gideriz.

Uslu uslu oturdu, çoraplarının gül goncalarına, şekerpembesi terliklerine baktı.

Kapının önünde durmuş, utangaç utangaç yere bakıyor:

"Özür dilerim Bahattin Bey... Saçımı, diyecektim, dilim sürçtü... Yaşlanıyorum..."

Bahattin Bey, efendi efendi gülümsüyor:

"Aman estağfurullah profesörüm, daha durun hele!.. Şu sokağın gürültüsüne baksanıza. Bu curcunada hepimizin dili dolanıyor."

Onun bu inceliği pek iç rahatlatıcı olmuyor. Sanki karnında bir kaşıntı var. Sanki şimdi geri, sokağa çıksa, köşede toplarını bir eski çeşmenin mermer duvarına güm güm vurup duran, arada bir o topu yoldan geçen araçların altına kaçıran çocuklar, hep bir ağızdan bağıraşacaklar:

Deli deli tepeliii! Kulakları küpeliiii!..

Elleri hemen kulaklarına gidiyor, başını çeviriyor. Dışarı çıkmasına gerek yok. Camın ötesinde dinmez kornalar çalınmaya başlıyor. Yoldan, armağanlık paketler gibi kurdelelerle sarılmış, üstüne kocaman fiyonk atılmış, arka camına çiçeklerden at nalı yapılmış bir gelin arabası, peşinde bir dizi, herbirinin kornası ayrı nağmeler koyveren araba, arabaların önüne, "Bahşiş bahşiş!.." diye atlayan çocuklar... Yollara paralar, altın pullar saçılıyor. Bahattin Bey, alışkın, müşterisinin altına vinileks kaplı bir koltuk çekiyor; o da aynanın karşısına hemen hemen çökercesine oturuyor: Çocuklar... ezilecekler...

Sekseninci yaş günü kutlanan ozan, kolunun altında dergileri, gazeteleri, başında eski beresi, yorgun; okumuş yazmış ve kuyru-

ğu kısık, oturduğu apartmandan içeri girdi. Pencerelerdeki büyük küpeli kadınlardan biri, ardından bağırmayı sürdürdü:

"Ayıp değil mi, çocukları neden korkutuyorsunuz? Terbiyeleri size mi düştü? Zaten milletin her işine burnunuzu soka soka... Aaaa, yeter canım!"

Bekledi. Yaşlı adamın geri dönüp kendisine herhangi bir yanıt vereceğini umdu. Ama böyle bir şey olmadı. O zaman, kocaman küpeli kadın daha kötü sinirlendi; öteki penceredeki kadına yaşlı ozanı şikâyet etti:

"Adama bak yahu! Sabah sabah bizim Erhan'a, 'Bugün başkasının camını taşlayanın yarın kendi kafası taşlanır' dedi. Kulaklarımla duydum. Yok be? Valla! Tehdide bak sen!.. Aman, boş ver, uyuz bir yazar. Cürmü kadar yer yakar. Ay, yazar mıymış bu? Ne yazarmış? Bok yazacak, ne yazacak? Boş veeer... Unutma, Gülten'e gidiliyor. Bu sefer hediye, pasta falan gitmeyecek, oyun masasına en az bir altın konulacak..."

Başını kaldırıyor, aynada kendi gözlerinin ta içine baka baka, "Bütün boya olacak Bahattin Bey. Bir ton da açık lütfen..." diyor.

Genç kadın, kaldırımda yanıbaşına oturmuştu. Bir elini elinin içine almış, gülümsemiş, "İki kişilik bir oturma grevi yapabiliriz pekâlâ" demişti.

Sonra da kulağına fısıldadı:

"Fakat çocukları hep kucakta taşırsanız, yürümeyi geciktirirler..."

Tam böyle mi demişti? Polisin biri portakal soyuyordu.

Ben ne dedim?

"Kucağa almayınca da eziliyorlar."

Bütün boya olacak Bahattin Bey. Bir ton da açık olacak.

Deniz olacak, sis olacak, ambalajlanmamış bir roket olacak, sisi yarıp gideceğiz.

Delik bir sandalda işimiz ne Yenins? Baksana, hem altından, hem üstünden su alıyor.

Sandal, usul usul batıyor.

Don't go gentle into the good night
Rage, rage against the dying of the light.

Yaşlı ozan töreninde okuduğundan buyana Dylan Thomas'ın *Under Milk Wood*'undan beynine, diline takılıp kalan dizeler... Yazar dostu çevirmiş, son günler o da sık yineliyordu bu dizeleri:

Girme yumuşak gevşek şu mübarek geceye
Başkaldır, başkaldır sönen ışığa...

Beyni şimdi de bir o dilde geçiyor aynı şeyi, bir bu dilde:

Don't go gentle into the good night / Girme yumuşak gevşek şu mübarek geceye – Rage, rage against the dying of the light. / Başkaldır, başkaldır sönen ışığa!..

Elbette Dylan, cancağızım, elbette; fakat ölüm döşeğindeki yaşlı babanız bir yana, bugün artık başkaldırı nasıl olacak? İnsanlar kitle halinde programlanıyor. Salt hayatları değil, bu hayatın başı gibi sonu da programlanıyor. Bir teknokratın çıldırıp da basılmayacak düğmeye bastığı an... Beri yanda ise, balgam, plaket, kira, ajan, mercan küpe, saç boya ve yazar dostumun, "Şu çok basit görünen şeyin, 'the good night'ın dilimizde tam karşılığını bulamadım, en doğrusu bana 'mübarek'miş gibi geliyor, fakat o da..." deyişleri, yaşlı ozanın, "Bitti. Son!" çığlığı. Bunu anlatmıştı. Herkesi kahkahalarla güldürmüştü: Bunamış, dedik ama, neyse sözünün sonunu neşeli bitirdi.

Kuaför Bahattin Bey:

"Ah siz bu mahalleyi daha önce görecektiniz. Biri geçerken öteki kıyıya çekilirdi. Şurada bir konak vardı, Ahmet Hamdi

Beyefendi sık gelirdi, sonra oradaki çeşmenin başında ulu bir çınar vardı..." diyor, bir bölmenin arkasında boyayı karmaya gidiyor.

Yaşlı ozanın adını sorarsam, Bahattin Bey de artık bilemezse... Nostaljisi çınar ve çeşmeden ibaretse?..

Gece, ozanla uzun bir konuşma tutturmuştu kendi kendine. Sonra da oturup Aydın İntiharları ve Geleceğin Başkaldırısı incelemesine yeni bir bölüm yazmıştı:

"... Toplum bilincinin, 'Orada kal!' dediği, bütün yüküyle önüne gerilip orada durdurmaya, orada tutmaya azmettiği basamakta dikilip durmak, insan aklı ve duygusu bir üst basamağa çıkmaya en hazır bulunduğu an'da, onda katlanılması güç, hattâ olanaksız bir tutukluluk durumu yaratır. İnsanoğluna uygulanabilecek işkencelerin en ağırı... Çoktan aşılmış olması gereken basamaklara yeniden dönmeyi başarabilmemizin, kalabalıktan kopmama güdüsünden, toplum bilinciyle uyum sağlamaya yatkınlıktan başka anlamı yoktur. Bu yatkınlık, gerçek ilerleyişin önündeki en ciddi tuzaktır. Robot, birörnek, tek renk, tek biçim insanlar ortaya çıkarmakta uzun yollar katetmiş olan, uygarlığın ilerleyişinde olağanüstü bir rol oynadığı halde, bu rolü artık salt kendine gönüllü kulların varlığıyla sürdürebilen teknoloji, devrimine kendi tuzağını da hazırlamıştır... Değişik arayışlar, toplum bilinci dışında kalan her türlü olanak bu denli yok edilecekse, insan ilerleme umudunu nereden alacaktır? Umut, insana has bir yetenek çünkü. Makinelerin umudu olmaz. Bu noktada yalnızca bip bip buyruklarına uyulur, toplum bilinciyle uzlaşmada öncesiz sonrasız bir yatkınlık edinilir..."

Onur plaketini Kurul Başkanı Prof. Dr. İhsan Türközü'nün elinden aldı. Flaşlar patladı, kameralar çalıştı: Biraz şöyle döner misiniz? Döndü. Bir de şöyle durun. Durdu. Prof. Dr. İhsan Türközüyle bir poz daha. Belki ilki iyi çıkmamıştır. Bir daha. Ercan

Bey, Zehra Hanım, sizler şöyle, Aysel Hanım, siz ortaya. Onlar öyle, siz de orada, peki, İhsan Bey, hocam, plaketi Aysel Hanım'a bir daha uzatır mısınız?

Plaket bir daha verildi, zapta geçildi. Yeniden eller sıkıldı:

Değerli üyeler, değerli meslektaşlarım!

Hiçbir şey hatırlamıyorum. Çok mutluyum.

Edward Bond da cehennemin dibine!

Araştırmasında ondan da kaynak göstermişti. Çünkü Bond, "Şiddet Üstüne" başlıklı bir yazısında diyor ki:

"... Teknolojik bir kültürde saldırganlığın yol açtığı acılar o kadar korkunç ki, şu soruyu sormadan edemiyoruz: Bu durumda insanların var olmalarını haklı kılabilecek herhangi bir ahlak anlayışı var mı? *Early Morning* adlı oyunumdaki kişilerden biri bu soruya, 'Hayır!' yanıtını veriyor ve intihar etmeye kalkışıyor. İşin en şaşırtıcı yanı, onun gibi düşünen pek çok insan, onun gibi davranmaya yanaşmamakta, her günkü hayatlarını sürdürebilmekte. Bu yetenek aslında kafalarının ne kadar yüzeysel çalıştığını ve duygularının kaypaklığını çok iyi göstermektedir. Kendilerinde bir dervişlik ya da manevi güç bulduklarını düşünmek de yanlış. Onların 'gerçekliği' aslında tembellerin faşizminden başka bir şey değil."(37)

Siz saçımı güzelce bir boyayın Bahattin Bey. Çünkü, bunları böyle söyleyen adam da intihar falan etmiş değil. Tabii bu düşünceleri dilimize kazandıran da. Bununla birlikte incelememde Bond'a da bir yer ayırdım. Ne olsa düşünmek, eylemenin ilk adımıdır. Bu nedenle, belli olmaz ki, *Early Morning* yazarı da bir saat sonra sözüyle hayatını uyumlu kılabilir. Bu her zaman olabilir. Belki de siz şimdi saçımı boyarken olup bitecektir. Yarın sabah da gazeteleri açtığımızda şu satırlarla karşılaşacağız: Yazar

Edward Bond, geride, "Artık varoluşumu haklı kılacak herhangi bir ahlak anlayışı bulamıyorum" diye yazdığı bir pusula bırakarak, fazla miktarda aldığı uyku haplarıyla hayatına son vermiştir. Çifte standartlı bir yaşayışın yaygınlaştığı çağımızda bu, en anlamlı aydın başkaldırısı, en güçlü bir uyarı olarak nitelendirilmiştir.

Bahattin Bey, yandaki bölmede sakin sakin boyayı karıyor. İntiharı, "en anlamlı aydın başkaldırısı" olarak nitelendirenler sakin sakin bifteklerini kesiyorlar.

Gazeteler de sakin sakin yazdılar: Bir Sahtekârlık Olayı.

Sonra mezarlar, sürgün adasından sakin sakin Devlet Adamları Kabri'ne taşındı.

Sonra aynı gazeteler yine sakin sakin yazdılar: Uluslararası Sosyal Antropoloji Enstitüsü Yeni Yankılar ödülü Prof. Dr. Aysel Dereli'ye verildi. Değerli incelemecimizle onur duyuyoruz.

Asılanlar sakin sakin asıldı.

Sakin sakin sahtekârlık, sakin sakin onur: İkisi de aynı inceleme için.

Ayşen de bir sabah sakin sakin, "Kocanızdan bir çocuğum olacak" dedi. Sakin sakin çaylarını içtiler. Yalnızca bir pazar sabahı, sakinlik bir ucundan yırtılır gibi oldu: "Hiç değilse, aşk bu, de bana!"

Aşk da değilmiş!

Sonra Cemal'i yurtdışına paketlediler. Layana kendini astı ve anneler çocuklarının mezarlarını aradılar; hayat da sakin sakin aktı.

Hukuk olmayan yerde yargı, aşk olmayan yerde çocuk, hayat olmayan yerde de ölüm.

Hiçbir şey hatırlamıyorum değerli konuklar, hiçbir şey. Mutluyum. Sakin sakin Aydın İntiharları ve Geleceğin Başkaldırısı incelememi sürdürüyorum. Toplu aydın intiharları olacağa benziyor.

Ama bu çok tehlikeli.

Evet, ama unutulabilir. Hayatı sakin sakin sürdürebilmenin anlamı da başka nedir?

Hiçbir şey hatırlamıyorum Bahattin Bey, hiç!

Boyayı iyi sürün. Yıllar, pardon, aklar kapansın.

AKŞAMÜSTÜ

"Hayır, delirmedim. Çünkü hâlâ hatırlıyorum."

Engin, az önce bunu içinden mi geçirmişti, yoksa dışa doğru mu söyledi; kendisi bile tam ayrımında değil. Fakat, birkaç adım sonra Dr. Bernt, onaylayıcı bir baş sallamasıyla şöyle dediğine göre, dışa doğru söylemiş:

"Deliler hatırlamazlar. Yurttaşınız için hatırlamak, iyileşmenin belirtisi olacaktır."

Daracık asfalt yolu bırakmışlar, şimdi karla kaplı ince bir yolda ilerliyorlar. Dr. Bernt, elinde konuğunun küçük yol çantası, birkaç adım geride kalan hastaya tam da delirmiş denemeyeceğini, günlük yaşama zaman zaman ayak uydurabildiğini anlatıyor.

Öğleüstünün akşama aktığı saatler. Hava, dumanlı pleksiglas kadar saydam. Ancak o kadar. Karlı yerin ak ışığı, bu dumanlı cama vuruyor, aklık gökyüzünü ve çevreyi biraz görünür kılıyor. Güneş, isli cam gerisinden, batıdaki kayın ormanı üstünde silik sarı bir ışıkla batıyor.

Ruh sağlığı hastanesinin parkındaki hastalar, belli belirsiz bir güneşi yine de güneşten saymışlar; son ışık kırıntılarından da yararlanmak mı istiyorlar, yoksa bir bakıcının gelip kendilerini

toplayarak içeriye sokmasını mı bekliyorlar, belli değil. Üçü beşi hâlâ parkın kanepelerinde tuhaf biçimlerde oturuyorlar.

Parkın kıyısında, tam da indiği otobüs durağı karşısında, Engin'e, Leningrad mimarisini çağrıştıran, içinden art arda nedense, "Lenin-Petrograd, Lenin-Petrograd" diye geçirten, hep aynı nedenle kurşuni olması gereken, ama krem rengine boyalı hastane binası, onu kederli bir yüz gibi karşılamıştı. Berideki, az daha koyu renge boyalı, derli toplu bir asker kışlasını andıran yapı da... Hepsinin camları, Noel ağaçları gibi ışıklı. Karın ve yapıların tekdüzeliğini bozan ise salt, geniş parkın epeyce yukarısındaki eski bir Ortodoks kilisesinin çan kulesi...

Dr. Bernt, şurasının da yatakhane ve yemekhane bölümü olduğunu söyledi galiba. Daha ötedekiler, ince yolluklarla başka ince yolluklar arasında uzanan dar asfaltın ucundaki üçer katlı, küçük pencereleriyle hepsi birbirinin aynı yapılar ise personel lojmanları imiş. Lojmanlar, doğudaki daha sık ağaçlı bir ormanın eteklerinde. Oralardan öte, yumuşak eğimlerle uzanıp giden kesintisiz aklık...

Yapıların, parktaki hastaların kederli yüzleri olmasa, görünüm, otobüste yolboyu yanından yöresinden akıp giden görünümden çok farklı değil: Kar, sessiz aklığıyla her yeri biraz daha birbirinin aynı kılıyor. Günboyu yanan elektriklerin camlarda, elektrik direklerinde solgun sarı ışıyıp duruşu da...

Güneş, gün ortasında bile lamba ışıklarını birazcık olsun öldürgünleştiremediğine göre, insanların onun doğumundan-batımından söz açmaları da hayli tuhaf geliyor Engin'e. Zaten Dr. Bernt de, kendisini otobüs durağında karşılayınca, sevinçli sevinçli, "Şanslısınız" demişti. "Noel zamanı güneş, bu iklimde olacak şey değil!"

Engin, kırçıl bıyıkları altından kıs kıs gülmüştü: Yıllardır, gökyüzündeki en küçük aydınlanmada onların böyle çocuklar gibi sevinişine alışamadım.

Ruh sağlığı hastanesinin parkında oturan hastaları seçişi de o zaman. İçlerinden biri, bir ağacın dibine çökmüş, yüzünü elleriyle örtmüş. Parmaklarını öyle sıkı bastırmış ki, gözleriyle elleri arasında kalabilecek birkaç milimlik yarı aydınlık bölgeyi de aradan çıkardığı söylenebilir. Asıl aykırı olan bu işte. Sırtında kalın mavi bir battaniye, kanepelerden birinde oturan genç kadın, başına sardığı atkının püsküllerini koparıp duruyordu. Ondan epeyce uzakta, blucinli bir delikanlı, sırtında yine kalın mavi battaniye, bir şezlongda kitap okuyor. Kuşkusuz okuduğunu sanıyor. Besbelli, hava daha da kararsa, ortalık zifiri karanlık olsa, aynı şeyi sürdürecek. Soğuğa karşın, şezlongda koskocaman ters bir V gibi büktüğü dizinin üstündeki öteki ayağı çıplak. Çıplak ayağının iki parmağı arasına bir kalem sıkıştırmış, boşluğa bir şeyler yazıp duruyor.

Engin, bunu seçmeseydi, delikanlıya yine de bir ruh hastası diyemezdi. Sağlıklı bir boyun, akıllı bir yüz, o yüze derin bilgilerle yüklü bir anlam veren, kalın, güzel çerçeveli gözlükler... Onu görür görmez, duygudan boşalmış, belki de küllene küllene dümdüz, ışıltısız kalmış yüreğinde apaçık bir kıpırdanış yakalamıştı: Çoktan unuttuğum, Petra'yla sevişirken de kendini duyurmayan bir kıpırdanış. Fiziksel bir duyarlık değil. Duygu. His.

Bu yeniden diriliş belirtisi onu hem çok sevindirmiş, hem de ürkütmüştü: Alacakaranlığa karşın, varlığını bu kadar açık ortaya koyan, bu kadar anlamlı bir yüzle ilk karşılaşıyorum. Fakat salt yüzü mü? Duruşunda, ayak parmaklarının arasındaki kalemle boşluğa bir şeyler yazışında, çok biçimli çıplak ayağında ya da belki sadece bunda, hayır, bütün varlığında beni heyecanlandıran bir şey var.

Müzelerde, büyük ustaların tablolarıyla ilk karşılaştığında da benliğinde böyle, yepyeni bir uyanış olmuştu. Gençliğinde, ancak doğanın güzelliği karşısında gelen iç coşkusu. Mitinglerin coşku-

sunda eriyen, yokolan o büyüleniş. Fakat, ruh hastası bir delikanlı karşısında; bu ilk. Bu ürperiş...

Gözlerini hemen kaçırmıştı delikanlıdan. Kendinden utanarak, ürperişe öfke duyarak. Zaten, birkaç adım sonra göreceği başka bir yüz, tam karşıtı duygularla büyülenişi yeniden küllenmeye yardımcı olacak.

Ortalıkta çıt çıkmıyor. Salt, Dr. Bernt'le birlikte karda ilerleyen ayak sesleri. Bir de, ta ilerdeki elektrik motorundan süzülen ince bir cızırtı.

Dr. Bernt, parkın yanından geçip, asfalt yola girdikleri sırada, "İşte orada" demişti, "size sözünü ettiğim hasta... Yurttaşınız olan kimse bu işte..."

Yurttaşınız, diyor, yurdunuz, diyor hâlâ. Oysa, yurttaşlıktan çoktan çıkarılmış olduğunu biliyor.

Aklından bunlar geçiyordu. Ama, Dr. Bernt'in gösterdiği adama bakar bakmaz, dudaklarından anlaşılır anlaşılmaz biçimde dökülen bu olmuştu:

"Hayır, delirmedim. Çünkü hâlâ hatırlıyorum!"

Aynı an'da içinden, büyük şaşkınlığını örten bir sevinç dalgası gelip geçmişti: Yıkkınlık günlerini aşabilmiş olmayı hayatımın gururu saymıştım. Yine de, ruh sağlığımın yerinde olup olmadığını hiç şu an'daki kesinlikle bilmiyordum. Yıkılmadım, hayır. Ben yıkılmadım. Yıkılan o işte!

Der demez de, içinden geçen bu yoz sevinç dalgasından utanışı: Yıllar sonra Aysel'le karşılaşmamız o kadar acıklı, öyle başarısızdı ki... Kaç aydır o kötü duyguyu üstümden atamadım. Pek önemi yokmuş sanılan, yine de insanın yüreğini ince ince oyup duran... Kendime güvenimi elimden alan... Yeniden "delireceğim" deyip duruyordum. Bu kadar saçma olabilir miydi o buluşma? Doktorun gösterdiği hastayı tanıyınca, hatırlayabilmenin güvencesine sığındım. İyiyim. İyiyim. Aysel, mektuplarımı

yanıtsız bırakabilir, telefonlarıma uzak, ilgisiz yanıtlar verebilir. Ama düzelecek. Bir şaşkınlık an'ının üstümde bu kadar derin iz bırakması gerekmez. Biz neden böyleyiz? Neden geçmişin tutsaklığından kurtaramıyoruz kendimizi? Oysa Petra, ilişkimiz ve çocuk konusunda ne kadar özgür davrandı. Onun hiçbir kararı başkasına bağımlı değil. Çocuğun babası olan bana bile.

Yol üstündeki adamı tanıdığından beri, böyle karmakarışık, nereye oturtacağını bilemediği duygular, düşünceler... Ya öfke ya da salt sevinç, ikirciksiz bir sevinç duyması, geçmişle şu an'ın gerçeğine en uygunu olmaz mıydı?

Beklenmedik bir zamanda, çoktan unutulmuş bir yüzle karşılaşmak! O işte. O. Aradaki yılları bir sıçrayışta atlıyor, Engin'in karşısına, tam da kendisinin şimdiki yaşında biri olarak çıkıyor: Fakülte yıllarının maraz yüzlü, çizgi gözlü delikanlısı.

Oysa Cemal, tanınmayacak durumda. Saçları çok seyrelmiş, zayıflığı tıknazlığa dönüşmüş, bir ara yüzünde arma gibi taşıdığı kara gözlükleri yok, gözleri ise çizgi mizgi değil, hemen hemen yuvalarından fırlamış, kızarık, ıslak gözler. Üstünde yeşili solmuş, yünü tarazlanmış bir kazak var. Bacaklarında lekelerle dolu bir pantolon.

Engin, bu yüzdeki, gövdedeki büyük değişime karşın, tanıma duygusunun nereden geldiğini bilmiyor. Geçmişin takım giysisi, kara gözlükler, dik, kalıp bir duruş... Şimdi bu, o mu?

Hastanın yüzü yola dönüktü. Bir sokak lambasının altındaydı. Yolun kıyısına bırakılmış hurda bir Volkswagen'in orasını burasını kurcalayıp duruyor, arabaya tekmeler de savuruyordu.

Birkaç adım ötesinde durmuş, ona bakıyorlar:

Cemal, arabayı bırakıyor, evecenlikle karşıdaki garaj bozması yere seğirtiyor, bir an oranın karanlığında yitiyor; hemen geri çıkıyor; bir kriko, bir kerpeten, bir tornavidayla geliyor; gereçleri hurdanın orasına burasına batırıyor; takıp çözüyor, büküp gevşe-

tiyor. Sonra da bir adım karşıya geçip, elleri belinde, eski arabaya uzun uzun, ciddi ciddi bakıyor; öfkeli öfkeli bir şeyler mırıldanıyor; yeniden aynı evecenlikle garaj bozması yerin karanlığına dalıyor; ardından, soluk soluğa yine köhne arabanın yanında, yine birinin canını bile isteye acıtırcasına, kriko takılmayacak yere krikoyu takıyor, vidası bulunmayan yere tornavidayı dayıyor; büküyor, büküyor...

Dr. Bernt'in açıklamalarına göre, niyetlerinin gizli hiçbir yanı kalmamış. Aklında ne varsa onu yapıyor. Herkesin gözü önünde.

Cemal, işte bu kadar değişmiş. Fakat Engin, onu hemen tanımıştı: Dudağını soldan alta çeken içten pazarlıklı gülümsemesi yerli yerinde duruyor. Öfkesine bile aynı ürpertici gülümseme eşlik ederdi. Yine öyle.

Hastanın yanından uzaklaşıyorlar. Akla bambaşka bir konumda gelen Aysel. Bir an yine, örtülü her şeyin üstüne çıkan, külleri canlandıran çıplak ayaklı delikanlı, bu garip iç titreşiminin Petra'nın gövdesiyle geriletilmeye çalışılışı, Cemal'in üstüste, çeşitli zamanlarda, çeşitli konumlarda gözlerinin önünde çakıp çakıp gidişi... En sonunda, bütün bu birbirine karışan resimlerden yalnız biri, kendine bir durağanlık ediniyor. Zihnin makinesi, o kareyi donduruyor.

Rotterdam'da garsonluk, bulaşıkçılık ettiği günlerden bir gün. Böyle bir akşamüstü...

Bardakları kuruladığı bölmeden müşteriler görülebiliyordu. Fakat o, bir makine hızıyla çalışmak zorunda. Aynı hızla salata yapraklarını, küçük bir dilim domatesi, didiklenmiş tavukla ekmeklerin arasına sokuşturmak... Geride yapılacak ne varsa... Patron servisi üstleniyor.

Yanık yağ, patates kızartma kokusu. Kırmızı bir sosun içinde sürekli cızırdayan sosislerin kokusu...

"Şurada oturan kara gözlüklüye bir bira, bir de tavuklu sandviç götür."

Yerin yüz yirmi kiloluk sahibi, burnunun ucundan damlayan teri silip böyle demişti.

Cemal'i o zaman tanımıştım. Ama o zaman daha kolaydı. Eprimiş de olsa, aynı takım giysi, aynı kara gözlükler, kilit taşı sallansa da, dikliğini korumaya çalışan aynı omuzlar.

Tanır tanımaz oracıkta bir silah buldu. Bira ve sandviç bekleyen sarışın adamı kara gözlüklerinin tam orta yerinden vurdu.

Fakat silah yok. Olmasın. Orada, tezgâhın üstünde bir et bıçağı var. Bıçağı kaptı, bira ve sandviç bekleyen adamın üstüne yürüdü, tam kalbinin olduğu yere sapladı. Adam yıkıldı, kara gözlükler yere düşüp parçalandı. Kan.

"Yorgun musunuz?" diyor Dr. Bernt.

"Belki biraz. Ama burası çok dinlendirici. Hava tertemiz."

"Çalıştığınız Gentofte de öyledir. Ancak biraz daha rutubetli sanırım."

"Her şeye karşın, benim için bir değişiklik. Çağrınıza yeniden teşekkürler."

Daha ince bir yola sapıyorlar. Ağaçlardan birinde, kargaya benzer bir kuş ötüyor. Bu, sürekli bir akşamın içinde yeniden akşam olduğu duygusunu veriyor insana.

Orada, yapay mermerden bir masanın başında oturuyordu. Her yanından gurbetin, yeni yaşama ayak uyduramamanın çaresizliği akıyor.

Engin, ellerini kurulamış, bira bardağını ve sandviçi bir tepsiye yerleştirmişti. Önünde bulaşıkçı önlüğü, başında beyaz bir külah, biçimini değiştirmeyi hiç düşünmediği Gorki bıyıklarında birçok ak tel. Havasızlık. Yüksek bir müzik. Kalabalık.

Tepsiyi Cemal'in önüne bırakırken gözgöze gelmişlerdi. Dudağı soldan aşağı çeken gülümseme:

"Türk müsün ahbap?"

Cemal'i işitmemiş gibi yapmıştı. Tepsiyi bırakır bırakmaz hemen yanından uzaklaştı, ama Cemal'in ardından ne dediğini kuşkusuz işitti:

"Eşşoğlueşşekler, bir de kendilerini gizlerler. Türk'e Türk olduklarını bile söylemez bunlar... Sanki ekmeklerini ellerinden kapacağız..."

Başını çevirip, geride, hurdanın yanında bıraktıkları hastaya bir daha bakmamak için kendini güç tutuyor: Cemal, beni tanımamıştı. Orada, biracıda da. Herhalde böyle bir rastlaşmayı hiç aklına getiremediğinden.

Şimdi, o akşamüstü ile bu akşamüstü arasında, yeniden üç yıl daha var. Cemal'in sarı saçları epey seyrelmiş...

Üner'in de saçları dökülmüş, tepesi adamakıllı açılmış. Çok sigara içiyor, ama neşesi yerinde. Çünkü o, buralardan geçici, bilimin ucunu da koyvermemiş. Dünya dillerinde erkek kavramlar, deyimler, sözcükler üstüne bir araştırma yapıyormuş. Bu erkek dilin, saldırganlık eğilimlerini nasıl beslediğini ve en akla gelmez alanlarına dek hayatın içinde nasıl kök saldığını ortaya çıkaracakmış. Rotterdam Garı'nda birkaç saati vardı, orada buluştular.

Eski arkadaşı, yeni çalışmalarını bir çocuk heyecanıyla anlatırken Engin, yüreğinin derinliklerinde ince bir sızı duymuştu: Annem de benim, kendisinin en anlamayacağı dilden konuşan biri olmamı isterdi. En anlamayacağı konularda uğraşan biri: Oku oğlum! Oku oğlum! Âlim ol.

"Ne içerdin Üner?"

"Bira."

Üner, "Bira" der demez, Cemal. Sanki, hayatın bütün biralı alanlarını o ele geçirmiş.

"Cemal'i anımsıyor musun?"

"Hangi Cemal?"

"Hani bizim fakültede?.. Ben içerdeyken galiba Dekan'ın sekreterliğini yapmış. Okula yeniden döndüğümde, baktım, hep çakı gibi, takım giysi..."

"Haaa, o mu? Tabii, muhbir Cemal! Ajan Cemal..."

Bu kez, usulca dönüp geriye bakıyor. Sokak lambasının altında Volkswagen hurdasını hâlâ tartaklayıp duran adam. Muhbir Cemal. Ajan Cemal... Ben bunu hiçbir zaman Üner kadar rahat söyleyemedim. Aklıma geldiyse de kovaladım. Onun çirkin saldırılarını, özellikle bizde en büyük tabu sayılan hocayla öğrencisi arasındaki yakınlaşmayı bir kınayış, bunu hazmedemeyiş olarak aldım. –Öteki çocuklarda beklenmedik, garip bir saygı uyandıran o, bir eşi daha yaşanmaz... Nasıl tanımlayacağımı hiçbir zaman bilemediğim... yakınlık.

"Cemal'i gördüm Üner."

"Deme? Nerede?"

"Burada. İlk zamanlar çalıştığım sandviççide."

"Konuştunuz mu?"

"Ne konuşayım ki onunla? Zaten beni tanımadı. Galiba tanımadı."

"Tanımıştır. Ama tanımamış gibi yapmıştır. Başka ne yapsın ki?"

Cemal, hep o yapay mermer masanın başında. Hep boynu bükük. Üner de onu, yüzüne çöken koyu yalnızlık sisiyle görseydi, sesinde birazcık olsun hoşgörü tınlamaz mıydı?

O sis artık, hurdanın başındaki adamın bakışlarına dek yürümüş. Orada koyulmuş.

Dr. Bernt de hâlâ ondan konuşuyormuş. Sözlerinin başını kaçırmış. Dikkatini toplayıp, ev sahibinin dediklerine kulak vermeye çalışıyor.

"... bu hurda, onun gözünde artık uzağında kalmış bir durumun, belki de birtakım insanların simgesi. İçindeki düşmanlık, saldırganlık eğilimleri her zaman çok güçlü olmuş. Şimdi bunları böyle açığa vurmakta... Bizce garaj, ne bileyim, herhangi karanlık bir köşe, onun saldırganlığını yüreklendiren, ona destek veren yer ya da kişi, kişiler... Tam bilemiyoruz henüz. Şu an'da çıkarabildiğimiz sonuç bu. Hurdayla oynamasını, ele geçiremediği, gizlerini çözemediği hiçbir yanı kalmadığına inanana dek sürdürecek. Öyle sanıyoruz. Yurttaşınızda, kendi hayatında var edemediği bir bütünlüğü, bütünün güzelliğini bozma eğilimi saptandı."

Eğer hepsini doğru anladıysa, Dr. Bernt'in durumu hayli abarttığını düşünüyor: Nereden çıkarırlar böyle sonuçları? Nasıl da hemen genellerler?

Yine de doktorun anlattıklarını önemsemiş görünmesi gerekmiyor mu? Adamcağız, hasta üstündeki bulguları öylesi heyecanla anlatıp durduğuna göre?

"İnsanla nesnenin, nasıl desem, sığınma ya da bilgi taşıma yeriyle karanlık bir garajın yer değiştirmesi... yani bu... bu durum, onun önüne sizlerin koyduğu bir olanak mı? Artık olmayan bir şeyi, başka bir şeyle karşılamak yani?"

"Hayır" diyor Dr. Bernt, "onu buraya getirenler, ruh sağlığının ciddi biçimde bozulduğunu ilk böyle anlamışlar..."

Engin'in içinden kocaman bir küfür geçiyor: Cemal'i kullandıklarında, hasta olduğunu bilmiyorlardı sanki! Zaten hasta olduğunu. Hangi aklı başında, ruh sağlığı yerinde insan...

Yeniden Dr. Bernt'e kulak veriyor:

"... elinin altındaki her sağlam aracı sökmek, bozmak istiyor, sonra da hemen karanlık bir köşe aranıyormuş. Biz başka bir şey daha saptadık. Bunun, kendisine verilmiş önemli bir görev olduğuna inanıyor."

Doktor, ansızın durup geri bakıyor:

"Onunla konuşmayı bir denemek isterdiniz belki?"

"Yoo hayır, şimdi değil!"

İrkilmişti. Cemal'i tanır tanımaz, aklından geçenler ne olursa olsun, neyi anımsamış bulunursa bulunsun, onu hastalardan herhangi biri gibi algılıyordu. Bunun böyle de kalmasını istiyor. Uzak. Hiçbir zaman hayatında yeri olmamış biri. Doktorun, sık sık, "yurttaşınız" deyip duruşlarına bile canı sıkılıyor, hattâ bundan ötürü sinirleniyordu. Oysa işte Cemal, yıllar önce, fakülte kantininde, bacaklarını ayırmış, bir SS subayı gibi karşısında durmakta:

"Ulan Bolşevik bozuntusu, ananla da yat bari!"

Ona karşı öfke mi, acıma mı, iğrenme mi duymuştu, tam bilemiyor. Şimdi de içinde aynı karmaşık duygu.

Üner'le Rotterdam Garı'nda buluştukları akşamüstü ise Cemal'e yalnızca acımışlardı: Zavallıyı delirttiler!

Sonra da, daha önce yüzünü bile görmediği bir kentin elli kilometre uzağındaki bir ruh sağlığı hastanesine atmışlar: Artık zararlı oluyor!

Belirli aralıklarla tarihlerinin kaç belirli döneminde kimbilir kaç genç, böyle kullanılıp kullanılıp atıldı? İçlerinde ayılıp da, kendilerine dayanamayanlar bile var.

Başını silkeliyor: Bu ilk. Kendi dışımızdakilere ne olduğunu düşünmem ilk. Acıma duygularına kapıldığımız akşamüstü kendimize gülmeye başlamıştık. Üner takılmıştı: Yahu seni ben hiç bu kadar yufka yürekli bilmezdim!

Sonra da uzun uzun, hocalarının İnsanlarda ve Toplumlarda Boş Alanların Kullanımı incelemesini konuşmuşlardı.

Somut olaylar, bir inceleme konusu haline gelince soyutlaşıyor. Hele zamanla, yaşananlar tarih olunca... Oysa inceleme, her inceleme gibi bir yığın somut sayısal verilerle, açık örnekler, kanıtlar, belgelerle dolu. Sonra bir gün, bu örnekleri, soluk alıp veren birinin gerçekliği kadar gerçeklikle karşınızda görüyorsu-

nuz. Soyutla somutun alaşımında... Hem var, hem yok. Hem çok yakın, hem çok uzak.

Yolun ucundaki lojman pencereleri, kedi gözleri benzeri küçük ışık benekleriyle benekli. Bu görünüm insan ruhunda hem bir ıssızlık duygusu yaratıyor, hem de o pencereler gerisinde birtakım kimselerin yaşadığını haber veriyor. Baltık Denizi'ni geçerlerken, fiyortlarda, adalarda, sisin arasında yanıp sönen deniz fenerleri...

"Doktor... Hastayı buraya getirenler, kendisini arıyorlar mı?"

"Kimse aramıyor. Hastane ücreti bir zaman posta çekiyle ödenmiş. Son iki aydır onun da ödenmediğini işitmiştim. Bırakılan adreste ise kimse bulunamıyormuş."

Uzun, karanlık bir geçmiş, kötü yazılmış bir tarih, şimdi sanki bütünüyle kendi omuzlarına yükleniyor, Engin'in içi ürperiyor: Buraya bunun için mi çağrıldım? Alacaklısı olduğum yerin borcunu ödemeye mi?

Dr. Bernt, ondaki bu tedirginliği, bir çeşit ruh üşümesini sezmiş olabilir mi? Takılıyor:

"Sahipsiz hastaları kapı önüne bıraktıkları görülmemiştir. Zaten yurttaşınızın kimliğinde 'siyasi mülteci' yazılı. O nedenle ülkesine de iade etmezler..."

Şimdi apaçık gülüyor:

"Devletin koruması altındadır. Yerleşikliği benimkinden sağlam yani..."

O sırada lojmanın girişindeler artık. Engin, girişteki aynada yüzünü seçiyor: Gülmekle ağlamak arası, şaşkın bir yüz. Hemen hemen yarı açık bir ağız: Cemal'le aynı konumda buluşmak! Siyasi mülteci... Birbirine öylesi aykırı iki hayat, şimdi aynı kimlik altında buluşuyor öyle mi? Aynı yazgıyı paylaşıyor? Yazgı mı? Ne yazgısı?..

İki kat merdiven çıkıyorlar. Ev sahibi, üstüne Noel süsü asılı kapıyı açıyor, önden giriyor, çantayı kısa bir koridorun ucundaki odaya bırakıyor. Penceresinden karla kaplı ormanlık tepenin,

oradan öteye yumuşak iniş çıkışlarla uzanıp giden dümdüz aklığın göründüğü bir oda bu. Sanki bir yerlere gizlenmiş ayın ışığı, karları yaldızlandırıyor.

"Odanız burası. Umarım rahat edersiniz. İsterseniz biraz dinlenin. Benim şimdi gitmem gerek yazık ki. Az sonra iki hastayla seansımız var. Saat on altı otuz sularında gelir sizi alırım. Çay-kahve zamanı... Kantine gideriz. Arkadaşlarla tanışırsınız. Bizim her şeyden konuştuğumuz gevezelik saatimizdir. On sekizde bir parti veriliyor. Personelden bazısı Noel'de evlerine gidecekler de... İşte öyle, onlar gitmeden önce, erken bir parti. Mutfak burası. Bir yorgunluk kahvesi falan yapmak isterseniz. Ya da içecek başka bir şey... Dolapta bulursunuz. Hepsi burda..."

Mutfakla oturma odası aynı yerde. Dr. Bernt, çabuk çabuk konuşuyor:

"Başucunuza bir lamba koydum. Ama galiba yeterli ışık vermiyor."

Yeniden arkadaki odaya geçiyorlar:

"... gece ampulü değiştiririm."

Dr. Bernt, pencereden ormanı gösterip, orman cinlerinden, geyiklerden falan da söz açıyor galiba. Gitmeden önce ekliyor:

"Partiden erken kaçarız. Kasabaya kadar ineriz. Bakalım, içki içip dans edecek bir yer buluruz herhalde..."

Onun böyle, yarımşar saat, birer saat aralarla her şeyi bir yerlere sıkıştırmaya çalışması adamakıllı bunaltıcıydı. Hele, uykusuz geçen bir gecenin, değişik yolculukların, en önemlisi de hiç beklemediği bir rastlaşmanın ardından.

Doktor çıkar çıkmaz derin bir soluk alıyor. Şimdi gerçekten yorgun duyuyor kendini. Karlı ormana bakan pencere önünde dikiliyor: Şu an, burada olmak ne tuhaf!

Bu, kaçıncı değişik pencereden, kaçıncı değişik manzaraya bakışı.

Duvarda Klee'nin bir özgün baskısı asılı. Bir de Chagall'ın *Yeşil Kemancı*'sı. Bunlar dışında ne bir fotoğraf, ne de küçük masanın üstündeki bir kadehte duran renkli kalemler sayılmazsa, doktorun özel hayatına ilişkin herhangi bir şey. Bir otel odası denli özel hayattan, burada yaşayanın ilgilerinden boşaltılmış bir oda.

Sahi, kimdir Dr. Bernt? Bir ailesi, çocukları, sevgilisi falan yok mu? Dalında uzmanlaşmayı en uç noktalara götürmek isteyen bir ruh hekimi. Sanki bütün dünyası, çalışmaları, hastaları arasına sıkıştırdığı iki "coffee break"le Noel partileri, seminer, konferansların uzantısı kokteyller.

Aslında Oslo'danmış. Ama kuzeyde ne kadar ruh sağlığı hastanesi, ne kadar yaşlılar yurdu varsa, hepsinde bir süre bulunmak, onun başlıca sporu. Hiç düşünmemişti. Engin, Dr. Bernt'i bir an Ortaçağ'ın gezgin keşişlerine, kiliseden kiliseye göçen din adamlarına benzetiyor.

Onu, iki üç ay kadar önce, Kopenhag dışındaki Gentofte Yaşlılar Yurdu'nda tanıdı. Doktorun aynı zamanda da meslektaşı olan yeni yurt müdürü, İskandinav ülkelerinden on-on beş kadar genç ruh hekimini, doktorasını yapmakta olan birkaç toplumbi-

limciyi, iki de pedagogu, yeni deneyler ve bulgular üstünde bilgi alışverişi için biraraya getirmişti. Uygulamalı çalışmaları da içeren bu toplantılarda doktorlar, Yaşlılar Yurdu'nda zaman zaman gece gözetimini de üstlendiler.

Gece gözetimciliği!

Ormanın eteklerinde bir ışık sessizce kayıyor, kayıyor. Bir arabanın farı olmalı. Fakat, alacakaranlıkta, arabanın kendisi görünmüyor. Farların ışığı gerçekten de orman cinlerinden birinin, aylasıyla oradan oraya kayıp gittiği duygusu yaratıyor. Aydınlık kesintili çünkü. Araba, ağaçların arasında bir yitiyor, bir beliriyor olmalı.

Gece gözetimciliği!

Bazan, günün attığı saatlerde, yorgun, uykusuz gözlerle yurdun parkında dolaşmaya çıkar. Özgürlük dakikaları. Büyük sessizlik. Yaşlılarla birlikteyken diri tutmaya çabaladığı yüreğini parkın ağaçları arasında çılgınca koşarak onarıma soktuğu zaman parçaları. Yazsa ve günışınları sık yapraklar arasından süzülüyorsa, koştukça gözlerinin önünde batıp çıkan ışın demetleri, cinler perilerle yarıştığı duygusunu verir. Sonra göle benzeyen havuz. Havuzun kıyısında soluklanışı. Her kezinde de hemen hemen aynı soru:

Ne işim var burada?

Belki de ömrünün, sürekliliği olan tek işi. Ondan öncesi öğrencilik, tutukluluk, yeniden öğrencilik, yeniden tutukluluk: Tutukluluk. O sıralar en sürekli işim buydu işte. Sonra, salıveriliş, Aysel'i sevindiren, bitirme sınavlarına girişi, yeniden teslim çağrısı, kaçış, bulaşıkçılık, garsonluk, duvar boyacılığı, ülkeden göçmüş insanlarda, kendinden önce gelen arkadaşlarda yatılıp kalkılan geceler, tutunacak bir dal aranan akşamüstleri... Siyasi sığınma hakkını alıncaya dek... Cemal'le aynı kimlikte buluşuncaya dek...

İçi yeniden ürperiyor; gövdesindeki bütün kan, olanca basıncıyla beynine yürüyor sanki.

Petra, gerçek bir "siyasi sığınma"nın ne anlama geldiğini anlayamıyor. Anlamasına da olanak yok. O, rahat rahat takılıyor: "Bütün ülkeler, bütün kentler senin!"

Şunu da ekleyebilirdi, ama incelik göstermiş, o kadarla yetinmişti: Biliyor musun, bu ülkede, birçok konuda senin önceliğin benden fazla. Bir ev sahibi olabilmek örnekse...

Özgürlük-Dayanışma Derneği'nde tanıdığı, tanışmalarının haftasında da, "Senden hoşlanıyorum. Benimle yatar mısın?" diyen Petra, çok sevdiği isli balığın, o isli balık olana dek ne yollardan geçtiğini ne bilsin? Bilse de, her lokmada onu düşünecek değil elbet.

Oysa, yüzüp yüzüp karaya çıkılacağı an'da, o en umutlu an'da bile sorulur: Ne iş yapabilirsiniz ki? Uzmanlık dalınız ne? Toplumbilim okudum. Sosyal Hizmetler Bölümü'nden bir de diploma aldım. Ohooo, bütün Avrupa'da kıran kadar sosyal bilimler, sosyal antropoloji mezunu var. Çoğu, uzmanlaşabilmek, yeni, ilginç bir şeyler bulabilmek için, başka toplumlarda diyar diyar geziyor. Hemen herkesin aynı şeyi yediği, aynı şeyi giydiği, aynı tip evlerde oturduğu, aynı tür evlilikler yaptığı, aynı yollardan aynı araçlarla geçtiği, aynı süre çalıştığı, aynı çağdaş kültürün içinde yaşadığı, hemen hemen aynı hastalıklara yakalandığı bir yerde, nasıl bir özgün çalışmayla toplumbilime katkıda bulunabileceğinizi düşünüyorsunuz? Kendi özel konumumla. Siyasi sürgünlüğü, gelinen yer bağlamında incelemek örnekse? –Ah, Aysel Hoca, Aysel, konuya özgür bir kafayla, hiç özdenetimsiz yaklaşmamı ne kadar istemişti! Oysa, onun beklediği anlamda hiçbir zaman özgür duymadım kendimi. Bağlandığım bir özel tarihim, geride de o kadar çok ölü ve yaralı varken... Yine de bir şey yapmalıyım, özel tarihime olan borcumu ödemeliyim. – Peki,

hangi dilleri biliyorsunuz? Türkçe. Onu sormuyoruz, bilimsel bir araştırma için zorunlu olan dillerden hangisini biliyorsunuz? Latince'den başlayarak örnekse?..

Aysel Hoca ise diretiyor: Hâlâ başlamadın mı şu incelemeye? Önce kanavasını çiz. Size öğrettiğim yöntemleri anımsa...

Ormanın üstünden, mavi kırmızı ışıklarıyla bir uçak geçiyor şimdi de: Sanki Aysel'in, bana bu kadar uzak olan şu uçaktan ne farkı vardı? Sanki Petra'nın Aysel'den ne farkı var? Zaman, Aysel'le beni birbirimizden bu kadar uzaklaştırmış, böyle ayırmış olabilir mi?

Fakat, yıllar geçtikçe, gitgide daha sık ayırt ediliyor bu ayrılışı. Bir savunu, bir güzelliği savunu gibi sık sık da onun bir bakışına, birlikte ve çok yoğun yaşanmış bir zaman parçasına, bir söze, onun bir mektubuna sığınıyor.

İşte o mektuplardan biri:

"Cancağızım, bir gün yine buluşacağız. Uzun uzun konuşacağız. Birlikteliğimiz çok daha anlamlı olacak. Hayatın ve neşenin cesaretinden hiç eksiltmeyeceğiz. Neşeye ve hayata düşman olanların asla yaşayamadığı ve yaşayamayacağı daha büyük aşklar, daha derin dostluklar yaşayacağız. Ama bu arada da hayat sandalının kıyıya çarpmaması gerekiyor, değil mi? Bunun için ilkağızda en hayati olan sorunu çözmeliyiz. Bana hiç yakınmadın. Ama oralarda, günlük hayatı ayakta tutabilmek için neler yaşadığını tahmin edebiliyorum.

Sözün kısası: Çok iyi bir rastlantı oldu. Eskiden, bir dizi konferans vermek üzere buraya, bizim bölüme gelen Prof. de Bruijn, bu yaz tatilini ülkemizde geçirmeye karar vermiş. Beni arayıp buldu. Ona senden söz açtım. Gentofte Yaşlılar Yurdu diye bir yer varmış. Ama Kopenhag'a taşınman gerekiyor. Prof. de Bruijn, yurt müdürünü yakından tanıyormuş. Kendisinin adresini, telefon numarasını aşağıya yazıyorum. On beş ağustostan sonra,

de Bruijn'e telefon et; randevu al, onu görmeye git. Çekingenlik etme, mutlak git, görüş onunla. Senden haber bekleyecek. Onu ben geçmişte tam bir ay sırtımda taşıdım. Üniversite kendisini hem davet etmiş, hem adamın yatacağı yeri bile düşünmemişti. 'Canım, goley..' Hep böyle demezler mi? 'Canım, goley..' Kolayı molayı, profesörün bütün yükü omuzlarıma kalmıştı. Bu yaz da öyle. Üstelik bu sefer olanaklarım da pek sınırlıydı. Her şey bir yana, tadı tuzu yerinde bir adam olsa bari. Esprisi kıt, dünyası da pek öyle sanıldığı denli geniş değil. Hem zaten ben, yaşlıları pek sevmem. Yaşlılara ancak, çok büyük zekâ iseler katlanabilirim. Bu nedenle bazan kendime bile güç katlanıyorum artık. Her neyse işte, Prof. de Bruijn iyi, yumuşak bir adamcağız. Tonton. Bize de bu ara gerekli olan zekâ, bilimsel derinlik falan değil. Sana iş bulmaya sözverdi, o kadar. Görüyor musun, işte ben de içten pazarlıklı biri olup çıktım. Ülkemi ona şirin göstermek için değil, ne de tarihi bir dalkavukluktan cancağızım, fakat salt şu iş olsun diye, bizim tontonu oldukça iyi ağırladım.

Umutlarım boşa çıkmasa bari. Kendisini ara. Bakalım, bu adamların verdiği söz, sağlam söz mü; bu arada bunu da anlamış oluruz hem. Ha sahi, bak en önemli noktayı unutuyordum. Prof. de Bruijn, aynı zamanda Özgürlük-Dayanışma Derneği gibi bir derneğin üyesi imiş. Siyasi sığınmacı olan biriyle ilgilenmek zaten görevleri, mademki böyle böyle dernekler kuruyorlar...

Cancağızım, son mektubun pek karamsardı. Bu hiç hoşuma gitmedi. Belli bir yakınman yok, ama ben anlamaz mıyım? Hoş, kendim de başka bir kente, başka bir çevredeki yeni ve dul hayatıma uyum sağlarken epey bocaladım, olmadık beceriksizlikler ettim. Daha sonra uzun uzun anlatırım. Aslında yepyeni bilgiler edindim. Ama bu bilgileri yerli yerine oturtana dek epey güçlük çektim. O sersemlikle banyoda düşüp oramı buramı kırdım. Hepsi geçti. Şimdi çok iyiyim. Merak etme.

Haydi cancağızım, bana güzel haberler ulaştır..."

Bu mektubu gülümseyerek, çokça da Aysel'in sağlığını merak ederek okumuştu. Okuduktan sonra da...

O yıl, ağustosun on altıncı günü, sabah, Prof. de Bruijn'in telefon numarasını çevirdi. Karşısına bir kadın çıktı. Hiçbir ilgi izi taşımayan bir kadın sesi:

Kimsiniz?

Engin, Prof. Aysel Dereli tarafından arıyorum.

Kim dediniz? Hangi Prof. Dereli?

Prof. Dereli. Türk, Prof. de Bruijn'in bu yaz kendisine konuk olduğu...

Bir an sessizlik. Sonra ötede mırıltılar oldu. Sonra da aynı kadın dedi ki:

Sizi de, sözünü ettiğiniz kişiyi de tanımıyoruz. Bir yanlışlık olmalı.

Daha bir ay önce ülkemdeymiş. Tatilde...

Olabilir. İnsanlar her yere tatile çıkabilirler.

Telefon çat diye kapandı.

Olacak olan buydu işte. Aysel'in de şu iyimserliği! Sanıyor ki insanlar, birtakım insansal özelliklerini hâlâ ve her yerde koruyorlar. Hem canım, ne diye tatile çıkmış bir adamın yakasına yapışıyorsun? Neden onların güneş banyolarını yarıda kesip de, benim için onlardan iş istiyorsun? Kendin için asla yapmadığın bir şeyi, ne diye benim için yapıyorsun? Hayatın sandalı karaya oturmamalıymış! –Öyle mi yazıyordu? Ha, kıyıya çarpmamalıymış...– Olacak olan bu işte!.. Ne seni tanıyorlar, ne benden haberleri var.

Oysa, herhangi fazla bir umuda kapılmaksızın, bu kez Kopenhag'dan ve eylül başlarında nihayet Prof. de Bruijn'i sahiden aradığında, telefona adamın kendisi çıkmıştı:

"Aaaa, evet. Prof. Dereli bana sizden söz etmişti. Ona saygım büyük. Fakat ben daha erken arayacağınızı sanıyordum."

"Siz döner dönmez aramak istememiştim."

"Bense, hocanız adına bir şey yapabilmek için sabırsızlanıyorum. Yarın derneğe gelir misiniz?"

"Saat kaçta?"

"On beş olsun mu? Bu saat size uygun mu? Pekâlâ, o saatte sizi orada beklerim. Adresi yazar mısınız?"

"Adresi biliyorum."

Yaşlı profesör, tanımadığı birine neden bu kadar yakınlık gösterdiği, zamanını neden hemen ayırdığı iyice bilinsin istiyordu galiba. Telefonu kapamadan önce eklemişti:

"Hocanız, benim için unutulmaz bir kadın. Onun öğrencisi olmakla övünebilirsiniz."

Sonra kapattı.

Telefon kulübesinde bir an dikilip kalmıştı. Bıyıklarının ucuna asılı hoş bir gülümseyişle: Benim için o, unutulmaz.

"Aradığım salt bir kadın gövdesi değil. Beynimle de doymak istiyorum. İnsan iyiyi kötüyü birbirinden ayırınca, iç dünyası zenginleştikçe, beyniyle de doymak istiyor."

Daha yirmi üçlerinde, belki de yirmi dörtlerinde, hocası Doç. Aysel'e bir gün böyle demişti. O da ne gövdesini sakındı, ne beynini, ne iç zenginliğini. Hiçbirinde cimrilik etmedi, elinde avcunda olanı sakınmadı. Bin dokuz yüz altmış sekizler. Hayat denizinin umut yüklü sandalı. O eksiksiz doyumla kendimi, koca bir tarihi tersine çevirip yeniden yazacak denli enerji dolu, güçlü duyuyordum. Cemal'in pislikleri, coplar, göz yaşartıcı bombalar, hiçbiri hiçbir yerime değmeksizin. Coşkumun faturasını ise yine en çok Aysel ödedi.

Mektubunda ise yazıyor: Cancağızım, şimdi her şeyden önce karnının doyması gerek.

Bu kadarla yetinir olmayı hiç düşünmüş müydü ki Engin? Düşünmüş müydüm?

Dr. Bernt'in gösterdiği yatağın ucuna ilişmiş, elleri bacaklarının arasında, öylece duruyor: Bana her zaman, verebileceği her şeyi vermiş bir kadına, yıllar sonra, Gentofte'nin parkında, birikmiş bir özlemin şiirinden tek dize söyleyemedim. Kelimeler... Kuru ve anlamsız. O kadar değil, ona karşı suçlayıcı bile olabildim. Açığa vurduğumdan da fazla suçlayıcı... Neden? Oysa, az önce Cemal'i bile anlamaya ne kadar yatkındım.

İnsan ruhuyla ilgili en küçük bilgi kırıntısını dağlar kadar ciddiye alan Dr. Bernt'e, anlamayı da, hoş görmeyi de en son düşünebileceği kimseye bile anlayış gösterebilirken, Prof. Aysel'i anlamaktan kaçtığını, hattâ ona karşı içinden suçlayıcı şeyler geçtiğini söyleseydi, adam bundan ne sonuç çıkarırdı acaba? En ufak bir yakınlığım olmayan, asla da olmayacak olan biriyle saçma bir noktada buluşuyor, fakat o kadar çok ortaklığımız bulunan biriyle gitgide ayrı düşüyoruz. Dr. Bernt, bu ne demek? İleri yaşında verilmiş bir özendirme ödülünü alabilmek üzere, verilmeyen pasaport duvarlarını zorlaya zorlaya yabancı ülkelere koşan, sonra da rahat rahat anayurduna dönebilen Aysel'den çok daha yakınım sanki, anayurduna dönemeyen, hiç de dönemeyecek olan birine... Bu ne demek Dr. Bernt?

Dr. Bernt, gözlüğünü çıkardı, hohlayıp camını sildi, yeniden taktı; uzun uzun düşündü, sonra kestirip attı:

Bu benim uzmanlık alanıma girmez. Olsa olsa siyasal bilimler alanına girer. Devletler hukukuna falan. Bilemeyeceğim.

Kendini sırtüstü yatağın üstüne bırakıyor. Tavandan aşağı, çiçekli basmayla kaplı masum bir abajur sarkıyor. Minicik mavi çiçekler, yeşil yapraklar, kırmızı benekler... Abajur tavanda, ışı-

ğın biraz soldurduğu renkleriyle belli belirsiz dönüyor. Cemal de, hurdayla garaj bozması yer arasında soluk soluğa gidip geliyor. Ancak karın aydınlattığı bir göğün altında. Son çocukluk. Son bir kez daha, çocukluğunun oyununu oynuyor: Bu düşman olsun. Bu komutan olsun. Bu da ben olayım: Düşmana hücuuuuum... Yakaladım komutanım!

Kurulan taklar, atılan hava fişekleri, takılan madalyalar, çalınan bandolar: Annem beni yetiştirdi... Bu ellere yolladı...

İkisinin de neden aynı noktada buluştuklarını çözemeyen Dr. Bernt, bu kadarını elbette çözecektir. Freud, tarihi ve toplumu yeterince hesaba katmadı. Hattâ hiç katmadı. Ama şimdiki ruhbilimciler katıyorlar.

İki asker darbesi arasında, sosyalizmin kuramını çok iyi bellediklerine inandıklarından mı, kötü öğrendiklerini düşündüklerinden mi, birkaç arkadaşıyla Reich'a merak sardırmışlar, hele Dobrenkov'un *Fromm ve Yeni Freudculuğun Eleştirisi* kitabını ellerinden düşürmez olmuşlardı. Ama sonra? Acaba, Dr. Bernt, "burjuva ideolojisi ve revizyonizmin eleştirisi"yle ne kadar ilgilendi? İşte, başucuna bir kitap koymuş: *Wild Fruits, Vegetables and Flowers.*

Kitabı karıştırıp, yabanıl meyvelerin, sebzelerin, çiçeklerin, resimlerine bakarken gülümsüyor: Onun, yokmuş gibi duran iç dünyası da bu olmalı. Doçentlik tezinden, uzmanlaşma çalışmalarından artakalan zamanını, dağlarda kırlarda kendi kendilerine açıp, kendi kendilerine solan çiçeklerin türlerini, hayatlarını incelemekle geçiriyorlarsa, hiç şaşırmam. Herhalde benim, buralardaki ilk zamanlarımda, gelen her mektubun pulunu toplamam gibi, gelgeç bir heves de değildir bu. Nesli tükenmekte olan ve tükenen kır çiçeklerinin, yabanıl sebze ve meyvelerin tükenme nedenlerini enine boyuna araştırıp duruyordur.

Parktaki çıplak ayaklı delikanlı gözlerinin önünde bir an belirip yitiyor yine. Bu insan türünün yeniden bir eşine daha rast-

lanmayacağını sanıyor. Ayak parmakları arasına sıkıştırılmış bir kalemin boşluğa yazdığı yazı. Bu mu etkiledi beni acaba? Fakat, bütün gövdenin duruşundan, yüzün anlamından yayılarak bana geçen, içimi ürperten büyüleyicilik...

Görüntüyü hemen kovalayıp, Dr. Bernt'in yabanıl çiçeklerine, meyve ve sebzelerine sığınıyor: Arugula, Rutabagas, Truffles, Shallots... Yaşlılar Yurdu'nda verilen haşlanmış sebzelerin, salataların ne olduğunu biliyor muyum? Yediğim mantar türünün?.. Bayan Turid'in ormandan derleyip bana sunduğu o garip çiçekler ne çiçeği?..

Doktorun doçentlik tezi, ilk çocuklukla son çocukluk, bebeklikle yaşlılık, yani bunaklık arasında süreklilik gösteren ortak eğilimlerin saptanması üstüne imiş. Bu eğilimleri saptayarak, kaynaklarını bulgulayacakmış. Gentofte'de bir gece gözetimi sırasında söylediğine göre, toplumsal ve tarihsel koşullar, kültürel hayat, insan ruhunda bu iki yaşın ortak eğilimlerini açığa çıkarmayı güçleştiren kalın örtüler oluşturuyormuş. Katları, katmanları, dokularıyla birbirinden büsbütün farklı bu örtülerden herbiri, kendi koşullarının izinde tek tek aralanıp açılmadan, ilk ve son çocukluğun ortak noktalarını tam olarak bilebilme olanağı yokmuş. Örnekse, bir Kızılderili yaşlısı ile bir İzlanda yaşlısı farklı bunuyorlar, bir Çinli çocuk ile bir İspanyol çocuğu farklı ağlıyor, farklı deviniyor, farklı şeylere gülüyorlarmış. Gentofte'de gece gözetimcisinin deneyleri, tanıklığı da kendisi için çok önem taşıyormuş. Böyle diyordu.

Tıpkı o iki gece boyunca olduğu gibi şimdi de dudak büküyor, çiçekler-sebzeler kitabını kapatırken yüzünden hattâ alaycı bir gülümseme geçiyor: Çoktan bilinen bu kadar çok bilgiden, nasıl henüz hiç bilinmeyen bir sonuç çıkabilir ki? Benim gibi, meraksız bir toplumun üyesi için, bütün bunlar hattâ biraz can sıkıcı.

Çocukların, yaşlıların ve delilerin en çok neye güldükleri, en çok neden korktukları, en çok hangi ortak sözcükleri ve deyimleri kullandıkları, en çok neyi düşledikleri, en çok neyi sevdikleri, neye üzüldükleri, neden heyecanlandıkları, neye öfkelendikleri; bunların hangi iklimin, hangi coğrafyanın, hangi toplumun yaşlıları, çocukları ve delileri oldukları; Gentofte'de kakalarını yiyen yaşlıların da bulunup bulunmadığı, kaçta kaçının bunu yaptığı; en sık kullandıkları ünlemin ve sözcüğün ne olduğu, en çok hangi nedenle ne gibi yalanlar söyledikleri; çocukları kandırmak için büyüklerin söyledikleri yalanlar benzeri, yaşlıları da kandıracak ortak yalanların kullanılıp kullanılmadığı; çocuk oyunlarına benzer oyunlar oynayıp oynamadıkları, çocuk oyunlarındaki kavgalara benzer ciddi görünümlü şakadan ya da şaka görünümlü ciddi kavgaların buradaki yaşlılar arasında da olup olmadığı...

Dr. Bernt, bütün bunları bilmek istiyor, gece boyu gözünü kobaylarından ayırmıyordu. Dağlarda, kırlarda dolaşırken de gözünü yerden ayırmadığını varsaymak, neden gerçeğe çok uzak düşmek olsun?

Aslında Gentofte'dekilerin hiçbiri de ruh hastası değil. Hiçbiri deli değil. Hattâ içlerinden bir ikisinin uğradığı hafif bellek kaybı dışında, hiçbirine bunak da denemez. Onlar, toplumdışına itilmiş yaşlılar sadece. Fiziksel güçteki azalma nedeniyle hayatın hızına uymakta güçlük çekenler, bundan ötürü çevreleri boşalmış olanlar, kimsesizler falan. Yine de içlerinde hâlâ golf oynayanları var. Kadınlar çok süslenirler, boş zamanlarında, sanki bu zamanlar pek kıtmış gibi, ormanda sazlardan, ağaç liflerinden çabuk çabuk sepetler, abajurlar örer, erkekler bir tek bile vuramadıkları geyik avlarına çıkarlar. Kadınlarla kadınlar, erkeklerle erkekler arasında da bazan büyük, tutkulu aşklar yaşanır. Cinsiyetin zaten önemi kalmamıştır. Yine de sonsuz bir kıskanma özgürlükleri vardır.

Dr. Bernt, gece gözetimine katıldığı gecelerden birinde kendisinden bunları dinlemişti. Hem de derin bir ilgiyle. Bilmediği bir bilgi kırıntısına rastlayabilir mi diye. Sonra da sordu:

"Çocuklar da öyle değil midir?"

Çocuklar mı? Pek bilmiyorum. Yakınımda hiç çocuk olmadı. Ama şimdi Petra'dan olacak. Herhalde gülüşü Danimarkalı, ağlayışı da Türk olacak.

Kalkıp, yatağın üstüne oturuyor: Adam ne dese, içimden gülmek, onunla alay etmek geliyor. Ama bu, onun değil, benim eksikliğim olmalı.

Yüzünü yıkamak için banyoya gidiyor. İşte orada, ev sahibine ait, ama aslında herkesin olan, hiçbir özelliği bulunmayan öteberiler var. Diş fırçaları, tıraş makinesi falan gibi: İlk tanıştırıldığımda ondan hiç hoşlanmamıştım. Katı gerçeklerden habersiz, duygudan uzak, tek bir sözcüğü bile yanlış anlamamak için insanı yoran bir adam. İlk gözetim gecesinde ise, öyle ya, onunla alay etmeye kalktım:

"Bakın, yaşlı kadınlarımızdan biri, yatarken bir fincan ıhlamur içiyor, bunu her zaman yapar; ilginizi çeker mi acaba?"

Hiç alınmamıştı. Bunu bir şaka olarak almıştı. İkinci gece ise, elini tutarak uyumak isteyen yaşlı bir kadının yanında, eli elinde tam kırk beş dakika kımıldamadan oturdu. Bu adayış beni duygulandırmıştı. Bu sabır... Ben olsam yapamam. Sıkılırım. Sinirlenirim. Her zaman gençliğin sorunları, çalışan insanların dertleriyle ilgilendim. Sonra da, yaşlılara gece gözetimciliği... Bu işe sadece katlanıyorum. Hele, yaşlılara bir inceleme konusu olarak bakmak! Bu bana çok ters geliyor.

Fakat işte, yaşlı kadın, eli Dr. Bernt'in elinde, gülümseyerek mışıl mışıl uyuyakalmıştı. Belki de yaşlılığının en mutlu gecesi...

Aysel'le ben ise...

Yüzüne üstüste su çarpıyor.

Akşamüstü. Parkta oturuyorlardı. Yurt pansiyonerlerinin en kederli saati. Bu kederli saat onların isteklerini çoğaltır, günboyu unuttukları ağrıları, çarpıntıları, nefes darlıkları, korkuları, kendilerini bırakmış bir oğul tek tek akıllarına gelir. Çok geçmez, yarım saat sonra Engin'in onlardan en sorumlu olduğu zaman parçasına girilecektir.

Aysel karşısına böyle, ansızın çıkmıştı. Yıllar sonra kavuşmanın ilkağızdaki coşkusu, bir iki "Hay Allah, nereden çıktın böyle?" kekelemelerinden sonra uçup gitmiş...

Parkın kanepesinde, yanyanalar. Hemen hemen noktasız virgülsüz konuşan, mahallenin muhtarından tut da, pasaport alabilmek için ne kadar didinmek zorunda kaldığını anlatan Aysel. Aktarmalardan birinde uçak şirketi valizini kaybetmiş, bakalım bundan sonra kalacağı adrese göndereceklermiş, bütün dünya seyahat ediyormuş, ülke zaten akıl almaz bir kaos yaşıyor, dört yüz elli çocuğu sünnet ettiren, elbet bunu yeni seçimlerde oy toplamak için yapan partinin masalara yığdığı etlere, pilavlara, tatlılara yöre halkının nasıl saldırdığını görsen, kendini Hindistan'da sanırdın...

Derken, ansızın, üstünde sönmüş bir kandil hali.

Dr. Bernt'in banyosundaki aynada kendi yüzünü değil de, Aysel'in o an'daki yüzünü görüyor ve içinde belli belirsiz bir sızı: Elini elime almak, bir kolumu omzuna atmak aklımdan bile geçmedi.

Gözü, Aysel'in çenesinde çıkmış minik ak bir kıla takılıp duruyordu: Yaşlanmış. Onun yaşlanabileceğini hiç düşünmezdim. Ne kadar da çok konuşur olmuş! İnsanda elini tutma isteği bırakmıyor ki. Zaten kendisi de oralarda değil.

Aşk yok. Duyarlılıklar eskimiş. Kendileri dışında her şeyden konuşulmuş. Artık kırık dökük:

"Bu park ne kadar güzelmiş..."

"Yaaa, fena değil..."

"İşin ağır mı?"

"Sabahları rahat. Öğleden sonraları biraz. Bu saatten sonra ve bütün gece ise... Yoruculuktan öte, sıkıcı."

"Yine de bir iş."

"Öyle. Sağ ol."

"Aşk olsun."

"Keşke önden haber verseydin."

"Sürpriz olsun istedim."

"Hay Allah... Ne kadar şaşırdım... Sizi bir bayan arıyor, dediler de..."

Herhangi biriyle de böyle şeyler konuşulur. Aysel, herhangi biri nasıl olur? Bir "Evet", bir "Hayır" bile bu buluşmayı çok daha anlamlı kılabilirdi.

Aysel, araya giren kısa suskunluktan tedirgin olmuş gibi, yine çabuk çabuk bir şeyler anlatıyordu:

"Beni buraya getirecek otobüsü bulana kadar, aman sorma sorma... Hiç bilmediğim bir kentin ortasına inmişim. Orası burası derken, bir dolu zaman kaybettim. Bari şu benim valiz bulunsa... Sana birkaç kitapla kazak falan getirmiştim, orada kaldı

işte... Ne güzel ağaçlar bunlar!.. Nedir? Kayın mı? Dur bakayım, kavak mı yoksa? Kavaklar da çeşit çeşittir yaa..."

Engin'in gözü yine onun çenesindeki minik ak kıla takılıp kalmış.

Sonra?

Az sonra...

Engin:

"Beni hiç sormayacak mısın?"

Aysel:

"Bir şey mi var?"

Engin:

"Kendinden hiç söz açmayacak mısın?"

Aysel:

"Aptallık etme. Başka neden söz açıyorum ki? Haaa, evet, Yeni Yankılar diye bir ödül veriyorlar. Onu almaya gidiyorum işte."

Engin:

"Aaa, öyle mi? Sevindim. Ülkenin yüzünü ağarttın. Eski bir öğrencin olmakla her zaman övünmüşümdür."

Aysel:

"Ne diyorsun sen kuzum?"

Sessizlik. İşte o, sönmüş kandil hali, asıl o zaman.

Hayır, böyle olmayacak. Yeniden başlamalı. Daha doğru bir yerden. Fakat nereden? Nasıl?

O aranırken, Aysel başlamıştı yeniden:

"Özgürlük-Dayanışma Derneği'nde bir de dergi çıkardığınızı yazmıştın. Çıkaracağınızı ya da... Sahi ne gibi çalışmalar?.."

"İşte canım..."

"Ne demek?.."

"Şimdi bunları mı konuşacağız?"

Bu havlulardan hangisini kullanacağım acaba? Canım, adam hepsini temiz koymuş işte. Al birini, kurulan...

Parkın kanepesinden, Aysel'in yanından ayağa fırlayıvermişti.

Son yıllar sık sık üstüne gelen o sabırsız, gergin hali:

"Özel hayatlarımız yok mu bizim?"

Aysel (bir insanı ortalama kılan kahkahalardan birini savurarak):

"Ay bunu sen mi söylüyorsun Engin? Ne zaman özel hayatlardan söz açsam, bir küfür saymaya başlamıştın..."

Neyse, o ortalama insan hali çok kısa sürmüştü. İşte, sesinin güzel, derin tınlaması yine:

"Söylesene ne oldu? Kırkında kendin, kendinin aklına mı geldin? Otur. Anlat haydi. Kendine, dış dünyaya baskın çıkan yeni bir iç yaşam mı edindin?"

Hayır, yine olmadı. O güzelim ses tınısına karşın, yine olmadı. Çenesindeki beyaz kıl ise, batmayan, batmasıyla da çıkması birolacak olan günışığı altında pırıldayıp duruyor.

Uzaktaki havuzdan kurbağa vıraklamaları geliyordu.

O en kederli saat.

"Hiçbir şeyin, hiçbir şeye baskın geldiği falan yok Aysel. Öff, neler saçmalıyorum! Sevinçten..."

Sevinmedi mi? Elbette. Hem de nasıl...

Yüzünü kuruluyor, banyodan çıkıyor: Bir kahve içsem iyi olacak.

Elektrikli ocağın üstüne kahve kabını koyarken ayırdında oluyor. Ancak şimdi: Ona bir fincan kahve bile sunmadım. Parkta oturduk. Sıkışık bir zamanda... Bir uçağa atlamış, bir otobüs bulmuş... Yaşanınca unutulmaz buluşmalardan biri olsun diye... Unuttum mu? Hayır. Nasıl unuturum? Fakat, ne kadar solgun bir buluşma. Unutulmaz olan bu işte.

Fincanına kahve koyarken büyük bir yürek sarsıntısına uğruyor. Az önce, içini ince ince oyan sızı, suyun kaynama öncesi edindiği minicik minicik kabarcıklardan sonra, durmaksızın

kendi üstüne devrilmeye başlaması benzeri... Elini tutmadım, kolumu boynuna atmadım, ona hiçbir şey sunmadım. Hiçbir şeyi akıl edemedim. Böyle bir zamanda en söylenmeyecek şeyler, boşu boşuna harcanmış sözcükler. Özel hayatlar deyince de:

"Bir çocuğum olacak. Ne yapsam? Evlensem mi?"

Hani çok konuşur olduğunu düşünüyordun? Susuyor oysa. Uzak bakışlarla bakıyor bana. İyice kekeliyorum:

"Ne yaptık biz? Ben ne yaptım? Yine bir çocuk, bir aile..."

Aysel, akşam serinliğinde üşümüş olmalı. İnce yazlık hırkasının içine büzülmüş. Şimdi insana sevecenlik duyguları veren bir küçük kız. Değil. O zaman, bu kırmızı hırkayı da nereden bulmuş, diye düşünmüştün.

Şimdi gözlerinin önüne geliyor: Güzel bir kırmızıydı oysa. Narçiçeği gibi bir renk. Hiç de yaşlanmış falan değil, narçiçeği hırka onu açmıştı, yaraşmıştı. Yeni alınmış herhalde. Belki de bu akşamüstü için, havaalanlarından birinden alınmış. Kollarındaki kat yerleri hâlâ belli. Dahası, etek ucuna yapışmış minik bir etiket. Unutulmuş. Malın numarası mı, fiyatı mı, belli değil, o kadar minik bir yuvarlak.

Evlilik... Çocuk... Bu konuya nereden gelmiştik peki? Ona bundan söz açmam gerektiğini düşünüyordum düşünmesine, fakat, böyle değil, bu biçimde değil.

"Peki, ne anlatacaktın bana özel hayatınla ilgili?"

Çok mu ilgisizce sordu, çok mu uzak? Yanıtım da o kadar uzak, öyle anlamsız:

"Burada bir sevgilim var da, Petra... Yani işte, yatıp kalktığımız... Çocuk olacak. Hiçbir zaman evlenmek istemedim, biliyorsun. Hiçbir zaman bir aile... Fakat, çocuk... Ne bileyim, ben anlamıyorum yüzüstü koyanları..."

Gençlik yıllarının kararlı, ne istediğini bilen delikanlısı yerine, olgun yaşında aptallık simgesi bir yeniyetme.

Kahve fincanını alıp oturma odasının asfalta bakan penceresi önüne gidiyor. Orada, uzakta, yol lambası altında bir gölge hâlâ deviniyor.

Aynı şeyleri beceriksizce yineleyip durdum: Ne yaptık biz? Ben ne yaptım? Sonuçta ev bark sahibi olunacak, çoluk çocuk, her akşam aynı saatte sofraya oturulup, rızkımızı veren Allah'a şükürler edilecekse...

Cemal, kimin oğluydu acaba? Nasıl bir aile hayatı vardı?

Aysel üşümüş bir sesle, "Buna Petra'yla karar verirsiniz" demişti.

"Sana açılmak istemiştim..."

"Onayımı mı bekliyorsun? Anan değilim ki senin..."

Garip bir gülüşle gülüyordu. Şaka mı, baştansavış mı?

Adam ne yapıyor orada? Bu sefer de karlara yatmış debeleniyor. Onu bu durumda asıl Aysel görmeliydi! Ama Aysel'in hiçbir şeyden haberi yoktu ki. Cemal'i biraz serkeş, biraz hımbıl, olsa olsa zayıf karakterli bir öğrencisi olarak biliyordu, o kadar. Ona vurduğum gün kaşlarını çatmıştı: Senin gibi düşünmeyenlere karşı kabagüç kullanmak zorunda değilsin!..

Ben yapmadımsa, o yapabilirdi; pekâlâ elini uzatabilirdi. Kaç günbatımında yoksunluğunu duyduğum bir sıcaklığı sunabilirdi bana. Bu soğuk ülkeler...

Bu soğuk ülkenin yaşlı bir kadını bile isteğini açığa vurmuştu. Eli, Dr. Bernt'in elinde uyumuştu. Bizse, buz gibi ayrıldık. Üstelik de, her şey yerli yerindeymiş gibi yaptık. El sıktık, herkesin herkese yaptığı gibi, hiçbir yere değmeyen dudaklarla yanaklardan öpüştük. Onu otobüs durağına kadar bile götüremedim. Parkın kapısında yolcu ettim. Havaya gönderilmiş öpücüklerle yanaklarından öptüm, evet. Öperken, yoldan geçen bisikletli şişman kadını gördüm.

Engin:

"Ne kadar kısa oldu..."

Aysel:

"Yine de bir buluşma. Seni iyi gördüm."

Engin:

"Keşke seninle gelebilseydim."

Bisikletli şişman kadın, kısacık bir şort giymişti. Etli kalçaları bisikletin selesinden taşıyor...

Aysel:

"İşini bırakamazsın ki... Sonra, benim de vaktim olmayacak."

Engin:

"Dönüşte de uğrayamaz mısın?"

Aysel:

"Ah, hiç sanmıyorum Engin..."

Mısır püskülü saçlı bir küçük kız, annesinin elinden tutmuş, sıçraya sıçraya önlerinden geçiyor. Ne şirin şey!

Engin:

"Kızın tatlılığına bak..."

Aysel:

"Gerçekten, pek şeker."

Engin:

"Bana zaman ayır, hemen dönme. Bundan sonra, kimbilir nasıl, nerede..."

Aysel:

"Dur bakalım. Şu tören bitsin de... Bir de seminerler falan varmış galiba."

Küçük kız el sallıyor. Onlar da ona.

Engin:

"Telefon et, bana numaranı bildir."

Yurdun hoparlöründen bir ses adını çağırıyordu:

"İçerden bekleniyorsunuz! İçerden bekleniyorsunuz!.."

Aysel:

"Seni çağırıyorlar. Gecikme, hadi."

İlk aşkım, en eski dostum değil, bir zamanlar her nasılsa öğretmenim olmuş biri ayrılıyordu yanımdan.

Uzaklaştı. Ağaçların gölgelerine karıştı. Arkasından baktım; yürüyüşünde hafif bir aksama mı vardı, bana mı öyle geldi? Sol ayak bileği şişmiş. Ayaklarında kocaman yüzlü hantal sandallar...

Parkın kapısından dışarı fırladı. "Bekleniyorsunuz, bekleniyorsunuz!" anonslarına aldırmadan, Aysel'in peşinden koştu, koştu. Otobüse binmeden ona yetişti; soluk soluğa; kucakladı, sımsıkı kucakladı. Hem ana, hem sevgili, hem dost, hem hoca; hepsini hep birden öptü öptü; birlikte yaşanmış güzel günler sayısınca, birlikte yaşanmış kötü günler sayısınca, gelecekte yaşanacak çok daha güzel, az daha acı günler sayısınca öptü: Biz hiçbir zaman ayrılmadık. Hiç ayrı kalmadık. Kalmayacağız da...

Çenesinde beyaz kıl falan yok. Narçiçeği hırkası ona çok yaraşmış.

Her zaman spor, ama çok zarif pabuçlar giyerdi. Ağzından, boşa harcanmış tek tümce çıkmaz.

Aysel, iki yanı karla kaplı asfalt yolda uzaklaştı. Sırtı dik, yürüyüşü çevik. Ayak bileği şiş değil. Bir an geri döndü, o en güzel gülümsemesiyle gülümseyerek lojman penceresinden kendisine aşkla bakana el salladı. O da ona el salladı: Seni şimdiden özledim.

Birden, Aysel'in aynı yol üstünde Cemal'e rastlamasından korkuyor. Kahve fincanını bir yana koyup, sırtına kalın montunu atıyor, bu rastlaşmayı önlemeye koşuyor sanki.

Aysel yok. Karın donuk ışıltısında silinip gitmiş. Fakat Cemal, hâlâ hurda arabayı tekmeleyip duruyor. Bu doğaya, böyle bir yere, bu akşama büsbütün yabancı bir dilde sürekli haykırıyor: "İtoğlu it! İtoğlu it!"

Elleri kolları yara bere. Çok üşümüş olmalı, ama üşüdüğünün ayrımında değil. Parktaki hastaların hepsi içerlere çekilmişler. Ortalıkta kimseler görünmüyor.

Cemal'in haykırışları gitgide artarak bu derin sessizlikte yankılanıyor, vahşi hayvan çığlıklarına dönüşüyor. Hasta, bazan kendini karların üstüne atıyor, sonra birden toparlanıp hurdaya saldırıyor, başını kaportaya vuruyor, vuruyor...

Engin, ne yapacağını şaşırmıştı. Bir, ruh sağlığı hastanesine doğru yöneliyor; bir, dönüp Cemal'i tutmaya çalışıyor... O sırada, ortalıkta üç hastabakıcı birden beliriyor. Kolalı mavi önlükleri, mavi kepleriyle, sağdan soldan koşturuyorlar. Karda, kâğıttan bebekleri andırıyorlar.

Kepinin üstünde bir yıldızı olan hastabakıcı, ötekilere sert sert söyleniyor. Sesi, bir robottan çıktığı izlenimi veriyor:

"Bu saatlere dek neden dışarda bırakıyorsunuz bunu?"

Beriki, çok genç, çocuk görünümlü bir hastabakıcı, son kerte saygılı yanıtlıyor:

"Doktorlar bugün bir süre kendi haline bırakmamızı istemişlerdi."

Engin, bacağına rastlayan bir tekmeyle yolun kıyısına yıkılıveriyor; çocuk yüzlü hastabakıcının ağzından minik bir kahkaha fırlıyor. Kepi yıldızlı hastabakıcı ise, önlüğünün cebinden bir düdük çıkarmış; düdüğü sert sert öttürüyor. Kısa, kesin aralıklarla. Düdüğün sesine Cemal, hemen yatışıyor, hazırola geçiyor, bir asker selamı çakıyor:

"Derhal komutanım!"

Engin, düştüğü yerden olup bitene bakıyor. Bunun ne anlama geldiğini öyle iyi biliyor ki. Dr. Bernt asla anlamayacak. O, üniformluğu bütün bir dünya olarak yaşıyor. Hayatın içine sızmış, dokularında erimiş, doğallaşmış, sivrilikleri, acıtıcı yüklemeleri yumuşamış olarak...

Şimdi Cemal, iki hastabakıcı arasında, öyle, dimdik yürüyor, bir yandan da, anadilinde noktasız virgülsüz konuşup duruyor. Sağ-sol, sağ-sol der gibi:

"Benim neyim var? Benim vatanım var. Yok başka sevgilim, sevgili vatanımdan başka. Hayhay komutanım. Derhal komutanım. Beni ayırmayın, vatanımsız komayın. Sen misin? Sen kimsin? Vatanım mısın? Sevgilim misin? Sen benim vatanım ol, sevgilim ol benim, seni ben..."

Hastabakıcıların kolalı eteklerinde en küçük bir dalgalanma olmaksızın, sırtlarında en küçük bir eğilip bükülme, adımlarında en küçük bir gerileme, herhangi bir kararsızlık olmaksızın, en küçük bir şey, bir değişme olmaksızın Cemal'i hastaneden içeri sokuyorlar. Onun karlı yerde çıkarmaya çalıştığı rap rap sesleri, hastane kapısının ışıklı çerçevesinde eriyip siliniyor.

Engin, çöktüğü yerde kavalkemiğini ovuşturup duruyor:

Kapısı böyle bir akşam karanlığı çalınmıştı. İlk deney. Sivil giyimli biri, kavalkemiğine bir tekme attı: "Yürü lan, vatan haini!"

Doğruluyor, bacağında o akşamki topallama, o kırığa yakın sızı var mı, diye kendini yokluyor. Hayır. Bir şey yok. Cemal'in yıllarca vatanı bu anlamda seve seve yorgun düştüğü, daha eşikte sille tokada, tekmeye başlayan sivil giyimli adamınki kadar gücü kalmadığı anlaşılıyor.

Hastabakıcıların hastayı soktukları kapıdan Dr. Bernt çıkıyor. Telaşlı bir hali var.

Engin ona usul bir el hareketi yapıyor: Beni gördü. Geliyor. Buraya herhalde yurttaşıma çevirmenlik yapayım diye çağrıldım.

Ama yanılmış. Dr. Bernt, hastanın bu nöbetlerinde ne dediğini, hattâ niye dediğini ezbere biliyor:

"Bundan önce araştırmalar yaptığım hastanede eski SS'lerden biriyle karşılaşmıştım. Bir dizi seanstan sonra, o yıllarda en büyük

düşmanının genç Fransız kadınları olduğu çıktı ortaya. Herbirinden nefret ediyormuş. Yahudilerden bu nedenle yeterince nefret edemediği için de kendinden nefret ediyormuş. Daha çocuk yaştayken, küçük bir Fransız kızı tarafından onur kırılmasına uğratılmış da... Ona duyduğu ilgiyi küçümsemeyle karşılayan bir Fransız kızı..."

Ah bu ruhbilimciler! Getirip getirip her şeyi çocukluğa ve cinselliğe dayarlar.

Onur kırılması! Bütün zamanların başına bela olan, yanlış bir onur anlayışının yüklenmesi değil mi sanki? Ben erkeğim, ben güçlüyüm, ben tekim, herkesin kurtuluşu benden sorulur, bunu yalnız ben bilirim, beni hor göreni tekmelerim, erişemediğim her şeyin yokolmasını isterim, istemeliyim...

Usulca gülüyor:

"Herkes, sevgi açlığından tavşanları boğazlayan Lenny'dir mi demek istiyorsunuz doktor?"

Dr. Bernt de gülüyor:

"Olur mu öyle şey? Steinbeck hayli abartmış."

Altından geçtikleri bir dalı silkeliyor, üstlerine lapa lapa bir Noel karı yağdırıyor:

"Yurt, yuva, bir kadın sıcaklığından, bir aşktan yoksun kalan herkes, eline geçirdiği yumuşak, sıcak her şeyi boğazlasaydı, ben kimbilir kaç İtalyan gencini haklamıştım şimdiye dek."

"İtalyan genci mi?"

"Size aykırı gelebilir ama, gençliğimde, bir vapur yolculuğunda tanıdığım çok güzel bir İtalyan gencine vurulmuştum. Evet, *Venedik'te Ölüm*. Okudunuz mu? Romanın öyle etkisindeydim ki... Ölümsüzlük ve ölümsüz bir güzellik arayışıyla büyülenmiştim."

Engin'in içinden rahatsız edici bir duygu geçiyor. Tam da şimdi, çıplak ayağıyla havaya bir şeyler yazıp duran gencin, bir

saat kadar önce uzandığı şezlongun önünden geçiyorlar. Sırtında mavi battaniye, güzel, anlamlı bir yüz... Bir kez daha, hoşlanmayla bundan kaçış arasında asılı kalıyor. Dr. Bernt'in ise asılı kaldığı hiçbir nokta yok. İç dünyasını açmak için bir fırsatın doğduğu şu an'da rahat rahat açıyor onu. Thomas Mann'ın roman kişisiyle kendini nasıl özdeşleştirdiğini, vapurdaki İtalyan gencini adım adım nasıl izlediğini, onun tarafından nasıl fark bile edilmediğini anlatıyor. Yine gülüyor, ama bu gülüş, şimdiye dek bilinenlerden farklı. Biraz buğulu:

"Üstelik ben de gençtim..."

Bu insanlar, gerektiğinde kendilerini ne kadar kolay açıklıyorlar! Petra da böyle: Senden hoşlanıyorum. Benimle yatar mısın? Çocuğu doğurmak istiyorum. Onu, kendi anladığım gibi yetiştireceğim.

Gerçekten Petra'nın çocuğu dert edindiği yok. Evlenip evlenmemeyi de. Nikâhı yani. Kendini sonsuz bir özgürlükte duyuyor. Yine de ne çok intihar. Neden bu kadar çok intihar? Şimdi Dr. Bernt, ne demek istiyor? O kadar açık konuştuğu halde, tanıştığımızdan buyana bana gösterdiği ilginin, yakınlığın anlamını hâlâ çözebilmiş değilim. *Venedik'te Ölüm*'müş! Petra'dan sonra Dr. Bernt... Haydi Engin, fiziğinde bir etkileyicilik olduğunu sen de biliyorsun. Ama sen insanları kafanla etkilemek istiyordun.

Her şeye karşın, kendine duyduğu güven, Aysel'le Gentofte'deki buluşmadan buyana kendinden çok eksiltmiş olan güven, hemen hemen azmanlaşarak geri geliyor. Dışa vurulmaktan özenle kaçınılmış bir hoşnutluk. Gerçekte belki de, ayakta kalabilmeyi, direnebilmeyi kendinden bu kadar hoşnut olmasına, girdiği her yeri az çok ele geçirebileceğini bilmesine borçluydu. Ancak, yanındakinin sözleriyle sarsılıyor:

"Bir ara bana, ülkenizde siyasi tutuklu olarak demir parmaklıklar gerisinde kaldığınızı söylemiştiniz Engin. Doğrusu

bu deneyimlerinizi ayrıntılarıyla dinlemek isterdim. Kimbilir, yurttaşınızı sağaltacak ipuçlarını buralardan bile derleyebiliriz."

Acıların, bütün insanlığın yararı amacıyla da olsa kullanılması Engin'e her zaman ters geldi. Tutukevlerinden bir kahraman gibi çıkmamak, yurtdışında siyasi sığınmacılığını tek başına, bir marka adı olarak kullandırmamak için kendini çok özel eğitimlerden geçirmesi gerekti.

Başka bir karlı dalın altında başını eğiyor: İşkenceyi, işkence görenleri, işkenceciyi konu edinen kitapların çoksatar oluşu bile beni hep ikilemler içinde bırakmıştır. Acılar satılıyor. Ama eziyet mekanizmasının, haksızlıkların da gözler önüne serilmesi zorunlu. Yapılan insanlıkdışı işlemler, yaygın biçimde bilinmeli. Fakat, beni tedirgin eden şu: Çektikleri kimine ün sağlar, onları birer kahraman yaparken, kimileri yitmiş hayatları, sakatlıkları, hastalıklarıyla unutuluşun içine bırakılıyor. Kimse onlara hiçbir şey ödemeyi düşünmüyor. Onlar, her zamanki gibi, en sahipsizler. Onlar meçhul askerler. Adları yok. Çünkü yürürlükteki sistemle en küçük bağları yok. Bu meçhul askerler adına, bu soyutlanmış hayatların haklarını arama ve geleceğin özgür yaşamına armağan etme adına, berikilerin birer ses olmasında ne sakınca var? Ancak yaygınlaşmış adların, tekil kahramanların toplumların üstünde bir etkinliği olabiliyorsa?.. Bilemiyor. Her zaman, hak aranırken başka birilerinin, hem de kimsenin hiçbir hakkını yememişlerin haklarının yendiği duygusunu bir türlü üstünden atamıyor. Çektikleri ödenmeyenler...

İşte şimdi de, Cemal'i böyle bir durumda görünce hem ona acıyor, hem de onun yararına olacak bir yardımdan uzak durmak istiyordu.

Dr. Bernt'e şu iki yanıtı da aynı inanışla verebilirdi:

Bırakın doktor, ona delilikten de öte, ölüm yaraşır. Hattâ onu ben kendi ellerimle öldürmeliyim.

Elbette doktor, onu sağaltacaksa, istediğinizden fazlasını da anlatabilirim. Kullanılmış biri, kendini kullananların cezasını neden tek başına çeksin?

Hangisi?

Besbelli yıllar, öç duygularını törpülemiş, büyük oranda alıp götürmüş. Artık "öç" dese de, gözlerinin önüne gelen tek tek yüzler değil. Karşısına aldığı, alçaklığın yüzünü birer insan yüzü biçiminde henüz tanımadığı günlerdeki, ilkgençlik yıllarındaki gibi, bir sistem, o sistemin değerleri. Soyut.

Rotterdam sandviççisinde sözümona ateşlediği tabancayı bir kez bile eline almadı, et bıçağını kimsenin kalbine saplamadı. Eli yüzü olan öç hedefi, tepeden tırnağa kolalı önlükler, kepler içindeki hastabakıcılar arasında uzaklaştı, yokolup gitti.

Dr. Bernt, sürdürüyor:

"... Yurttaşınıza bazan böyle nöbetler geliyor. Ama eskisinden daha seyrek. Bize kalırsa, kırklarında içine düştüğü bu durum..."

Onun sözünü kesiyor:

"Bana kalırsa Cemal, yirmisinde de, on altısında da bugünkü kadar hastaydı doktor."

"Onu tanıdığınızı bilmiyordum."

Yanıt vermiyor. Şimdi bir görevlinin parkta küçük bir kampanayı çalışını dinliyor. Kampana sesi, camlardan dökülen sarı ışıkların yer yer pırıldattığı karlarda yankılanıyor sanki; yankılanıp her köşe bucakta yumuşak tınılarla dolanıyor.

"Çay-kahve saati" diyor Dr. Bernt, bir kapıdan girerlerken. "Geyik eti sever misiniz? Söylendiğine göre, bugün akşam kahvaltısı için özel bir börek hazırlanmış. Ardıçlı geyik etiyle yapılmış. Partide hep hazır yiyecekler olur. Haydi, şunun tadına bir bakalım."

Adapazarı'ndaki çocukluk günleri damağından bir ardıç lezzetiyle gelip geçiyor: Hayret, Aysel'i sınıfta ilk gördüğüm zaman da ağzıma bu tat yayılmıştı. Onu ilk öptüğümde daha

da baskınlaşan tat. Gentofte'deki buluşmada ise, tadı, kokusu bulunmayan bir burukluk. Boğaza duran bir şey. "Anan değilim ki senin..." Tartışmamız bile kırık dökük, yarım, tatsız... Memleketi de konuştuk tabii. Ama biz, memleketi böyle mi konuşurduk? Bunca ateşsiz, kıvılcımsız?..

İçinde büyük bir yazıklanma. Yazıklanmayla karışık derin bir özlem: Onu bulmalıyım. Sesini işitmeliyim. Güzel, çok güzel şeyler söylemeliyim ona.

Dr. Bernt'in sesi:

"Şöyle geçelim..."

"Daha önce bir telefon etmek istiyordum? Buradan mümkün mü?"

"Elbet. İşte orada. Şu kabine girin."

"Uluslararası."

"Aynı kabin. Sizi ilerdeki masada bekliyoruz. Hani pencerenin önünde, biri kızıl sakallı iki kişinin oturduğu..."

Kendi iç sesi, doktorunkine baskın çıkıyor, onu uzaklaştırıyor, siliyor:

Alo, Aysel?

Zaman insanları ayırabilir, ama asıl hayatın da ayırmasına neden izin vermeli? Biz birbirimizin dünü, bugünü, yarını değil miyiz? Dostluğumuz benim tek mülküm, bugüne dek edindiğim en büyük zenginliğim. Seni çok özlüyorum. Seni ben, nasıl desem...

Duygularını, düşüncelerini anlatmakta henüz icat edilmemiş sözcükler bulmak istiyor. Bulduğu sözlerin hiçbiri yetmiyor.

Zaten, aradığı numara da yanıt vermiyor.

Hemen hemen yüksek sesle mırıldanıyor: Gece yine ararım. Sabaha doğru da ararım. Onu bulmalıyım.

Seni bulmalıyım Aysel. Yeniden konuşmalıyız. Çocuğu nasıl sorun edebildim? Senin karşında Petra sorunuma nasıl öncelik

verebildim? Özür dilerim Aysel, özür dilerim. Yurt Müdürü artık tanışının tanışı olan müdür değil, seni de müracaatta pek sıcak karşılamadılar, orada çalışan birine randevusuz gelişini yadırgadılar. Buralarda herkes, toplum düzeni adına konulmuş kurallara uyar. Biletçisi bulunmayan taşıtlarda kimse biletini deldirmekten, kutuya atmaktan kaçınmaz, bunu unutmaz, öyle çılgınlıklar yapmaz. Çılgınlıkların yeri ve zamanı vardır, çılgınlıkların da... Ama ben izin isteyebilirdim. Vermezse işi bırakabilirdim, hayatın coşkusu adına bu çılgınlığı yapabilirdim. Birlikte çıkardık. Birbirimizi anlardık. Yeniden, kendi koymadığı kurallarla uyumu hiçleyen birer kişi olurduk. Çevreni kuşatan hoyratlıklarla nasıl başa çıktığını sorardım sana, Ömer'den sonra –ne olsa– çekilmesi zorunlu yalnızlıklarını... Bakışların... Giderayak ne kadar yalnızdı! Seni büsbütün yalnızlaştırdım. Ayak bileciğin şişmiş. Onu bile aylar sonra ancak bu akşam bilinçle biliyorum. Özür dilerim Aysel, çok özür dilerim...

Dr. Bernt'le masadaki iki genç adamdan biri, Avrupa Nükleer Silahsızlanma Örgütü'nün Ruh Hekimleri Derneği üyesi imişler. Ardıçlı geyik etiyle yapılmış börekler yenilip kahveler içilirken, ağaç köklerine besin taşıyıcı bir tür mantarın yavaş yavaş ortalıktan silindiğini, ormanlardaki neslinin tükendiğini, yapraklar üstündeki koruyucu cila tabakasının eridiğini söylüyorlar.

İriyarı, kızıl kıvırcık sakallı doktor, bir Viking torunu:

"Bunlar çoktandır biliniyor" diyor. "Nükleer araştırmaların insan ve çevre sağlığı üstünde ne derin yaralar açtığını herkes kabul ediyor. Başta da araştırmaları sürdürenler. Evet, nükleer üslerin yerleri değiştiriliyor, ama deneyler durdurulmuyor. Bu durumda, biz doktorların da insanları sağaltma görevleri herhangi bir değerden yoksun kalıyor. Korkunç bir ikilem! Bir yandan, ölüme en yakın yaşlıların bile son demlerini acısız geçirmelerine çabalıyorsunuz, öte yandan çocuklar daha doğmadan, ölüm onları hazır bekliyor..."

Ötekisi, ruh doktoru değil de, farmakolog olanı da kuzeyli. Ama o, Viking torunu değil herhalde. Cılız, çilli, hayli de duyarlı:

"Mesleki açıdan bu böyle. Ama itiraf edelim, ayrıca suçlu da buluyoruz kendimizi. Atom ilk parçalandığında, dedelerimiz, babalarımız bayram etmişlerdi..."

Birkaç yıl önce Aysel, bir mektubunda yazıyordu: "Avrupalılarla, özellikle yaşlı Almanlarla konuş. Onlara, İkinci Dünya Savaşı'nda bütün o kıyımlar olup biterken neden hiçbir şey yapmadıklarını, neden sessiz kaldıklarını sor. Sana, bizim hiçbir şeyden haberimiz yoktu ki, diyeceklerdir. Bilmiyorduk, diyecekler. Ah Engin, yarın da insanlar bugün için, bilmiyorduk, haberimiz yoktu mu diyecekler? Hepimiz böyle mi diyeceğiz? Bilmiyorduk. Haberimiz yoktu. Mezarı belirsiz ölülerimiz olduğundan bile haberimiz yoktu..."

Nükleer Çağın Değerleri incelemesinde, bu değerlerin hayatın her alanına egemen olduğunu, buna karşın dünya nüfusunun büyük çoğunluğunda sonsuz bir duyarsızlığın hüküm sürdüğünü göstermişti. Daha çok, bu yeni çağın moral değerleriyle ilgiliydi. Hayatın algılanışındaki farklılıkların arası her gün biraz daha açılıyordu.

İncelemesi, ülkesinde hiçbir yankı yapmadı.

Sütlü kahvesinden bir yudum alıyor. Biraz buruk, gülümsüyor:

"Bu tehlikeli gelişmeye hiçbir katkısı olmamış bizler, ne kadar rahatız oysa! Bu işte en küçük vicdani sorumluluğumuz yok" diyor.

Kendisi bile ayrımında. Bakışlarında yeniden kıvılcımlar tutuşuyor, sesinde acılı bir nüktenin tınısı. Ötekiler gülüyorlar.

Viking torunu, etli börekten iri bir parçayı oburlukla yutuyor:

"Öyledir. Yürümeyenin pabuçları da, paçası da temiz kalır."

Engin de çatalındakini yutuyor:

"Beri yanda, güç ve şiddet yarışında olanların umurlarında bile değil sizin çelişkileriniz, aydınca vicdan azaplarınız falan. İstediklerinden çok, vicdanı çıkarılmış, içi boşaltılmış bilim adamı ordusu kurdular. Hem de özel yetiştirme kamplarında. Vakıflarında, teknoloji merkezlerinde..."

Susuyor, yeni sözcükler aranıyor: Bu dili de bir türlü doğru dürüst öğrenemedim gitti. Konu, günlük hayatın dışına çıktı mı, zorlanıyorum. Ne demek istiyordum? Bu orduyu kurdular, çünkü artık kendilerini kendilerine karşı savunmaları gerekiyor.

Çilli, ufak tefek farmakolog ona, keşfedilmiş yeni bir adaya bakar gibi bakıyor: Öyle ya, artık dünyanın her yanında, her şeyden haberli insanlar var. Artık konuşuyorlar, sesleri çıkıyor.

Engin ise, bir an gözlerini yummuş: Aysel'in sesini aylardır işitmedim. Onunla yine konuşamadım.

Ve çabuk çabuk yazdı:

Bütün zamanları tek bir sözcüğe nasıl sığdırabilirim Aysel? Böyle bir sözcük henüz dillerin hiçbirinde yer almıyor. Bu sözcük, yalnızca içimizin dilinde var. Dışa vurulduğu an'da dağılıyor, o olmaktan çıkıyor; anlamından yoksun kalıyor.

Sana sadece, "Hocam" diye seslensem, olmuyor. "Dostum" desem yetmiyor. Yalnızca sevgilim olsan, dünya bir yarım dünya. "Aşkım" demekte de bir yıpranmışlık var. Garip bir eskimişlik. Oysa ben, gençliğimde olduğundan da yeni, taptaze duygularla hissediyorum seni.

Otobüs durağına doğru gidişini görüyorum. Yılların yorgunluğuna direnen, şişmiş ayak bileğini elevermeyen, içinin kırılıp dağılan parçalarını yollara saçıp gitmeyen sana bakıyorum; yüreğim saygı, sevecenlik, aşkla kabarıyor. İşte, Petra ve çocuğumla da böyle olmalı. Olmaz, diye korkuyorum. Seninle aynı tarihi yaşadım, seninle duygu ve akıldan oluşma bir tadı tattım. Bu tadı biliyorum ve eksikliği her zaman eksiklik olarak kalıyor.

Kuşkusuz bir tarih iki kişiyle yazılmaz. Fakat biz, bir ülkenin değilse de, kendi tarihimizi kendi ellerimizle yazdık. Buna inanıyorum. Yaşadıkça da yazmayı sürdürmeliyiz. Tek kişilik tarihler hiçbir şeyin, hiçbir tarihin başlangıcı değildir. Ama iki kişilik tarihlerin bir önsöz olduğuna şimdi öylesi derinden inanıyorum ki.

İşte yüreğim üç zamanı birden kucaklıyor. Seni kucaklıyor. Her zaman. Engin.

İrkiliyor. Kızıl sakallı Viking torunu soruyordu:

"Neden bize katılmıyorsunuz?"

"Nasıl yani?"

"Bernt, Özgürlük-Dayanışma Derneği'nin üyesi olduğunuzu söyledi. Avrupa'yı nükleer silahlardan arındırma çalışmalarına da katılabilirsiniz pekâlâ."

Öyle. Hayat her an, anlamlandırılmaya hazır bekliyor. İnsanlar, bambaşka yerlerden, bambaşka kültürlerden gelip, hayatın en can alıcı, ortak bir noktasında buluşabiliyorlar.

Onlara, yalnız Kopenhag'da, dünyanın her yerinden, her ırktan iki binin üstünde insanın bir örgütte nasıl buluşup dayanıştıklarını anlatıyor heyecanlı heyecanlı. Bir an susuyor, yine acılı bir nükteyle ekliyor:

"Fakat bizimki NFE değil. Nuclear Free Europe! Avrupa'nın kurtuluşu!.. Bizler hep soruyoruz, neden NFW değil diye. Yani Nuclear Free World. Böyle olmalı değil mi? Burada kuşkucu oluyoruz. Avrupalı hâlâ ve yalnız kendi adasının kurtuluşunu düşünüyor. Sanki artık böyle bir kurtuluş olabilirmiş gibi. Bence, dünyayı bekleyen ortak tehlikeye karşı bile ırkçı, milliyetçi, ayrılıkçı bir tutum bu..."

Viking torunu atılıyor:

"Ama bugün bu gelişmelerden en çok zarar gören Avrupa!"

"Fakat, özünü emdiğiniz bir şeyin posasını başkalarının kapısına yığmak anlamına gelmez mi bu?"

Sessizlik. Acaba yine fazla alınganlık mı ediyorum? Aşağılık duyguları mı?..

Sessizliği Dr. Bernt bozuyor. Bir çeşit özür dileme gibi:

"Konuğumuz politik bir savaşın içinden geliyor da..."

Yine sessizlik.

Biraz canı sıkılıyor: Asıl şimdi ilgi odağı olacağım. Yakında da, bir tabağın içinde, egzotik bir meyve gibi Avrupa Topluluğuna sunarlar beni. Sunulanlar olmadı mı? Yıllar boyu, tonla. Batı, gelişiminden ne kadar sıkıldı. Sıkıldıkça yeni oyuncaklar, yeni hava delikleri aradı, sonunda da oyuncakların en tehlikelisini bul-

du. Para, kurban istiyor. Kurban da tören. Tören, para istiyor, para da kurban... Ama, bu iyi yüzlü ruh doktorları, bu farmakologlar, deliler, yaşlılar benden ne istiyorlar?

Doklarda bir gemi tayfası. Öğrenciymiş. Eğitimini yarıda bırakmış.

Engin:

"Neden?"

Tayfa:

"Canım sıkılıyordu."

Engin:

"Neden?"

Tayfa:

"Her şey aynı. Geleceğimi bile biliyorum. Her an intihar edebilirim."

Engin:

"Başkaları, henüz daha böyle bir can sıkıntısını arıyor."

Tayfa:

"Belalarını arıyorlar."

Engin:

"Gelişime karşı mısın?"

Tayfa:

"Senin gelişim dediğin, kişiliğin ortadan kaldırılmasıdır. Bütün kapılar, yollar, geçitler çıkar adına senin için seçilmiş, çizgin çizilmiştir. Bir rumuzdan, bir sayıdan ibaretsin artık. Şu, yaygınlaşan dile baksana, bütün bu kısaltmalara: OECD, IMF, AIT, NATO, CENTO, IBM, FBI... Bizler de birer rumuzuz. Senin toplumunun üyesi olmak isterdim."

Engin:

"Git ol da, ananı ağlatsınlar."

Tayfa:

"O zaman da anamın gözyaşlarını dindirmeye çalışırdım. Bu iyi bir iştir. Değil midir sence? Bizim analar ağlamayı da unuttular, gülmeyi de..."

Engin:

"Hadi siktir oradan!"

Öğrenci tayfaya neden küfretmiştim sanki? Onun gerçeği de bu. Bizim, fazlalığından alamadığımız tadı o, diyar diyar gezerek arayıp duracak.

Oğlan:

"Senin memlekete birçok kez gittim" demişti. "Orada hayatın başedilmesi gerekli günlük zorlukları insanları ayakta tutuyor. Her zaman yapacak bir işiniz var. Sizden bir şey beklendiğini duyabiliyorsunuz."

İşittiği küfür, pek hoşuna gitmişe benziyordu.

Cılız farmakolog soruyor:

"Demek yurdunuza dönemiyorsunuz?"

"Öyle."

Ama sorun daha ağır. Sınırsız bir dünya için çalışırken, doğduğum yerin sınırlarının bile kapalı oluşu.

Bu kadarını o duyarlı, çilli yüzlü delikanlıya söylemiyor. Belki de fazla dram kokar diye ürküyor.

Hepsi de, bir süre düşünceli düşünceli kahvelerini içiyorlar. Sessizliği Dr. Bernt bozuyor. Havaya biraz neşe katmak istercesine ellerini birbirine vuruyor:

"Beyler, hastabakıcıların partisine bekleniyorsunuz!"

"Hepsi de konservelerini açmışlardır şimdi" diyor kızıl sakallı.

Dışarı çıktıklarında kar yağıyordu. Yumuşak, ışıklı bir kar. Hiç ışığı olmayan günlerin aydınlatıcı karı. Ortalık öyle güzel ki...

Cemal'e ne oldu acaba? Ne yapıyor? O da aramızda olabilirdi, karda yanyana yürürdük. Fakülteye aynı kapıdan nasıl girmişsek, akşamüstleri nasıl çıkıyorduysak kente akın akın, öyle... Kar-

deşim, siz kendinize yatacak bir yer bulabildiniz mi? Nerede kalıyorsunuz?

Kalabalıkta öylesi yitmiş bir hal. Akşamüstlerinin kimsesizliği.

Şimdi Cemal'in o yüzü, o akşamüstüler yüzü... Onu ilk, böyle görmüştü.

Sonuçta yatacak bir yer buldu. Mavi kartondan iki hastabakıcı arasında, kliniğe götürüldü. Orada durmadan, vatanım sevgilim, sevgilim vatanım, diye diye eski kazağını paraladı. Hastabakıcılardan biri, ona bir iğne yaptı. Cemal dinginleşti; uslu uslu çorbasını, kompostosunu içti. Ağzını sildiler. Bembeyaz bir yatağa yatırıldı. Boşluk. Bellek dümdüz. Tek iz yok. Tek anı, tek bugün, hiçbir yarın... Ayak değmemiş karlar denli dümdüz, ak pak bellek...

Dört adam, karın aydınlattığı yolda, iki yapı arasında yürüyorlar.

"Artık durmaz. Bu böyle haftalarca yağar, yağar."

Yine Dr. Bernt'in sesi. Bu sese, önüne geldikleri ışıklı küçük kapıdan dışarı süzülen müzik sesleri karışıyor. Yapının aydınlık camlarını renkli kâğıtlar, çiçeklerle donatmışlar. Camlı kapının hemen yanında kocaman bir Noel ağacı.

Farmakolog, kirpiklerine biriken karı çırpıştırarak bilgi veriyor:

"Aslında salon, hastaların Noel eğlencesi için düzenlendi. Ama biz, erken bir başlangıç yapacağız."

Engin, ışıklı yapının eşiğinde duruyor. İçeri girmeye hiç de istekli duymuyor kendini. Yanındakilerden özür diliyor:

"Aranıza sonra katılsam olur mu? Kar çok güzel yağıyor. Biraz yürümek istiyorum."

Konuksa da, değilse de, bu türden öneriler onları yadırgatmaz. Sadece biri, örnekse Dr. Bernt, sorar: Gelmemi ister miydiniz? Hayır. Biraz yalnız kalmak istiyorum. Güzel. Canınız ne zaman çekerse, bize katılın. Bir şeyler içeriz. Tabii.

Ormanın eteklerinden geçen ince karayolunda sis lambaları yanıyor. Uzaktan kar temizleme araçlarının farları seçiliyor: Bir yerde okumuştum. Titian, bir ressama üç rengin yeterli olduğuna inanırmış. Acaba hangi renkler? Belki de, siyah, beyaz, bir de ara renk. Ressamına, zamana ve uzama göre değişebilecek bir ara renk. Şimdi, bu karlı akşamın tablosunu çizen ressamın ara rengi sarı. Farların, lambaların puslu çekinik ya da yırtıcı atılgan elektrik sarısı. Ardımda kalan hastane yapılarının camlarını benekleyen sarı. Doğal aklık ve karalığın arasına sızan bu yapma, teknolojik renk.

Ayaklarının altında karlar gıcırdıyor. Kar, Cemal'in hurdasını da hemen örtmüş. Bir kez daha Volkswagen eskisinin minik kar tepeciği yanından geçiyor: Koğuşta, bütün gece, patlak bir göz benzeri yanan ampul. Tek sineği, en küçük pervaneyi, en ufak aykırı kıpırtıyı gözden kaçırmaksızın... O zaman, bizim tablomuzun ara rengi değildi o sarı ışık. Bizim tablomuz, iki renk. Kara ve sarı. Kara-sarı. Tenlerimize dek işleyen... Ormanlardaki bir tür mantar tükeniyormuş. Yaprakların koruyucu cilası eriyormuş. Kızıl sakallı Viking torununun üstünde durduğu tehlikeyle somutta yüzyüze geldiği düşünülemez. Başucunda yanan ampule, salt ampul diye bakıyor o. Biz, kuş uçurtmayan bir gözetleme kulesi, bir namlu ucu, bir işkence aracı olarak görürdük. İkisi de teknolojik sarı ışık oysa.

Asla bir üçüncü kez, patlak sarı gözün sultası altında olmayacaktı. Asla!

Dıştan bakıldığında yadsıyışla kaçış ikiz kardeşmişler sanılır. Oysa, biri ötekine düşmandır; biri ötekinin karşıtı. Yadsımanın resmi adının kaçış olması, karşı koyuş gerçeğini çarpıtmaktan başka nedir ki? Bunu da yeni bir karşı koyuşla aşmak gerekir. Nasıl mı?

Kendi kendine gülmüştü: Elbette "kaçarak"...

Gerisi, bilinmezliklere doğru giden uzun bir "kaçış" yolu. Bu yolun başındaki tek bildik durak ise, Ömer'le Aysel'in oturdukları yer.

O zaman da akşamüstüydü. O zaman da kış. Karanlık.

Birçok arkadaşı gibi, adı bir kez daha arananlar listesinde. Ama bu "av" partisinde kapısını kimseye saf saf açmayacak; o pis tekmeyi yemeyecek kavalkemiğine. Yadsımayla kaçış arası hesaplaşma kısa sürmüştü.

O zaman da akşamüstüydü. O zaman da kış. Karanlık. Fakat şimdi karanlığı aydınlatan bir kar aydınlığı var, yüzü görünmeyen ayın ortalığa saçtığı belli belirsiz bir ışık. Zaman, o tek akşamda da ışıklıymış gibi geliyor şimdi.

Kapılarını, yemeğe çağrılı bir konuk gibi çalmıştı. Ama eli yüzü, üstü başı hiç de kendine çekidüzen vermiş, eline de bir demet çiçek almış konuk hali değil.

Onlarsa bütünüyle böyle aldılar. Sanki bekleniyordu. Perdeler, her gün yapılagelen bir hareketle çekilmişti. Önemsemezcesine. Sonra da yemek için masaya oturulmuştu.

Aysel:

"Biz de eve henüz dönmüştük. İyi ki başka yere uğramadık."

Ömer:

"Şarap içeriz değil mi?"

Engin:

"Eh bir bardak..."

Aysel:

"Biriniz salatayı yapsın. Benim şarap bardağımı yanıma verin. Kim etinin üstüne peynir koymamı ister?"

Engin:

"Ben isterim."

Ömer:

"Ben istemem."

Aysel:

"Salatayı sen yapıyorsan, bak canım, oradaki tabağa işte..."

Ömer:

"Yanında kalınca bir kazak var mı? Benimkini al."

Engin:

"Siz sabah sakın kalkmayın. Ben erken giderim."
Aysel:
"Sonra... Uygun olduğu zaman bize yaz."
Engin:
"Tabii."
Ömer:
"Kazağı şuraya bırakırım. Bir de... İlkağızda yardımı dokunabilir..."
Engin:
"Sağ olun Ömer Abi."
Aysel:
"Kahvesinin yanında konyak isteyen var mı?"
Ömer:
"Ben isterim. Engin?"
Engin:
"Peki. Bir lokmacık."
Aysel:
"Dışarda hava ne kadar soğuk. Ev de iyi ısınmıyor."
Engin:
"Konyak beni ısıttı doğrusu."
Ömer:
"Oraya yabancı bir iki dostun adresini yazdım. Hepsini arayabilirsin. Çekinme."
Aysel:
"Başucuna çalar saati koydum. Gerekirse..."
Engin:
"İyi geceler."
Ömer-Aysel:
"İyi geceler Engin."

Kar temizleme araçlarını geride bırakmış, ormanın eteklerine doğru yürüyor: Her gün aynı şeyi yapıyormuş gibi, birbirimizin

yanaklarından öptük. Birbirimize iyi uykular diledik. Hepsi bu kadar. Böylesi yalın. Yoo, bu kadar değil. Yatmaya gitmeden önce, kendimi tutamamış, Aysel'e takılmıştım:

"Umarım, on yıl önceki Sevil Hanım rolünde değilim?.."

Güldüler. En çok Aysel gülmüştü:

"Eh, olursan ne yapalım?"

Evet. Galiba işte bu kadar.

Son an'da söylenmiş böyle bir sözden, yapılmış bir şakadan ötürü aklına gelen Sevil Hanım, onu ister istemez gülümsetiyor: İnsan yurduna, toprak ve töreden başka, nelerle bağlıdır? Çocukluğuyla, anılarıyla, yakınları, akrabaları, dostları, küçüklü büyüklü olaylarıyla. Herhalde asıl bunlarla. Sevil Hanım denen bir kadıncağızın gülünçlü-acıklı hikâyeleriyle hattâ... Onun, bir fıkra gibi, yeri geldiğinde anlatılıp duran küçüklü büyüklü serüvenleri!.. Sevil Hanım, Aysel'in ilkokul arkadaşıymış. Bu çooook geçmişte kalmış "akrabalık", onun uygun gördüğü zamanlarda ortaya çıkardığı bir yakın dostluk biçimine bürünebiliyormuş. Kadıncağızın ömrü, irili ufaklı dolandırıcılık olaylarıyla dolu. Mart darbesi ardından Aysel'in "yataklık" suçlanmasıyla gözaltına alınışı o kadar komik ki!..

Sevil Hanım olsun da, uzak yakın dinlemeden, adres defterinde onun adı bulunmasın, olur mu? İnsanların karşısına akıl almaz zamanlarda, akıl almaz yerlerde çıkmasıyla ünlü.

Evet, evet, bir yurttan, yurttaşlıktan söz açılabilmesinin nedeni, bazan bu kadar küçük şeylere bağlı işte. Yüzünü bile görmediğiniz, ama çok iyi tanıdığınız şeylere.

Sevil Hanım bir gün Amerikan pazarından sürme aşırırken yakalanmış ve hemen bas bas bağırmaya başlamış: "Faşistleeer! Ben solcuyum, ben komünistim! Bana bu yüzden iftira eden pis faşistler!"

Sonra da soluğu Aysellerde alışı onun:

"Aysel, beni tanımadın mı?"

"Özür dilerim, çıkaramadım."

"Aysel, ben Sevil değil miyim? Senin okul arkadaşın Sevil? Hani, Savcı'nın kızı?.."

"Durun bakayım..."

"Hayır, durmayalım. Beni içeri al, sonra anlatırım..."

Aysel'i peşinde "faşistler"in olduğuna öyle de inandırmış ki...

Aysel sonra anlatmıştı: Sevil'i anımsamıştım tabii. Arada bir kez de fakülteye gelmişti ama... Onun üstünden de yıllar geçmiş. Ne olsa eski okul arkadaşım. Onu ötekilerin eline nasıl bırakırım? Fakat, salt sürme olayından mı izleniyordu acaba? Gerçekten hâlâ bilmiyorum. Ardından evi hemen bastıklarına göre, başka bir şeyler de olmalı değil mi? Ömer de o gece Ayşen'in Anadolu Kulübü'ndeki düğününde. Evde yalnızım. Yoo, bana aptal, saf, safalak falan demeyin lütfen. Bir ilkokul arkadaşı, büyük inandırıcılıkla size, yardımınıza gereksinimi olduğunu söylüyorsa, ona inanmak zorundasınız. Tersini yapmak daha kötü olabilir çünkü. İki haftalık gözaltından daha kötüsü olabilir. Ömür boyu kendinizi suçlayabilirsiniz.

Baskı dönemlerinin yalnız ciddi, trajik yanları anlatılır. Oysa, dramlardan öte komediler de...

"Başucuna çalar saati koydum. Gerekirse..."

"Umarım, on yıl önceki Sevil Hanım rolünde değilim."

"Eh, olursa ne yapalım?"

Ömer Abi, o, ben; kahkahalarla gülmüştük.

Sonra, birbirimizin yanaklarından öptük: İyi geceler. İyi geceler...

Ayrılışın kederli-neşeli durağı. O ev, onlar, yattığım oda, başucumdaki çalar saat içime müthiş bir dinginlik, geleceğe güven duyguları vermişti. Sanki, birkaç saat sonra tehlikelerle dolu yollara düşecek ben değildim. Bir dakika bile uyuyamam sanıyordum; tam dört saat deliksiz uyumuşum. Saatin ziliyle uyanabildim. Zil sesi durdu ve evde artık çıt yok. Onlar orada, hemen bitişiğimdeki kapının gerisindeler. Kulakları bende, bek-

liyorlar. Gece geldiğimi, sabah gittiğimi unutmaları gerekiyor. Uyuyormuş gibi yapıyorlar.

Kapıyı usulca örtüp çıkmıştım. Sokakta, başımı kaldırıp camlarına baktım. En ufak bir sarı ışık yok. O renk yok. Kar yağıyor. İşte, buna yakın bir sıklıkta. Camın gerisinde, perdelerin arkasında bekliyorlar. Ev derin bir uykudaymış gibi yapıyorlar. Dönüp bir kez daha baktım. İki tül arasından Aysel'in yüzünü seçer gibi oldum. Belli belirsiz. Galiba bana el salladılar.

Herhangi bir gün gibi ayrıldık. Bunu iyi başardık. Ayrılışı. Fakat, yeniden buluşmayı? Hayır, onu hiç iyi başaramadık. Buluşmanın "herhangi bir şey" olması gerekmiyordu. Özel, olağanüstü bir gün... bir zaman...

Engin (sevecen):

Ayak bileğin şişmiş?..

Aysel (aldırışsız):

Eh, evet. Ne olsa yıllar... Yaşlılık.

Yaşlılık olur mu? Alev yazmıştı. Unutmuşum. Nasıl unuturum? Alev, çok ayrıntılı bir mektubunda yazdı:

"Sevgili Engin,

Şurada birbirinden kopmayan, birbirinin izini yitirmeyen kaç arkadaş kaldık ki? Bütün iyi, güzel birliktelikler tek tek solup gitti sanki. Ne zaman koyu umutsuzluklara kapılsam, Aysel Hocamızın neşesine bakıp kendimden utanıyorum. Bu utançla toparlanıyorum. Her akşam kolu kanadı kırık olarak çıktığım üniversiteye ertesi sabah, haydi belki çocuklara minik de olsa yeni bir şeyler öğretebilirim, diye gidiyorsam, inan ki en yakınımdaki örnekten, Aysel Hocamızdan aldığım güçle oluyor bu. 'Arayış, şekerim' dedi bana geçen gün, 'arayış... Hayatımızın tek anlamı da, tek gerçeği de bu.' Oysa, incelemelerinden ötürü dün onu alkışlayanların bugün çevresini nasıl boşalttıklarını görsen! En çok bundan utanıyorum Engin.

Bana yazdığına sevindim. Lütfen arasıra yaz böyle. Çok azaldık. Altmış sekizlerin o diri heyecanını nasıl özlüyorum bir bilsen! Gerçi hiçbir zaman senin kadar inançlı olamadım. O günlerin devingenliğine de hep bir dolu sorularla yaklaştım. Hâlâ da, kafasındaki her soruya en az ikiz doğurtan Alev'im. Vıdıvıdıcı, kuşkucuyum. Yine de, geçmişte kafamı oyan soruların bir anlamı vardı. Bugün de hâlâ arayışlardayım, ancak bu arayışlarımın içinde yaşadığımız şu toplumla herhangi bir bağı kalmamış gibi bir duygu var içimde. Gittikçe soyutlaşan sorular. Fikirler... İnsanımızdan gittikçe uzak düşüyorum anlayacağın. Bunu işitmekten hiç hoşlanmayacaksın, biliyorum. Ama kendime yalan söylemeyi bir becerebilseydim, sana yalan söylemem de çok kolay olurdu.

Aysel Hocamıza saygım büyük. Onun o, hiç eskimeyen coşkusuna hayranım, fakat zaman zaman kendisine çok şaştığımı da saklayamayacağım. Bazan, ayakta durabilmek için bir oyun oynadığından bile kuşkulanıyorum. Evet, ayakta. Çok güzel direniyor. Aydın olarak ayrıcalıklı bir yere yerleşmekten de özenle kaçınıyor. Ama biliyor muyuz, ne pahasına?

Belki işitmişsindir, bir kaza geçirdi. Ayağı, omzu alçıya alınıp da hareketten yoksun kaldığı gün, bir an için de olsa, bakışlarına çöreklenen korkuyu anlatamam sana. Herkesin başına gelebilecek bir şeyden neden bu kadar korktu dersin? Oysa işte, o kadar da yalnız değil. İzin verdiği oranda Üner, ben, yazar dostu, birkaç yeni öğrencisi hep yakınındayız. Aysel Hocamızın bakışlarında yakaladığım bu korku, o gün bugündür beni çok düşündürüyor. Salt, elden ayaktan düşme korkusu değil bu bence. Hayatı hep anlamlı kılmaya çabalarken, Cyrano gibi, anlamsız bir biçimde yokolma, silinip gitme korkusu.

Yine abarttığımı düşünebilirsin. Fakat ben Aysel Hocamıza salt hoca gözüyle bakamadım ki hiçbir zaman. Onda, bir kuşağın, o kuşaktan bir avuç insanın hem onurlu, hem çok acıklı-gülünçlü serüvenini görüyorum. Yanılıyor muyum?"

Ona ne yazmıştım? Elbette yanılıyorsun Alev. Bunu, ister bir kusur olarak al, ister bir olumlama olarak; fakat Aysel tektir. Ya da benim için öyle. Başka türlüsü olanaksız.

Hayır, Alev'e yanıtında yazdığı bunlar değil. Hattâ, bir yanıt verdi mi, şimdi bunu bile anımsamıyor. O sıralar, hayatın o kadar katı gerçekleriyle yüzyüze idi, dağılışın yol açtığı boşlukta öylesi savruluyordu ki, Alev'in soruları, yorumları, hepsi bir hiçti. Hiç. Şimdi ise, bu mektubu neredeyse satır satır anımsıyor: "Aysel Hocamızın bakışlarına yerleşen korku... Salt elden ayaktan düşme korkusu değil bu bence. Hayatı hep anlamlı kılmaya çalışırken, Cyrano gibi, anlamsız biçimde yokolma, silinip gitme korkusu..."

Kılıç yerine, kafaya indirilmiş bir odun.

Petra:

"Seninle bir tarih bağım yok. Onun için, tensel heyecan dışında, belli bir duygu heyecanı yok. Gövdenden, sana dokunmaktan hoşlanıyorum."

Dürüst olunca, kırıcı olmak da kaçınılmaz. Petra'nın her sevişme ardından buna benzer şeyler söylemesi kırıcı. Gentofte'de Aysel'e işi bitmiş biri olarak bakmamış mıydın? Dürüst ol. Yeni Yankılar ödülleriyle avunmaya çalışan, ülkesi için hâlâ bir şeyler yaptığına inanmak zorunda biri. Cumhuriyet'in ilk idealist kuşakları. Zamanın ardından en hızlı koşabilenleri bile, önünde sonunda başına yediği bir odunla... Alev'in o gözlerde yakaladığı korku bu olmalı.

Fakat Aysel tektir Petra. En azından benim için öyle. Onunla bir tarih bağım var. İnsanın dostları olur, sevgilileri, tanışları, akrabaları olur. Hattâ yoldaşları. Ama zamana dayanan tek ilişki, bir an için, bir gecelik bile olsa, hepsini birden kapsayan ilişki. Yanımdan geçip gittiğim, tanıdığım an'da sırtımı döndüğüm Cemal bile... Onu anlıyorum. Seni hiç anlamıyorum Petra.

Dünyaya nasıl bir çocuk getiriyoruz biz? *Tarihi yapan el, seni de yapıyor...*

Duruyor. Derin derin soluklanıyor. Hep, gerçekler deyip durdum. Ama gerçeklerin arkeolojik kazılar istediğini de sık sık unuttum. Kim söyledi bunu? Nerede okumuştum?

Düşünüyor, bulamıyor.

Bir tren düdüğüyle irkiliyor. Tren, ormanın kıyısından donuk ışıltılarla geçiyor; kalın bir tül perde gerisinden akarak, geçtiği yerleri hızla geride bırakıyor.

Cemal'e rastlayışında, yerli yerinde sandığı bütün düşünce ve duygularını altüst eden bir yan var. Tren geçip, ortalık yeniden aynı sessizliğe bürününce içinde bulunduğu durumu apaçık algılıyor. Dr. Bernt'in çağrısına uyup da buraya adımını attığı an'dan beri, açıkçası Cemal'i o acınası durumunda gördüğü zamandan beri, beyninde, yüreğinde boy gösteren kargaşa. Geçmişle ilintili her şey sürekli değer değişimine uğrayınca, şimdiyle, gelecekle ilgili her şey de aynı değer değişimine uğruyordu. Cemal'den nefret etmesi gerekiyor, fakat edemiyor. Aysel'le yaşanmış geçmiş güzellikler, o uçsuz bucaksız güven, hattâ, aşk, bir türlü bugünün malı olamıyor. Ona değgin her anı, hem kendine olduğundan fazla yücelikler ediniyor, hem her yüceliş yaşanan zamanla ufalanıyor; büyük duygu patlamalarına kuşku ve sürükleniş eşlik ediyor. Bir müzik parçasının kreşendoları ardından boy gösteren ağır aksak bölümler gibi. Artık şimdiki Aysel'den nasıl bir güç edinebilir ki? Yorgun bir gövde, yorgun bir yürek hayatta hangi dinamik rolü oynayabilir, Aysel, hayatın kederine hangi neşeyle karşı koyabilir? İşte, tükenmişliği örtbas etmeye çalışan söz bolluğu ağzında, işte çenesindeki minik ak kıl, işte aralarına giren uzaklık, işte hafif aksayarak otobüs durağına doğru gidişi onun. Uyduruk ödüllere, değer ölçüleri günlük siyasaya göre değişen başarılara "evet" deyişler...

"O tektir" demişti az önce, hemen hemen yüksek sesle. Aysel'in tek ve farklı kalmasını öyle istiyordu ki, kantinde onu telefonla aramaya kalkışıp da, yanıt alamayınca için için sevinmişti hattâ. Demek umutlu değildi? Yanıt alsaydı, ne olacaktı ki?

Aysel:
Aaaa, sen misin Engin? Nasılsın?
Engin:
Fena değil. Sen nasılsın?
Aysel:
İyi. Ne olsun, çalışıyordum işte. Hava çok soğuk. Odun sobası burayı pek iyi ısıtmıyor. Ben de elektrik sobasını taktım fişe. Fakat bu kez de ikide bir sigorta atıyor.
Engin:
Neden bir gazsobası almıyorsun? Şimdi çok iyileri var.
Aysel:
Var, evet. Gelecek kışa alırım belki. Orası daha soğuktur herhalde?
Engin:
Sorma... Sorma... Ne çalışıyordun?
Aysel:
İşte, geçmişteki aydın intiharlarını inceliyorum. Geleceğin başkaldırı nedenleri ne olacak acaba diye...

Karlara bata çıka geri dönerken, bu konuşma gerçekten olmuş gibi yüzünü buruşturuyor: Hayata değil, ölüme açılan, hayatın günlük sorunlarına değil, geçmişin bitmiş şeylerine eğilen bir inceleme kimi ilgilendirir ki?

Yeni gençliğin sorunları, boş alanların kullanımı, hayatı savunma biçimleri ya da nükleer çağın değerleri gibi doğrudan yaşanan hayata ilişkin araştırmalardan sonra Aysel'in böyle birdenbire ölümlere yönelmesi...

Ansızın, karşıda ışıkları sarı sarı yansıyıp duran hastanede hastaların ruh sağlıklarını yitirmelerindeki nedenlerin bulgulanması ile aydınların gelecekte hangi nedenlerle intihar edebileceklerinin araştırılması arasında hiçbir fark bulunmadığını anlıyor: Ölümün soyutluğu, ilkağızda insana geri dönülmez bir şey üstünde boşuna zaman harcanıyormuş düşüncesi verebiliyor. Hayatın günlük, katı gerçeklerini yakından yaşarken, ormanlarda bir tür mantarın tükenişinden aşırı tedirgin olanları ciddiye almayabiliyoruz. Kurtarılacak hayatların hangi yarına armağan edileceği, yaşanan zaman içinde bizi hiç mi hiç ilgilendirmiyor. Bunu, bu gerçeği görmek, o gerçeğe inanmak anlamına da gelmiyor. Aynı nedenle Aysel'in son araştırmasına dudak büktüm. Bu incelemeyi salt, onun yorgun hayatının çağırdığı bir "kaçış" olayı olarak aldım. Önü kapalı bir durağa niçin yolalındığı bilinmezse, önü açık bir hayat nasıl savunulabilir ki?

Az önce, hurdanın başındaki Cemal'e sırtını dönüp yürümüştü. Öç duyguları törpülenmişti, ama içinde ona iyi gelebilecek herhangi bir katkıda bulunma isteği de yoktu. Dr. Bernt, bunu sezmişti. Üstelememişti.

Adımlarını sıklaştırıyor: Benim için Cemal olan şey, onun için bir ruh hastalığı. Milyonlarca yüzü olabilen, yani artık belli bir yüzü bulunmayan şey. Tanıdığım günden buyana Dr. Bernt'in kılı kırk yarışlarına da, Aysel'in son araştırmasına ilgisiz kaldığım gibi, ilgisiz kaldım.

Sessizlikle çevrelendiği şu dingin ortamda, arkeolojik kazısından ortaya çıkan sonuç bu oldu: İtiraf et ki sen bilimi ancak an'lık çözümleriyle bilimden saymışsın Engin. Aysel'i de, hayatın günlük gerçekleri ortasında omuz omuza iken, bilimsel araştırmaların Aysel'inden çok daha fazla önemsedin, sevdin, ancak o an'larda gerçekten taptın ona. Renkler soluklaşıp, günlük hayatta hemen yeri olmayacak biçimde dibe çekildiğinde ise, o kadar

önemsediğin bu insan bile değerinden azalttı senin gözünde. Kendi üstün körlüğünü, derinliklerin de ölçüsü yapıp çıktın.

Adımlarını biraz daha sıklaştırıyor. İçinde bir gecikmişlik duygusu: Aysel'i yeniden aramalıyım. Sonra da Dr. Bernt'i bulup Cemal'i görmeye gitmeliyim. Ona, Cemal, demeliyim, Cemal...

Bu adı içinden geçirirken, sesinde ilk kez insanca tınlayışlar yakalıyor.

Dingin yağan karın altında artık hemen hemen koşarak lojmanların yanına varıyor. Dr. Bernt'in oturduğu kata çıkıyor, onun verdiği anahtarla kapıyı açıyor; üstünü başını silkelemeden dosdoğru telefonun başına gidiyor. Aysel'in numarasını bir kez daha çeviriyor, bekliyor:

Alo, Aysel? Gentofte'de kolumu boynuna atmalı ve sana şunu söylemeliydim: Ne kadar güzelsin. Çünkü orada, yıllar sonraki o ilk buluşmamızda hiç olmadığın denli güzeldin. Hazanlarda yapraklarını döken, ama özsularını yeni bir bahara saklı tutan ağaçlar denli güzel...

İç sesinin bu tınısından da hoşlanıyor. Sözcükler bir müzik parçası gibi akıyor sanki.

Bekliyor: Aysel, şimdi açacak telefonu. Ben böyle diyeceğim. Şunu da: Ölümünde hayatı barındıran bütün yüzler güzel Aysel. Çıplak ayağının parmaklarıyla boşluğa bir şeyler yazan delikanlı ne kadar güzeldi bir bilsen! Gözümün önünden hiç gitmeyecek. Orada yanımda oturuyor ve çabuk çabuk konuşarak akşamın kederini savuşturuyorsun. Bir ölüm an'ını hayata bağlamaya savaşıyorsun. Bu güzelliğini hiç unutamam.

Aysel ne yanıt verecek? Neşeli neşeli gülecek:

Senin gördüğün güzellikler yalnız sanatta var, diyecek. Senin güzel bulduğun her şey, senin gözünün çizdiği tablolar, diyecek.

Bekliyor. Öteki uçta zil uzun uzun çalıyor. Bekliyor. Aysel'in telefonu yine yanıt vermiyor.

Gözünün çizdiği güzel tabloları boynuna asmış, içinde kendi uyumunu bulan o müzik, eğlenti salonunda Dr. Bernt'i aramaya gidiyor: Saat henüz on dokuz. Gece Aysel'i yeniden ararım. Ömer Abi'yi de aramalıyım. Ayşen'i sormalıyım. O zamana dek elimi Cemal'in omzuna koymuşumdur. Ona, Cemal, demişimdir, Cemal, kardeşim... Bak, yabancısı olduğumuz bu kentte de insanlar akşamları ışıklı yerlerde toplanırlar, yer, içer, müzik dinler, sohbet ederler. Birbirlerini tanımaya çalışırlar. Biz de çıkalım mı? Daha ekonomik olsun ve daha çok insanı, daha iyi tanıyalım diyorsak, kitap okuyalım. *Venedik'te Ölüm*'ü okuyalım mı? Ya da *Savaş ve Barış*'ı okuyalım. Anımsa. Aysel Hoca bize bilimi hep edebiyatın eşliğinde anlatır. "Bilmediğiniz bir insan hayatını nasıl kurtarabilirsiniz ki?" der. "Kendi hayatını yaşayamayan, başkalarınınkini de öldürür." Düşüncelerle hayatın somut gerçekleri birbirini tutsun diyorsak, düşünceleri hayatın içine sürmeliyiz. Tarlayı sürer gibi yani. *Kırmızı ve Siyah*'ı okuyup bitirdim. Sen de oku. Sonra konuşalım, olur mu?

Cemal'le hiç de böyle konuşmadılar. Ne kendisi, ne öteki arkadaşlar: Onu ittik. İtip karşı olduğumuz adamların eline teslim ettik. O günler biz çoktuk, Cemal'ler azdı. Çoğalmalarında bizim de biraz payımız yok mu acaba?

Eğlenti salonuna giden ince yola sapmadan önce, hastanenin önündeki kalabalığı seçiyor. Üstlerine kalın pelerinler almış hastabakıcılar oradan oraya koşuşturuyorlar. İriyarı iki hademe bir sedye taşıyor; sedyeyle birlikte küçük kalabalığın arasına dalıyor, görünmez oluyorlar. O ışıkta hastanenin önü, gitgide yakın plana gelecek bir film sahnesini andırıyor.

Hemen hemen aynı kılıklara bürünmüş, biri ötekinin tıpkısı insanlar arasında Dr. Bernt'i ve arkadaşlarını seçmesi kolay olmamıştı. Ama ötekiler kendisini hemen seçiyorlar.

Dr. Bernt, gözlük camları buğulu buğulu, iki elini çaresizlikle iki yana açıyor; yüzünden, bakışlarından derin bir keder taşıyor.

Birkaç saat önce parktaki şezlongda gördüğü çıplak ayaklı delikanlı, gözlerinin önünden bir kez daha, hızla geçiyor. Bir ölüm duygusu. Ortada bir ölüm varsa, sanki yalnız ona yaraşacak. Güzel bir ölüm düşlenebiliyorsa, bu mutlak onun ölümü olacaktı...

"Herkesin eğlenti salonunda toplandığı bir sırada, hastalardan biri kendini üst kat penceresinden atmış" diyor Dr. Bernt.

Kalabalık aralanıyor. Hastabakıcılar ölüyü sedyeye almışlar, üstüne mavi battaniye çekmişler; içeri götürüyorlar.

"Kim?"

Yanıtı işitmekten korkuyor. Cemal olmasın! Hayır, ölümü öylesi yakıştırdığı güzel delikanlı da olmasın. Hiçbiri olmasın.

Kızıl sakallı:

"Yaşlı bir kadın" diyor. "Ne garip, hayata yeniden katılabilmeyi en çok o isterdi. 'Buradan çıkar çıkmaz dansa gideceğim. Yeni bir sevgilim olacak.' Böyle derdi."

Viking torunu usulca gülüyor. Öteki, çilli yüzlü farmakolog hep susuyor, yere bakıyor. Kalın ve gitgide daha soğuk yağan kar, ölümün izlerini hemen örtüyor.

Küçük kalabalık dağılıyor. Bir bölüğü yeniden eğlenti salonuna doğru yöneliyor.

Dr. Bernt, koluna dokunuyordu:

"Haydi gelin, kasabaya gidelim. Orada bir şeyler içelim. Değişiklik olur."

"Bir dakika."

Beride, duvarın dibinde Cemal'i görmüştü. Baktığı yöne bakınca Dr. Bernt de görüyor onu. Cemal, sıkıca giyinmiş, oracığa çömelmiş, kollarını sakin sakin göğsünde kavuşturmuş, öylece duruyor.

Yanına gidiyor, elini onun omzuna bastırıyor:

"Cemal?"

Cemal, bakışlarını ona kaldırıyor. Üzgün üzgün, "Ne can bir kadındı, bilseniz" diyor. "Onunla dansa gidecektik. Sözvermiştim. Giyinip gelmiştim işte..."

Az önce dışardan seyrettiği trenin içindeler şimdi. Ormanın yanından geçen demiryolu, kasabayı çevre köylere bağlayan yolmuş. Dr. Bernt, bu havada arabayı almanın akıllıca olmayacağını söylemişti.

Elektrikli trenin içi ılık, aydınlık. Sıralarda oturan tek tük insanlar.

"Sabahları tıklım tıklımdır" diyor Dr. Bernt, "akşamları da kasabadan dönüşlerde."

Sonra, gidecekleri yer üstüne bilgiler vermeye başlıyor. Onu dinler görünüyor: Biri ötekinin aynısı kasabalar, küçük kentler. Bir tren istasyonu, bir alışveriş merkezi, bir küçük alan, bir kilise, donuk ışıklı bir iki barla bir otelin, otel olduğunu elevermeyen kapalı yüzü...

Karşı sırada oturan kadına takılıp duruyor gözü. Blucininin üstüne geçirdiği kaba, kalın, gocuk gibi şeyi, içeri girer girmez çıkarmıştı. Kolsuz, göğsü cömertçe açık, el kadar kırmızı bir fanilayla kaldı. Şimdi, bir bacağını ötekinin üstüne atmış, elindeki dergiyi karıştırıp duruyor.

Gözü ona takılınca, Petra'yı düşünüyor; rahat, gevşek oturup kalkışlarını, odadan odaya çırılçıplak dolaşışlarını, gittikçe kaba-

ran karnını... Petra'nın dik, sağlıklı gövdesini özlüyor. Dr. Bernt, karşılarındaki genç kadından, onun sutyensiz, özgür göğüslerinden hiç habersiz duruyor.

Petra'yı özlüyor: Ama ne kadar mekanik bir istek bu. Susamak gibi, canım bir kadeh içki istiyormuş gibi. Yasaklanmamış herhangi bir şey. Ne tuhaf, insan hakları, göçmen hakları, nükleer silahlanmaya karşı yürüyüşlerimizde de ülkemdeki karşı koymaların heyecanı yok. Duygunun değil, mantığın buyruğu...

Ve yine Aysel. Bu akşam sık sık o: Öğrenci yatağımda hocamla sevişmem... Ne kadar çoksesli, çokboyutlu bir sevişmeydi.

Eziklikten, utançtan ve korkudan gurura, yiğitliğe, büyüklüğe ve övünce sürekli değişen, birinden ötekine geçişlerle, görkemli bir senfonik müziği dinlercesine değil, yaşarcasına; o müziğin ta kendisi olarak... Bir daha yinelenemezdi. Sanki yinelenirse büyü bozulacak. Kozmik bir an. Kaosun ardından gelen denge ve uyum. Evrenin oluşumu gibi bir şey değil miydi bu? Gerçekten yinelenemezdi. Aysel, yeniden olamayacak olanı sezgiyle mi bulmuştu, bilgiyle mi? Bunu zaman zaman sorup durmuştu kendi kendine. Fakat işte, bu türden bir ilk deney, insan hayatının nasıl da takıntısı olup çıkıyor.

Sonra, bütün kadınlar eksik, bütün sevişmeler, aşklar, dostluklar eksik.

"Evli misiniz doktor?"

Nedense, bu tepeden inme soruya ikisi de gülüyor.

"A, evet, evet, evliyim" diyor Dr. Bernt. "İki de çocuğum var. Neden sordunuz?"

Sıkılıyor. Kekelemeye başlıyor:

"Bilmiyorum... Özür dilerim. Cemal'e rastladıktan sonra, kimbilir, onunla başka bir anlamda da aynı konumda olma korkusu belki. Gözleyen ve gözlenen. Doktorla hasta... Öyle ya, mesleğiniz dışında hiçbir şey bilmiyorum hakkınızda."

Dr. Bernt, yine gülüyor:

"Özel hayatım yok ki. Hayatım bu işte, gördüğünüz... Ha, sahi, karım ve çocuklarım Leiden'de otururlar. Arasıra buluşuyoruz."

Pencerenin dışındaki puslu seyrek ışıklar gitgide sıklaşıyor. Karşılarında oturan genç kadın, dergisini katlayıp çantasına koyuyor, koltukaltlarını cömertçe gösteren geniş, rahat hareketlerle gocuğunu giyiyor yine.

"Geldik" diyor Dr. Bernt. Kalkmadan önce ekliyor:

"Siz de, ben de hastam olmadığınızı biliyoruz. Kendinizi Cemal'in yerinde görmeniz için hiçbir neden yok. Tam karşıtı, belki de birlikte bir yardımımız dokunur ona. Hastanın geçmişi hakkında ne kadar çok şey bilirsek, o kadar iyi. Doğrusu, onu tanımış olmanız beni şaşırttı."

Yine gülüyor:

"Sakın, sandığımdan da yakın bir tanışıklığınız olduğunu söylemeyin bana?"

"Bir zamanlar onu öldürmeyi bile düşünmüştüm. Az önce ise, kendini pencereden atan hastanın Cemal olmasını istedim mi, istemedim mi, pek bilemiyorum. İstemedimse, onun için fazla güzel bir ölüm olur, diye düşünmüşümdür."

Dr. Bernt, sessiz kalıyor. Tren minik bir sarsıntıyla duruyor.

Girdikleri bar, bahçeli bir evin oturma odasını andırıyor. Köşedeki ocakta büyük bir ateş yanıyor. Yumuşak ışıklar, çığırtkan olmayan bir müzik. Barda şişman bir adam var. Servisi karısı yapıyor. Pencere önlerinde rahat sedirler, sedirlerin önünde ise, masif tahta masalar... Masaların hemen hepsi dolu, yine de ortalıkta kalabalığın uğultusu bile yok. Öyle ki, dışarda yağan ve durmadan camlara biriken karın sesi bile, biraz kulak verilse, işitilebilir.

Şarap içmeye karar vermişlerdi. Dr. Bernt, barın sahibini iyi tanıyor. Karısı, eski bir Fransız şarabı açmıştı.

Şimdi ne önemi var, Engin pek bilemiyor, ama doktor hâlâ merak ediyordu. O da, Cemal'in hayatı üstüne bildiği ne varsa, hepsini anlattı. Bu arada, ister istemez kendi hayatından da parçalar... Aysel'i hep ve öncesiz sonrasız kendine saklamak isterdi. İkinci kadehler biterken en çok ondan söz ettiğini ayırt ediyor. Ama artık özel bir ilişki anlamında değil. Bir ülke, bir tarih parçasını anlatır gibi.

İşte yine: Aysel, Gentofte parkının kapısından otobüs durağına doğru yürüyor. Şiş ayak bileği üstünde hafif aksayarak. Kırmızı hırkası, geniş yüzlü hantal sandalları... Kimse, birkaç gün sonra onun, bir yığın yabancı bilim adamı karşısında, insanlarda ve toplumlarda boş alanların kullanımı ya da nükleer çağın değerleri üstüne önemli konferanslar vereceğini aklına bile getirmezdi.

"Ülkemin bir avuç aydını, onca itilip kakılmalara karşın, hâlâ direniyor, hep de direnecek, biliyor musunuz doktor? Bunu bugün sizlerin tasavvur etmeniz bile olası değil."

Sözünü böyle bağlıyor.

Sonuçta bundan kendine bir övünç payı çıkarmış olmalı. Sesi, gençlik yıllarının militanı gibi tınlamıştı.

Dr. Bernt de, bir an sessiz kalmış, sonra mırıldanmıştı:

"Ama sizin hayatınız da büyük bir direniş örneği. Bu gücü nereden alıyorsunuz, bilmek isterdim."

Kendi payına düşen bu övgüden rahatsız oluyor. Yüzünü buruşturuyor: Bu bakışın altında ne büyük bir küçük görüş yatıyor! Buralarda en çok bu nedenle onur kırıklığına uğruyorum.

Kendi kendine övünmeye hak buluyordu da, ayrı dünyadan insanların şaşkınlık göstermesine katlanamıyordu. Gerçekten anlaşılmayan bir şeyin, gerçekten alkışlanıp desteklenmesi mümkün mü?

Parmağını yarı şaka, yarı ciddi Dr. Bernt'in gözüne sallıyor:

"İyi bilirsiniz doktor, çocuklar kendilerine çocuk gözüyle bakılmasından hoşlanmazlar. Cemal'in ne yollarda kullanıldığını anlattım size. Onun hayatından ve hastalığından çıkaracağınız sonuçları bilimin neresine yerleştireceksiniz bilemiyorum, ama en alçakça, en bayağı yollara başvurularak yok edilmeye çalışılanlar, sadece en doğal olanı yapmak, aklın yolunda onurla yaşamak istediler. Bu da, özellikle sizlerin tarihlerinizin yabancısı olmamalı."

Gülerek başladığı sözünü hırçınlaşarak sürdürmüştü. Dr. Bernt:

"Kendinizi sürekli savunu halinde tutuyorsunuz. Hep gerginsiniz" diyor hınzır bir gülümsemeyle. "Bence bütün insanların, doğum ve ölüm gibi, çok ortak bir yanları daha var; hiçbir koşulun farklı kılamadığı bir yanları. Tarihte hiçbirimizin gerçek bir başkaldırısı olmadı. Özgürlükler hep belli sınırlar içinde arandı. Özgürlük diye, din değiştirildi, tarikat değiştirildi, tiran değiştirildi. Bu sınırlar içinde ileri geri oynamalar uygarlık-ilkellik, kölelik-özgürlük sayıldı. Bu sınırın dışına çıkanlar, kendilerini gerçekten özgür kılanlar yalnızca sanatçılar ve deliler. Onlar dışında kimse, yönetenin dayattığı sürü hayatlarının güvencesinden yoksun kalmak istemiyor. Yönetilmek rahat. Bu kolayımıza gidiyor."

Onun sözünü kesmek, karşı koymak istiyor. Fakat doktor, herhalde şarabın da etkisiyle, soluk almadan konuşuyor şimdi. Bakışlarında gitgide bir şeytansılık:

"Bugünkü hayatlarımızın Ortaçağ hayatından hiçbir farkı yok. Yine rahipler, yine tilmizler, yine cinayetler... Farklı olan yalnızca araçlar ve gereçler... Özgürlük bilinci denen bilincin çok yükseldiğini sanıyoruz. O kadar yükselmiş bu bilinç, nasıl oluyor da, hem de bu kez seve isteye, yani gerçekten kendi isteğiyleymiş

gibi, kendini şu rezil para ve tüketim dünyasına prangalatıyor? Ha, bana çıkar ilişkilerinden söz açacaksınız. Bu ilişkileri kuranlar mı özgür sizce? Herkes kendine bir efendi seçiyor. Kendisi, yalnız kendisi olmaktan korkuyor."

Özgürlüğü salt yaratıcılara ve delilere özgü olduğunu söyleyen doktor, bir deli mi yoksa? Her deli gibi, söylediklerinin kimisinde gerçek payı var elbet, ama bu kadar bir reddediş, böylesi bir hiçseyiş...

"Size katılmam olanaksız. Doğanın kölesi ilkel insandan, doğaya egemen insana geldik. Dünyaya, hiçbir şey değişmemiş gibi nasıl bakarsınız?"

"Doğanın da, kendimizin de tepesine yeni efendiler diktik. Özde değişen bir şey yok."

Doktorun içten olabileceğine inanmıyor:

"İnsan özgürlüğü açısından hiçbir ilerleme görmüyor, dahası bu konuda yarın adına da hiçbir umut taşımıyorsanız, araştırmalarınızı onca titizlikle nasıl sürdürebiliyorsunuz?"

Dr. Bernt, hıçkırığa benzer bir kahkaha savuruyor:

"İşim bu! İşimin kölesiyim de ondan."

Önündeki yarım bardak şarabı bir dikişte içiyor. Hıçkırığa benzer gülüşü de, şarabını böyle bir dikişte içişi de keder verici. Adamcağız, yarım saat önceki intihar olayından etkilenmiş olamaz mı? Sağaltmaya çalıştığı kimseler, kendi kurtuluş yollarını kendileri seçince işte, bir an için, çabalarının, araştırmalarının boşunalığı duygusuna kapılmış olamaz mı?

Üsteliyor:

"Ayrıca, NFE'de de faal üyesiniz. Niçin?"

"Hayatta kalıp, gönüllü kulluğumuzu sürdürebilmemiz için."

Hayır, buraya şu şarabın başına, böyle bir soru-yanıt oyunu oynamak üzere oturmuş olamazlar. Her şey gittikçe anlamsızlaşıyor. Doktorun çağrısını başlangıçta doğal, basit bir çağrı saymıştı.

Adam şu söylediklerini Viking torununa ya da çilli farmakoloğa falan da söyleyebilir pekâlâ. Söylemiştir de. Birbirlerini dinlemiyorlar mı yoksa?

İşte artık, açık hesaplaşma an'ı gelip çattı:

"Peki, Gentofte'de benimle niçin ilgilendiniz? Beni buraya neden çağırdınız? Ne bekliyorsunuz? Haydi doktor, benimle yüzleştirerek Cemal'e bir test uygulamayı düşündüğünüzü söylemeyin sakın."

Dr. Bernt, bardağına yeniden şarap dolduruyor. İçiyor, susuyor. Bardakilerden birçoğu kalkıp gitmiş. Müzik durmuş. Dışarda lapa lapa yağan karın sesi şimdi hemen hemen işitilebiliyor. Ortalıkta biri, terliklerini sürüyerek sinsi sinsi dolanıyormuş gibi. Bu adam da, bu gamlı kar sesi ortasında böyle susup duracak mı?

Üsteliyor:

"Neden doktor?"

Karşısındaki, akıllı, hoş bir gülümsemeyle gülümsüyor:

"Canım, kötü yazarlar gibi her şeye bir yanıt bulmamı beklemeyin benden!"

Yüzündeki, bakışlarındaki şeytansılık silinmiş. Zaman zaman üstüne çöken o meleksi hal de yok artık. Meleğin de, şeytanın da sivrilikleri budanmış, biri ötekinin içinde erimiş, insana benzer biri, şarabını dünyanın bütün zevklerini tadıyormuşçasına içiyor. Ona şu an duyduğu yakınlığı bir kez de Gentofte'de duymuştu. Kobaylarının çevresinde merakla dönüp dururken, salt deney peşinde, makineleşmiş biri olmadığını duyduğu saatte.

Elini uzatıyor, doktorun koluna dokunuyor:

"Peki ama, hiç değilse Gentofte'deki yaşlı kadının elini tam kırk beş dakika boyunca, o kadar sevgiyle, sevecenlikle neden tuttuğunuzu söyleyin."

Gözlük camları mı buğulandı, ona mı öyle geliyor?

"Tuttuğum onun eli miydi bakalım? Yoksa kendi elimi mi tutuyordum? Bak Engin, ben başkalarının korku nedenlerini araştırırken, her zaman kendi korkularımı buldum."

... Bu adamdan ürküyorum Aysel. Umutlarımı elimden alıyor. Yarın düşüncesini yok ediyor. Beni etkilemeye başladı. Bundan korkuyorum. Hiçbir şeyin değişmediğini, insanoğlunun kendine hep yeni efendiler arayıp bulduğunu, özgürlüğe sahip kişilerin yalnızca sanatçılar ve deliler olduğunu söylerken, ister istemez kendi kendime sordum: İnsanlık çocuklarına çok renkli, fazla hareketli olduğu kadar da çok kırılıp dökülmüş, yaşlı bir dünya bırakmıyor mu acaba? Özgürlüğü hep verili sınırlar içinde arayıp durduğumuz bir gerçek mi? Korkuyorum Aysel. Önü sonu belirsiz bir suyu yüzerek geçerken korkmadığım denli korkuyorum. Haftanın iki günü dayanışma derneğimize gidip geliyorum. Orada, henüz eskitilmemiş yarınları için savaşanlarla birlikteyim. O zaman kırkında, hâlâ bin dokuz yüz altmış sekizlerin beni olarak buluyorum kendimi. Hâlâ daha ne kadar sınırlı istekler... Ekmek özgürlüğü, istediğin yerde çalışabilme özgürlüğü, kendi ırkını, rengini, kültürünü yaşayabilme özgürlüğü... Buradakiler bunları isteyebilmeyi öğrenmekten bile ne kadar mutlular! Papanın arabasını kara mürekkeple boyamayı, kendi kültürlerini yok sayanların kapılarına kara çelenkler bırakmayı öğütlüyoruz. Ayrılıkçılığa karşı herbirimiz elimizde birer pankartla caddeler boyu yürüyoruz. 1 Mayıs'lar kutluyoruz. Burada, bütün bunların özgürlük olduğunu düşünüyorum. O dayanışma ortamında kendimi hâlâ çok genç duyuyorum. Yarına umutla bakabiliyorum. Ama bir an, bir durakta beklerken, bir yolculuğa çıkmışken, sessiz kar altında yürürken, çoğu kez uykumun arasında ya da işte Dr. Bernt gibi inançsız bir adamın karşısında, böyle an'lık çakımlarda, bütün bunları zamanın ne kadar dışında kalarak yaptığımı-

zın bilincinde oluyorum. Üstelik çok parçalanmış, fazla karışık bir zaman bu. Bu kadar parçalanmış bir zaman gerçeğini doğru kavrayamamaktan, en çok bundan korkuyorum Aysel. Elimi tut ve söyle: Bugünün insanı, kendi gerçeğini kum taneciklerine dönmüş, bunca ufalanmış bir zamanın ortasında nasıl tam kendi gerçeği olarak kavrayabilir? Az önce doktora, "ilerleyiş" dedim. İlerleyişi yadsımasına öfkelendim. Fakat, çok derinlerde seziyorum, öfkelenmek bir şeyi çözmüyor, "yarın" demek her şeye yetmiyor. Ben hâlâ seni sevdiğim ve sana bağlandığım gibi bir ikinci kişiye bağlanamadığımı anlıyorum. Bu gece, bunu açık seçik bilmek de beni çok ürküttü. Seni, ülkemin, toprağımın, tarihimin en canlı an'ının yerine koyduğumu ayırt edince, kendi gelişimimden söz açmam bile güçleşti. Hayır, altmış sekizlerin günlerinden daha iyi bir gün yaşamıyorum. Arayışlarım Aysel, henüz gerçekleşmemiş bir özgürlüğe özgürlükmüş gibi bakmama yetmiyor. Fakat bunu, ne kadar gizli söylüyorum. Ancak sana fısıldayabiliyorum. Ne kadar ürkek bir fısıldayış bu. Çünkü, Gentofte'deki karşılaşmamız, o kısa zaman parçası, bana, insan hayatında bir kez gerçekleşebilecek o kadar ender birlikteliğin de solup dağıldığını söylüyor. Bana güvenini yitirdin. Sana güvenimi yitirdim mi? Evet, biraz. Birazsa, bu çok şey demek değil midir? Senin uzlaşmasızlığın benim en büyük umudumken... Aysel, galiba sevinçliydin Yeni Yankılar ödülünden. Yarın ülkende de seni alkışlayacaklar. Alkışlıyorlar ve sen belki, "Evet" diyeceksin, "işte yendim. İşte dün armalarımı sökenler, bugün geri veriyorlar onları..." Kim onlar, Tanrım, kim? Hayatlarımızı nasıl kendi istedikleri yönde biçimlendirebiliyorlar? Alıyorlar, veriyorlar... Sizlerse, salt ayakta kalabilmek için...

"Saçmalama Engin. Yalnızca ölülerin düşleri yoktur. Düş yoksa, ne olabilir sanıyorsun?"

Aysel'in sesi kulaklarında çınlıyor. İrkiliyor. Titreyen elindeki şarap bardağından masaya birkaç damla şarap sıçrıyor.

Saçmalayan doktor. Bardağı bu kadar dolduracak ne var? Ne zaman koydu bunu?

"Yine telefon edeceğim doktor."

Kalkıyor. Dr. Bernt, şaşkın bakıyor:

"Benden sıkılıyorsunuz, durmadan bir yerleri arıyorsunuz?"

"Aradığımı yerinde bulamıyorum ki."

Tam masadan ayrılacakken, duruyor. Doktorun buğulanmış gözlük camları altından yanaklarına doğru yaşlar süzülüyor.

Alo? Alo, Petra? Petra, doktor ağlıyor. Şimdi ne yapmam gerekiyor?

Şarabın etkisi geçince, gözyaşları da diner.

Petra'ya telefon açsa, böyle sorsa, alacağı yanıt herhalde bu olurdu.

Petra, dramı sevmez. Duygulara yüzvermez.

"Ne oluyorsunuz doktor? Dramı yalnız biz Doğuluların sevdiğini sanırdım."

"Durmadan birilerini arıyorsunuz. Ne güzel. Benimse karımı, çocuklarımı bile aramak gelmiyor içimden. Ne yararı var? Her şey ezberlendi..."

İki elini masaya dayıyor, doktora doğru eğiliyor:

"Benim içinse her şey yeniden başlıyor sanki. Biliyor musunuz, Cemal'i anlatırken size sözünü ettiğim hocamı arıyorum akşamdan beri. Onunla paylaşmam gereken o kadar çok yeni şey var ki..."

Bir parmağını uzatıyor, çok içinden gele gele doktorun çenesindeki iki damla gözyaşını alıyor. Bu, adamcağızı büsbütün sarsıyor:

"İşte buydu Engin" diyor titrek, buğulu bir sesle, "sizdeki bu çocuksu kıvılcımdı beni çeken. Gözlerinizden taşan bu sıcaklık, Cemal'i hoş görebilmeniz hattâ, gerçek mi, değil mi; bilmek istediğim buydu."

İçinde bir hafilikle, gülümsüyor:

"Ne anladınız peki?"

Doktor, usul usul hıçkırıyor:

"Bilmiyorum... İnanmak güç."

"Siz hiç kimseyi sevmediniz mi doktor? Hani, aklınıza geldiği an'da sesini işitmezseniz ölecek gibi olduğunuz? Kendinizi boşlukta duyduğunuz? Hani, bir kopuşa, şu ha var, ha yok ilişkilere dönüşmesine katlanamadığınız? Bu olmasın, sakın olmasın diye, yeri yerinden oynatabileceğiniz?.."

"Vapurdaki İtalyan genci..."

"Onunla birlikte yaşanmış hiçbir şeyiniz yoktu ki. Bir geçmişiniz. Geleceği de olmayan bir büyüleniş bu..."

Parktaki güzel delikanlının yüzü, bir kez daha, çarçabuk gelip geçiyor gözlerinin önünden. Dr. Bernt'se masaya kapaklanmış, usul usul hıçkırıyor.

Kendinden mi kaçıyor, koskoca adamın hıçkırıklarından mı; bunu pek bilemiyor. Koşarcasına ilerdeki telefon bölmesine doğru yürüyor: Saat dokuz. Artık gece. Artık yerindedir, evindedir...

Ona söyledi: Delirmedim Aysel, çünkü hâlâ hatırlıyorum.

Yine söyledi: Seni, yıllar boyu hiç olmadığı kadar çok düşündüm bu akşam. İyi, kötü, doğru, yanlış; fakat beynimdeki kaos ortasında kendi yerinde duran tek şeysin. Bu kaosu yalnız senin sesinle, senin var olduğunu bilmekle aşabileceğimi hissediyorum.

Sanki, herkesler duysun diye, ta içinden kopan bir sesle haykırdı sonra: Başkalarına bir çılgınlık, bir takıntı olarak gelebilir Aysel, ama ben biliyorum: Sen benim tek sağlam, en sağlıklı yanımsın!

Numaraları çeviriyor: Artık gece. Artık evindedir.

GECE

Burnunun ucuna yapışıp kalmış bütangaz kokusuyla merdivenleri tırmanıyor. Daha ikinci katı bulamadan durup soluklanıyor: Artık şu sigarayı bırakacağım. Tasarladığım roman da bitsin, mutlak bırakacağım.

Bu sözveriş ardından, yeni bir kitaba başlar gibi, hemen yeni bir sigara yakıyor. Dumanı derin derin içine çekiyor: Umarım Aysel evindedir. Umarım sağlığı yerindedir... Akşamın kötü saati, yollar tıkandı; trafik aksadı, töreni ondan kaçırdı.

Böyle düşünüyor, ama burnundaki gaz kokusunda hiçbir gerileme olmuyor. Kokular, renkler, yüzler, imgeler... Kırk yıllık yazarlığının demirbaşları. Bir bakıştan, bir küçük kan damlasından, tek bir tümceden, herhangi bir gaz kokusundan, bozuk bir musluktan damlayan su sesinden, önünden geçip giden cezaevi arabasından ya da denizde, siste usul usul sallanan bir tekneden, en çok da teknenin içinde tek başına oturan bir kimseden, karşılaşılan ve an'lık her şeyden genişleyerek kurulmaya çalışılan roman dünyaları...

Dik, dar merdivenleri yeniden tırmanmaya başlıyor: İyi ama Aysel'in ne işi var bu yapma hayatlar içinde? Üstelik beklendiği yerde görülmemiş, arandığı yerlerde bulunmamışken?..

Tören onun adına düzenlenmişti. Yepyeni, her yanı koyu renk tahta kaplı bir toplantı salonu, yüz kadar çağrılı, çiçeklerle süslü bir kürsü, üç mikrofon, Özerk Milli Kültür Kurumu Başkanı, Başkan Yardımcısı –yüzsüz herif!– Kurum Seçici Kurul üyelerinden birkaçı, gazetelerin, dergilerin ilgili bölümlerinden genç muhabirler, acemi fotoğrafçılar, hattâ bir TV çekim ekibi de –üç beş saniyelik bir yayın için–, hepsi, her şey onu bekliyordu. O ise gelmedi. Başta evi, telefonla aranan hiçbir yerde de bulunamadı. Resmi belge dışında, onuruna düzenlenen toplantının gün ve saati kendisine ayrıca Seçici Kurul Başkanı Prof. İhsan Türközü tarafından telefonla bildirildiği zaman da ne yanıt verdiği anımsanamıyordu. "Hayır" dememişti. Fakat, "Evet" demiş miydi? Bilinmiyor.

Üçüncü kata çıkan merdivenlerin yarısında durmuş, düşünceli düşünceli sigarasından birkaç nefes daha çekiyor: Bana ne demişti? Aysel'e, hem dün gece, ister istemez kutlamak için, hem de bu sabah erkenden, "Seni evinden alayım mı? Birlikte gider miyiz ya da artık törende mi görüşürüz?" demek için iki kez telefon ettim. Yine söyleyemediklerim söylediklerimden çok olmak üzere... Sana her gün biraz daha çok bağlanan, artık salt seninle olduğu zaman geçen saatleri boşuna akıp geçmiş saymayan bu yazar dostunu oraya birlikte gitme sevincinden neden yoksun bırakıyorsun sanki? "Evde olmayacak mısın? Kuaförde mi olacaksın? Eh, o halde, toplantıda görüşürüz..."

Buna karşı ne yanıt vermişti? Görüşürüz? Görüşemeyiz? Hangisi?..

Yazık ki görüşemeyeceğiz. Çünkü ben o saatte orada olmayacağım.

Böyle bir şey söylemiş miydi? Hayır, böyle bir şey demedi. Demiş olsa anımsarım. Bukadar da bellek kaybına uğramadım

ya? Ona, törenden sonra birlikte yemeğe gitmeyi önerecektim. Sonra içimi açacaktım. Bu kez kesin açacaktım.

Yüreğimi açacağım...

Aysel:

Aşk mı? Bağlılık mı? Haydi canım, beni güldürme! Bu zamanda, hem de bu yaşta? Keşke inanabilsem. Sanırım fazla yaşadım. Apaçık ki sen yine yazıyorsun. Her roman yazarı gibi, yine kuruyorsun...

Henüz tam tamına böyle konuşmadıysa bile, bir zaman önce şöyle demişti ya:

"Bugünün gerçeği parçalanmış bir gerçek. Aşklar da..."

Yine böyle demesinden korkuyordu. Korkuyor. Hep korktu. Bugünün gerçeğinin kolayına kavranabilir bir gerçek olmamasından çok, romanlarında hayatlar uydurup durmasının kendi hayat gerçeğini bilinmez, inanılmaz etmesinden. Yazdıklarının ne kadarı uydurma, hayatının ne kadarı gerçek? Belki de artık son kez bağlandığı insanın, açıkçası sevdiği kadının da bunları birbirinden ayırt edemeyeceğinden korkuyor. Üstelik Aysel'in ha deyince görülemeyen hınzır, alaycı bir yanı da var. Bu yanını hiç beklenmedik an'da, kırılmaya çok yatkın bir zaman parçasında ortaya çıkarabilir; ince, güzel her şey bir kez daha paramparça olabilir; umut bir daha dirilmemesiye solabilir.

Boynundaki renkli fuları biraz gevşetiyor: Ah Aysel, senin için ben, sadece bir yazarım. Yazar bir dostun. Yakın arkadaşın. Öyle ya, bu çok sık kullanılıyor. Biz arkadaşız, denilip duruluyor. Bundan bir çeşit huzur duyuluyor. Sınırlar tehlikeli çizgilere dek genişletilmemeli. Şimdi ortaya neden sorun çıkarmalı? Neden, sonu kırgınlıklara ulaşacak yorgunluklar?..

Bu kadar yorgun muyuz? Aşkı bile yeni bir sorun sayacak kerte yorulduk mu?

Otomatiğin ışığı çok kısa sürüyor. Her katta düğmeyi yeniden aranması, ona yeniden basması gerekiyor. Her kısa aralıklı karanlıkta da burnunun ucundaki gaz kokusu yoğunlaşıyor; her soluklanışta ise, aynı sözveriş: Artık sigarayı bırakacağım.

Artık ona yüreğimi açacağım. Sahici bir bağlılığın hâlâ yaşanabilir oluşuna inandıracağım onu.

İki sözveriş arasında hemen hemen hiçbir ayrım yok. Ne birini gerçekleştirebileceğine güveniyor, ne de ötekini. Sanki artık tek bir gerçek var. İkidebir gözünün önünde canlanan sahne:

Kapıyı açtı. İçeri girdi. Lambayı yaktı. Odanın aydınlanmasıyla, Aysel. Aysel, yerde yatmakta. Üstünde saks mavisi bir sabahlık. İnce, güleç çizgilerle dolu yüzünde bir günbatımı dinginliği. Hattâ, kendi evreninin kandilini kendi elleriyle söndürebilmiş olmanın getirdiği bir doygunluk; bir çeşit utku belirtisi. Bu yaşta, bu durumdaki herkesin oluruna bıraktığını oluruna bırakmamışlığın getirdiği güzellik. Odada boğucu gaz kokusu...

İçgüdüsel bir atılımla pencereyi açtı. Gaz kokusu dışarı çıktı, linyit kokusu içeri daldı. Geri döndü, Aysel'in nabzını eline aldı. Yüreğinde çırpınışlarla gözü, önü açık sabahlıktan solgun, gölgeli bir gövdenin çıplaklığına kaydı. Evet, çıplak. Çıplak ve ölü.

–Aysel'in çıplaklığı nasıldır acaba, etleri pörsümüş, derisi fazlaca sarkmış mıdır, diye sık sık düşünmüş, bunu düşünmesiyle gözünün önüne geleni kovalaması birolmuştu: Her şey uzaktan, giyinikken sevilmeli. Hiçbir şeyin fazla yakınına gidilmemeli. Bütünlük ancak yazarak korunabiliyor. Güzellikler ancak yeni bir kurgulamayla sürekli olabiliyor...–

Sabahlığın etek uçlarını çekip, çıplaklığı örttü.

Dibine ermiş sigaranın izmaritini atabileceği bir yer aranıyor. Dördüncü kat merdivenlerinde otomatik yine sönüyor. Yine karanlık. Karanlık bu kez ışıklı bir karşılaşmaya dönüşüyor:

Zile bastı. Kapıyı Aysel açtı. Üstünde pastel renkte zarif bir giysi. Pasteli aydınlık kılan kolyesi, mercan küpeleri, dudağının pembe ruju, gözlerinin mavi farı, en çok da ışıltılı gülümsemesi.

Aysel-yazar:

Ne iyi ettin de geldin! Ben de şimdi seni düşünüyordum.

Gerçek mi? Beni mi düşünüyordun?

Yani, tasarladığın şu roman, *Kırık Zaman Parçaları* takıldı da aklıma. Başkahramanı günlük, kaçınılmaz küçük uzlaşmalarla yadsıyış arasında bir yerde bırakman bence... Ama girsene...

Bu tasarıda seni yadırgatan ne?

Sanırım ben, bir karar beklentisindeyim...

Ne de olsa romancı hayata bağlı kalmak zorunda.

Hayatta bu kesinlik yok mu, diyorsun? Ama artık... Otursana...

Bırak romanı şimdi. Törene neden gelmedin?

Tören mi? Ne töreni? Hiii, unuttum! Görüyor musun, ne dalgınlık! Öyle ya, onur plaketi... Nasıl unuturum? Ne olacak şimdi?

Unutmasan gelecektin demek? Ozanın sekseninci yaş gününü anımsasana...

Ama ne de olsa...

Keşke unutkanlıktan değil, bilerek gelmemiş olsaydın. Sana bugün yaraşacak olan bu. Dün seninle o kadar uğraşan prof. bozuntusunun elinden o plaketi almak... Onu almak!.. Sonra da her zamanki klişe sözler, kutlu olsunlar, mutluyumlar... Döneme göre rota değiştirenleri artık birileri elinin tersiyle şöyle bir itmeli... İlle bir plaket vermek istiyorlarsa, postayla göndersinler, ne yaparlarsa yapsınlar... Uyuma yatkınlık gitgide doğallaşıyor.

Verilmesi de, alınması da kimseyi etkilemeyecek bu küçük onuru o kadar önemsemeye değmez.

Küçük, büyük, arada bir fark yok. Temelde...

Bu hep tartışılır. Yine de herkes...

Ben seni hiçbir zaman herkes gibi görmedim.

Ne dersen de, töreni unuttuğuma üzgünüm. Ne içerdin?

Hiçbir şey. Yemeğe çıkalım. Seninle ikimiz üstüne konuşmak istiyorum... Yani... Neyse... Haydi çıkalım da...

Otomatiğin düğmesine yine basıyor. Sigara izmariti hâlâ elinde: Peki ama, ona ne diyeceğim? Seni seviyorum mu diyeceğim? Töreni önemseseydin unutmazdın; unuttuğun için seni daha çok seviyorum mu diyeceğim? Seni seviyorum. Bu söz artık hiçbir değer taşımıyor ki. Bütün kötü Amerikan filmlerinde herkes birbirine durmadan, "Seni seviyorum" diyor. Ayağa düşmüş sevgiler...

Sahanlığın eski betonu pul pul. Taşlar öyle kirli ki. Buranın kapıcısı ne yapıyor? Şuraları hiç silmiyor mu? Silse de, silmese de kir betona işlemiş. Onun kopmaz bir parçası olmuş. Sonra kapı önlerine yığışmış ayakkabılar, her sahanlıkta ikişer çöp torbası... Hepsi, estetik kaygılarımıza ne kadar aykırı. Aysel'e böyle bir yerde oturmak mı yaraşırdı? Ülke içimizi bile biçimliyor, dışımızı mı biçimlemeyecek? Yılların profesörüymüşsün, değerli bir bilimciymişsin! Yaşadığı yeri değil, kendini seçip koruyabilene ne mutlu...

İzmariti öfkeyle yere fırlatıyor, ayağının ucuyla eziyor; içine sinmiyor. Eğilip yerden alıyor onu, katlar arasındaki naylon çöp torbalarından birine tıkıştırıyor: Ona içimi açmak için şöyle loş ışıklı, hoş bir köşe bulmalıyım. Bu çevrede öyle bir yer de yok ki. Düşündüğüm gibi bir yere varana dek ise, sevda ışığı değil elbet, ama cesaretin ışığı sönmüş olur. Evdeyse, onu sağlıklı bulursam, en iyisi önereceği içkiyi içeyim, Aysel'e kendi atmosferinde açılayım. Oturduğu yere kattığı hava yine de gidebileceğimiz her yerden çok daha uygun. Fakat başbaşayken, o kadar da yalnızken... Üstelik orada, o başbaşalıkta hep kendimizden kaçarız, kendi dışımızda konulara sarılırız. Kitaplar, benim tasarılarım,

onun incelemesi, toplum, başka insanlar... Kapıyı çaldığımda ya banyoda falansa?..

Onu hiç çıplak görmemişti. Birlikte denize bile girmediler. Her zaman loş akşamüstleri, resim galerileri, konferans salonları, nesli tükenmeye yüztutmuş, içine kapalı eski lokantaların yumuşak ışıklı köşeleri, iyice giyinilip kuşanılmış uzun yürüyüşler, evet yine ve yalnız başkalarından, ülkeden, dünya sorunlarından, görülmüş bir filmden, okunmuş bir kitaptan söz açtıkları yürüyüşler... Ancak bir kez, bir kuşluk zamanı habersiz uğrayıverdiğinde Aysel kapıyı parlak kumaştan kırmızı bir pijamayla açmıştı. İşin içine Aydın karışmadıkça, onun bütün çılgınlıklarını seviyorum; yaşama dört elle sarılışlarına hayranlık duyuyorum. Ben sözkonusu olmamak koşuluyla, her zaman büyük, tutkulu bir aşk yaşayacakmış gibi, aşklara o kadar hazır ve açık halleri.

İşte, kırmızı pijamasıyla:

"A, dur, giyineyim."

"Lütfen, kalabilirsin böyle..."

"Ne çarpıcı renk, değil mi?"

"İçaçıcı, evet."

"Bu bir şey değil. Geçende saks mavisi bir sabahlıkla şekerpembesi banyo terlikleri satın aldım kendime. Otursana..."

Arkasını dönünce, pijamanın sırtında boydan boya bir dragon deseni. Karadut moru bir dragon.

Ah işte onun bu, yıkılıp giden gövdeye teslim olmak istemeyişleri, sanki adım adım kazanılan canlılıklar, Aydın'la rumba, samba oynamaya gidişleri hattâ...

Hayır, bunu sevmiyor. İşin içine Aydın karışınca, hayata bağlanışın renkli kementleri sevimsiz, hattâ itici oluveriyordu.

Derin bir soluk daha alıyor: Neyse ki Aydın... Ne demek, neyse ki? Adamın ölümünden gizli bir sevinç duyuyorsun neredeyse...

Bir kat daha tırmanıyor: Artık yaşlılığa doğru yolaldığımızı unutup, en tepelerde bir yer kiralaması da olacak şey mi? Haydi kendisine vız geliyor, bari beni düşünseydi. Bu kata tırmanmak benim için her zaman ölüm, ölüm... Sık sık gelip gidemeyeyim diye sanki... Üner'in evi buradan iyiydi. Hiç değilse çıkmıyorsun, iniyorsun...

Yüzünü buruşturuyor: Neresi daha iyiydi canım? Eski bir öğrencinin koruyucu kanatları altında. Sığıntı gibi. Bence iyi olan, yine de o yarı bodrum katıydı. Orada da şu kaza...

Törende herkes bekleşiyordu. Prof. Aysel Dereli'nin yolda bir kaza geçirmiş olabileceği, fenalaşabileceği falan kuşkusuz ilk akla gelen şeylerdi. Hastanelere, trafiğe bir bir başvuruldu. Bir yandan da gazete muhabirlerini oyalamak gerekiyordu. –Prof. Türközü, asıl bunu sorun edindi kendine, hokkabaz!

Her yere telefon edilmişti. Fakat, Prof. Dereli adında bir kaza kurbanına, bir kalp hastasına, saralıya, alkoliğe, deliye, ilgili yerlerin hiçbirinde rastlanmadı. Öyle ya, kaza geçirmediyse, delirmiş olmalıydı. Onun sözverdiği yere, sözverdiği saatte gelmediğini kim görmüş?

Evine gidilmesini ilk başta önerenler de olmuştu, sonradan akıl edenler de. Gerekirse polise kapı kilidinin kırdırılabileceği bile düşünülüyordu. O zaman ortaya atılmam, kapı kilidini yiğitçe savunmam gerekti:

"Önemli bir durum varmış gibi, henüz kapı falan kırdırmayalım İhsan Bey. İzin verin, ben önden bir gidip bakayım..."

Neyse ki, Prof. İhsan Türközü de, önerisini işiten başkaları da anlamlı anlamlı bakışmadılar: Demek bu adam onun evine öyle her istediği zaman dalabiliyor?

Böyle bir şeyi düşünemeyecek durumdaydılar. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Tören yapılsa mı, yapılmasa mı? Gazeteler ne yazsa, ne yazmasa?

Kilidi kırdırmayı önleyebilmişti. Aysel'in salt kendine ayırdığı ayrıcalıklı yerini korumuştu yüreğinde. Fakat, ya önlenebilecek bir felaketi önlemekten alıkoyduysa herkesi? Bir insan evindeyse, telefonlara da yanıt vermiyorsa?..

Banyoya girdi. Aysel'in yerde, yarı çıplak yattığını gördü. Yanıbaşında üç tüp uyku ilacı. İçleri boşaltılmış tüpler... Ülkenin koskoca bir profesörünün, başkaları tarafından bu durumda görülmeyişine sevindi. Bu durumda: Baş burkuk, göğüsler yere sarkmış, etler gevşek, ayaklardaki şekerpembesi terliklerden biri musluğun altına kaymış...

Işık yine sönüyor, o da yine duruyor. Ama bu kez ışık sönmese de duracaktı galiba: Aysel'i o durumda ben mi göreceğim, tek başıma?

Geri döndü, merdivenleri üçer beşer atlayıp sokağa çıktı.

Lambanın düğmesine basıyor, yine tırmanıyor: Nereye kaçıyorsun? Karşına bir sorun çıkınca hemen tabanları yağlıyorsun. Aman, yazman için gerekli huzuru kimseler, hiçbir şey kaçırmasın da... Aman, başına bir dert açılmasın, bir cesetle uğraşmak hele... Aman, Aysel bile, kendine sakladığın kutsal, dokunulmaz zamanlarının, el değmez yalnızlığının içine dalmasın. Sen böylesin işte. Bencil yazar!

Yarı bodrum katında geçirdiği o kazadan sonra Aysel'e hiç değilse bir süre kendisinde kalmasını önermişti. Ya, "olur" deyiverirse diye de az korkmamıştı doğrusu. Aysel, duyarlı kadın, anlamaz mı? Önerinin içten olmadığını bilmez mi?

"Hayır canım, senin zamanın hepimizinkinden değerli. Önemsediğim bir yazarın zamanından çalma suçunu işletme bana."

Böyle demişti. Nekadar inceydi. Ama benim içim hiç rahat değildi. Evinin bir anahtarının da bende bulunmasını rica ettim

ondan. Yalnızken, ya başına yeni bir kaza gelirse, ya hastalanıp kalırsa?.. Evimi onunla paylaşma önerimde çok içten değildim belki, ama şu tedirginliklerim, onun sağlığını merak edip duruşlarım çok içten, çok gerçek. Aysel, en azından beni hoşnut etmek için, bir anahtar daha yaptırıp vermişti. Ancak, bu anahtarın bana bağışladığı özgürlüğü hiç kullanmadım ki. Bu eve Aysel'in yokluğunda bir kez bile girmedim. Gezilerinde çiçeklerine hep Alev su verdi. Ben, habersiz uğradığım zamanlarda daima zili çaldım. O kadar merdiveni boşu boşuna tırmandığım bir sabah, yorgun bitkin geri dönmeyi bile göze aldım.

Aysel:

"Bakkala kadar gitmiştim. Neden girip oturmadın kuzum?"

Yok. Giremezdi. Hep, hoş olmayacak bir durumla karşılaşıvermek korkusundan.

Nasılsa yüreklendi. Anahtarı kilide sokup kapıyı açtı. Baktı Aysel, üstünde kurbağa yeşili bir kombinezonla. Kurbağa yeşili ki, en nefret ettiği renk.

Hemen geri çıktı.

Her şey olabilir. Tek başınayken kimin hangi yüzüyle yaşadığını kim biliyor? Kendisinin bu yaşta hâlâ bikini don giyip, yazları evin içinde donla dolaştığını kim biliyor? Kış geceleri yatarken başına annesinden kalma papatyalı yün bereyi geçirdiğini kim biliyor? Üstünde çalıştığı romanlarda bir bölümü dilediğine yakın biçimde yazamadığı zaman, makinesinin üstüne kapanıp ağladığını, artık tek satır yazamayacağı korkularına kapıldığını, yazdığından çok hoşnut kaldığı zamanlar ise masanın başından fırlayıp şıkır şıkır oynamaya başladığını kim biliyor? Kim biliyor artık Aysel'den başka kimseye yakınlık duyamadığını, onca umutlu şeyler yazarken bile ölümü düşlediğini?

Kulaklarında Aysel'in sesi. Sırtında mor dragonuyla:

"...şekerpembesi banyo terlikleri de satın aldım. Gidip gidip çok renkli şeylere saldırmam yaşlanma belirtisi değil mi sence?"

Gülüyordu. Onun o, kendisiyle dalga geçerken boy gösteren gülüşü.

Gözlerini çevirmiş, Aysel'in söylediğini işitmemiş gibi yapmıştı. Aklına Aydın'la şakalaşmaları gelmişti de: Hayatla bu kadar inatlaşmak da niye sanki?

Son kata tırmanıyor: Neyse, bitti işte.

Merdivenler bitti, ama hem hayattan, hem ölümden kıskandığı kadının sesi sürüp duruyor:

"Bak Aydın olsaydı böylesi itirafıma sağır kalmaz, başını çevirmezdi. Cık cık cık, ne yaşlanması, dur bakalım. Hem sen yaşlanmazsın, falan derdi..."

Bunu söylerken gözleri buğulanmamış mıydı? Galiba buğulanmıştı. Fakat, içleri kan ağlarken kahkahalar savurup duranlar benzeri, canlı renklere sığınışına değil, herhalde Aydın'ın artık olmayışına.

Işık yine sönüyor. Arkasını çatı katı sahanlığının duvarına dayayıp duruyor: Aysel'i o zaman da Aydın'ın ölüsünden kıskanmıştım. Onu bu fırsatta gözümden düşürtecek çatlaklar arandım. Aydın'da ne buluyordu ki? Ne buldu? Artık hiçbir şeyi ciddiye almaz olmuş bu eski solcuda, boş gezenin boş kalfası bu deli Galatasaraylı'da ne buluyordu? Ne bulacak? Elbette bende, Alev'de, hattâ artık hayatta olmayanı. Neşeyi. Adam, ileri yaşında bile coşku doluydu. Aysel'i eğlendiriyordu. Birlikte, kırk yıl düşünsem benim aklıma gelmeyecek yerlere çıkıyorlardı. Mart darbesine dek tonla sol kuramsal kitaplar bastı, hepsini peynir ekmek gibi sattı o sıralarda. Emekli vali babasından da hazırına birkaç kat, oh, gel keyfim gel. "Halk kitaplarından değil, kendi hayatından öğreniyor, kendi yollarını kendileri buluyor onlar..." deyip deyip keh keh gülüşleri. Ciddi midir, şeytanlık mı belli değil. Ola ola

tam bir gece kuşu olup çıkmış. Nereden bulursa, tarihten çoktan silinmiş olması gereken yerler buluyordu. Çingeneler falan yine neyse ne de, bu zamanda rumba, vals edilen yerler hele!.. Kaç kez keyifle anlattığı halde Aysel'i samba, çaçaça falan yaparken gözümün önüne getiremedim. Doğrusu, kurbağa yeşili kombinezonu da zorla giydirdim ona. Ölüsüne ise az önce rahatça geçiriverdim o yeşilleri, mavileri. Dragonlu kırmızı pijamasına bile ölümün gölgesi düşüyor. Şu an'da pekâlâ benim bilmediğim, Aydın'ın bildiği o lokallerin birinde rumba oynamakta olabilir. Aysel, orada gözüne kestirdiği bir delikanlıyı pekâlâ dansa kaldırmış olabilir.

Aysel:

Bu valsi birlikte yapmaya ne dersiniz?

Delikanlı:

Sizi döndürmem kolay olmayabilir ama?

Aysel:

Bir deneyelim.

(Şiş ayak bileğine, genişleyen kalçalarına karşın delikanlının kollarında tüy gibi. Delikanlı şaşkın):

Nasıl bu kadar güzel vals yapabiliyorsunuz? Nereden öğrendiniz?

Aysel:

Cumhuriyet'in okumuş ilk genç kuşakları, tango ve vals demektir.

Delikanlı:

O kadar da yaşlı olamazsınız.

Aysel:

Değilim tabii...

Artık otomatiğin düğmesine basmıyor. Sanki o son katta, karanlığın içinde öylece dikilip duracak; zile basmaya ya da anahtarı kilide sokup kapıyı açmaya hiç yüreklenemeyecek. Aysel, oradaki varlığını duysun da, kapıyı kendisi açsın diye bekleyecek:

Aysel (bir çığlık atar):

Ay, sen miydin? Ödümü patlattın! Ne bilirim bu saatte, hem de zifiri karanlıkta kapımın önünde birinin dikildiğini?..

Yazar:

Özür dilerim... Çok üzgünüm... Şey... Seni merak etmiştim de...

Aysel:

Merak ettiysen kapıyı çalsana, polis gibi dikileceğine orada... Yani ömrümde senin kadar çekinik insan görmedim. Gir hadi, gir içeri Allah aşkına. Dur, bir yudum su içeyim bari.

Bu durumda ona bir yürek nasıl açılır? Varlığına muhtaç bulunduğu nasıl söylenir?

Yazdığı romanlarda gerçeklerle korkusuzca yüzleşebilir, Aydın'ın gece lokalleri gibi o da kendi kuyusundan olmadık müzikler, danslar bulup çıkarabilirdi. Gerçek hayatta ise kaçış. Çağımızın ünlü yazarlarından biri, "Biz hayatta yaşayamadıklarımızı yaşatırız romanlarımızda" demiş. Ne kadar doğru.

Karanlıkta biraz daha dalıyor kendi kuyusuna: Ne tuhaf, Aydın öldüğünden beri ben daha diriyim. O denli renksiz, kokusuz değilim. Hattâ daha yürekliyim. Sen de bunun herhalde ayrımındasın Aysel. Siz birlikte öylesi neşeliyken ben içime kapanıyordum. Aranızda gereksizliğimi, fazlalığımı duyuyorum. Bir çeşit kırgınlık. Aydın öldü, şimdi rahatım. Çekinik falan değilim...

Evet, evet, yalnızca romanlarda insanlar kendilerinden kaçamazlar. Bütün yollar tıkanmıştır. Fare delikleri yok. Roman kahramanları ne denli gizlenmek isterlerse istesinler, yazarı onların yakasına yapışır; kaçmalarına izin vermez. Sonra da, aşk gerektiği yerde aşk, yiğitlik gerektiği yerde yiğitlik, ölüm kaçınılmaz olduğunda ise ölüm. Dahası, roman yazarı, kendi ölümünden kaçtığı oranda, onlara bu en uç özgürlüğü bağışlayabilir. Ah, ne yazık

ki kendisi, roman kişilerine bağışlayacağı çeşit çeşit özgürlükler adına, yaşamın tutsaklığında onu sürdürmek zorunda...

"Aslında bu pijamayı, beni hayat dışına sürmeye çalışanlara inattan satın aldım. Herhalde öyle. Biz yaştakileri bir dağcılık turuna katılmaktan alıkoyacak olanlara karşı dragonlu kırmızı bayrak!.."

Şu Yeni Yankılar ödülünü almaya gittiğinden buyana, yüzüne, davranışlarına sanki yepyeni bir anlam geldi. Canı çok yanmış, ağır hastalıklardan sonra yeniden yaşama dönmüş birinin önümüzden akıp geçen, değerini bilmeyi unuttuğumuz her şeye dört elle sarılışı gibi. Biraz kederli bir coşku değil miydi bu? Gözlerde hülyalı titreşimler... Şimdi kapıyı açsa, beni burada görse, ah canım, nefes nefese kalmışsın, der. Dur, arkana şu yastıkları yığalım. Konuşma istersen, biraz soluklan. Bak, bu arada sana ne göstereceğim. Geçen gün sahaflarda şu *Yedi Gün* dergilerinin cildini buldum. Otuz dört yıllarının... Cilt kapağında kamelyalı bir kadın fotoğrafı. Hüseyin Cahit, Malta'daki sürgünlük yıllarını anlatıyor. Cemal Paşa'nın son yılları da ilginç fotoğraflarla bezeli. Ama bak, burada da Naci Sadullah'ın, ilk kadın derneği kurucularından, eski başkan Nezihe Muhittin'le yaptığı bir söyleşi. Nezihe Muhittin Hanımefendi, Naci Sadullah'a uşağı eliyle bir kadeh likör sunduktan sonra, prenses olma şansını nasıl yitirdiğini anlatıyor. Kadın haklarımızın baş savunucusu, prensesliği elden kaçırmışlığına hayıflanırken öylesi içten ki. Bak sahi, *Aydın İntiharları* araştırmam için Prof. Syvertsen'den çok değerli iki belge geldi. Söylesene, Boris Harloff kim? Onun için bir altnot koymam gerekiyor. Zaten işaretledim. Ha, bir de, Yavarov adında bir yazar tanıyor muydun? Eski bir Makedonya ihtilalcisi. Tarihler, karısıyla geçimsizliğinden ötürü intihar ettiğini yazıyor. Bundan kuşku duymuştum. İşte, bir dostuna yazdığı mektu-

bun fotokopisi: "Gidilebilecek en son noktaya dek başkaldırımı sürdürmeye zorunlu duyuyorum kendimi." Bunu sezmiştim, ne tuhaf değil mi?

Ne kadar mutlu görünüyor. Hem dostunun ziyaretinden, hem eski *Yedi Gün* cildinden, hem çalışmalarının ilerleyişinden. Hem, Harloff soru işaretini atlamamış olmaktan...

Şimdi artık kapının ziline bassa mı? Zile basmadan kapıyı açıvermek de olmaz. Açarsa...

Açtı. Bu kez de Aydın, divanda ve bikini bir donla...

Zile basıyor. Bekliyor: Aklını neden Aydın'a takıp duruyorsun? Aydın öldü. Allahsızlığını, tanrıtanımazlığını açıkça haykırabilmiş, buna yüreklenebilmiş tek kişimiz olduğu halde, yani onu bile cenaze namazları, mezarlık dualarıyla gömdük.

İçerde ayak sesi falan var mı, diye kulak kabartıyor; pek bir şey işitemiyor. Tam bu sırada alt katlardan birinin kapısı açılıyor, bir erkek sesi haykırıyor:

"Cenabet karı! Seni karılığa alanın da!.."

Aynı kapı güm diye kapanıyor. Adam merdivenleri hep öyle, bağıra çağıra iniyor:

"Ev de batsın, evlilik de batsın, çocuklar da yerin dibine geçsin! Bıktım be! Ulan eşşek miyim ben burada?"

Bıkmış babanın-kocanın haykırışları sokakta da sürüyor. Aşağıda çocuklar ağlaşıyor. Genç bir kadın sesi:

"Ölsem de kurtulsam!.." diye inliyor.

Stefan Zweig'ın bu türden bıkkınlıkları olamazdı elbette. Aysel'e anımsatmalıyım. Zweig'ı unutmuş olabilir pekâlâ...

Soluğunu tutmuş, seslerin dinmesini bekliyor: Alt kattakiler... Onların ne Zweig'dan, ne de karısından haberleri var. Ya aile kurumuna tek fiske vurmamış feministlerimiz!.. Doç. Üner ise, hem bu yarı yoldan düzeltmecileri destekliyor, hem de Alev'e

durmadan, "Artık evlenelim" diyor. Yaşlılığında kendine bakacak birini mi arıyor, nedir? Ah Alevcik. Üner'i iki kez yıktın sen. Bir: Evliliğe sürekli "hayır" diyerek. İki: Kafandaki nice sorunun yanıtını tam alamadan, ama girdiğin analizin sonucunu tam ve kesin, "kanser" diye alarak...

Üner, törenin başlamasını beklerken ne kadar yıkkındı. O bile sonunda güler yüzünü yitirdi. Takım giyinmiş, ister istemez kravat takmıştı yine. Salt, hocasına duyduğu derin saygıdan.

Bu toplantıya giderken kendisi de solgun fularının yerine şarap rengi, eflatun karışımı yeni bir fular bağlamamış mıydı? O fular hâlâ boynunda. Üner'den kötü haberi alınca, üstündeki bu canlı renkten utandı. Ama fuları çıkarmadı da. Aysel görsün istiyordu.

Onun beni böyle neşeli renkler içinde görmesini istiyordum. İçine çekildiğim inimden yalnız onun neşesini desteklemek üzere çıkmaya hazır olduğumu anlamasını... Ne diyorsun? Aydın'a mı öykünmüştüm? Hayır, asla!

Karanlıkta fuları hemen çözüyor, katlayıp cebine koyuyor. Anahtarı çıkarıyor, kilide sokmaya çalışıyor: Böyle bir zamanda fuları muları nasıl sorun edinebilirsin? Sen olmazsan, ben nasıl olurum Aysel? Bile isteye, senden bile sakınarak yaşadığım yalnızlık dünyamı nasıl ayakta tutarım? İstençli bir yalnızlık da, hattâ belki asıl o, tek ve sağlam bir dayanak noktası istiyor. İnsanla ilintili bir dayanak noktası. Önünde sonunda, tavanından sallanan mikadan kuşlar değiliz ki... Onların bile...

Kilidin deliğini bir türlü bulamıyor. O zaman otomatiğin düğmesine yeniden basmayı akıl ediyor: Lütfen Aysel, bir anahtar fazla yaptıralım da... Ne olur ne olmaz... Yeni bir kaza, bir şey...

Aysel'in aklına başka şeyler gelmesinden korka korka böyle söyleyip durmuştu. Ama hayır, onun aklına hiç de kendi aklına gelenler gelmemişti. Bunu çok doğal karşılamış, hattâ bu ilgiden

duygulanmıştı. Öyle değil miydi? Seninki de yarım sevda; evini paylaşmayı göze aldırtmayacak yarım bir sevgi... Böyle diyen bakışlarla mı baktı yoksa? Sahicilik. Ne olursa olsun sahicilik. Aysel'in dünyasını kendine özgü bir dünya yapan bu değil mi? Fakat ona olan bağlılığım gerçek, sahici...

Durup dururken gaz kokusunu da nereden çıkardım? Gaztüpsüz, havagazsız bir yerde neden gaz kokusu olsun? İçerde yanabilen şeyler, bir odun sobası, bir de, tek gözlü elektrik ocağı. Öyleyken, ortalıkta gazla son verilmiş bir hayat görüyorsun.

Evde gaztüpü bulunmadığını anımsayınca, burnunun ucundaki koku da siliniveriyor. Bu kez de orada, ille doldurulması gerekli bir boşluk sanki: Buraya çok az önce telefon edildi. İçerdeyse, sağlığı da yerindeyse, telefona yanıt vermesi gerekmez miydi? Ne olmuş olabilir?

Kapı pat diye açıldı; uzanıp lambayı yaktı: Aman Allahım!

Aysel içerde. Ama tavanda, bir ipin ucunda asılı. Tam da, daha önce bir düzine kadar mikadan kuşun sallanıp durduğu yerde. Boynunda bir ilmikle. Saks mavisi sabahlığın kuşağı...

Zihni bu sahneyi ne büyük bir çabuklukla düzenlemiş olmalı ki, tavanın o noktasının altında bir masa, masanın üstünde de bir yazı makinesi bulunduğunu unutmuş. Üstelik tavanın yerden yüksekliği iki metre var, yok. Bu kötü kurgulayışa karşı içinde gizli bir öfke yükseliyor. Kendini hoşgörmezlikle sahneyi hemen düzeltiyor. Kuşağın ve Aysel'in altından ilkin masayı bir yana çekiyor, sonra da evecenlikle daha akla yakın, daha kısa bir yol seçiyor: Masayı olduğu yerde bırakıp, Aysel'i tavanın başka bir noktasından sallandırıyor; bir koltukla pencere arasındaki iki metrekarelik boşluğun üstünden. Cansız sarkan bacakların altına da küçük bir iskemle yerleştirmeyi unutmuyor, ama yere devrilmiş bir iskemle...

Korkunç bir şey bu!

Korkunç olan ne? Aysel'i sabahlık kuşağının ucunda asılı görmem mi, yoksa onca gereksinim duyduğum insana ikide bir böyle ölümler yakıştırıp durmam mı? Alçak! Ne yaptığını sanıyorsun sen? Kendi üstünde deneyemediğini, şimdi roman kahramanlarından birine uygun görmekle de yetinemediğini...

Nicedir, içinde yaşadıkları böyle bir zaman parçasında, aydınlara yaraşır tek radikal başkaldırının artık intihar olduğunu evirip çeviriyordu kafasında. Bu kadar kıstırıldıkları, yavaş yavaş sistemle ve altkültürle uyuma zorlandıkları, sağlıklı tek bir dernek bile oluşturamadıkları bir dönemde de, intihar eden tek bir yazarın bulunmaması... Aysel'in son araştırmasına habire alkış tutup duruşun neden sanki? Allah yine de gecinden versin, ancak uygarlık, sırası geldiğinde fare deliklerine sığınmayı onuruna yediremeyen aydınların kendilerini öldürme edimleriyle de ölçülmez mi sanki? Karşı duruş, reddediş... Rezil, leşkargası! Kendin yapsana öyleyse...

Eli ayağı dolanıyor. Anahtarı kilitte bir türlü döndüremiyor. Sahanlık buz gibi. Ama şakaklarında ince bir ter.

Uzun bir bekleyişin ardından Doç. Üner'in tedirginlikler içinde, endişeye batmış bulanmış yüzü:

"Nerede kaldı acaba?"

"Trafik berbat. Belki..."

"Sakın başına bir kaza gelmiş olmasın?"

Çok tuhaf, kaza sözü, Aysel'in kırık ayak bileği, dağılmış omuz kemiğinden gayri hiçbir çağrışım yapmamıştı kendisinde. Çünkü o kaza çoktan geçti. Başı sonu görüldü. Aysel, alçılardan bütüncene çıktı. Eh, yürürken hafif bir aksama... O da, bu yaştan sonra artık... Bugün değilse yarın, nasıl olsa olacak. Bacaklar, kollar biçim değiştirecek. Romatizmalar artacak...

Bekleşenlerden çoğu salondan çıkıp gitmişlerdi. Saat sekize geliyordu artık. Ortalıkta en genç, en hevesli bir muhabirden başka gazeteci falan da kalmamıştı. TV çekim ekibi, Prof. Dereli'ye boykot kararı aldıracaklarını mırıldanmıştı. Ercan adında genç bir adam, banka kültür danışmanı mı ne imiş, aynı zamanda Seçici Kurul üyelerinden, kendini beğenmiş, budala suratın teki, "Herkese mahcup oldum" diye homurdanmıştı moraran bir yüzle. Başkan, başka bir toplantıya çağrılıymış. Kendi onuruna bir yemek veriliyormuş da... Başkan Yardımcısı ise burnundan soluyarak ortalıkta dolanıp duruyordu. Plaketin kadife kutusu hâlâ elinde.

"Aysel Hanım'ın böyle yapacağını bilseydik! Bilim, evet; ilim tabii, ama önce insanlara saygılı olunmalı..."

Birden değişmiş, üniformalı, gaddar biri kesilmişti sanki. Doç. Üner, dişlerini gıcırdatıyordu:

"Ne demek istiyorsunuz Prof. Türközü? İnsanlar hastalanabilir de. Başlarına bir kaza gelebilir."

"Gelmemiş işte. Her yere sorduk."

"Şu kıymetli plaketinizden önce, Aysel Hoca'ya ne yaptığınızı düşünseydiniz..."

"Asıl siz ne demek istiyorsunuz?"

"Haydi haydi, konuşturmayın şimdi beni!"

Neredeyse birbirlerine giriyorlardı. Her zaman o kadar muzip, şakacı olan Doç. Üner, yumruklarını sıkıyordu. Sırtını Prof. Türközü'ne dönüp mırıldandı:

"Alev'e telefon edeceğim. Belki de onun yanındadır."

Üner'in kolunu tutmuştum. Onu önlemiştim:

"Hayır. Bir de Alev'i endişelendirmeyelim. Zaten çok kötü bir gününde. Hem Aysel onun yanında olsa, bir telefon etmez miydi?"

Üner'in beyni boşalmış gibi. Yüzüme boş boş bakıp duruyordu. Galiba aklı hâlâ, plaket kutusuyla çıkıp giden Prof.

Türközü'nde. Onunki de ne biçim sevda. Alev'i unutmuş, aklı hocasında ya da Prof. Türközü'nde. Öyle ya, Alev'in azraili henüz belli bir gün ve saat için randevu vermiş değil. Zaten aklıma çeşit çeşit ölüm sahneleri getiren hep Üner. Hep onun, onda görmeye alışık olmadığım endişeli yüzü. Ne kadar serinkanlıdır oysa.

Prof. Türközü, geri dönmüş, Üner'e alaylı alaylı bakarak, "Madem öyle, polise kapısını kırdıralım bari..." demişti.

Yiğitçe ortaya atılmıştım o zaman:

"Ben gidip bakarım... Henüz kilit kırdırmayalım..."

Üner de atılmıştı:

"Ben de sizinle geleyim."

"Sen kal lütfen. Burada bekle. Belki bu arada..."

Genç adam, tuhaf tuhaf bakmamış mıydı yüzüne o zaman?

"Üner'de kalayım da, bari genç öğrencilerine düşkün hoca unvanımı hak edeyim."

Aysel, kazadan sonra, kimin evinde kalacağı konusu tartışılırken böyle demişti. Üner, koynuna o kadar beklediği dört kadın birden girmişçesine mutlu görünüyordu:

"Hah şöyle! İşte size yakışan karar da bu hocam."

"Bana her zaman güç verdin Üner. Çok üstüme gelme, yoksa sana âşık olabilirim yavrucuğum..."

Aysel'in, Doç. Üner'i kendisinden fazla önemsemesinden korkup duruyordu. Onun evinde, onunla birlikte kaldığı aylar... Bu aylar pekâlâ fazlasıyla yakınlaştırmıştı ikisini. Onlara içinde bir kırgınlık, küskünlük duyuyordu. Ne zaman uğrasa, Üner'in hocasını şapur şupur öpüp duruşlarına, onu keyiflendirmeye çalışışlarına sinir oluyordu.

Şimdi yeniden kendine kızıyor: Aysel, dedin mi, kıskanmadığın, korkmadığın, kuşkulanmadığın hiçbir şey, hiçbir kimse yok. Kendine güvenmiyorsan, o kadar bağlandığın kadına güven bari.

Dostsanız, dostsunuz demektir. Hadi Üner neyse ne de, Aysel'in o günlerdeki iç kırgınlıklarımdan, gizli küskünlüklerimden bile haberi bulunmayışı... Biliyor da aldırmıyorsa, kötü. Farkında olmuyorsa, bu daha kötü.

Delice bağlandığı herkes, yıllar içinde tek tek kayıp gitmişti dünyasından. Hemen hepsi, büyük sürünün bir üyesi olmayı seçtiler. Onları böyle mi düşlemişti? Genel ahlaka uyumda bu kadar gönüllü davranacakları hiç aklına gelmemiş miydi? Kuşkusuz sürüye katılmayanlar da vardı. Fakat onlar da, ya kırlara-köylere çekilmişler, ya kendilerini geceli gündüzlü içkiye vermişlerdi. Ya hiçbir şey yaratmıyorlar, ya ortaya edebiyatla ilgisiz işler çıkarıyorlar... Git git, ehven-i şer'ci olunuyor.

Burada duruyor. Ötekiler de kendisine böyle bakabilirlerdi pekâlâ. Gizli kırgınlıklarından Aysel'in nasıl haberi yoksa, günlük histeriye katılmamak uğruna yazıp da yayımlatmadığı, çekmecesinde beklettiği iki kitabından da kimsenin haberi yoktu: Herkes de bana pekâlâ tükenmiş bir yazar gözüyle bakabilir. Yeni tasarılarımdan kimin haberi var?

Aysel'in, hem de güle oynaya hayata katılarak; araştırmalarını, incelemelerini yayınlatarak; şu son aylara dek çalışmalarına sağır kalınmasından hiç etkilenmeyerek sorgulayışlarını sürdürmesine, buna karşın yine de sürekli muhalif kalabilişine hayrandı. Alev'i de seviyor, ama onun muhalefeti hep ağlayan bir yüzle. O kadar kılı kırk yarıyor ki, ortaya tek büyük inceleme çıkarmadan işte, ölüm geldi, kapıya dayandı. Kimbilir şu "en iyi, en doğru, en güzel"ciliği iç dünyasında onu ne kadar hırpaladı. Üner... Sevimli adam, ne yalan söylemeli. Büyük sürüye katılıp katılmadığını, genel histeriyle uyum sağlayıp sağlamadığını düşündürtmeyecek kadar şirin, sevimli, zeki... Fakat sonunda Aysel... Aysel bile...

Ona bu akşamüstü onur plaketini verecek olanları düşünüyor da. Aysel, Prof. İhsan Türközü'nün elinden plaketi alacak,

teşekkür edecek, üstelik de mutluluğunu, sevincini bildirecekti herhalde. Kural böyle.

Ama törene gelmemişti işte. Ortadan böyle ansızın yokoluşu bir seçim mi, yoksa kötü bir engel mi; hayati bir engel? Herhalde sonuncusu. Çünkü, törene gelmeyeceğine, o plaketi almayacağına değgin tek işaret yoktu ortada. "Süsleneceğim" demişti üstelik. "Berbere gideceğim."

Anahtarı kilitte biraz daha zorluyor; neden sonra hep ters büküp durduğunu kavrıyor. Bu kez öbür yana büküyor, kapı kolayca açılıyor. Hemen de giriyor. Öksürüyor, karanlıkta bir an bekliyor: İçerde olsaydı bir yerden ışık gelirdi; Aysel, ses verirdi.

İçi ürperiyor: Keşke Üner de olsaydı. Benimle gelmesini neden önledim sanki? Şimdi neyle karşılaşacağım? Ne yapacağım, eğer...

Hemen hemen fısıldıyor:

"Aysel?"

Hiçbir yanıt yok. Çıt yok.

Sesini biraz daha yükseltiyor:

"Aysel!.."

İçerde olmadığı apaçıkken neden hâlâ ondan bir yanıt beklediğine şaşıyor.

Burada gerçekten yalnız ve bu yalnızlık onu çok ürkütüyor. Aysel'siz bir hayata nasıl katlanabileceğini bile düşünemeden...

Polis Komiseri (kuşkulu kuşkulu yazara bakarak):

Onu bu durumda ne zaman buldunuz?

Yazar (kekeleyerek):

Şey... Saate bakmadım, ama... Herhalde sekiz, sekiz otuz falan olmalı...

Polis Komiseri (sert):

Sekiz mi, sekiz otuz mu? Zapta nasıl geçirelim?

Yazar (başkaldırır):

İnsan yakın birisinin cesediyle karşılaşınca saate bakmak nereden aklına gelsin?

Polis Komiseri (daha sert):

Yalnız mıydınız? Onu gördüğünüzde ölmüş müydü? Ceset tam burada mıydı, yoksa başka yerdeydi de?..

Bir karabasandan uyanır gibi silkiniyor. Sanki hâlâ, komisere doğru bir yanıt verebilme amacıyla gözlerini odanın karanlığında gezdiriyor.

Henüz içeriye tek adım atmamışken, dağınıklığına karşın kendine özgü bir düzen kurabilmiş çok tanıdık bir yerde olduğunu biliyor: Bu ona biraz güven, hayli iç rahatlığı veriyor:

İşte buradayım. Aysel'in, kaç ev değiştirdikten sonra, son bir buçuk yıldır oturduğu çatı katındayım. Onun bildik eşyaları arasındayım. Geniş iki adım atarsam, bir koltuğa çarpabilirim. Üçüncü adımı atarsam, üstünde yazı makinesinin, dağınık kâğıtların, öbek öbek kitapların durduğu masaya toslayabilirim. Oradan dar bir yarım daire çizersem, soba. Sobanın yanında, sağa sola ya da ileri doğru tek adım atmamalıyım. Atarsam, oraya istiflenmiş odunları devirebilir, öteki bacağımı bir başka koltuğa çarpabilirim. Tam sobanın önünden geri geri iki adım çekildikten sonra, bu kez sağa doğru bir yarım daire çizmeli, hemen de durmalıyım. Çünkü, küçük, alçak bir masa, yerdeki elektrikli kahve kabı, gazete, dergi yığınları, bir karış ötede de bol yeşillikli saksı bitkileri... Duvar diplerinde başımı sakınmalıyım, çünkü alçak duvarların kitap rafları, onların keskin kıyıları, uçları... Ama saksılarla kitap rafları arasında kalan daracık boşluğu yakalayabilir, oradan iki adım yürüyebilirim –tabii eğer tam o noktada tavanda biri asılı değilse–, pencere önündeyim. Camı ancak alttan yarıya kadar örten tığ işi, eprimiş perdenin – "Annem, sen bu eski elişi

şeyleri seviyorsun, diye vermişti. Kimbilir hangi gençliğinden artakalan..."– üstünden bakarsam, karanlıkta bir yığın çatı, baca ve kömür dumanıyla yağıp yağmadığı hâlâ belirsiz ince sulu karın örttüğü gökyüzünden bir parçayı seçebilirim. – "Burayı yalnızca geceleri, bütün bacalar sustuğu zaman havalandırıyorum. Şimdi sakın açma. Linyit dumanı dolar..."–

Aysel'in sesi ve işte bütün bunlar önceden bildikleri. Evin içi gibi, ev sahibinin hayatı üstüne de bazı ayrıntılar... Ama iç yaşamı? Gerçekten, onun iç yaşamı üstüne ne biliyorum?

Şaşkınlıkla ayırdında oluyor: Öyle ya, özellikle bu son yıl bana iç yaşamından çok az söz açtı. Hemen hemen hiç.

Yıllar sonra yurtdışına nihayet çıkabilmiş, oradan kendisine birkaç güzel kart göndermişti:

"Değerli dostum, Amsterdam'da uçak aktarırken yazıyorum. Atlet fanilaları, şortlarıyla uçakları dolduran, sırtları çantalı genç kızlarla delikanlılara, şimdi barda, karşımda oturan Zimbabve güzeline bakıyorum. Başında yüksek türban, bilekleri dirseklerine dek bilezikli, boynunda ağır kolyeler ve kendinden çok hoşnut. Yürüyüşü her yeri ele geçiriyor. Burada oturuşu da. Dünyanın ne kadar ve ne güzel değişmekte olduğunu düşünüyorum. Uçakta küçük bir şişe Beaujolais içtim, burada sürdürüyorum. Esrikleştim. Kucaklarım."

"Cancağızım, gideceğim yere varmadan Engin'i görmeye uğradım. Öyle şaşırdı ve sevindi ki, dili tutuldu. Akşam saati ve oturduğumuz park biraz hüzünlü. Ne olsa Yaşlılar Yurdu'nun parkıydı. Zaman bizi ayırmasın. Sevgiler." Aynı kartın bir köşesinde incecik, titrek başka satırlar: "Onunla buluştuk. Buluşmak..."

Bir üniversite kampüsü fotoğrafının arkasında:

"Yeni Yankılar falan, ama burada gördüğüm saygı, sevgi pekâlâ da hoşuma gitti işte. Yaşlı ozanımızın doğum günü törenini unutamıyorum. Kendine iyi bak."

Munch'un *Plajdaki Beyazlı Kadın*'ının arkasında ise şunlar:

"Yenins'le tanıştım. Keşke sen de tanışabilsen. Hiç batmayan güneşli günler yaşıyorum. Ah cancağızım. Bilsen..."

Bu kadar. Bu ne demekti peki? Yenins kim? Yenins'ten bir daha hiç söz açmadı, ben de sormayı unuttum. Ayaküstü tanıştığı biri olmalı.

Dönüşünde, gezisinden kalın çizgilerle söz açmıştı. Aklı artık bütünüyle yeni araştırmasında. Bir de Layana.

"Biliyor musun, Layana öldü. Bu kuşlar onun."

Hiçbir ipucu yok. Aysel'in şu an'da nerede, ne yapmakta olduğunu söyleyecek tek gerçek bilgi yok.

Sanki ışık olursa, onu da tam olarak, bütün iç dünyasıyla görebilecekmiş gibi, elini divanın yanındaki ayaklı lambanın düğmesine uzatıyor. Fakat duruyor, hemen basmıyor o düğmeye. Lambanın yanındaki, duvara dayalı divan...

Aysel, divanın üstünde. Bileğinden kanlar akarak...

Burnunun ucunda, gaz kokusundan boşalan yeri, hemen kan kokusu alıyor. Yüreği daralıyor, elleri titriyor: Şimdi ne yapmalıyım?

Romanda olsaydı, kolaydı. Birçok seçenek var. Ama hayatta ve gece, bir yazar, üstelik de çok sevdiği, bileklerini kesmiş bir kadını ne yapabilir? Hiçbir ön hazırlığı yokken, işin içine bütün duygular da yoğunlukla karışmışken, cesedi taşıtmayı başkalarına nasıl bırakabilir ya da bu çaresiz sahnenin üstünden nasıl atlayıp da başka bir bölüme geçebilir?

Bir an, çıldıracak gibi oluyor. Bütün gücünü toplayıp, titreyen parmak uçlarıyla düğmeye basıyor. Aynı an'da burnundan kan kokusu siliniyor. Derin bir soluk alıyor: İşte, bildiğim bir yerdeyim. İşte bildiğim divan ve işte orada bileğinden kanlar akan Aysel falan yok. Salt, bol bulamaç yastıklar. Sık sık sevecenlikle arkama yığdığı. "Otur cancağızım, rahat et. Kahve içer miyiz? Tazedir.

Şimdi kaynattım. Anlatsana, yeni romanın nasıl gidiyor? İşin çok güç. Bir ülke romanı yazılacaksa, orada toplumun aynası olacak tipi, tipleri bulmak bugün hayli güç olmalı..."

Hayır, tipiklik peşinde falan değilim. Toplum panoraması... Bu panorama bugün bir yazar için ancak ortalıktaki kaosu aşma çabasıyla anlam kazanabilir. Düşünsel bir çabayla... Bir an. Salt bir an. Açılabileceğim tek nokta bu. Artık yalnız bu..

Gözlerini odada gezdiriyor. Her şey yerli yerinde. Sobanın üstünde yakılmış elma kabuklarına dek, her şey... Şimdi burnunda elma kabuklarının durmuş oturmuş yanık kokusu.

Aysel, kokuyu içine çekiyordu:

"Sen de dene. Ocağının üstünde arasıra kabuk yak. İnsan, bu betonlar arasında bile elma bahçelerinde dolaşıyormuş gibi oluyor. Elmaların çiçek açtığı mevsimi düşleyebiliyorum."

Gülümsüyor: Yaşamın yalanları, romandakinden çok daha fazla. Çok daha gerçek. Gerçek yaşam ancak yalanlarla sürdürülebiliyor. İki kuru, kıvrık kabukla elma bahçeleri falan. Bizim yaptığımız salt işimize yarayacak yalanları seçmek, işimize geldiği biçimde yanyana, altalta, üstüste getirmek. Kuru kabuklar altına yanan bir soba kondurmak...

Oysa soba çoktan sönmüş burada. O cılız, varla yok arası kokunun yerini çoktan cam aralıklarından sızan linyit kokusu almış. Oda buz gibi. Masanın üstündeki mikadan kuşlar, sanki üşüyerek, titreyerek sallanıp duruyorlar görünmez iplerinin ucunda.

"Layana'nın kuşları... Sana Layana'dan söz açmıştım değil mi?"

Hayır, hiçbir şeyden, gerçek hayatlara, insan yaşamına değgin hiçbir şeyden söz açmadık birbirimize Aysel. İçlerimizin hangi sobanın ateşinde yanıp kavrulduğunu bilmiyoruz.

Kahve kabı prizden çekilmiş. Yazı makinesine her zamanki gibi bir kâğıt takılı. Yazılı olsun olmasın, o kâğıt hep vardır orada; hep yazılmayı beklemektedir.

Olağanüstü hiçbir şey yok. Masanın yanındaki dar duvara asılı sanat takviminde bile. H. Vecih Bereketoğlu'nun *Manzara*'sı. Kış manzarası, denizde. Gün, olması gereken: Bugün. Yani Yirmi iki aralık. Aysel, takvimi bu sabah yırtmış. Fakat akşamına kendisi yok.

Erken saatte onunla konuştum. Buradaydı. Şu telefonun başında. Dün gece de, onu arasam mı, aramasam mı, kutlasam mı, kutlamasam mı, uyduruk bir töreni önemsediğimi sanır mı, sanmaz mı, diye diye gece yarısını bulmuştum. Sonunda da numarasını çevirmiştim. Sesi uykulu uykulu geliyordu:

"Beni neden bu saatte yatağımdan kaldırıyorsun?"

Kekelemiştim. Almacı hemen geri, yerine bırakmak istemiştim:

"Ah, özür dilerim... Ben... Gerçekten özür dilerim... Erken yatmazdın da. Uyumuş muydun?"

Gülmeye başlamıştı:

"Yooo, hayır, hayır! Ama nedense kendimi çok derin bir uykudan uyanmış gibi duydum birden."

Bununla bir şey mi söylemek istemişti? Ne söylemek istemişti acaba? Yatmamış evet. Hâlâ Aydın İntiharları ve Geleceğin Başkaldırısı incelemesi üstünde çalışıyormuş.

"Benim incelediklerim somut, elle tutulabilir başkaldırı örnekleri. Bu nedenle göze pek az görünebiliyor. Oysa, düşünürsen bir de cesetleri olmayanlar var. Sinmiş, ikiyüzlü bir hayatla uyum sağlayamayanlar, bu uyumu sağlamaktansa, kendilerini ortadan silenler, silinişi, bu istençli seçimi bir reddediş olarak yaşayanlar var. Tarih çoğunun hayatlarının nerede son bulduğunu yazmıyor. Kansere yakalananları, karaciğerini tüketenleri falan da seçilmiş bir ölüm olarak yazmıyor. Evet, delirenleri yazıyor, ama, 'delirdi' diye yazıyor. Senin *Kırık Zaman Parçaları*'nda tasarladığın başkahramana gelince... Onun da ne olacağı belli değil henüz..."

Ansızın konuyu değiştirmiş:

"Biliyor musun, hayatımda tanıdığım en çekinik, en kuşkucu insansın. Oysa romanlarındaki insanların hayatına ne kadar çekincesiz dalıyorsun" demişti.

Ürperiyor: İyi ama, Aysel çoktan yitip gitmiş gibi, neden hep geçmiş zaman kipi kullanıyorum? İşte kulaklarımda onun, hep öyle canlı, neşeli sesi. Yanımdaymış gibi:

"Söylesene, ne olacak şimdi? Törende onuruma kuzu mu çevrilecek, yoksa beş rekat namaz mı kılınacak, toplar mı atılacak yoksa? Ne olacak? Bunu sen bilmelisin. Bize yarını bugünden söyleyebilecekler yazarlar da değilse, kim olabilir başka? Ben sanatçının büyücü olduğuna inananlardanım."

Dün gece de, bu sabah da söyledikleri hemen hemen bunlar. Bunlardan ne sonuç çıkarabilirim? "Orada görüşürüz" dedi mi, demedi mi? Gerçekten anımsamıyorum.

Sesinde zaman zaman bir başkaldırı tınısı vardı. Ama, "Berbere gideceğim, süsleneceğim..." de dedikten sonra, gününün programını isteyerek bozabileceğini, töreni yadsıyabileceğini düşünebilmem olanaksız. Hem o, hayatta kalındıkça hayatta kalındığının, onunla uzlaşıldığının tek gerçek olduğunu bilmez mi? "Siliniş" demekle ne demek istiyordu? İstiyor yani?..

Dudaklarında yine de uçuk bir gülümseme, odanın ortasına doğru birkaç adım atıyor, hemen de duruyor: Şimdi düşünüyorum da, yurtdışında aldığı ödül onu, bugün, bu akşamüstü verilmesi tasarlanan onur plaketi kadar keyiflendirmemişti. Bunu da nereden çıkarıyorum? Yüzünü görmüyordum ki. Yalnızca sesini işitiyordum. Sesle daha kolay oynanabilir, insanlar daha kolay yanıltılabilirler. Aysel'in açık, duru bakışlarını, hâlâ bir çocuk saflığında olan gözlerini görmeliydim. O gözler, asla yanıltmazlar. Oyunu beceremezler.

İçindeki tedirginlik yeniden yoğunlaşıyor. Yazı masasına doğru bir adım atmışken, sanki biri onu tutuyor. Aysel'in yüzü,

gözlerinin önünde derinleşmiş çizgilerle beliriyor. Bakışlarında bir dalgınlık. Aydın'ın cenazesinden sonraydı. O gece, evet. Evinde yalnız olmak istememişti. Birlikte yemek yemişler, sonra buraya gelmişlerdi. Bütün yemek boyunca Aydın'la arkadaşlığının en gülünecek yanlarını anlatıp durmuştu. Ta ilkokulda, bir taşra kasabasında başlayan, ne ayrı, ne birlikte olup biten türden yakınlık. Aysel, iç dünyasını yine çok az elevermişti:

"Aydın, Cumhuriyet'in bürokrat oğlu, ben Osmanlı'nın esnaf kızıyım. Gel de, kişilerden yola çıkarak bir toplumun tarihini çözümleme. Fakat galiba bu daha çok senin işin..."

Burada oturuyorlardı işte. Elektrikli kapta kahve kaynıyor. Konyak kadehlerinde birer parmakçık da konyak.

"Keşke Aydın'ı ciddiye alsaydım, bir toplum birimi olarak değil, hayır. Bir kişi olarak, keşke!" dememiş miydi? "Aydın benim için, birlikte gülünüp oynanan, şakalar edilen, pek bir derde şifa olmayan, yine de varlığı kaçınılmaz bir toplum katmanının hayli soyut yüzüydü sanki."

Gözleri sulanmıştı. Sulandı yani:

"Bilim işte böyle geneller. Ama sizler, siz edebiyatçılar hiçbir şeyi bu anlamda genellemezsiniz, değil mi? Herkesin, toplum katlarının temsilcisi olan roman kahramanlarını sevmiyorum. Bu kadarını ben de görebiliyorum. Fakat, örnekse senin kahramanların, onlar çok kendine özgü, özel kişiler. Onları tanımak güç; bizim göremediğimiz yüzler onlar. İşte Aydın. Onun delidoluluğu, delişmenliği, genel parçalanmışlığı unutmak istercesine ve eline yüzüne bulaştıra bulaştıra ille de oynamak istediği o rumbalar, ettiği valsler... Hep özgür, kendini gerçekten özgür duyan, özgürmüş gibi yapmayan, sahiden o olabilen kadınların özlemini çekip durması... Onu ciddiye almaya değmez miydi sanki?"

Bilmiyor. Aydın üstünde fazla düşünmedi. Salt, Aysel sözkonusu olduğu zaman. Salt kıskançlıkla, küskünlük, kırgınlıkla... Aydın'ın

ölümünden birkaç yıl önce yine Aysel "Ömür bu adam! Çılgın. Şimdi de piyano dersi almaya başladı" demişti. "Piyano öğrenecek ve açık havada, bir söğüt ağacının altında, sabahtan akşama, akşamdan sabaha yalnızca Harmandalı Zeybeği'ni çalacakmış!"

Ben homurdanmıştım:

"Aman canım, bırak şu zevzeği! Harmandalı'nı çalmak için piyano öğrenmek gerekmez."

Ciddiye alınmayacak her şeyi pek güzel ciddiye alıyoruz işte.

Aydın'ı o zaman da kıskanmıştı. Şimdi ise birden içi burkuluyor. Bir an, onun ölümünde kendi ölümünü görüyor. Aysel'in bu cenazeden sonra da, "Ah, keşke..." dediğini. Bundan ürkmesi gerektiğini mi, buna sevinmesi gerektiğini mi bilemiyor. Kaosu aş. Kaosu aş, beynindeki kaosu...

Elini usulca yazı masasının önündeki küçük iskemlenin arkalığına koyuyor –az önce tavana asılmış bir Aysel'in ayakları dibine devirdiği–; sanki bu el şimdi onun hâlâ çok kıpırtılı omuzlarından biri üstünde duruyor. Hemen hemen fısıldıyor:

"Seni salt düşüncede değil, duyguda da sevdiğimi söylemeliyim sana: Bir gün, ah keşke, keşke bilseydim... dememen için."

Silkiniyor: Şimdi düşünülecek olan bunlar değil. Ortadan yokolan da ben değilim, Aysel. Keşke Üner'e hemen hemen homurdanarak sırtımı dönmeseydim: Sen kal, ben giderim.

Üner gerçekte ne kadar anlayışlı davrandı. Bir adım geri çekildi, biraz şaşkın, bana yol verdi: Elbette, tabii. Sizi anlıyorum.

Anlıyor mu acaba? Onun, kendisiyle hiçbir sorunu yokmuşçasına yalın, duru bakan gözleri. Sık sık Aysel'i çağrıştıran. O bakışlar bu akşam biraz endişeyle gölgeli. Hem Alev'in durumundan, hem hocasının hiçbir yere hiçbir haber vermeden törene gelmeyişinden. Belki de yok, onun kendisiyle bir sorunu yok. Hayatla barışık. Bizlere her zaman engin bir hoşgörü ve anlayışla bakıyor. Yoo, bizlere acıyor herhalde. Cumhuriyet'in

ilk idealist kuşakları... "Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen..." Hiç de hazırlıklı olmayan omuzların onca görevi üstlenişiyle yıkılan kuleler, bozulan düşler ve artık ya bizden öncekilerde ya bizden sonrakilerde yeni bir güç aşısı arayıp duruşlarımız. Her kezinde birlikte suya gömülüşler ya da dıştalanış, dıştalanış. Olmadık bir zamanda yeniden göreve çağrılış, olmadık bir zamanda göreve hücum. Görev, görev! Başımızda eski kurtarıcılık tacımız, sırtımızda eprimiş şövalye zırhımız, yeniden başlamak, yeniden yeniden... Ve artık istemeye istemeye, artık bıkkınlıkla yine de birbirimize sarılışlarımız. Bunun bir sığınış olduğunu hiç elevermek istemeyerek. Yalnızlıktan ne kadar korktuk! Tek kalmaktan.

Evet, Üner acıyor bize. Sevecenliği buradan kaynaklanıyor. Aysel de bunu bir değerbilirlik sanıp durdu zaten. Duruşmalarından birine Üner'in kolunda geldi. Öne atılmayı sevmiyorum. Aysel'e: "Duruşmaya ben götüreyim seni," demedim. Sonra da Üner'i küçümsedim tabii: Yiğitlik taslıyor. Halkı başkaldırıya kışkırtmakla suçlanan bir prof.'un yanında duracak da, ilericilerin gözünde yükselecek! Herkesin korkup sindiği bir zamanda, üniversitesine yeniden dönebilme kapılarını bütün bütün kapayarak, "Bravo Doç. Üner'e..." denecek. Artık yiğitliğin, yüceliğin terazisi günlük politikanın güdük ölçüleri olup çıktı... Başka ölçü yok. Aykırı bir başkaldırı yolu yok. Üstümüze gaz döküp yakmak yok... Dökülenlerden eldeavuçta kalanlarla yeniden başlamak... Yitirilmiş güçler, eskimiş güvenlerle... İşten atılmayı, hapse tıkılmayı göze almaktan başka karşı duruş yolu yok. Aykırı tek ses yok.

İşte, o zaman da böyle şeyler düşündüm. Hep, kendi yapamadığımı başkalarının yapmasının özlemini çekerek... Alçak! Üner, hakkında böyle şeyler düşüneceğin en son kişi olmalı değil mi? Onu o günler böyle değerlendirmemin, benim de günlük politikanın güdük ölçülerine yenilmemden başka ne anlamı var? Duruşmaya gitmek mi, gitmemek mi? Aysel'in yanında görün-

mek mi, görünmemek mi? Dilekçelere imza koymak mı, koymamak mı? Bildirilere katılmak mı, katılmamak mı? Düzen ve baskıcı dönemler en doğal edimlerimizden birer kahraman yaratıyor. Böyle dönemlerde, o en doğal edimler, eğilimler insanda bir yanlışlık duygusu uyandırıyor. Değerler sarsılmıştır. Biz, gerçekten biz miyiz, değil miyiz? Her şey bulanıklaşıyor. Eskinin o büyük, tutkulu roman kişileri, o keskin yadsıyışlar artık yazılamaz oluyor.

Şimdi apaçık anımsıyor. O günlerde Aysel'e: "Bugünler yanında görünmesem iyi olur" diye takılmıştı. Güne ne kadar da uygun bir nükte! Öyleydi elbette. Ama kimbilir, duruşmasına, belki de, Aysel'in bu şakayı ciddiye alabileceğinden çekindiği için gitti. Belki de, bugüne dek hep onun yanında kalışı, onu yüceltişi... Kimbilir, kimbilir?.. Her şey olabilir. Basında çirkin bir iftiraya uğradığı zaman pek çok kimse Aysel'in çevresinden uzaklaşmamış mıydı? O kadar yalnızlaştırılmasaydı, Aysel'e bu kadar yapışacak mıydım bakalım? Hangi doğallık? Hangi doğal edimler, eğilimler? Artık böyle şeylerden söz etmek olanaksız. Böyle olmak olanaksız. Ben de kimbilir, neden dolayı Aysel'e... Bildiriyi yayacakmış. Ama, iftira olayından sonra, artık adına güven duyulmaz diye... İşte bizi yalnız günlük ölçüler yönetiyor, biz kendimiz değil. Kimse kendine kalmıyor, kendinin efendisi olamıyor. Her şey darbelere, yarışmalara, ödüllere göre. Cehennem başkaları değil. Cehennem, artık kendimiziz...

"Artık son. Sürüye katılmaya, günlük çatapatalarda aydınlıklar görmeye son. Paydos!"

Alev anlatmıştı. Aysel, o gece böyle demiş. Yani, banyoda baygın düşüp, her yanını kırdığı gece. Yaşamlarımız elimizden alınıyor. Kararlarımız, neredeyse bir filmi görmeye karar verişimiz de, piyasaya sürülecek herhangi bir şeye bağlı. Aysel'in, "Sürüye katılmaya son!" dediği an'daki sesini işitmek, o an'daki yüzünü ben de görmek isterdim. Herhalde ciddi değildi. Öyle dediği

günden bugüne aradan kaç yıl geçti. Herhalde kesin değildi. "Bitti, son"larımız bile ne kadar dağınık, parçalı...

Önceden hiç düşünmediği halde, masanın yanından ayrılıp ansızın banyoya yöneliyor. Kısa, karanlık bir koridorda duruyor: İnsan, hem de o baş dönmeleri arasında kalkıp da reklam delisi bir senaryocunun çağrısına koşar mı? Fakat Aysel, özellikle Aydın'ın ölümü ardından, o sarsılışla, "En çok gülenleri en fazla ciddiye almalıyız" demedi mi?

Ah onun bu aşırı duyarlılıkları! Zekâsını zaman zaman budalalaştıran iyimserlikleri... Onlar, o senaryocu oğlan gibiler hıçkırıklarını elevermemek için sırıtmıyorlar ki Aysel, daha çok sırıtabilmek için sırıtıyorlar. Bu kadarını nasıl ayırt edemezsin?

Hiç yakınmazdı. Yakınmaz yani. Ama bir kez yakındı. İşte o filmin ilk gösteriminden sonra. Banyoda geçirdiği kazadan sonra. Kendine çok kızmış. –Ya yine öyle?..

Omuz ve bacak alçıda, yarı kendine öfkeli, yarı kendine gülerek anlatıyor; organik zamanla bilinç zamanı arasında:

"... hani bir ara, dışardan ders veriyordum ya üniversitede? İşte o zamanki öğrencilerimden biri telefon etti..."

Yüreğim kulaklarını dikmişti yine. Doç. Üner takılıyordu:

"İşte peşinize bir delikanlı daha taktınız! İtiraf edin, itiraf edin!.."

"Ah Ünerciğim, beni hep sevindirmek istersin! Fakat şimdiki gençler bizi peşlerinde istiyorlar yavrucuğum. Biz de kuzu kuzu gidiyoruz..."

Yeni bir film çevrilmiş de. Filmin senaryosunu, telefon eden öğrencisi yazmış. İlk gösterimde ille Aysel'in de bulunmasını istiyormuş.

"Nasıl içten, coşkulu bir çağrı, anlatamam. Hocam, diyordu, sanırım toplumsal çözümlemeleri çok doğru bir film oldu."

Homurdandım:

"Beş para etmez bir senaryo yazdığı buradan belli daha!"

Aysel, alçılı omzuna tak tak vurmuştu:

"Evet ama, telin bu ucundaki sen değildin, bendim. Oğlan da, sizin görüşleriniz benim için çok değerli, ne olur gelin, bizi eleştirin, kusurumuz varsa söyleyin, diyordu. Ne olsa benim de böyle aranıp sorulmalara, düşüncelerimin önemsenmesine susadığım bir zamanım..."

Alev, ağladı ağlayacak:

"Hocam!.."

"Aaa, ne var bunda? Bensiz o düğün olamazmış sandım. Öğrencimin üstelemelerini işitseydiniz, siz de o filmin ilk gösterimi sizsiz asla yapılamazmış sanırdınız. Oysa, o gün gelip çattığında başımda kötü bir döngünlük, içimde bir boşalma, beynimde bir sıkışma. Belki tansiyon düştü, belki çıktı, ne bilirim."

Üner yine takılmıştı:

"Zaten başkalarına akıl dağıtanların kendine hayrı yoktur. Doktorlarsa, kendini topluma adamış aydınlar için icat edilmemiştir tabii..."

"Canım, öğrenciye sözverirken bir şeyim yoktu. Hava da berbat mı berbat. Ama sözvermiştim artık. Asıl Tezel duymasın, çocuklar, gecenin gidişatını sakın duymasın, benimle kötü alay eder..."

Koridorun lambasını yakıp yakmamakta, banyo kapısını açıp açmamakta kararsız: Kendimi iyiden iyiye soyguna çıkmış biri gibi duyuyorum. Hem, ya içerdeyse, yıkanıyorsa?..

Kulak kabartıyor. Bir su sesi var gibi, ama alt kattan mı geliyor, içerden mi, böyle bir apartmanda bunu bilmek olanaksız. İnce, uzak bir su şırıltısı arasında açık seçik işittiği ise hep Aysel'in geçmişten çıkıp gelen sesi:

"... yağmur, kıyamet... Yine de kalkıp gittim. Sözvermiştim..."

Alev inliyor:

"Ahh hocam! Sözverişler artık..."

"Ağlama. Şuradan bir sigara uzat bana. Sözverilmişse, sözverilmiştir. Kalkıp gittim. Filmin gösteriminin yapılacağı yerde her zamanki yüzler, bildik kalabalık. Tabii haklısınız, öğrencimin beni kapıda karşılayacağını sanıyordum. Öyle bir şey olmadı. Onu, kalabalığın arasında, uzaktan gördüm. Bir ara o da beni gördü. Şöyle, hani hiç o üstelemeleri, ille gelin, beklerim hocam, deyişleri falan yokmuş gibi, belli belirsiz bir el sallayış, sonra da çevresindeki kalabalıkla konuşmasını sürdürüşü... Ne yapsın, görüşlerine güvendiği o kadar çok kişisi olunca, hepsiyle nasıl başa çıksın? Derken efendim, kendisi, yönetmen, başoyuncusu falan fotoğrafçılara poz vermeye durdular. İş, iştir. Başka ne bekliyordum ki? Herhalde, baş dönmelerim, iç boşalmalarım nedeniyle fazla duyarlı bir hal aldım, alınganlaştım... Ne bileyim, salonda toplanmış kalabalıktan hiç değilse birinin bana yakın, sıcak bir selam vermesini bekledim. Oysa, böyle bir şey olmadı. 'Nasılsınız?' diye yanına sokulduğum birkaç kişi de, 'Siz nasılsınız?' demeyi bile benden esirgedi. Artık adı sahtekâra çıkmış, ununu eleyip eleğini duvara asmış bir prof. eskisiyim nasıl olsa. Bu etiket üstüme nicedir yapıştırılmış, orada duruyor. Artık bana kim aldırır?"

Şaşkındım. Onu hiç böyle, kendine acır bir halde görmemiştim. Başkaldırdım:

"Büyütmüşsün, evet. Çok büyütmüşsün. Epey hastaymışsın belli... Genel bir kopukluğu, nasıl salt sana karşı bir tutummuş gibi alırsın?"

Sigarasının dumanını havaya savuruyor, sesinde alaycı titreşimler:

"Ama pırıl pırıl, fırından yeni çıkmış mis gibi şöhretler çevresinde nasıl halka olunduğunu görseydin, genel kopukluğun sade, bana, sana, senin gibi, benim gibi sırtına geçmişini yüklemişlere karşı geçerli bulunduğunu kara kara düşünmezlik edemezdin sevgili yazar dostum. Üç ayda bir roman yayınlamazsan, artık yoksun, bunu bil."

Sanki o gündeymiş gibi, yine omuz silkiyor. Banyonun kapısına tık tık vuruyor; içerden bir yanıt gelecek mi, diye bekliyor. Artık su sesi de yok. Çıt yok: Yatağa bağımlılık, o alçılar, sargılar, kendine güvenini sarsmış olmalı. Anlatırken dudakları titriyor, gözleri sulanıyor, kolay şartlanışlara ve unutkanlıklara zaman zaman başkaldırıyor, derken toparlanıp kendine gülüyor, yine kendi kendisiyle alay ediyordu:

"Gerçekten, o oğlan beni neden çağırdı acaba? Yağmur yağacağını da bilmiyordu ki, salonu dolduramayacak olmalarından korksun. Bakın, yine rica ediyorum, sakın Tezel'e duyurmayın. Ben bile o geceyi kendimden gizlemeye, hiç olmamışa getirmeye çalışıyorum. Hele şu sargılardan çıkayım, bir gün bunu başaracağım, elbet hepten unutacağım. Bu, ta o zaman bile çok kolay olabilirdi, eğer film bir şeye benzeseydi! Berbattı. Senaryo da, kurgu da, oyun da... Dışarda hava daha berbat. İçerde nedense yönetmenin, senaristin, oyuncuların, fotoğrafçının yanakları öpülüp duruyordu. Birbirini kutlayan kutlayana. Herkes herkesi, herkes kendini kutluyor. Eh, nasılsa kimseler farkında değil, vefa ve incelik denen şey de çoktan rafa kalkmış olduğuna göre, usulca sıyrılıp çıktım sokağa. Yağmur, fırtınayla karışık, insanın suratına suratına çarpıp duruyor. Bana da diyor ki: Sanat ve sözveriş adına hasta hasta sokaklara fırlamanın cezasını çek! Biliyor musunuz, büsbütün dengemi yitirip, saldırganlığın, şiddetin, kimvurduya getirişin havaya da geçtiğini düşündüm o ara. Öylesi bir perişanlık. Karşıdan karşıya geçeceğiz, dizlerine dek, ağdalı bir suya dalıyorsun. Otobüs, dolmuş durakları uzak, taksi sürücüleri yüzüme bile bakmadan geçip gidiyorlar suları fışkırtarak. O köşeden bu köşeye seğirtiyor, kova kova kirli su yemiş bir halde, sellerde yüzüyorum..."

Alev, daha kötü inliyordu:

"Ah hocam, ah! Salondan çıkmadan bana bir telefon etseniz olmaz mıydı?"

Üner, kıs kıs gülüyor, ben homurdanıyorum:

"Etmez... Kimseye muhtaç değildir kendileri..."

"Dinle bakalım, muhtaç mıymışım, değil miymişim? Bir taksi ya da sizler olsanız yine iyi... Çırpına ede, yüz metre kadar ilerleyebilmiş olacağım. Baktım, artık içerden boşalanlar da arabalarına binmiş, neşeli neşeli gidiyorlar. Bir ara, eski öğrencimi, yeni senaristi, başka bir özel arabanın içinde, yanında güzel kızlar, yakışıklı oğlanlarla güle oynaya yanımdan geçerken gördüm. O an, yağmuru, her şeyi unuttum ve yalnızca, evet yalnızca tek bir duygu kaldı bende: Benim de, o ve onlar tarafından bu halimde görülmemden korktum. Başım daha beter döndü, içim daha kötü boşaldı. Korkunun böylesini hiç yaşamamıştım dostlarım. Dahası, Ömer'siz kalışımdan o yana, yeni bir şeye daha alışmam gerektiğini anladım. Bu şey, beni daha çok korkuttu..."

Sesini becerebildiği oranda pes tona ayarlıyor, başını banyo kapısına yaklaştırıp fısıldıyor:

"Aysel? Aysel, orada mısın?"

Yanıt yok. Daha doğrusu yanıt, art arda, "Korktum... Korktum... Korktum..." oluyor.

İşte, orada burada kolayca, askerden korktu, sıkıyönetimden korktu, yönetimden korktu, geleceğinden korktu falan diye konuşabiliyor, yazabiliyorlar. Bunlara gelene dek, insanların ne kadar daha günlük, alelâde, ne kadar daha yakın, kendi kendisiyle ilintili korkuları var. Yağmurda, ıslak kedi halinin öğrencisi tarafından görülmesi korkusu var. Acınmaktan korkusu var. Yeni bir duruma alışmış sanırken, alışamamış olduğunu görmenin korkusu var. Hiç sanmazken, içinde yakın birinden, koruyucu bir erkekten yoksunluğu yakalayıvermenin korkusu... Küçük boy ve çok özel korkular...

Aysel de, "Ama" diyordu, "böyle pek özel korkularım olduğunu anlayınca, daha çok korktum. Bunları altedemeyecek kerte yaşlanmış olmaktan işte..."

Sonuçta, nihayet evine ulaşıp da, kurunmak üzere banyoya girdiğinde ise:

"Gerisini hatırlamıyorum Hakim Bey!"

Böyle söylemişti.

Gözlerini açınca, kendini o yarı bodrum katının banyosunda, buz gibi bir betonun üstünde bulmuş. Sallanan bir ayak, çöken bir omuzla. Yapayalnız. Ne Doç. Üner, ne Alev, ne Engin, ne Ömer artık, ne de ben. Ne senaryocu, ne şu, ne bu...

Ya yine?..

Banyonun kapısını itip açtı. Baktı Aysel, her yanı kırık çıkık, yerde iniltilerle...

Kulak veriyor. Hiçbir yandan herhangi bir inilti falan gelmiyor.

Kapıyı yeniden açtı, baktı. Baktı Aysel, üç tüp ilaç yutmuş, ölü... ölmek üzere... çıplak... değil, saks mavisi sabahlık... değil. Küvette. Küvet ağzına kadar suyla dolmuş taşmış; Aysel suda boğulmuş... boğulmuş... değil... Duşta, çıplak. Etleri sarkık, memeleri... Bir çığlık:

Aaa! Nedir canım, pat diye giriyorsun içeri! Evimin anahtarını bunun için mi verdim ben sana? Çökmüş bir gövdeyi banyoda dikizleyesin diye mi? Çık dışarı!..

Utançla geri çekiliyor.

Hayır ama, daha banyonun lambasını bile yakmamıştı ki. Şimdi yakıyor. Çekinik, utangaç, çabuk bir gözatıyor içeri: Soyguncu gibiyim. Tam bir hırsız.

Ak pak duş perdesi, ak pak havlular, musluğun üstündeki daracık cam rafta diş fırçası bardakları, sırları dökülmüş küçük bir ayna. Yerde ise yalnızca, şekerpembesi bir çift havlu terlik. Kendisine bundan söz edildiğinde gözlerinin önüne bile getiremediği çığırtkan pembe. Hayır, şekerpembesi falan değil, çingenepembesi!

Aysel'i bu terliklerle gözünün önüne getirmesi güçtü. Güç. Bu güç olunca, şimdi yatak odasına gitmesi, artık evin içinde olmadığını bile bile, onu bir de orada araması büsbütün güç.

Ansızın, yer gök inliyor sanki. Diş fırçası bardakları birbirine vuruyor, daracık cam raf şıngırtılarla titreşiyor.

"Mahalledeki kaynakçı triporteriyle geceleri son kez saat sekiz otuza doğru gider, son kez saat on bire doğru döner, dönerse. Onun gelip gidişlerinde dişimi falan fırçalamaya kalkmam. Bilirim ki, triporter park edene dek elimden diş fırçamı düşüreceğim ya da macunu fırçanın üstüne bir türlü sıkamayacağım."

Aysel'in bu eve taşındıktan sonra, bir ara söylediği.

Kaynakçı, üç tur atarak uzun bir törenden sonra triporterini park ediyor. Bir kadın camı açmış olmalı, haykırıyor:

"Geldin mi?"

Çok iyi bilinen bir şey üstüne neden soru sorar insanlar? Günde boşu boşuna kullanılan sözcüklerin sayısı toplansa, bunlar uçuca eklense, dünyanın çevresini üç kez dolanacak bir sözcük kuşağı çıkar ortaya herhalde. "Hiçe harcanan zamanlar" adında bir hiç kuşağı.

Ben de ne dikiliyorum burada hâlâ? Aysel'in evinde olmadığını bile bile ne arıyorum banyosunda, köşesinde bucağında?

Yine de kendine engel olamıyor. Yatak odasına yöneliyor: Belki de uyuyakalmıştır.

Evin, bilmediği tek köşesi. Aysel'in bu en özel dünyasına birkaç adım olsun atmak isterdi.

Yapamıyor. Salt, eşikten bakıp geri çekiliyor.

Gözüne tek bir yatakla, yatağın üstündeki saks mavisi sabahlıktan başka şey çarpmamıştı.

Kendini iyiden iyiye soyguna çıkmış bir hırsız gibi duyuyor. İçinde ele geçirilecek herhangi değerli bir şeyin bulunmadığı, bomboş bir kasanın kilidini boşu boşuna kırmış beceriksiz hırsız gibi. İşin sonunda ne bir yıkanma, ne bir sevişme sahnesi, ne kurbağa yeşili kombinezon, ne bir cinayet, ne de intihar... Hattâ, açılan kapıların ardında boşa dönen bir plak, bir teyp bile yok. Tablalarda

yarısı yanmış bir sigara, büyük alevlerde tüten eşyalar, evraklar... İşte, romanlarım da böyle. Büyük, çarpıcı olaylara yüz vermeyen şeyler yazıyorum. Basit hayatlar... Yaşandığı sürece kimseye hiçbir şey dememiş olan ne varsa, onlar kat kat açılmalı, gizlerinden sıyrılmalı, organik zamanla bilinç zamanı arasındaki uzun ve çok dolambaçlı yolda gerçekleşen, gözle görülmeyecek denli küçük aşamalı değişimler, doğan gün, patlayan fırtına, boşanan yağmur benzeri bir somutluk kazandığı an'da ele geçirilmeli. Değişimin elle tutulur olduğu an, o tek büyülü zaman parçası yakalanmalı.

"Düşündüğüm romanı hâlâ yazamadım Aysel."

"Yazsaydın, bitmiş olurdu... her şey..."

"Tek bir an'ın, o en kısa sürenin romanını yazmak isterdim yine de..."

"Ama cancağızım, an'lar yazılamaz ki. O da değişir, yakaladığın an'da başka bir şeye dönüşür..."

Ölümü ilk, enine boyuna o zaman konuşmuşlardı. Varoluşçu anlamda bir sonsuz özgürlük aranışı değildi üstünde durdukları. Eski şövalyelerin onur ve yiğitlik uğruna hançeri bağırlarına, namluyu beyinlerine dayamaları da değil. Kendi elleriyle kurup yücelttikleri makineler, silahlarla, teknolojik bir zamanın efendiliğiyle yüzleşmek gerekiyor. İnsanın kendi türüyle, kendisiyle, yalnız kendisiyle hesaplaşması... Tanrı kavramı altüst olduğu, onurun, kahramanlığın anlamı tepeden tırnağa değiştiğine göre, ölüm ve onu seçişin anlamı da...

Yatak odasına girmemişti, ama oradan büsbütün uzaklaşmamıştı da. Yatak örtüsünün nasıl bir şey olduğunu, Aysel'in başucundaki çekmecede aşk mektupları ya da siyanürlü bir yüzük saklayıp saklamadığını bilmek isterdi. Bir yerde bir not, salt, "Martıların yavrularını uçurduğu mevsim" ya da "Her şey birden terk ediyor beni, ben her şeyden, büyük uyumdan hızla uzaklaşıyorum"

diye yazılmış bir not. O yalnız yatakta hâlâ bir erkeğin sıcaklığını özleyip özlemediğini bilmek istedi.

Bunlardan hiç söz açmadılar. Yalnızca dünya, ülke sorunları, birlikte içilen şaraplar ve her gün konuşulan şeyler: Ne iyisin. Teşekkür ederim. Hayır, istemez, bu kadar yeter. Et ne güzel pişmiş. Sokakları yine kazdılar. Yine biri çukura düştü. Sol güçler nasıl birleşebilir? Evet, haklısın, telefon kesikti. Elektrik faturasını yine şişirmişler. Yine savaş. Gitgide evlere kapanır olduk. Ama oralara bile bütün ülke... Tutukevlerinde durum berbat. İşkence yokmuş, adama bak! Yine imza toplayalım bari. Bari yine bir dernek kuralım da, hiç değilse bir ses... Fakat bu camiler, bu türbanlılar... Nereye gidiyoruz? Bir yazı yazalım yine. Bence Galileo'nun yaptığı doğrudur. Bence Makyavel'ce bir aydın tutumu her zaman bağnazların ekmeğine yağ çalmakta, onları yüreklendirmektedir. Özgür düşünce bir kazanırken, bağnazlık bin... Yine de başka türlüsü hiçbir şey yapamamak, hiç kazanmamak olurdu. Ne yapacağız yine, yine ehven-i şer, deyip sosyal demokratları mı destekleyeceğiz? Elbette, başka seçim şansı yok ki şimdi. Benim var. Kendimden başka kimseyi desteklememek. Öfkeyle söylüyorsun. Ya ne yapacağım? İşçi ve işçileşmenin son bulduğu, insan emeğinin yerini makinelerin, bilgisayarların aldığı bir zamanda, işçileşmeyi mi bekleyeceğim? Fakat yine... Zamanı iyi tanımalıyız. Zamanı iyi tanıyor muyuz? Yoksa bize tanıtıldığı kadar mı?..

Kuşkusuz bunlar da konuşulacak. Fakat kendileri? Kendileri artık hiç yok. İç dünyalar, iç yaşamlar yok. Bunları deşmek ne zamandan beri bir suç oldu? Dış zamanın karşısına iç zaman konmayınca kozmik an nasıl yakalanacak? Bir tek yoldan. Kendini sonsuz özgür duymakla. Reddedişle. Yapayalnızlıkla...

Burun kanatları oynuyor. Oraya yeni bir koku yerleştirmeye çalışarak yeniden oturma-çalışma odasına geçiyor. Burada onu

ilk karşılayan yine tavandan masanın üstüne sarkmış mikadan kuşlar oluyor. İnci mavisi kuşlar, görünmez ipler ucunda ürpertilerle dönüp duruyor.

"Bunu buradan kaldırmalıyım. Bana hep ölümü düşündürüyor. Belki de ölümü düşündürdüğü için kaldırmıyorum."

Şurada, işte ben bu koltukta, o ise divanın şu köşesinde; oturuyoruz. Aysel, derisi hafifçe kırışmış boynunu uzatıp kuşları gösteriyor. Sonra ekliyor:

"Çoğu kez ölümü hayatdışı bir şey olarak algılıyoruz. Hayatın bir parçası olarak değil. Yani, hiç algılamıyoruz."

Burun kanatları daha belirgin oynuyor: Bir an. O an, beynim yepyeni bir romana açılmıştı. Bir dilden ötekine geçilmeyi bekleyen yepyeni bir hayata. Yine geceydi. Yandan vuran ışık, kuşların rengini dağıtıyor, onları o olmaktan çıkarıyordu. O kadar canlı, hayata o kadar sıkı sıkıya bağlı görünen Aysel'in çığlık çığlığa, iri kanatlar çırparak özgürlüğe, sonsuz özgürlüğe...

"Ama cancağızım, an'lar yazılamaz ki" diyordu o. "An da değişir, yakaladığında hemen başka bir şeye dönüşmüştür bile..."

İçindeki iblis ayaklanmıştı. Dudaklarından, yalnız kendisinin sezebileceği sinsi bir gülümseme geçmişti, anımsıyor:

"Yine de insan, bir kezcik olsun eliyle bir şeyi, ne bileyim, bir yaşamı tutmak, işte bu, budur, demek istiyor. Ya da karşıtı: Bir kezcik, bir şeyi, bir yaşamı, o, o olacağından emin, avuçlarından salıvermek..."

"Dondurulmuş beyaz gül. Demek, umut diye buna deniyor!"

Bir kahkaha patlatmıştı Aysel.

Ansızın susmadı mı? Susup derin derin düşünmedi mi?

"Bütün kitaplar" demedi mi sonra, "bütün iyi ve güzel kitaplar bilinç an'larımızı ışıldatan kitaplar değil midir? Bütün tablolar, heykeller, müzik parçaları? Avuçlarımızdan kaçan ne varsa, ancak onlarla yakalayabiliyoruz."

"Ama değişmiş olarak."

"Biz de değiştiğimiz için."

Hep böyle genelleyerek. Hep böyle soyut. Sözlerde kendimize hiç yer ayırmayarak...

Dalmış. O işte, şurada oturuyor. Yine aynı şeyi söylüyor:

Fakat aynı olması mümkün mü?

O gece, bütün sözlerin soyut, genel bir anlamı, ağırlığı vardı evet. Şimdi ise fazla özel. Şimdi sadece, aradığı kadının nerede olabileceğini aydınlatacak birer ipucu.

Yazı makinesine takılı kâğıda bakmaktan kaçınışı, bundan önceki kaçınışları, bundan önceki çekinişleriyle aynı mı? Daha önce salt oraya aktarılmış düşünceleri merak ederdi. Şimdi oraya o düşünceleri yazan kişiyi merak ediyor, onun gizli kalmış yanlarını. Şimdi, "Niçin?" diye bilmek istiyor. Bunu niçin yazdı? Kendisiyle ilintili olarak, niçin?

Makineye doğru eğilmişken, telefon ziliyle irkiliyor. Kendini suçüstü yakalanmış gibi duyuyor.

Sanki Aysel:

O kadar yakınıma gelme. Sakın okuma!

Sanki kendisi:

Fakat, niçin?

Telefonun zili gecenin içinde çınlayıp duruyor. Açıp açmamakta hâlâ kararsız. Açması da gerek. Buraya Aysel'i aramaya, onu beklemeye, ondan bir haber edinmeye geldi. Bunu bilenler, durum üstüne bilgilenmek isteyenler var. Bunca gizli düşünce, bu kadar varsayım, çeşit çeşit ölüm biçimleri, biriyle yüzyüze geldiği, ağzını açtığı an'da herkesin oluverecek sanki.

Kendini yatıştırmaya çalışıyor: Arayan herhalde Üner'dir. Belki de Ömer'dir. Aysel, onun kendisini arasıra aradığını söylerdi. Söyler. Fakat çoktandır adı bile geçmedi. Ömer için ne düşünüyor, onun arayışlarında ne duyuyor, bilmiyorum. Boşandığı

adam hayatında kapanmış yaldızlı bir anı defteri gibi duruyor. Sayfaları bitmiş, kapanmış, üstüne kilit vurulup bir dolaba kaldırılmış... Öyle görünüyor. Ama salt bir görünüş bu. Arayan belki de Engin'dir. Olamaz mı? Aysel'in yurtdışından attığı kart: "... Onunla buluştuk. Buluşmak..." Bu kadar. Evet, elbet, Yaşlılar Yurdu'nda akşamüstlerinin ne kadar kederli olduğu falan da... Bazan gözleri olduğundan öte ışıldar: "Ömrümüzün, emekle, acıyla kazanılmış ne kadar sevinçli parçaları da var. O parçalar bizim ziynetimiz, en büyük güvencemiz..."

Telefonun zili sürekli çalıyor.

Almacı kaldırıyor:

"Evet?"

Ne tuhaf, sesi diri, hemen hemen neşeli çıkıyor. Bağlandığı kadın burada, yanındaymışça...

Arayan Prof. Türközü imiş. Onun sesi soğuk, hattâ biraz azarlayıcı. Prof. Dereli evlerine dönmüşler mi bari? Yine de son bir kez sormadan bilmem ne yapmak istememişler. O halde basına verilecek haberi dinleyin. –Neden bana okuyor?– "Prof. Dereli, adına düzenlenen törene nedensiz gelmediğinden onur plaketi kendisine verilememiştir. Hiçbir açıklamaya gerek duymadan gösterdiği bu tutum Bilim Hizmet Değerlendirme Kurulu'nca gözden geçirilip tartışılmak üzere..."

Diyor ki, kurul şimdi artık karar değiştirir herhalde. Kendisi plaketin başka birine verilmesinin oya konulmasını önerecekmiş.

Adam yalnızca biçimlerle, elinde kalan plaketi nereye koyacağı, kimin eline tutuşturacağıyla ilgili. Biri ya da öteki, yığınla inceleme kitabı yayınlayan var, onlardan herhangi birine verilebilir. –Yeni Yanklar bizlere ışık tutmuştu, bu Aysel Hanım'ın seçilmesi için bir kolaylık teşkil etmişti, çünkü ne olsa herkesin, bütün üyelerin o kadar incelemeyi tek tek gözden geçirmesi de kolay değil.– Batı terazisinin tarttığı bir şeye karşı koyan da çıkmaz pek...

Prof. Türközü'ne asıl bunları söylemek, "Gerçek bu değil mi zaten?" diye sormak isterdi. Ama kendileriyle konuşulup konuşulmayacak kişiler kafasında çoktan sınıflara ayrılmış. Telin öteki ucundakiyle neden tartışmaya girsin şimdi, buna neden gönül indirsin?

Prof. Türközü konuşurken, kendisi de makinede takılı kâğıdı bilinçsizce okuyup durmuştu. Hiçbir şey anlamaksızın, bir, iki, üç kez okuyor o satırları. Uzak, hiçbir ayrıntısını elevermeyen bir görüntüye bakar gibi.

Sözcük dizileri ağır ağır yaklaşıyor, şekillerin önündeki sis açılıyor, anlam görünür oluyor:

HER DURUMDA ÖZGÜR KİMLİĞİMİZİ KORUYABİLMEK ANCAK EDİMLE SÖYLENEBİLECEK ŞU İKİ SÖZCÜĞE BAĞLI: YİNELEMEYE HAYIR.

AYNILAŞMAYA HAYIR. AYNILIĞA HAYIR.

Biraz ara verip, daha alta da şöyle yazmış Aysel:

HER DURUMDA ÖZGÜR KİMLİĞİMİZİ KORUYABİLMEK ANCAK EDİMLE SÖYLENEBİLECEK ŞU TEK VE SON SÖZE BAĞLI: HAYIR...

Kurul Başkan Yardımcısı'nın telefonda başka neler söylediğini artık işitmiyor. Almacı yerine bırakıyor. Aynı an'da Aysel'in sesi kulaklarında bir çığlıkla yankıyor:

"Hiçbir zaman gerçek bir başkaldırım olmadı. Asla! Hep özgürlüğün kıyılarında dolanıp durdum..."

"Kimin oldu ki? Benim oldu mu?"

Kendini öne sürerek Aysel'i aptalca avutmaya kalkıştığını anımsıyor: Daha birkaç gün önce. Güzel bir kış güneşi yakalayıp kıyıda yürüyüşe çıkmıştık.

Solgun günışıkları denizden esen ıslak rüzgârı kurutmaya yetmiyordu. Hafta içinde bir günün saat onlarında, işine gidenler gitmiş, işi olmayanlar uykuda. Ortalıkta alışılmadık bir sessizlik var ya da gürültüye fazlaca alışıldı. Kıyıyı çalı süpürgeleriyle süpüren belediye işçilerinin çöp kutularını tangırdatmaları, çöp kamyonlarının, her yanları zangırdayarak dönemeyecekleri yerlerde dönmeye, daracık bir sokağa girmeye çalışmaları, yuvarlanan çöp varilleri, minibüsünü kenara çekmiş sürücünün kapıları açık aracından ortalığa çın çın dökülen kaset efkârı, fırtınada yerlere düşmüş telefon kabloları başındaki PTT onarımcılarının bağrış çığrış maç tartışmaları, herşey ses geçirmez bir camın gerisinde olup bitiyordu. Aysel'le birlikte bulunmanın güzelliği buradaydı işte. Burada. Artık uyumda çok güçlük çektiği dış dünyayı ancak o zamanlar unutabiliyordu. Yalnızken çirkin, kırıcı, yıkıcı bulduğu her şey gözüne hoş görünüyordu.

Tasarladığı romandan konuşuyorlar. Kimseye tek satır söz etmediği çalışmalarından ona sürekli söz açışı, yıllar içinde adım adım gelişmiş bir alışkanlık olup çıkmıştı. Sanki artık bağlanabildiği bu tek kişiden de bir ilgi belirtisi gelmezse, yazmanın hiç anlamı kalmayacak. Aysel her zaman ne kadar ilgiliydi. İlgili yani:

"Karısını, çoluğunu çocuğunu, çiftini çubuğunu bırakarak kaçan, gerçek ve doğru saymadığı her şeye karşı direnen bu yerli Tolstoy'u nereden bulup çıkardığını gerçekten merak ediyorum. Çünkü, genelde insanlar önünde sonunda hayatla barışıyor, onunla uzlaşarak yaşayıp gidiyor. Gençlikte başkaldırı, bir yadsıyış kolay anlaşılabilir. Ama, denenebilecek her şeyi denedikten, hayatın istediği bu sabrı gösterdikten sonra, ölüme beş kala, 'Ben benim!' diyebilmek... Işığın sönmeye yüztuttuğu an'da asıl sönen ışığa direnebilmek... Sen, ilk kez topluma aykırı, olağanüstü bir roman kahramanı tasarlıyorsun bence. Ya da, hayatta bulunmayanı romanda gerçekleştirmek. Bu bir özlemin anlatımı olacak. Yanılıyor muyum?"

Yolun üstünde Aysel'e sarılmak, onu öpmek, ona daha, daha sıkı sarılmak istemişti.

Yine de hayat güçlü. Romanı kuramıyordu işte. Aydın intiharlarını inceleyerek geleceğin başkaldırısını bulgulamaya çalışan dostuna, düşünsel faaliyet sonucu kendini sahiden özgür kılmış bir kahraman armağan edemiyordu. Ama yazar, önünde sonunda düşleyebilirdi. Ütopyaları yardımına çağırabilirdi. Bilincinin ise somut gerçekleri sayıya dökmesi gerekiyor. İnsanları birer rakam olarak görmesi...

Bir kahveye girmişler, ıhlamur içiyorlar. Aysel, işte o zaman söylemişti:

"Hiçbir zaman gerçek bir başkaldırım olmadı. Hep özgürlüğün kıyılarında dolanıp durdum..."

Üşümüş ellerini hohluyordu. Camın ötesinde martılar, denizin çöplerine inip inip kalkıyor. Daha bir hafta kadar önce. Biliyor muyuz, özellikle bu son yıllar kaç aydın, Aysel'in böyle açıkça itiraf ettiğini kendi kendine düşünüp durdu? Biliyor muyuz, sıkışıkta kalınan bu noktada kaç kez, kendini örtbas ederek yine?..

Aysel'in üşüyen ellerini tutmak, avcunda ısıtmak istemişti. Ama yapamadı. Buna hiç mi hiç hakkı olmadığını sandı. Salt, kederli kederli mırıldanmıştı:

"Kimin oldu ki Aysel? Az önce, belki de yaşamda bulunmayanı tasarlıyorsun, dedin. Gerçekte, kendimde bulunmayanı, kendimde bulamadığımı desek?"

Aysel, şaşkın:

"Aaa, yoooo... yazarın kendinde olmayanı tasarlayabileceğini sanmam. Ütopyalar bile ayak basacağı bir yer ister."

Tedirginlikle bakıyordu yüzüme. Hattâ biraz ürkmüş. Bense gözlerimi masanın çatkılı örtüsüne eğdim.

Her durumda özgür kimliğimizi koruyabilmek...

Gözlerimi çatkılı masa örtüsüne dikmiş, Aysel'in kurduğu bu tümceyi kurmaktan kaçınıyordum.

Bir kez daha görece bir demokrasi ortamında çabucak düzenlenmiş şu tuhaf kültür turnesini yarıda bırakıp dönmüştü. Döneli iki gün oluyor ve camları buğulu kahvede ıhlamurlarını yudumluyorlar: Özgür kimliği geliştirmek değil, ancak olanı koruyabilmek. Özgürlükler askıya alınınca, her şey geriye gidince, ölçüt, eldeavuçtakini saklı tutabilmek olup çıkıyordu işte. Bu bile ne kadar güç...

Yapılan çağrıda turnenin, ilerici yazar ve sanatçıları biraraya getirdiği, bunun bağımsız bir düzenleme olduğu yazılıydı.

Ihlamur bardağını tabağa bırakıyor; kırık, hayli utanç içinde, Aysel'e anlatıyordu:

"... çağrı mektubunda yazılana bak, '... yozlaştırılmış kültür yaşamımıza çağdaş bir içerik kazandırma yolunda atılacak bu önemli adım, turneye katılmasını dilediğimiz siz sanatçı ve yazarlarımızın, aydınlarımızın desteğiyle gerçekleşecektir. Ülke kültür tarihi önünde suçlu kalmayı istemeyeceğiniz umuduyla vb...'"

Aysel, yargılayıcı olmaktan mı kaçınıyordu, karşısındakinin yarasını mı kanatmak istemiyordu, sakin sakin gülümsemişti:

"Baskı, gözdağı verişler gelince, bir yanlı gelmez ki..."

Yazı makinesinin başına çökmüş, çenesini avuçları arasına almış, gözleri hâlâ büyük harflerle yazılı satırlarda:

Her durumda özgür kimliğimizi koruyabilmek...

Sonra da o çağrı. Çağrıya boyuneğişi. Kendinde, kendi içinde kurduğunu sandığı kulenin tepetaklak yıkılışı, benliğinde hâlâ bu yıkılışın uğultusu...

Çağrı mektubunu yırtıp attığında kule dimdik ayaktaydı henüz. Bunu, içsel özgürlük kulesini ya da kalesini, üstelik hiç özel çaba harcamadan, doğallıkla, sonuna dek koruyacağından da emin. Bundan kuşkunun sözü bile olmaz, akıldan geçmez. İşte, hem "aydınlara" seslenip, hem onlara tarihsel sorumluluklarını anımsatmakta hiçbir sakınca görmeyen çağrı mektubu çoktan kâğıt sepetini boylamıştı ya! Yepyeni kurulmuş, çiçeği burnunda Sanat ve Kültür Derneği'nin düzenlediği turne çağrısı... Kurucular arasında pekâlâ ağırlıklı kişiler de var. Turneye katılmayı düşünmeyen tek yazar yokmuş. Tatilde, yurtdışında olanlar, hasta ve yatalak durumdakiler, bir de tabii çağrılmayanlar sayılmazsa...

Ertesi akşam tiyatroda rastladığı, çağrının altında da imzası bulunan genç yazara yine de sormadan, düşüncesini belirtmeden edememişti:

"Turneye çağırdığınız kimseleri ne gözle gördüğünüzün farkında mısınız? Ülke aydınına elkoyma hevesinin yalnız karşı taraftan geldiğini düşünmek yanlış olur bu durumda. Faşizm de yalnız topla, tüfekle, insanların kıçına cop sokmakla olmaz. Haddini bilmezliğin, bırakın aydına, insana saygısızlığın her biçimi faşizmin ta kendisidir. Tarihsel sorumluluklarımızı tartma terazisini elinizde tutma hakkını kim veriyor size?"

En kötüsü, kafalardaki bu çarpıklık da değilmiş. En kötüsü, karşı duruşlarımızın da zamanla artık hiçbir ağırlığının kalmamış olması. Bu sözleri işiten genç adamın, söyleyenin yakasına yapışmasını falan beklerdi. Oysa öteki, son kerte yumuşak, alttan alıcı:

"Ah abi, haklısınız. O kadar çok şeye koşturuyoruz ki... Gerçekte o çağrı yazısını yazan arkadaş çok iyi bir çocuktur. Ama ne yapsın o da, heyecanlanmış. Yıllardır o kadar sessiz ve dağınık kalınmışlığa bir son verilmesinin getirdiği heyecanla işte... Biz de bakacak zaman bulamadık. Artık bunu sorun edinmeyelim. Dayanışalım, yeniden canlanalım, bu turneyi en etkin bir biçimde gerçekleştirelim..."

Oturdukları kahvede Aysel'e bunlardan söz açmıştı:

"Benim gerçek bir başkaldırım, bir yadsıyışım oldu mu ki Aysel? Bir silinişi, üstüne vurulacak damgayı falan hiçe sayamayarak, bunu göze alamayarak, sis biraz aralanır aralanmaz, görev çağrısına uyup, kültür turnesine... Zorbalığa karşı o kadar dağınık kalınmışken..."

Sonuçta bu turneye katılmış bulunmasının ağırlığını üstünden bir türlü atamıyordu. Kendi yapamadığını Aysel yapmış, yazar dostunun öfkeden, utançtan titreyen ellerini elleri içine almış, onu avutmaya çalışmıştı:

"Unut demiyorum, unutma. Ama aynı oranda, özgürlüklerimizi sıraya dizmek zorunda kalabileceğimizi de anımsa..."

"Gittiğimiz her yerde ilkin sosyal demokratlar partisine katılan yeni üyelerin yemin töreni yapılıyordu. Her şeyin üstüne, bu yalana ne demeli? Kullanıldığını anlamak ne kadar onur kırıcı, ne yaralayıcı... Ve ben hâlâ ne kadar budalayım Aysel. Ne işim vardı ki o turnede?"

Aysel, gülümsüyordu:

"Galiba neden gittiğini bulabiliyorum."

Turneyi hemen yarıda bırakmıştı. Dönmüştü. Zaten gitmeyecekti. Zaten... Zaten... Tiyatroda rastladığı dernek üyesi yazara da açıkça söylemişti bunu. Fakat, utançtan Aysel'e artık asla söyleyemeyeceği şey şu: Tiyatro gecesinden sonra, belki iki gün sonra, yolda çok ünlü bir ozana rastlamıştı:

"Güzel bir turne olacak. Katılıyorsun değil mi?"

"Hayır."

"Katılmalısın. Katılmazsan korktu, geçmişten yıldı, derler... İlericilerin yılmadıklarını, yılmayacaklarını gösterecek ilk önemli girişim bu..."

Yaa, öyle mi? Korktu, yıldı mı derler? Ne yıldım, ne de korkuyorum. Eh bari, katılayım ben de...

Şimdi kim özgür? Ben mi? Özgür bir birey... Haydi oradan! "Korktu", denmesinden korkmuş biri nasıl özgür olabilir ki?

"Korkak" bilinmeyi göze alabilseydi, belki... Belki özgürleşme yolunda bir adım atmış olabilirdi. Dahası, başkalarının gerçekten özgür kararları için de bu, küçük bir başlangıç, minik bir tohum...

HER DURUMDA ÖZGÜR KİMLİĞİMİZİ KORUYABİLMEK ANCAK EDİMLE SÖYLENEBİLECEK ŞU TEK VE SON SÖZE BAĞLI: HAYIR...

Günlerdir beyninde dönüp duran bir tümceyi Aysel'in yazı makinesinde, bir kâğıtta yazılmış görmek! Ancak edimle söylenebilecek.....

Kendini bir karabasanın içinde buluyor: Ben mi onun son sözü söylemiş olmasını istiyorum, o mu benim son sözümü özlüyor?

Bu noktada, hayatları denli ölümleri de birbirine karışıyor.

Uzun bir romanın sonunu organik zamanla gelecek zaman arasındaki gölgeli alanda bırakabilirsin. İkiye yarılmış bir zamanı okura karanlık ve aydınlık olarak birlikte sunabilirsin. Böylece izleyiciye elkoymaktan, bu zorbalıktan kaçınabilirsin. Ama, kendi kendinin efendisiysen, kendine kendin elkoymak zorundasın.

Boynuna fularını doladı. Kendini, az önce Aysel'i saks mavisi sabahlık kuşağıyla astığı yere astı.

Sıçrıyor. Telefonun zili acı acı çalıyor yine. Kurtuluş! Arayan herhalde Aysel'dir. Hayır, onu yitirmiş olmak istemiyor. Aysel bir sığınıştı. Sığınış. Kaçabileceği tek delik.

Fakat, almacın içinde bir erkek sesinin ne işi var? Arayan Engin'miş. Ona, "Hocanız burada değil şimdi" diyebiliyor sadece. Öteki ne söylüyor? Roman mı? Ne romanı?

"Efendim? Anlayamadım, özür dilerim..."

"Ne güzel sizi işitmek. Nasılsınız? Yeni romanınızı ne zaman okuyacağız?"

"Ah, ben de sizin kadar merak ediyorum..."

"Aysel'e... Yani Aysel Hoca'ya söyler misiniz lütfen... Şey... şey der misiniz? Ya da daha sonra arasam?"

"Nasıl isterseniz. Tiyatroya gitmişti..."

Engin galiba daha konuşmak istiyordu, ama nedense kendisi kısa kesip hemen kapatıyor telefonu. Bir an şaşkın kalıyor: Tiyatroya gitmiş. Bunu ben uydurdum. Fakat, intihara göre tasarlanmış bir roman, tiyatroya gidişle bitirilemez ki...

Yeniden çalışma masası başına dönüyor. İncelemenin dağınık kâğıtlarını gelişigüzel karıştırıyor. İşte, bu sayfalar yeni yazılmış olmalı. Açgözlülükle yutuyor satırları:

... Toplum bilincinin, "Orada kal!" dediği, bütün yüküyle önüne gerilip orada durmaya, orada tutmaya azmettiği basamakta dikilip durmak, insan aklı ve duygusu bir üst basamağa çıkmaya en hazır bulunduğu an'da, onda katlanılması güç, hattâ olanaksız bir tutukluluk durumu yaratır. İnsanoğluna uygulanabilecek işkencelerin en ağırı... Çoktan aşılmış olması gereken basamaklara yeniden dönmeyi başarabilmemizin, kalabalıktan kopmama güdüsünden, toplum bilinciyle uyum sağlamaya yatkınlıktan başka anlamı yoktur. Bu yatkınlık, gerçek ilerleyişin önündeki en ciddi tuzaktır.....

Yeni romanını tasarlarken Aysel'in bu incelemesinden haberi yoktu. Tıpkı Aysel'in de roman tasarısından haberi bulunmayışı gibi. Akıllarını aynı zaman parçasında kurcalamış aynı düşünce, ikisini de hem sevindirmiş, hem de açıkçası ürkütmüştü. Sevin-

dirmişti, çünkü ikinci bir kişiyi de ilgilendiren bir durum, yüzü henüz görünmese de, olgu niteliği kazanıyordu. Ürkütmüştü, çünkü olgu sonuçta, şimdiye dek kaçılabilmiş fare deliklerinin tıkanmasını buyuruyordu. İnsan aklı ve duygusu bir üst basamağa çıkmaya en hazır bulunduğu an'da, toplum bilincinin, "Orada kal!" dediği basamakta dikilip durmak...

Dörtbir yandan bağrışılıyor: Aslolan yaşamaktır! Aslolan yaşamaktır! Tutukluluksa da, değilse de, bütün delikleri açınız, bütün fare deliklerini... Hava, hava!.. Yarın "af" çıkacaktır.

Hangi suçun affı?

Az önce okuduğu satırları yazan kadın, daha yakın zamana dek, "Fakat cancağızım, toplum bilinci dediğimiz bilinçten hepimiz sorumluyuz" diyordu.

Ansızın duruyor. Sayfalardan birinin altına tükenmezle yazmış. Yine büyük harflerle: YENİNS.

Birkaç kez yazmış bu adı böyle. Tam bir sayıklama.

"Yenins'le tanıştım. Keşke sen de tanışabilsen. Hiç batmayan güneşli günler yaşıyorum."

Gönderdiği kartlardan birinde böyle diyordu. Munch'un, bir karta basılmış beyazlar içindeki kadın resmi arkasında.

Kalkıyor. Pencerenin önüne gidiyor. Camı açıyor. Islak bir gece. Zifiri karanlık gökyüzüne bakıyor, orada Yenins'e bir yüz bulmaya çalışıyor. Ama yok. Ona herhangi bir yüz veremiyor. Bir ses, bir renk, bir biçim... Hiçbiri yok.

Yenins kim, Aysel?

Yanıt da yok. Sessiz ve karanlık gece. Aysel'siz ve Yenins'siz gece. Sanki, biri olsaydı, öteki de mutlak olurdu. Şimdi boşluk.

Kendini açık pencereden karanlığın boşluğuna bıraktı. O boşlukta yüzüyor. Ne gövdenin ağırlığı, ne bir duygu, ne en küçük düşünce, ne geçmiş, ne gelecek... Boşlukta boşluk.

Özgürlük bu mu?

Bir araba sesi. Bu sesle nemli soğuk havanın iliklerine dek işlediğini duyumsuyor. Yüzüne iri yumuşak kar tanecikleri çarpıyor. Ürpererek camı hemen kapatıyor: Sobayı yaksam, odayı ısıtsam.

Yere çakıldığımda duyacağım acı ne olurdu acaba? Ne kadar sürerdi? İnsanlar büyük şeyleri seviyor. Bu küçük korkular onları hiç ilgilendirmez. *İntihar etmekten korkuyorum. Çünkü büyük olmaktan korkuyorum.* İmza: Nikolay Stavrogin Dostoyevski. Stavrogin'e ölüm, yazarına hayat.

İşte odunlar, eski gazeteler ve kibrit.

Oracıktaki koltuğa çöküyor, gözünü alevlere dikiyor: Böyle bir havada sıcak bir eve dönmekten herkes hoşlanır.

Doç. Üner, gecenin saat on bir sularında, yanına Alev'i de almış olarak çıkageliyor. Yazar, o sırada Aysel'in masada yarım kalmış incelemesini bir kez daha didiklemekte, çekmecelerini karıştırmakta, ortadan yokoluşa hâlâ daha ölümlü bir anlam yükleyebileceği ipuçları peşinde koşmaktaydı. Kapı çalınınca kendini güçlü ve birbirine karşıt duygular içinde bulmuştu. Tam anlamıyla suçüstü yakalanmışlık, utanç, yiğitleniş ve sevinç: Yokluğunda, birinin kâğıtlarını, çekmecelerini karıştırmak... Ama onu bulmak için, nerede olduğunu da bilmem gerek. Yapmaya bir türlü yüreklenemediğim... Yere çakıldığında insanın duyacağı acı ne olur acaba? Uzun mu sürer? Sonsuz özgürlük diye bir şey yok. Sonsuz özgürlük, boşluktur. Direndim, yaşıyorum. İşte geldiler, sığınış, kaçış. Kurtuluş...

Kurtuluş uzlaşmadır.

Bakışlarını kendinden, hemen yeni gelenlere çevirmişti: Hocasının, adına düzenlenmiş bir törene gitmeyişi, bu saate dek de ortalarda görünmeyişi, Alev'e yakında öleceğini bile unutturmuşa benziyor. Ayrıca Üner de, ölüm düşüncesini ondan ve kuşkusuz kendisinden uzaklaştırabilmek için, Aysel'in hâlâ daha ortalarda görünmeyişine akla gelebilecek en kötü anlamları

yakıştırmaya çalışmış. Yazarın yüzünde buruk bir anlam: Bizden uzaklaşan nereye giderse gitsin... Üner'le Alev, buraya gelmeden önce birkaç hastane, polis karakolu falan da dolaşmışlar.

Alev:

"İster misiniz, bu yaşta bir de tutuklamış olsunlar onu? Emniyete falan götürmüş olsunlar?" diyor oturur oturmaz.

Bu olasılık Üner'e galiba hafif görünüyor; onda hiç mi hiç alışık olunmayan trajik bir tutum gösteriyor:

"Benim aklıma çok daha kötü şeyler geliyor..."

"Aaa, büyütüyorsun Üner!"

Alev'in yüzündeki bütün kötümserlik izlerinin silinmiş bulunması olağanüstü bir şey! Yazarın dikkatini şimdi en çok bu çekiyor: Daha önce hayatına girmiş birkaç erkek, Üner'le süreklilik kazanan ilişkisi onu evde kalmış mutsuz kız görüntüsünden kurtarmaya yetmemişti. Ama, hastalık, ölüm korkusu ardından sökün eden, bir kişinin, artık şu an salt Aysel'in durumuna değgin sorularla dolu bu gece, sanki Alev'i yaşamı güleryüzle yüklenmeye hazır kılmakta.

İşte, bir elini Üner'in eli üstüne koyuyor, usul usul okşuyor bu eli:

"Sakin ol. Bak göreceksin, az sonra, karla kaplı bir deniz kıyısında, hem de gece vakti hiç yürüdünüz mü çocuklar, diye çıkagelecek Aysel Hoca. Her yanından ışıklar saçarak... Öyle ya, genelde kaldırım olur, kar olmaz. Kar olur, deniz olmaz..."

Ne budalaca bir iyimserlik! O da farkında bunun. Yine de gülümsüyor:

"Ya da belki, gece vakti yanlarında ne işi olduğunu sonradan kendi kendine bin kez soracağı, yine de yinelenmiş yanlışlar dosyasına sokmakta hiç acele etmeyeceği bazı gençlere takılmıştır. Bu çocuklar onu, dumandan göz gözü görmez bir kahveye falan götürmüşlerdir. Yolda önünü kesip de, biraz konuşabilir miyiz hocam, dedilerse, dayanamaz..."

Üçü de gülüyor.

Yazarın gözünde, Aysel'in tartışmadan pembeleşmiş, yeni bir dirilik kazanmış yüzü canlanıyor. Az önce ölümlerden ölüm biçen kendisi değilmiş gibi, onu şimdi kesinlikle o dumanlı kahvede varsayıyor. Hem de yanını yöresini çok süsleyerek: Başının üstündeki hoparlörden düzendışı Bob Geldof, karşısındaki televizyon ekranında düzeniçinden de düzeniçi "Kimin Bu Nehirler Bu Dağlar" programı, önlerinde boyalı bayat çaylar, ortalıkta, ama hocam, nasıl olur da sivil toplumu bir alternatif diye savunabilirler, haykırışları... Aysel'in o curcunada onlara ciddi ciddi dert anlatmaya çalışması. İşte, aşamadığı tek tutucu yanı, bu saf çocuk halleri onun... Bu yanı hep öyle kalsın. Niye? Çünkü, arada sırada da karşınızdakinin budalalığı gerekli size. Kendi üstünlüğünüzü algılamazsanız...

Silkiniyor. Nedense, biraz da yüksek sesli gülüyor.

Zorla da olsa, Aysel deyince kederi aşamayan tek kişi Üner. O da gülmekte, ama hep kötü sonuç peşinde:

"Öyleyse bile, öğrencileriyle artık yalnızca sokaklarda, kahvelerde buluşabilmek bir öğretici için ne kadar acı! Kimbilir..."

Yazarın içinden yeni bir titreyiş geçiyor: Bu "kimbilir"in ardında, onlar gelmeden önce, benim Aysel'e yakıştırdığım tümen tümen ölüm biçimi gizli.

Soba gürül gürül yanıyor. Odada mis gibi kahve kokusu. Dışarda lapa lapa kar.

Üçü de fincanlarına kahve dolduruyor. Alev'in evinden bir şişe de güzel konyak getirmişler. Aysel'in yuvarlak kadehlerinde konyaklarını yudumluyorlar.

Üner:

"Bir de Ömer Bey'i arasa mıydık? Telefon edip sorsak?.."

Alev:

"Bu havada oraya uçarak gidecek değil ya? Hem ne diye şimdi onları boşu boşuna?.."

Yazar:

"Siz gelmeden az önce Engin aramıştı."

Alev:

"Demeyin? Ne söyledi?"

Yazar:

"Hiç, öyle... Bir hatır sormak falan... herhalde..."

Alev, divanın yastıklarından birini daha çekiyor arkasına, rahatça gömülüyor oraya:

"Bu yaz hocayla buluşmuşlar... Ne kadar değişik, güzel bir dostluk onlarınki. Nasıl desem, coşkun, kalın çizgilerle başlayıp da zamanla incelen... Hani sanki, özenle örülmüş, emek işi bir..."

Daha sürdürecekken cayıyor: Onlara, Engin henüz öğrencisi iken, hocamın bir otel odasında geçirdiği geceyi anlatsam mı? Ülkedeki kimlik aranışından, tarihi yapma konusunda kişilerin kendileriyle ne oranda yüzleşip yüzleşmediklerinden konuşuyorduk da, öyle çok duyarlı bir an'ında değinmişti o geceye, yıllar sonra. Ama ben, onun anlattığı gibi anlatamam ki şimdi. Bu hesaplaşmanın anlamını tam olarak yansıtamam. Bozarım. Zaman geçti. O türden dikkat ve duyarlıklar çok eskidi. "Yılan gömleği değiştirir gibi ölmeye yattım." Söylediği böyle bir şeydi. Ne tuhaf, içimde ilk kez, bunu bir başkasından söz açar gibi söylediği duygusu var. Başta kendisi, artık kişisel düşünce ve duygularımızı hiç aktarmıyoruz karşımızdakine. Paylaşmak, yük olmakla eşanlamlı sanki. Ya da belki, ortalama duyguların, ortalama insanları olup çıkmamızdan. Karşımdaki yazardan bir yazar dünyası algılayamıyorsam... Oysa, yazdıklarında algılıyorum. Yaşarken, hayır...

Yazar, gözucuyla onu süzüyor: Alev, gerçekten çok hoş bu gece. İç didişmeleri bitmiş gibi. Rol yapıyorsa da, iyi yapıyor. Fakat bu teslim oluş nasıl hoş kılabilir insanı? Meleksi bir yüz, yumuşamış bakışlar. Sorguları eksik. Bu gece, çevresine yaydığı dinginliği hoş

bulmam ne kadar kötü! Aysel'i bile yeterince merak etmiyoruz. Biri, bizim yerimize bir şey yapsın istiyoruz, hepsi bu.

Tedirginlikle kımıldanıyor oturduğu yerde. Üner, konyağından büyük bir yudum alıyor. O da gözucuyla yazarı süzüyor: Bu dostumuz da, zaten pek konuşkan değildir, büsbütün dut yemiş bülbül kesildi bu gece. Haydi canım Üner, Alev'in öleceğine, hocanın başına kötü bir şey gelmiş olabileceğine gerçekten inansan, adamcağızın can sıkıcı suskunluğunu kendine sorun edinemezdin. Alev iyileşecek. Hoca da neredeyse çıkıp gelecek ve hayat eskisi gibi akıp gidecek. Yeni bir araştırma yapacağım ve yine, bu olanaklarla işte bu kadar, diyeceğim. Diyeceğiz. Herkese neşe ve umut saçma ödevimi yerine getireceğim. Ama gülmemek de olanaksız. İşte, yazarımız hocamıza âşık ve kendinden utanan bir aşk bu. Kıskanç yaşlı aşkı. Oysa, bütün yazdıkları mülkiyete karşı duran sayfalarla dolu. Öyleyken, bağlandığı kadına bir mülkiyet duygusuyla, Engin'in telefonuna bile sinirlenerek... Örtbas ederek onun ne dediğini... Bu kuşak zaten yaşı da bir sorun yapıp çıkar. Aysel Hoca başka türlü mü sanki? Ömrü boyu kendini aşmaya çalıştı. Kendini aşan aydınların bulunmadığı bir yerde, aşmaya çalışanlar idolümüz olup çıkıyor. Bu yetinirlik... Onları seviyorum. Hocayı da, yazarı da, Alev'i de. Alev... O olmazsa ben ne yapacağım? Kılı kırk yaran yeni bir meraklı kuş daha nereden bulacağım? Yeniden... Seni bencil kerata seni! Kayıptan anladığın, kendi kayıpların öyle mi? Yaşlılıkta, elden ayaktan düşünce sırtını Alev'e dayayacaktın ne güzel... Yalan. Şu an'a dek böyle bir beklentim yoktu.

Konyağından büyük bir yudum daha alıyor. Gerçekte, yalnızlığı yaşamayı bildiğini biliyor. Bilgileri içinde kendine güvenini pekiştiren tek bilgi de bu. Ayrımında bile olmadan omuzları dikeliyor, iç sesinde neşeli tınılar: Aşka saygı duyalım, yazar dostumuzu biraz konuşturup avunduralım.

"Biliyor musunuz üstadım, üç beş yıl önce Engin'le Kopenhag'da buluşmuştuk. Engin ne kadar yakışıklı, kıvılcımlı bir delikanlıydı öğrenciliğinde, bilemezsiniz. Dışa açıktı. Ataktı. Baktım, içine kapalı biri olmuş. Ya da yıllar sonra o ilk karşılaşmada bana öyle geldi. Kolay değil tabii yaşadıkları. Yine de, yılların insanları durultması... Ama asıl söylemek istediğim, bizim sınıfta bir Cemal vardı. Alev tanır. Geldiğinde bu Cemal üstüne hocayı konuşturmalı yaa... Biz ona, 'Ajan Cemal' derdik... Hayatın rastlantıları hiç eksik değil. Bu Ajan Cemal..."

Alev, kaş çatmadan, yumuşak bir ses tonuyla karşı durup onun sözünü kesiyor:

"Hiç sevmem böyle yakıştırmaları. Zavallı bir oğlandı o."

"Dur ama, kesme. Size asıl söylemek istediğim üstadım, bütün pisliklerini bile bile biz orada, o gurbet ellerinde bu adama acıdık. İnsan ruhuyla ilgilenen biri olarak bu işe ne dersiniz siz?"

Yazar, biraz şaşkın bakıyor:

"Bunu, yeni öğretiler insandaki acıma duygusunu olumsuzladığı için mi soruyorsun? Sanki tedirginsin?.."

Bu kez Üner şaşırıyor:

"Öğretiler?.. Bu soruyu, böyle bir baskı altında kalarak sorup sormadığımı gerçekten bilmiyorum. Aslında, ben neyse ne de, Engin... Neyse, geçelim. Hımın, sahiden güzel bir konyakmış bu."

Yazar:

"Geçenlerde, Fransız bir ressam dostum bana bir şişe Armagnac getirdi. Henri Faget kavından, hem de hors d'âge bir şişe..."

Üner:

"Aşk olsun! Böyle iyi dinlenmiş içkileri kendi kendinize içiyorsunuz demek? Bize haber bile vermiyorsunuz."

Yazar, her zaman dudağının ucunda hazır bekleyen utangaç gülümseyişiyle gülümsüyor:

"Şişe hâlâ öylece duruyor canım. Sizleri bekliyor. Zaten çalışırken evdeki içki şişelerini unutmak zorundayım..."

Alev, yastıkların arasından usulca toparlanıyor:

"Sahi, yeni bir roman yazıyorsunuz galiba? Gerçi yazarlara bitmemiş bir çalışma üstüne soru sormak bana saygısızlık gibi gelir ama..."

Yazar, büsbütün utangaçlaşıyor:

"Oysa bizler, ah bir soran olsa, diye dört gözle bekleriz... Ya da ben..."

Kahkahalar.

"... ya da ben öyleyim herhalde. Bu çalışma... bir sanatçının, geçmişinde yalnızca hayata bağlılığı, coşku ve direnişi terennüm etmiş bulunan bir sanatçının intihar tasarımı üzerine. Düşünsel birikimin yeterli bulunmadığı bir yerde, düşünsel faaliyet olarak intihar da askıda kalmaz mı? İzlek ardında iz sürerken, inan Alev, kendi gözümde kendim çok gülünç durumlara düşüyorum."

Üner, bir elini alnına vuruyor:

"Hay Allah, ne oldu, Aysel Hoca'yla sözleştiniz mi yoksa? Çünkü o da, bildiğiniz gibi..."

"Bu da tuhaf ya da kaçınılmaz bir rastlantı işte. Engin'in Cemal dediğin o adamla rastlaşmasının kaçınılmazlığı gibi kaçınılmaz. Belki de artık pek çok insan, üstüste yaşanan bunalımlar sonucu, 'herkes'i bir yana koyup, kendi kendisiyle yüzleşmek durumunda kaldı. Hayatın direttiği bir şey. Fakat bence, henüz kimsede bu yüzleşmeyi dışa vurma gücü ve cesareti yok. Henüz kimileri için, dini bir yana koysak bile, başka türlü baskılar sözkonusu. Her şeye karşın bilimsel bir incelemeci olarak Aysel'in yine de bütün dünyadaki düşünce ve hayat birikimiyle temellendiği bir yeri olmalı. Demek istediğim, bilim ille de yerel hayata bağlı kalmak zorunda değil. Ama roman, ne denli evrensel izlekler peşinde olursa olsun, bağlı bulunduğu hayatı gözetmek zorunda..."

Düşünceli düşünceli kahvelerini, konyaklarını yudumluyorlar.

Yazar: Romanın kozmolojik olgusunu onlara nasıl anlatmalı? Romanı kurmak, en ince ayrıntılarına dek tasarlanmış bir dün-

yayla yola çıkmak demek. Bu ayrıntıları ise ancak bağlı bulunduğumuz, içinde yaşadığımız hayattan derleyebiliriz.

Alev (bu gece bakışlarında ilk kez kuşkuculuk): Saçmaladı galiba. Keşke hiç açmasaydım bu konuyu.

Üner (içinden geçen alaycı gülüşü yüzüne yansıtmamaya çalışarak): Bizim bu romancılarımızın da yerellik tutkuları... Şu dar dünyayı bir türlü aşamadılar. Sözde içlerinde kendini en özgür duyanlardan biri bu, o da intihar konusunda bile yerel hayatı gözetmekten dem vuruyor hâlâ...

Yazar (onların ne düşünebileceklerine en küçük bir ilgi duymaksızın, kendisiyle boğuşarak): Örtük yaşama biçimi, bu noktada cinsellikten de ağır baskılar altında. Romanımızın en tabu alanı, intihar. İnsanımızın en tabu alanı. Üstelik daha yazarın kendisi, bu izlek karşısında kendi kendini sınırlıyor. Dışa vurulan, telefonlarda konuşulurken, insanın kendi sesi dışında bir ses kullanımı. Alo? Bu "Alo?"lar her kılığa bürünür. İnce, kalın, kıvrak, tepeden bakıcı, alttan alıcı, dalkavuk, kuşkucu, keyifliyken dertli, dertliyken keyifli... İnsanımızın "Alo"su, kendisi nasılsa tam öyle olan bir "Alo?" değil; kendisini nasıl göstermek istiyorsa öyle...

Alev:

"Ne olacak romanın adı?"

Yazar:

"Alo."

Üner:

"Efendim?"

Gülüyorlar.

Yazar: Konu değişse...

Alev:

"Sobaya birkaç odun daha atacağım. Üşümeye başladım."

Yazar:

"Saat kaç?"

Üner:

"Yarıma geliyor."

Bir an. Sessizlik.

Üner:

"Engin'e hocanın törene katılmadığını söylemiş miydiniz?"

Yazar, şaşırır:

"Aysel'in tiyatroda olduğunu söyledim galiba. Böyle söyledim mi? Belki aklımdan geçti de..."

Alev:

"Öyle ya canım, *Cyrano*'yu görmeye gittiyse, ancak döner. Gideceğim diyordu."

Üner:

"Kendisine onur plaketi verilecek bir gün ve saatte neden gitsin tiyatroya?"

Yazar:

"Sizler gördünüz mü bu yeni sahnelenişi?"

Üner:

"Çankırılı Rostand insanda postmodern bir tat bırakıyor doğrusu."

Yazar: Acıma duygusu falan diye, demin benimle de dalga geçiyordu zaten. Romanımdan özellikle şu Üner'in önünde neden söz açtım sanki?

Üner:

"Gülmek gerekiyor üstadım, gülmek! Yoksa herkes tek tek asar kendini, sizin roman da ayrıntı bolluğuna kavuşur."

Üçü de kahkahalarla gülüyor:

Alev:

"Biraz daha konyak içeceğim."

Üner:

"Siz üstadım?"

Yazar:

"Evet. Bir parmak lütfen. Tamam, tamam. Çok oldu."

Üner:

"İçelim. Daha sabırlı oluruz."

Alev:

"Canetti'den öğrendiğime göre, Hitler, mimarı Speer'e, bir zafer anıtı yapacaksınız, en azından Birinci Dünya Savaşı'ndaki ölülerimize layık bir anıt olacak bu; bir milyon sekiz yüz bin şehidimizin adı tek tek granite kazılacak, diyormuş. Böylece, Napoléon'un Paris'teki Arc de Triomphe'unu geride bırakacağını düşlüyormuş. Hitler için önemli olan, ölüler kitlesinin uyandırdığı duygu yani..."

Üner:

"Ee tabii, ne kadar ölü, o kadar zafer! Buna içmeyecek miyiz?"

Yazar: Sarsıldı, ama belli etmiyor. Şaklabanlıklarıyla örtbas ediyor, despotların asıl kitlesinin ölüler kitlesi olduğu düşüncesini. Canetti, bunu da söylüyordu.

Alev:

"Bir ayak sesi işitiyor musunuz?"

Üner (gider, kapıyı açıp bakar, geri döner):

"Kimse yok. Kediler çöp torbalarını eşeliyor."

Alev:

"Biz gelirken merdivenler zaten perişandı."

Üner:

"Sokak kedisi diye bir tür kedinin bulunduğu her namuslu ülkede... Öyle ya, daha kedi sorunlarımız var. Üstadım, kedi sorunu ile düşünsel faaliyet olarak intihar olgusu arasında çok sıkı bağlar bulunuyormuş gibi geliyor bana."

Gülüşüyorlar.

Üner ansızın başını kaldırıyor, masanın üstüne sarkan mikadan kuşlara bakıyor. Uzun uzun bakıyor onlara. Kadehindeki konyağı bir dikişte sonuna dek içiyor.

"Şu trafiğe bir daha telefon etsek mi?"

"Buranın telefon numarasını bırakmıştık ya Alev."

"Saat ikiye kadar da gelmezse, polisi arayalım mı çocuklar?"

"Geçende garip bir karpuzcu götürülmüş; ailesi günlerce bulamamış izini."

"Bak şimdi. Aysel Hoca karpuzcu mu yahu? Koskoca profesör. Hem de, eline geçmese bile, milli ve özerk bir kültür kurumunun onur belgesine değer görülmüş bir profesör, öyle değil mi üstadım?"

Yazar: Üstüme büyük bir yorgunluk çöktü.

"Haydi siz içerde biraz uzanın. Ya da isterseniz evinize götüreyim sizi. Hoca gelir gelmez telefon ederiz, haber veririz Alev'le..."

"Bu karda arabayı bile çalıştıramazsın Üner. Sizlerle kalayım daha iyi."

"Nasıl isterseniz. Beklerken şu incelemeye bir gözatsak nasıl olur?"

"Lütfen Üner, karıştırma hocanın kâğıtlarını. Hiçbir şeye el sürme, rica ederim."

"Aaa yo, bakacağım. Yoksa, evden ölü çıkmış duygusuna kapılırım. Bu kuşlar da... Şunlara bakın, ne kadar yencecik şeyler. Daha soluğumla titreşip dönmeye başladılar... Aydın İntiharları ve Geleceğin Başkaldırısı... Gerçekten merak ediyorum bu incelemenin sonucunu."

"Birer kahve daha içer miyiz?"

"Hoca, bu sabah da çalışmış galiba. Makinedeki kâğıtta, 'Her durumda özgür kimliğimizi koruyabilmek ancak edimle söylenebilecek şu tek ve son söze bağlı: Hayır...' diye yazılı."

Üner, Alev'in de, yazarın da ses soluk kesip kendisine kulak kabarttıklarını biliyor, bilmezden geliyor:

"Daha önce yazdığını beğenmemiş sanırım. Haklı. İki adet son söz fazla tabii. Bir adet yeter."

"Belki de bu, incelemenin sonudur Üner?"
"Gelince kendisine sorarız."
"Demek öyle yazılı... Hayır, diye mi yazılı?"
"Evet. Daha önce görmemiş miydiniz üstadım?"
"Hayır."
Üner: Yalancı. Kaçak.

"Bana kahve koyma Alev. Bu konyak yeter. Bizde akıl olsa, bu kadar çok kahve içmeyiz. Gemiye sandala falan da binmeyiz. Üstadım, ben şimdi Gelibolulu Mustafa Âli'nin *Mevâidü'n-nefâis fi kavâidi'l-mecâlis*'ini okumaktayım da, bu bilgiler tahtında söylüyorum. Kitabı hepinize tavsiye ederim. Görgü ve toplum kuralları üstüne zengin bir ziyafet sofrası. Burada, uyku ve şehveti kesmekte öteki sulu şeylerden ayrılan kahve dedikleri kara çorak suyun aşırısında idrarı tutamamak hastalığının boy göstereceği buyrulmaktan başka, bir zorunluluk olmadan gemiye, sandala binmek, deniz yolculuğu etmek de akıllı ve bilgili kimselere yakışmaz, deniyor. Elbet şimdi soracaksınız. Bu zorunluluk sınırı ne peki, diyeceksiniz. Efendim, bir kıyıdan bir adaya geçmek, ancak adada bulunan bilgin birinden yüce şeriat yolunu öğrenmek sözkonusu ise uygun düşermiş... *Girme sefîne içre sefih etme kendünü / Gark olmasın yem-i âdeme gevher-i vücûd*... Hoca, burada bir kâğıda da tekrar be tekrar 'Yenins... Yenins... Yenins...' diye yazmış. Bu Yenins de ne ola ki?"

Yazar: Üner de benim gibi, Yenins'in yüzünü pencerenin dışında görebileceğini umuyor herhalde.

Alev:
"Benim karnım acıktı. Yiyecek bir şey yok mu?"

Yazar:
"Bak, orada elmalar var."

Alev:
"Siz de ister miydiniz?"

Yazar:

"Hayır. Teşekkür ederim."

Alev:

"Camı kapat Üner. Donuyorum."

Yazar:

"Kabukları sobanın üstüne koyuver lütfen."

Üner:

"Yenins... Bu, özgürlük ya da Yeni İnsan anlamına gelmesin?"

Alev:

"Buz kesti burası. Biraz daha odun atayım..."

Yazar:

"Elma kabuklarının kokusunu duyuyor musun?"

Alev:

"Evet. İnsanda çok hoş duygular uyandırıyor. Hele böylesi karlı bir gecede. Bahar gelivermiş gibi..."

Üner:

"Hayatın yakasını hiçbir anlamda koyvermeyelim dostlarım!"

Yazar sıçrıyor, başını ansızın ona doğru çeviriyor. Üner, kendini açık pencereden boşluğa bırakıyor: Budalaca bekleyip durmak yerine, arada sonsuz özgürlüğün de tadına bakılmalı.

Bir an. Odada en büyük sessizlik.

GÜNDOĞUMU

Kar dinmiş. Fakat sis yoğun. Günışınları, yükselen kalın sedef rengi bulutları zorluyor. Sisin içine belli belirsiz bir aydınlık vuruyor.

Denizde bir sandal, bir hayal gemisi benzeri, sisi yararak usul usul uzaklaşıyor kıyıdan. İçinde hiç kimsenin seçilemediği bir sandal bu. Yine de sürüklenerek değil, yolunu çizmiş, o yolu bilircesine kayıyor sisin içinde. Geride, bir çocuğun neşeli gülüşlerini bırakıyor sanki. Kıyıya vuran dalgalarda o gülüşün ince izleri.

Yazar, uykusuz ve çok kötü bir gecenin sonunda, denizdeki sandalı ilk gördüğü an, bir karabasandan sıyrılmış gibiydi oysa. Gözlerini ovuşturmuş, elini alnından geçirmiş, sisin içindeki sandala bir kez daha bakmıştı: Sandal ve sandalda orta yaşlarda, hattâ yaşlıca bir kadın, tek başına.

Aysel:
Beni çağırışın öylesi güçlüydü ki, gelmemezlik edemezdim.
Yenins:
Geleceğinizi biliyordum.
Aysel:
Fakat yüzünü iyi seçemiyorum. Ancak sesin. Onu işitiyorum.
Yenins:
Düşleyebilirsiniz. Siz bunu yapabilirsiniz. Tasarlayabilirsiniz.

Aysel:

Sis fazla kalın.

Yenins:

Sınırı geçtiniz ama. Yinelemenin, aynı'nın dışına çıktınız.

Aysel:

Her gerçek başlangıç, ölümle eşdeğerdedir, ölümü seçmek kadar yüreklilik ister, derdi bir yazar dostum.

Yenins:

Hayat gibi, düşünceler de kendi sınırları içinde kaldığında doğru olabilir bu. Oysa bakın, bizim kıyıyla bile hiçbir ilişkimiz kalmadı.

Aysel:

Batmayan bir güneş altında çok daha gerçektin.

Yenins:

Hayır. Fazla aydınlık da, sis kadar aldatır. Göz kamaşır, hamlıklar örtülür, keskinlikler yumuşar.

Aysel:

Yeni bir incelemeye başlamalıyım. Yeni insanın yüzünü görmeye çalışmalıyım. Senin gerçek yüzünü.

Yenins:

Ancak geçmişle, sizinle görünür olabilirim. Siz bunun için gereklisiniz bana.

Aysel:

Bu sınırsız yolculukta?

Yenins:

Evet. Bu sınırsız yolculukta.

Aysel:

Bunun bir kaçış olup olmadığını soruyorum kendi kendime.

Yenins:

Kaçış değil, reddediş. Reddedişin kaçış olmadığını ileri süren siz değil miydiniz? Anımsayın.

Aysel:

O zaman başkalarından söz açıyordum.

Yenins:

İşte gülümsediniz. Gül goncalı çoraplarınız ne güzel.

Aysel:

Sesin ne güzel...

Yazar, oturduğu ıslak bankta, bir tankerin sis düdüğüyle irkiliyor: Üner'i o pencereden aşağı iten ben değil miyim sanki?

Gözlerinde nem, içinde gizli bir hoşnutluk, uzakta artık bir nokta gibi kalan sandala bakıyor. Aysel'i bu kıyılarda artık hiç göremeyeceğini, yazılmış tarihinin burada bittiğini biliyor.

Üner?

Üner, siste uzaklaşan sandaldan çok daha gerçek şimdi. Somut bir ağırlıkta...

Bense...

"Tek bir an'ın, o en kısa sürenin romanını yazmak isterim Aysel."

AN

İşte, olgun yaşta bir kadın, durgun suda, sisle çevrelenmiş bir sandalın içinde oturmaktadır. Tek başına. Geceyle gündüz arasında.

Beynin hemen hemen bir "hiç"le eşdeğerdeki büyük karmaşası, bir çeşit dilsizliği ardından seçilebilirliği olan ilk tümce ise bu. Sonra artık, dingin, dengeli bir akışla ötekiler...

Yıllardır böyle sürer durur. Ama hiç beceremedi; tek bir an'ın, o en kısa sürenin romanını hiç yazamadı. Yazamayacak da. "Çünkü an'lar yazılamaz."

Fakat umabilirsin, arayabilirsin, uykun yarılır, kalkar gelirsin, bir kıyıda durursun, bakarsın, siste bir sandal, sandalın içinde de tek başına oturan olgun yaşta –belki de değil– bir kadın görürsün. Bu hiçbir şeydir. Ya da sadece böyle bir resimdir. Kırık, kaygan zaman parçalarından oluşmuş, görüldüğü an'da dağılabilir olan en son görüntüdür; göz mercekleri sayısınca, o merceklere ve o merceklerden yansıyan her şey oranında da değişebilir, çoğalabilir.

Yapılabilecek olan, çeşitli son görüntülerle oynamaktır. – Gazeteler yazdı: Bir bilim adamımız kendini hızla giden trenin altına attı.

Sandalda bir delik açabilir, onu usul usul batırabilirsin. Daha önce var olan yarığı tıkayabilirsin: Sandal durgun suda öylece duruyor. Sandal, suda ansızın yokoluyor. Sandal, dingin suda usul usul batıyor. Sandal sisi yarıyor, kararlılıkla, ardında şen gülüşler bırakarak yolalıyor. Dalgalar kuduruyor. Sandal, köpüren sulara batıp batıp çıkıyor; dalgalarla sürükleniyor; gelip kıyıya vuruyor: *Hayatın ve aşkın sandalı karaya çarptı.*

Hepsi de bir son görüntü. Ancak, kırılmış kaygan zaman parçaları yanyana dizilebilir, üstüste yığılabilir, herbiri ötekinden çeşitli uzaklıklara konulabilir: Eldeavuçta olmuş olanlar, eldeavuçta olanlar, eldeavuçta olacak olanlar... Dünler, bugünler, yarınlar... Mayıslar, martlar, eylüller; şubat, haziran, aralık ve temmuzlar. Gündoğumları, günbatımları, acılar ve sevinçler, akşamlar, geceler ve yine sabahlar... Hepsi, hep birlikte durmadan yer değiştirmektedir. Yer zamanla, zaman yerle değişmekte.

Yakalandığı an'da başka bir şeye dönüşen an, aynı nedenle sonsuz çözme, bir o kadar da birleştirme olanaklarıyla yüklüdür.

Hayatın takvimi zamanı günlerle, haftalar, aylar, yıllarla sıraya dizer. Beynin takvimi bu sırayı bozar, karıştırır, ayıklar, seçer, birleştirir ve bunu, yüzünü görmeyi özlediği bir yarının merakıyla yapar.

Don't go gentle into the good night / Girme yumuşak gevşek şu mübarek geceye / Rage, rage against the dying of the light / Başkaldır, başkaldır sönen ışığa.

Aydın İntiharları ve Geleceğin Başkaldırısı incelemesi, incelemecinin bıraktığı noktada durmaktadır. Bir an, farklı bir ışık çakımı; gelinen nokta değişebilir.

Varlığın –sonsuz özgürlüğün– tekliğini seçenler: Sanatçılar, yazarlar, düşünürler, dolayısıyla bazı roman kahramanları; bütün seçilmiş ölümler, istençli silinişler ve reddedişler, yinelenişe ve uzlaşmaya, "Hayır..." diyenler... Yarını şimdide, şimdiyi yarında

yaşayanlar; şimdiyi şimdiden seçilebilir kılan bilinçler... Bilincin bu aşamasında bir nüfus artışı beklenmektedir. Fakat aynı nedenle de, bilinçlerdeki fazlalıklar hemen budanmakta, yaşanan güne uyum sağlanmaktadır: Plaket töreninde buluşalım. Birer konyak daha içelim. Bekleyelim, neredeyse gelir...

Hayatın yakasını hiçbir anlamda koyvermeyelim dostlarım.

İşte, genç bir bilim adamı kendini hızla giden trenin altına atmıştır. Aynı zamanda işte, olgun yaşta, belki de yaşlıca bir kadın, durgun suda, sisle çevrelenmiş bir sandalın içinde oturmaktadır. Akşamdır.

Zaman ilerlemiştir. Aynı an'da gerilemiştir de.

Boş bir sandal, sisi yararak uzaklaşmaktadır. Kararlılıkla.

Sabahtır.

Uykuyla uyanıklık arasıdır.

Baştan alabilirim. Parçaları kendimce yanyana dizebilir, üstüste yığabilir, birini ötekinden farklı uzaklıklara koyabilirim.

ÖĞLEN (Nısfınnehar):

Hayır, hiçbir şey hatırlamıyorum sayın konuklar, hiç! Siz boyayı iyi sürün Bahattin Beyciğim.

Temmuz 1984 - Temmuz 1987

"İnsanın düşünsel faaliyeti derinleştikçe, başkaldırı sesinin de derinlerden, boğuklaşmış olarak gelmesinden daha doğal ne var? Haykırmalar, savsözler ancak yüzeyden yüzenlerin kulak yırtan gürültüsünden başka bir şey değil."

"Adalet Ağaoğlu, yalnızca **Hayır***'ın son halkasını oluşturduğu üçlemesiyle, bütün romanlarıyla kimi sorunsalların peşinde bir yazar kimliğindedir. Romanlarında en öne çıkan yan, düşünsel içeriktir.* **Hayır** *onun bu özelliğinin belki de en yoğun biçimde alımlanabileceği bir roman…"*

Füsun Akatlı

*"***Hayır***, baştan sona, bir yazarın nasıl kendine özgü bir dil yaratabileceğinin serüvenidir.* **Hayır***'ın, bütün öbür olumlu özelliklerinin yanı sıra, yazınsal Türkçenin çağcıl başyapıtlarından biri olduğunu düşünüyorum."*

Semih Gümüş

EVEREST
www.everestyayinlari.com
/everestyayinlari
/everestkitap

9 786051 417318